

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**GÜNEY AZERBAJYAN ŞAİRİ BULUD
KARAÇORLU (SEHEND)NUN NAZMINDA DİL
ÖZELLİKLERİ**
(Transkripsiyonlu Metin, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi ve Seçme Sözcük)

Ali Selami BAŞOĞLU

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Muhittin ÇELİK

**İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin Sosyal Bilimler
Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İçin Yazılmasını Öngördüğü:**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

(Malatya, Şubat 2009)

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Enstitümüz Yüksek Lisans öğrencisi Ali Selami BAŞOĞLU tarafından Yrd. Doç. Dr. Muhittin ÇELİK danışmanlığında hazırlanan “Güney Azerbaycan Şairi Bulud Karaçorlu (Sehend)nun Nazmında Dil Özellikleri” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

BAŞKAN :

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2009

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IV
İŞARETLER	V
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	VI
ÖN SÖZ	VIII
GİRİŞ	X
BULUD KARAÇORLU’NUN HAYATI, SANATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	X

İNCELEME

1. SES BİLGİSİ (FONETİK)

1.1. ÜNLÜLER	1
1.1.1. Ünlü Değişmesi	2
1.1.1.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi	2
1.1.1.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması	3
1.1.1.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	4
1.1.1.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	5
1.1.2. Kalınlık-İncelik Uyumu	5
1.1.3. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	6
1.1.4. Ünlü Düşmesi	6
1.1.5. Ünlü Türemesi	6
1.2. ÜNSÜZLER	7
1.2.1. Ünsüz Değişmeleri	10
1.2.1.1. Sedalılaşma	10
1.2.1.2. Sızıcılaşma	13
1.2.1.3. Sedasızlaşma	14
1.2.1.4. Akıcılaşma	15
1.2.2. Ünsüz Düşmesi	16
1.2.3. Yer Değiştirme	18
1.2.4. İkizleşme	19
1.2.5. Ünsüz Benzeşmesi	19
1.2.5.1. İlerleyici Benzeşme	19
1.2.5.2. Gerileyici Benzeşme	20
1.2.6. Hece Yutumu	20
1.2.7. Aykırılışma	20

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. YAPIM EKLERİ.....	22
2.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri.....	22
2.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri	24
2.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri	26
2.1.3.1. Fiilimsi Ekleri.....	26
2.1.3.1.1. İsim-Fiil Ekleri	26
2.1.3.1.2. Sıfat-Fiil Ekleri.....	26
2.1.3.1.3. Zarf-Fiil Ekleri	29
2.1.3.1.4. Fiilden İsim Yapan Diğer Ekler	31
2.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri.....	34
2.1.4.1. Çatı Ekleri	34
2.1.4.1.1. Geçişli-Ettirgenlik Ekleri	34
2.1.4.1.2. Edilgenlik Ekleri	34
2.1.4.1.3. Dönüşlülük Ekleri	35
2.1.4.1.4. İşteşlik Eki.....	35
2.1.4.2. Fiilden Fiil Yapan Diğer Ekler	35
2.2. ÇEKİM EKLERİ	36
2.2.1. İsim Çekim Ekleri	36
2.2.1.1. Çokluk Eki	36
2.2.1.2. İyelik Ekleri.....	36
2.2.1.3. Hâl Ekleri	37
2.2.1.3.1. Yükleme Hâli (Akkuzatif Hâli).....	37
2.2.1.3.2. Yönelme Hâli (Datif Hâli).....	37
2.2.1.3.3. Bulunma Hâli (Lokatif Hâli)	38
2.2.1.3.4. Uzaklaşma Hâli (Ablatif Hâli).....	38
2.2.1.3.5. İlgi Hâli (Genetive Hâli).....	38
2.2.1.3.6. Eşitlik Hâli (Ekvatif Hâli)	38
2.2.1.3.7. Vasıta Hâli (İnstrumental Hâli).....	39
2.2.1.3.8. Yön Gösterme Hâli (Direktif Hâli).....	39
2.2.1.4. Soru Ekleri	39
2.2.2. Fiil Çekim Ekleri.....	40
2.2.2.1. Şahıs Ekleri	40
2.2.2.2. Bildirme (Haber) Kipleri.....	40
2.2.2.2.1. Geniş Zaman Ekleri.....	40
2.2.2.2.2. Şimdiki Zaman Eki.....	40
2.2.2.2.3. Görülen Geçmiş Zaman Eki	41

2.2.2.2.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki	41
2.2.2.2.5. Gelecek Zaman Eki	41
2.2.2.3. Tasarlama Kipleri	42
2.2.2.3.1. Emir Kipi	42
2.2.2.3.2. İstek Kipi	42
2.2.2.3.3. Şart Kipi	42
2.2.2.3.4. Gereklilik Kipi	42
2.2.2.3.5. Birleşik Çekimler	43
TRANSKRİPSİYONLU METİN	44
SONUÇ	538
KAYNAKÇA	541
FAYDALANILAN ESERLER	543
SEÇME SÖZLÜK	545
EKLER	560

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
C	: Cilt
ev.	: Çeviren
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
ET	: Eski Türkçe
G	: Gazi Üniversitesi
Ltd.	: Limitet
s.	: Sayfa
S	: Sayı
	: irketi
TDK	: Türk Dil Kurumu
Yay.	: Yayınevi
Yrd. Doç.	: Yardımcı Doçent

İŞARETLER

- : Gramer tahlilinde fiil kökünü ve bu köke eklenen eki gösterir.
- : Eksiz durumu gösterir.
- + : Gramer tahlilinde isim kökünü ve bu köke eklenen eki gösterir.
- > : Ok yönünde gelişmeyi gösterir.
- >> : İki aşamalı değişme olduğunu gösterir.
- ~ : Değişken şekli gösterir.
- # : Kullanıldığı yere göre sesin kelime başında veya sonunda olduğunu gösterir.
- () : İçindeki sesin değişken olduğunu gösterir.
- / : Kök ünlüsünden sonraki sesi gösterir.
- A : a, e
- I₂ : ı, i
- U : u, ü
- I₄ : ı, i, u, ü
- K : k, k
- G : g, ğ
- K₃ : k, k, ğ (g)
- K₄ : k, k, ğ, g
- C : ç, c

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

آ , ا	: a, e, ā
ئ	: é
ب	: b, p
پ	: p
ت	: t
ث	: s
ج	: c
چ	: ç
ح	: h
خ	: ħ
د	: d
ذ	: z
ر	: r
ز	: z
ژ	: j
س	: s
ش	: ş
ص	: ş
ض	: ž
ط	: ṭ
ظ	: ẓ
ع	: ʿ
غ	: ğ
ف	: f
ق	: q̣
ك	: k
گ	: g
ل	: l
م	: m
ن	: n
و	: o, u, ü, ū, v

و :ö
ه : h
ى : i, î, î̄, î̄, y

ÖN SÖZ

Konum itibariyle geçiş yolları üzerinde bulunan Azerbaycan, zengin dil ve kültür kaynaklarını tarihi seyir içinde gösterme imkânı bulamamış ve Azerbaycan dil varlığı 19.yüzyıl boyunca Rus ve İran boyunduruğu altında gelişmemiştir.

Rus Çarlığı ve İran arasında imzalanan Gülistan ve Türkmençay Antlaşması ile Azerbaycan ikiye bölünmüş; kuzeyi Çarlık Rusya'sına güneyi ise İran'a bağlanmıştır. Bu antlaşmalarla kuzeyde Rus ve güneyde İran dil ve kültürü altında kalan Azerbaycan Türklerine, yazı dili dayatılmış ve yeni bir kimlik oluşturulmaya çalışılmıştır. Pehlevi rejiminde Türklere Güney Azerbaycan'da ana dilleri ile yazmak yasaklanmıştır. Bu yasağı hiçe sayarak Şehriyâr, Bulud Karaçorlu, Sahîr, Kerimî ve Ali Tebrizî gibi şairler ana dil bayrağını dalgalandırmışlardır.

Bu çalışmamızda; ana dilinde yazan, Güney Azeri şairlerinden Sehend'in nazmında dil özelliklerini ses ve şekil bilgisi bakımından incelemeye çalıştık. Eser 870 sayfa, 14.692 mısradan oluşan, Behrûz İmanî'nin derlediği, Tebriz'de Ahtar yayınevi tarafından basılan "*Sehend'in Eserleri I ve II*" esas alınarak incelendi. Bu iki ciltlik eser "*Sazımın Sözü*", "*Kardaş Andı*", "*Dedemin Kitabı*" ve "*Başka Şiirler*" başlıkları altındaki bölümlerden oluşmaktadır.

Güney Azeri Türkçesi üzerine akademik çalışmalara bir katkımız olması amacıyla Güney Azeri şivesini en iyi şekilde temsil eden bu eseri incelemeyi uygun bulduk.

Eserin ikinci cildindeki Şehriyâr'a ait "*Sehendim*", Farsça olan "*Selam Ber Tebriz*" ve "*Bidar Şov Samed*" şiirleri çalışmaya dahil edilmemiştir.

Birinci bölümde Sehend'in hayatı ve edebi kişiliği ele alınmıştır. İkinci bölümde metnin ses özellikleri, bu seslerdeki değişmeler Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi yazı dili karşılaştırılarak verilmiştir. Şekil bilgisi yapım ve çekim ekleri olarak iki ana başlık altında üçüncü bölümde incelenmiştir.

Transkripsiyonlu metinlerin yer aldığı dördüncü bölümde ise çeviriyazı işaretleri kullanılmış, devamında ise metnin daha iyi anlaşılması için seçme bir sözlük oluşturulmuştur.

Bu çalışmada deneyimini kültür hazinesine dönüştürmüş değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Muhittin ÇELİK'e, bakış aımı geliştiren Yrd. Doç. Dr. Nesrin SİS'e, manevi yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Cafer MUM'a ve Saim KISTIRAK'a teşekkür ederim.

Ali Selami BAŞOĞLU
MALATYA - 2009

GİRİŞ

BULUD KARAÇORLU'NUN HAYATI, SANATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Sehend, son elli yıllık Güney Azerbaycan şiirinin Seyyid Muhammed Hüseyin Şehriyar'dan sonra gelen, en meşhur ve kudretli şairidir. Sağlığında Türkiye, Kuzey Azerbaycan ve Irak'ta şöhret kazanmasına rağmen öz memleketinde garip kalmış olan Sehend'in doğum tarihi Sazımın Sözü adlı kitabının 2. baskısında¹ 1301 (1922) olarak gösterildiği halde, “*Edebiyat ve İnce-Sen'et*”² gazetesinde 15 Aprel (Nisan) 1928'de doğduğu belirtilmiştir.

Sehend'in babası Muttalib, şofördür. Aile, Karaçorlu adlı Akkoyunlu Türkmenleri arasında tarihe geçmiş eski bir Oğuz boyundandır. Karadağ civarından Merağa'ya göçmüşler. Babası yağmurlu, bulutlu bir ilkbahar günü dünyaya gelen oğluna Bulud adını koyar.

İlk mektebi Merağa'da Farsça olarak okur. Ailevi sebepler ile geçim sıkıntısı yüzünden yüksek tahsil yapamaz. Onun asıl yetiştiği mektep aile ocağı, gıdalandığı kaynak halk kültürü olmuştur. 1320 (1941)de Rıza Han istibdadının yıkılmasıyla ortaya çıkan demokratik hareketlere yakından iştirak eder. Bu yıllarda şiir ve edebiyata ilgi duymaya başlar. İlk şiirleri bu dönemde duvar gazetelerinde görülür. Daha sonra tek tük bazı gazete ve dergilerde şiirleri yer alır. 1324 (1945) yılında Azerbaycan'da milli-demokratik bir hareket başlatmış olan Pişaveri taraftarları, Sehend'i cezbetmeye başlar. Bir yıl kadar sürmüş olan bu hareket sırasında Azerbaycan'da milli bir hükümet kurulunca Azeri Türkçesiyle mektepler açılır, gazete ve dergiler neşredilir, çeşitli kitaplar basılır. Bu hareketi tasvip eden şairler Tebriz'de “Şairler Meclisi” adlı bir ebedi çevre oluştururlar. Sehend de bu toplantılara katılır, okunan şiirleri dinler, kendi şiirlerini okur, edebî münakâşalara, siyasî sohbetlere şahit olmuştur. Sözünü ettiğimiz cemiyetin bünyesindeki şairlerin eserlerinden örnekler toplanarak “*Şairler Meclisi*” adlı bir antoloji neşredilmiştir. (Tebriz, 1945). Bu antolojide Sehend'in; “*Alkış*”, “*Fedailer Marşı*”ı, “*Keçmiş Fedailerimizin Yadı*” başlıklarıyla üç şiiri de yer alır. Burada Sehend'in bir gençlik resmi de vardır. İmzası; Karaçorlu Râzi şeklindedir. Böylece ilk

¹ KARACORLU, Bulud, Sehend: Sazımın Sözü, 1.c. (arka kapakta) 2. bas. Tebriz, İntişarat-ı Şems, 1358 (1979), 279+1 s.

² Sen'etkâr Ölümür: (Yazan: Kalem yoldaşlarından bir grup), Bakû. (18 Mayıs) 1979, No:20 (1843), s.7.

şiiirinde Râzi mahlasını kullandığını anlıyoruz.³ 1945-46 arasında Sehend, “*Azerbaycan Demokrat Fırkası*”nın “*Cavanlar Teşkilatı*”nda çalışır. 1946’da İranlıların sözü edilen milli hareketi kanlı bir şekilde bastırmaları; birçok Azeri aydınları gibi Sehend’in de ruhunda derin izler bırakmıştır.

1328-30 (1949-50) yıllarındaki “*Musaddık Hareketi*”ne faal olarak katılan Bulud Karaçorlu arkadaşlarıyla birlikte Tebriz’de hapse atılır. 1951-52 arasındaki mahkemesi sırasında kendi fikirlerini mertçe müdafaa eder, hapiste gördüğü işkence, zulüm onu yolundan döndüremez. Halkının geleceği, milli kültürünün yükselişi için çalışmaktan vazgeçmez.

28 Murdad 1330 (1951) ayaklanmasından birkaç gün önce hapisten çıkarılır. Bu müddet içerisinde karşılaştığı kötü hadiseler; kırgınlıklar ve ihanetler şairi sarsar. İçtimai, siyasî hadiselerden uzaklaşır. Kendine mahsus bir yol tutar. Edebî, kültürel faaliyetlerine ağırlık verir.

İki dost –Sehend ve Ferzane- hapisten çıktıktan sonra Tahran’da Selsebil taraflarında bir oda tutarak birlikte yaşamaya başlarlar. Aylarca işsiz kalıp, zor günler geçirdikten sonra, Ferzane bir noterde, Sehend de dokuma makinaları tamir edilen bir atölyede güçlkle iş bulur. Bu sıralarda Ferzane, folklor ve dil meseleleri ile uğraşır. Sehend de bu konulara ilgi duyar. 1953 yılı civarında, Tebriz’den Ferzane’ye bazı kitaplarla birlikte el yazması bir “*Dede Korkud*” kitabı gelir. Sehend kitabı büyük bir heyecanla, o gece yatmayarak okur. Bu eser onun ruhunda derin fırtınalar yaratır. “*Araz ve Hatire*”de denediği hamasi şiir için daha uygun bir mevzu bulmuştur. Milli benliği unutturulmuş bir halka, ezilmiş, istismar edilmiş milletine Dede Korkud’un tarihin derinliklerinden gelen gür sesiyle düşüncelerini haykırarak, Azeri cemiyetini uykudan uyandırmaya çalışır. Destanı nazma çekmeğe o günlerden itibaren başlar. Bu sıralarda İran’da Şah “İnkılab-i Sefid” yaratma yolundadır. Bazı sebeplerle memlekette geçici, kısmi bir serbestlik görülür. Azeri Türkleri kendi geçmişleriyle, edebiyatlarıyla ilgilenmeye başlarlar. Fırsatdan istifadeyle bazı kitapları ana dilleriyle bastırmayı başarırlar. Küçük bazı edebî topluluklar oluşur. Ferzane ve Sehend, Tahran’daki edebi çevrelerde önemli rol oynar. Sehend, üzerinde çalıştığı “*Dede Korkud Destanları*”ndan tamamladığı veya kısmen yazdığı parçaları bu çevrelerdeki toplantılarda okur. Dinleyicilerin, dostlarının bir hayli takdirini kazanır. 1343 (1964) yılında bir matbaada

³ Şairler Meclisi, (Numara: 3-4), s. 349-351.

Dede Korkud Destanları'nın birinci cildi olan "*Sazımın Sözü*"nün ilk kitabı gizlice basılır. Kısa bir zaman sonra da ikinci kitabın (cildin) bastırılması mümkün olur. Sehend, gündüzleri işinde çalışarak, geceleri şiir yazarak Dede Korkud Destanları'nın tamamını nazma çeker. Henüz basılmamış olan 3. cilde, "*Dedemin Kitabı*"; 4. cilde ise "*Gardaş Andı*" isimlerini verir. Bu dört ciltlik eserde Dede Korkud Destanları'nın tamamını nazma çeker. Sehend, "*Sazımın Sözü*"nün uyandırdığı ilgiden sonra kendisine yazılan nazireleri, bilhassa Azerbaycan şairlerinin şiirlerini ve kendisinin bunlara yazdığı cevapları bir araya toplayarak bunlara da Dede Korkud Destanları'ndan "*Beşinci Cilt*" adını verir. Geride kalan, diğer büyük küçük şiirlerini "*Ferhad*" diye adlandırdığı bir mecmuada toplar. Bütün bu adı verilen kitaplara dahil edilmemiş irili ufaklı, tamamlanmış veya yarıda kalmış, Türkçe veya Farsça bir çok şiirinin olduğu Ferzane Bey'den öğrenilmiştir.

Sehend, İran'ı ziyaret eden Kuzey Azerbaycanlı, eski Fars edebiyatı mütehasısı Prof. Dr. Rüstem Aliyev'le Tahran'da tanışmıştır. Ona bir şiir de yazmıştır. Ayrıca son yıllarda Vahdet-i Vüçüd'a duyduğu ilgi sebebiyle, Rüstem Aliyev'in neşrettirdiği "Nesimî Divanı"na bir mukaddime yazmıştır.

Hayata bir tamirhanede işçi olarak atılan Sehend, sonradan başarılı bir iş adamı olmuştur. Öldüğü zaman iki iplik fabrikasının sahibiydi.

Sehend, İran'da inkılabın gittikçe şiddetlendiği, Azerilerin kısmen de olsa rahat bir nefes alabildiği günlerde, 22 Ferverdin 1358 (11 Nisan 1977) tarihinde, gece saat ikide, bir kalp krizi neticesinde hayata veda eder.⁴

Sehend'in elyazısında zor okunan veya hiç okunmayan yerlerin bulunması, el yazmaların yayınlanmasını engellemiştir.

Sehend'in yukarıda sözü edilen, büyük çaptaki eserlerinin dışında kalan manzumelerini şunlardır: "*Şallag*" (Azer 1345-1966), "*Birinci Armağan*" (Azer 1345-1966), "*İkinci Armağan*", (Ferverdin 1347-1968), "*Hörmetli Üstad Böyük Şehriyar'a*" (Behmen 1346-1967) "*Ahir Söz*" (Aban 1346-1067), "*Gala Eşigi*" (1346-1967), "*Gardaşım Aliğa Gürçaylıya Mektub*" (Ordıbehişt 1347-1968), "*Üçüncü Armağan*" (Azer 1347-1968), "*Sabır*

⁴ Gencali Sabah, Halg Şairi Sehend, adlı yazısında ölüm tarihini 21 Ferverdin 1359 (10 Nisan 1979) olarak gösteriyor (Varlık, Tahran, Nisan 1980, sayı: 11, s.45.). Bu yanlış olmalıdır, zira yine Varlık mecmuasının Nisan 1981 tarihi 24. sayısında Ferzane ile yapılan, yukarıda bahsettiğimiz mülakatta 22 Ferverdin 1358 tarihi bitirilmiştir.

Daşı” (1350-1971), “*Sovet Güzeli*” (?), “*Buz Çiçeği*” (1350-1971), “*Neşasa*” (1351-1972), “*Hasret*” (1351-1972), “*Ovçu Ceyran*” (1351-1972), “*Mi’ad*” (1352-1973), “*Elde Gayırma Çiçekler*” (1353-1974), “*Men Tebriz’den Gelmişem*” (Esfend 1356-1977), “*Ziyaretname*” (1356-1977), “*İmama Selam*” (1357-1978), “*Gardaşım Valeh’in Mektubuna Cevab*” (?)

“*Sazımın Sözü*”nün birinci cildinde M.A. Ferzane imzasıyla Farsça ve daha sonra da Azeri Türkçesiyle olmak üzere aynı mealde iki ön söz bulunmaktadır. Bu cildin içinde “*Duha Kocaoğlu Deli Dumrul, Dirse Hanoğlu Bogac, Kanlı Kocaoğlu Kan Turalı*” hikâyeleri ve kitabın sonunda ise altı sayfalık lugatçe vardır.

İkinci ciltte “*Karacık Çoban (Kazan Hanının Evinin Yağmalanması), Bekil Oğlu Amran ve Tepe Göz*” hikâyeleri nazmedilmiştir.

“*Sazımın Sözü*”nde genellikle hece vezni kullanılmıştır. Birçok yerde de vezne ve kafiye dikkat edilmediği görülür. Şair destanların mevzu ve üslup hususiyetlerine sadık kalmaya gayret etmiştir. Fakat yer yer hayal yelkenini açtığı insan duygu ve zekâsının ufuksuz deryasına daldığı da görülür.⁵

“*Hürmetli Üstad Büyük Şehriyar’a*” adlı uzun mektubunu Şehriyâr’ın “*Haydar Baba’ya Selam*” adlı manzumeleri dolayısıyla 1967 yılında kaleme almıştır. Fakat Sehend diğer şairlerin yaptığı gibi vezne ve şekle sadık kalarak bir nazire söylemek yerine “mektup” yazmayı tercih eder. Böylece şairimiz Şehriyar’ın “*Haydar Babaya Selam*”ındaki üslup ve şiirinden kendini kurtarmış yeni bir tarz, orijinal bir şiir dili ve üslubuyle edebî hayata kendi sesini getirmiştir. Bu mektup Güney Azerbaycan şiiri şaheserleri arasında yerini alır.

Sehend, bu uzun manzumesinde Güney Azerbaycan Türklerinin içinde bulunduğu durumu canlı bir halk dili ve zengin edebi sanatlarla oldukça renkli ve gerçekçi bir şekilde tasvir eder. Şehriyar kendisine nazire yapanların hiç birine cevap vermediği halde Sehend’in bu mazumesindeki sihirli hitaba kayıtsız kalmaz. O da “*Sehendim*” adlı uzun manzumesiyle şairimizin seslenişine karşılık vererek sesine ses katmıştır.

Sehend ferdi hislerini, romantik heyecanlarını şiire dökmeye vakti olmayan, halkın dertleriyle, arzularıyla dolup taşan bir şairdir. “*Men Azadlığ İsteyirem*” adlı şiirinde ta 1945

⁵ Sazımın Sözü. (M.A. Ferzane’nin önsözünden), 1. c, 2. bs. Tebriz, İntişarat-ı Şems (1979), s. 13-14.

yılında iken İnan Türklerinin hürriyet hasretlerini kendi ağzından gururlu bir sesle haykırır. Sehend'in bütün şiirleri henüz bir kitap halinde neşredilmemiştir. Bulud Karaçorlu, Farsça şiirler de yazmıştır. “*Varlık*” mecmuasının birinci sayısında “*Selam Ber Tebriz*”, “*Bidar Şov Samed*” adlı şiirleri yer almıştır. Adı geçen şiirlerden ikincisi tamamlanamamıştır.⁶

Sehend, Dede Korkud Hikâyeleri’ni Güney Azerbaycan Türkçesi ile nazma çekmiştir. Hikâyelerin anlatımında mekan, zaman ve kahraman öğeleri Dede Korkud Hikâyeleri’ndeki unsurlarla benzerlik göstermektedir. Hikâyelerin anlatımında genellikle başlanış ile başlar. Bu kısımdaki düşünceler ile hikâyeler arasında bir paralellikten sonra hikâyeyi oluşturan koşullara, mücadelelere geçer ve nihayetinde Dede Korkud’un çağrılmasıyla sonuçlandırılır. Bu son bölüm genellikle dua ile bitirilir.

Hikâyelerin anlatımında serbest veznin içine yerleştirilmiş hece vezninin 4’lü, 7’li, 8’li, 11’li kalıpları kullanılmıştır. Kısa vezinler daha çok karşılıklı konuşma kısımlarında ele alınmıştır.

⁶ Akpınar ,Yavuz, “*Bulut Karaçorlu Sehend ve Bazı Şiirleri*”, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, Erzurum, 1985, S. 13, s. 379-399.

İNCELEME

1. SES BİLGİSİ (FONETİK)

1.1. ÜNLÜLER

Türkiye Türkçesindeki sekiz ünlüye karşılık incelediğimiz eserlerde dokuz ünlü bulunuyor.

a ünlüsü

Türkiye Türkçesinde kullanılan normal uzunluktaki “a” ünlüsüdür. Kalın, düz ve geniş bir ünlüdür. (ا) harfi ile gösterilir. Ön seste “medli-elif” ile gösterildiği sözcükler de görülmüştür.

قارانلیق karanlık(30), الدی aldı (172), ارادا arada (39)

e ünlüsü

Açık “e” ünlüsüdür. Düz, geniş, ince olan bu ünlü; Güney Azerbaycan Türkçesi yazı dilinde kullanılan bir ünlüdür. Ön seste “elif”, iç seste harf ve hareke olmadan son seste ise (ه) ile gösterilir.

اگری egri (129), نییه niye (46), من men (289)

ı- i ünlüleri

Türkiye Türkçesinde kullanılan “ı” ve “i” ünlülerinden farksızdır. Ön seste “elif - ye” (ای) , iç ve son seste “ye” (ی) ile gösterilir.

بابالارین babaların (41), جیلوونینی cilovını “gemini” (46), دیرناق دırnaq “tırnak” (159), ایگید igid “yigit” (160)

o ünlüsü

Kalın, geniş, yuvarlak bir ünlüdür. Türkçe kelimelerde ilk hece dışında kullanılmaz. İncelediğimiz eserde de bu özelliğe uyulduğu görüldü. Ön seste “elif -vav” ile (وا) iç seste “vav” (و) ile gösterilir.

اولور olur (57), دولو dolu (53)

ö ünlüsü

Geniş, ince, yuvarlak bir ünlü olan “ö” ünlüsü, Türkiye Türkçesinde bulunan “ö” ünlüsü ile aynıdır. Türkçe kelimelerde yalnız birinci hecede bulunur. Ön seste “elif-vav” üzeri “hemze” (ُ) ile iç seste ise “vav” üzeri “hemze” (ُ) ile gösterilir.

اولوم ölüm (109), تۆکور tökür “döker”(46), دؤولت dövlet “devlet”(575), دؤوران dövran “devran”(589), سؤزوم sözüm (601)

u-ü ünlüleri

Türkiye Türkçesinde bulunan “u” ve “ü” ünlülerinden farksızdır. Ön seste “elif-vav” (و), iç ve son seste “vav” (و) ile gösterilir.

بو bu (283), اوچدو uçdu (55), دوزدو düzdü (125), اوچ üç (47)

é ünlüsü

Güney Azerbaycan Türkçesinde kullanılan kapalı “é” ünlüsü “e” ile “i” arası bir ünlüdür. Ancak “i” ünlüsünden daha çok “e” ünlüsüne yakındır. Genellikle birinci hecede bulunur. Nadiren ikinci hecede de görülmektedir. Ön ve iç seste (ء) ile gösterilir.

يئر yer (174), ائدر éder (32), گئجه gèce (770),

Bunların yanında sınırlı sayıda alıntı kelimelerde “é”nin ikinci hecede olduğu görüldü.

راكتت rakèt “roket” (210)

Kelime başında #é'nin varlığını gösteren örnekler tespit edilmiştir.

ائله éleyim (211), ائل él (228)

1.1.1. Ünlü Değişmesi

1.1.1.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

a>e değişmesi

Metinlerde ünlü değişmeleri incelleme yönündedir. Bu değişim daha çok alıntı kelimelerde görülüyor. Benzeşme yoluyla bazı kelimelerde a>e değişikliği meydana gelmiştir. İnce ünlü bulunduğu yere göre ilerleyici ve gerileyici bir tesirle a>e değişikliği gerçekleştirilebilir.

düşmen “düşman”

Éle sandı, **düşmen** sindi. (176)

veçen “vatan”

Veçen insanlara en büyük anadır (806)

a>é değişmesi

a>é değişmesinin başka bir yönü olarak değerlendirilir. a>é değişimini meydana getiren şartlar metnimizde a>é değişikliği için de geçerlidir. Alıntı kelimelerde ilk hecedeki “h” sesi yanındaki “a” ünlüsünü inceltir. Alıntı kelimelerdeki kısa ünlülerin incelleme yönünde olduğu görülmüştür. Güney Azeri Türkçesinde “ayın” sesi taşıyan alıntı kelimelerde a>é değişmesi meydana gelmiştir.

‘eşkına “aşkına”

Yaradanın ‘eşkına, haber mene! (580)

h y r “h yr”

İŖallah **h y r** olsun (233)

Heyder “Haydar”

“Sehend” de g l açsın “**Heyder** Baba” da (783)

o>  deęiŖmesi

İnceltici  ns zlerin yanında bu deęiŖim g r l r.

Ŗ hb t “sohb t”

Ŗ hb t  dip, bade içdi (98)

ı>i deęiŖmesi

, n, r, l, y gibi  ns zlerin yakınında gerekleŖir. Kelimenin baŖındaki #y  ns z n n d Ŗmesi ve bu d Ŗme neticesinde kendisinden sonraki  nl y  inceltmesi sonucunda g r len  rnekler çok sayıdadır.

Kimi kelimelerde kelime baŖı #y  ns z  d Ŗm Ŗ ve bu  ns z d Ŗmesi sonucunda “ı”  nl s  ile baŖlayan kelime sayısı artmıŖtır. İlk hecesi vurgulu olan “ı”  nl s  ile baŖlayan kelimelerde “i”  nl s  hece vurgusunu taŖımayınca “i”  nl s ne bırakır. ı> i deęiŖmesinde, deęiŖimin  nemli bir kısmında inceltici  zelliği olan n, r, l, c, , Ŗ, y  ns zlerinin etkisinin çok fazla olduğu g r lm Ŗtir.

ıldırım “yıldırım”

G rd m **ıldırım** Ŗahdı (232)

il “yıl”

-Kır , elli **il** bundan evvel (389)

ilan “yılan”

Ormanların ala **ilan** s kenmez (144)

cilov>cılagu “gem”

azlık atın **cilovunu** (418)

piağıyla “bıçağıyla”

Piağıyla baŖın kesir (92)

1.1.1.2. İnce  nl lerin KalınlaŖması

e>a deęiŖmesi

Bu deęiŖiklik daha çok alıntı kelimelerde ve bazı T rke kelimelerde g r len bir deęiŖmedir.

cavāb “cevap”

Cavāb vèrmez” söylediler (108)

kabāblar “kebaplar”

Ocaqlar yaqlır, **kabāblar** pişir (200)

tikan “diken”

Lāleli düzlerde **tikan** göyerip (203)

P,m,b dudak ünsüzlerinin etkisiyle meydana gelen dudaklaşma sonucunda bu değişim görölmüştür.

maraklı “meraklı”

En **maraklı** efsānesi. (76)

ü>u değişmesi

İnceltici etkisi olan kelime başındaki# y ünsüzünün düşmesi neticesinde görölür.

uca “yüce”

Karşı yatan **uca** dağlar, (111)

utuzmadan “yutmadan”

Gerek vahtı **utuzmadan** (111)

1.1.1.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

a>o değişmesi

“v” sesinin yuvarlaklaştırıcı etkisinden dolayı görölmüştür.

cilov<cılagu “gem”

Qazlıq atın **cilovunu** (418)

Av>ov “av”

Ov iken, **ovcusun** avladı getdi (768)

dovşan “tavşan”

Yürürlerden kèyik, **dovşan** (405)

ı>u değişmesi

İkinci hecede meydana gelen bir değişmedir.

altun “altın”

Kise - kise aqça **altun** (62)

i>ü değişmesi

Bu değişimin ilk hecede görüldüğü örnek tespit edilmiştir.

tülkü “tilki”<tilkü (ET)

Bir **tülküye** özünü daladar mı?(167)

e>ö değişmesi

Daha çok “v” sesinin yuvarlaklaştırıcı etkisiyle bu değişme gerçekleşmiştir.

dövresine “devresine”

Kel oğlanın **dövresine**. (93)

dövlet “devlet”

Sağlık kimi **dövlet** olmaz (125)

yömün “yemin”

Yömün edelim (125),

1.1.1.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

ü>i değişmesi

Gerileyici benzeşme sonucunda görülen ve daha çok ilk hecelerde meydana gelen bir değişmedir.

Kabıręasın “kaburgasını”

Kabıręasın sıhışdırdı (467)

pürcek>birçek “saç, kakül”

Ağ **birçekli** qarların (96)

1.1.2. Kalınlık-İncelik Uyumu

Ses uyumunu sağlayan bir takım özellikler vardır. Bunların başında kalınlık-incecik uyumu olarak bilinen “Büyük Ünlü Uyumu” gelmektedir. İlk ünlüsü kalın kelimelerde diğer ünlüler de kalın; ilk ünlüsü ince kelimelerde diğer ünlüler de ince olmalıdır. Bu uyumu incelediğimizde metinlerde alıntı sözcüklerle; +daş, +cığaz, +ki gibi tek şekli bulunan ekler uyumu bazen bozmaktadır. Bunların dışında incelediğimiz metinde kalınlık-incecik bakımından uyum söz konusudur.

meslek**daş** (687), menci**ğaz** (311), altundaki (314), yanındaki (318), gözc**ığazı** (318), cevâbında (318), götürüben(327)

1.1.3. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Küçük ünlü uyumu olarak bilinen bu ünlü uyumunda, ilk hecesi düz ünlülü kelimelerde sonraki ünlülerin düz; ilk hecesi yuvarlak ünlülü kelimelerde sonraki ünlülerin ya dar-yuvarlak ya da düz-geniş ünlülü hecelerinin takip etmesi kuralı vardır.

gözeliklerde (30), korhusundan (55), igitlik (209), dönderip (229), gördüm (231)

1.1.4. Ünlü Düşmesi

İkinci hecesinde dar ünlü bulunan kelimelere ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde vurgusu zayıf olan dar ünlüler düşme eğilimindedir.

bağır>bağrı

Ƙara **bağrı** sarsılıban (104)

karın>karnımda

Dokkuzca ay dar **karnımda** (64)

gögüs<köksü

Ya devenin **köksü** altda ezillem (145)

ayır<ayrıl

Ƙaf kayalar oynamadan yer **ayrıldı**.(174)

Ünlüyle biten ve ünlüyle başlayan iki sözcükten birleşik kelime meydana getirildiğinde ünlü düşmesi olmuştur.

ne için> neçün

Uzaqlara **neçün** gedek(133)

Yukarıda değindiğimiz ünlü düşmelerinin yanında kelimenin bünyesinde olduğu halde kelimenin başında ve ortasında ünlü düşmesi olmuştur.

kelime>kemle

İki **kelme** haber mene (111)

hamile> hāmle

Ƙātın o günlerde **hāmle** oldu (89)

1.1.5. Ünlü Türemesi

İncelediğimiz eserde iç seste, genellikle kelimenin ikinci hecesinde, ilk hecede görülen bir ses olayıdır.

Boz **irengli** turağıyı (80)

Sıçırayır, kızkın boğa (92)

Cilidli cildsiz köhne kitaplar (197)

O cādū ellerin **tılısımından** (135)

1.2. ÜNSÜZLER

İncelediğimiz eserlerde yirmi dört tane ünsüz bulunmaktadır. Bu ünsüzler sırasıyla şöyledir: b, c, ç, d, f, g, ğ, h, ĩ, ĵ, j, k, k̄, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z.

b ünsüzü

“b” ünsüzünün ses değeri Türkiye Türkçesindeki ile aynıdır. (ب) harfi ile gösterilir.

بايراک bayrak (842) بابالارين babaların (41)

c ünsüzü

Türkiye Türkçesindeki “c” ünsüzü ile aynıdır. Sedalı, süreksiz bir diş ünsüzüdür. Türkiye Türkçesinin tersine kelime sonunda da kullanılır. (چ) harfi ile gösterilir.

کوجا koca (50) جيلووينی cilovını “gemini” (46), قورخونچ korchunc “korkunc” (50)

ç ünsüzü

Türkiye Türkçesindeki “ç” ile aynı sestir. Başta, ortada, sonda olabilir. Sızıcılaşarak “ş” ye dönüştüğü de olur. (چ) şeklinde gösterilir.

کۆچدی köçdi: “göçtü”(125), چوخ çoh (35)

d ünsüzü

Türkiye Türkçesindeki “d” ünsüzüyle aynıdır. Sedalı, patlamalı bir diş-damak ünsüzüdür. Başta, ortada ve sonda olabilir. t>d değişmesi ile yaygın olarak kullanılır. (د) ile gösterilir.

دیرناک dırnağ “tırnak” (159), دونلو donlu “elbise (159), ایگید igid “yigit” (160)

f ünsüzü

Sedasız, sürekli, patlamalı bir diş-dudak ünsüzüdür. Türkçede ses taklidi kelimelerin dışında kelime başında bulunmaz.⁷ v>f değişikliği görülür. (ف) harfi ile gösterilir.

کافر kâfir (161), فیکره fikre (182), هاف هاف haf haf “hav hav” (238)

g ünsüzü

Sedalı, patlamalı bir ön damak ünsüzüdür. İnce ünlülerle kullanılır.“k” ünsüzüyle biten

⁷ SARIKAYA, Mahmut, Güney Azerbaycan Türkçesi, (Basılmamış Doktora Tezi) Kayseri 1998, s.94.

kelimelere ince ünlüyle başlayan ekler getirildiğinde k>g ye dönüşür. Gerek korunan ünsüz olarak, gerekse k>g değişmesi ile ortaya çıkanların kullanılması açısından Güney Azerbaycan Türkçesi için belirleyici ve ayırt edici bir ünsüzdür.⁸ (گ) harfi ile gösterilir.

گتتمک gètmek (450), ايگيد igid “yigit” (160)

ğ ünsüzü

Sedalı, patlamalı bir damak ünsüzüdür. Kalın ünlülü ve “k” sesiyle biten kelimelere kalın ünlüyle başlayan ekler getirildiğinde k’ların “ğ” olduğu görülmüştür. (غ) harfi ile gösterilir.

باغ bağ (30), قولاعين kulağın (32)

h ünsüzü

Sedasız, sızıcı bir gırtlak ünsüzüdür. (ه) harfi ile gösterilir.

هر her (47), الله هيني Allahını (58)

ħ ünsüzü

Sedasız,sızıcı bir gırtlak ünsüzüdür. (ح) ile gösterilir.

حق haqq (34), حصارين hişārın (774)

ħ ünsüzü

Sedasız,sızıcı bir gırtlak ünsüzüdür.Türkiye Türkçesinde kullanılmayan bir ünsüzdür. (خ) harfi ile gösterilir.

ک>ħ değişikliğiyle yaygın olarak kullanılmaktadır.

چوخ çoħ (35), يوخسا yohsa “yoksa”(33)

j ünsüzü

Sızıcı bir diş-damak ünsüzüdür. (ج) harfi ile gösterilir.

کژ keĵ “ters”(41), ژرمن Jermen “Alman”(397)

k ünsüzü

Sedasız,patlamalı bir ön damak ünsüzüdür.İnce ünlülerle kullanılır ve “k” ünsüzüyle biten sözcüğe ince ünlüyle başlayan bir ek getirildiğinde; k>g değişimi görülür. Kelime başındaki k>g

⁸ SARIKAYA, age., s.94.

değişimi ile de yaygın bir kullanıma sahip olmuştur. (ك) harfi ile gösterilir.

çekmesem (400), كچيك küçük “küçük”(400)

ğ ünsüzü

Sedasız, patlamalı art damak ünsüzüdür. Kalın ünlülerle kullanılır. Kelime sonunda ve içinde k>ğ değişikliğiyle “ğ” ünsüzüne dönüşebilmektedir. (ق) harfi ile gösterilir.

الچاق alçak (253), قارانلىق karanlık (30)

l ünsüzü

Sedalı, akıcı, yan damak ünsüzüdür. Türkçe kelimelerde başta bulunmaz. Kelime içinde r>l değişimi ile de görülür. (ل) ile gösterilir.

گۆلشرمىش güleşirmiş “güleşirmiş”(132), لىكلى leekli “yelekli”(158)

m ünsüzü

Sedalı, akıcı, çift dudak ünsüzüdür. b>m değişikliği ile kelime başında kullanımı artmıştır. (م) harfi ile gösterilir.

مينلەر minler “binler”(33), مەن men “ben”(34), مينيپ minib “binip”(55),

n ünsüzü

Sedalı, akıcı, geniz ünsüzüdür. (ن) harfi ile gösterilir.

قارانلىق karanlık (31), سەن sen (44)

p ünsüzü

Sedasız, patlayıcı, çift dudak ünsüzüdür. b>p değişmesi ile seyrek görülür. (پ) harfi ile gösterilir.

پوزولوبان pozuluban” bozularak”(313), پىچاغ piçağ “bıçak”(92)

r ünsüzü

Akıcı, bir diş-damak ünsüzüdür. (ر) harfi ile gösterilir.

چەكەر çeker (93), قارانلىق karanlık (31), ھەر her (47),

s ünsüzü

Sedasız, sızıcı bir diş ünsüzüdür. (س) harfi ile gösterilir.

کۆرسی kürsi (93), سالسین salsın (94)

ş ünsüzü

Sedasız, sızıcı bir diş-damak ünsüzüdür. ç>ş değişmesi ile kullanımı az da olsa artmıştır. (ش) harfi ile gösterilir.

ياخشى yahşî(827), شاخدی şahdı “çak-”(103)

t ünsüzü

Sedasız, patlayıcı, diş ünsüzüdür. d>t değişikliği ile değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Türkçesinde sedasız kelimelerin çoğu sedalı olarak görülmektedir. (ت) harfi ile gösterilir

تیکدیررەم tikdirerem “dikdirmek”(70), تۆکور tökör “döker”(46)

v ünsüzü

Sedalı, patlamalı bir diş-dudak ünsüzüdür. İncelediğimiz eserde daha çok yuvarlaklaştırıcı etkisiyle görülür. (و) harfi ile gösterilir.

دۆلەت dövlət “devlet”(575), دۆوران dövran “devran”(589), وطن veten “vatan” (806)

y ünsüzü

Sedalı, akıcı bir damak ünsüzüdür. Kelime başında bazı kelimelerde y ünsüzü düşmüştür. (ی) harfi ile gösterilir.

یەر yér (174) ایگید igid “yiğit”(600)

z ünsüzü

Sedalı, sızıcı bir diş ünsüzüdür. Türkçe kelimelerin başında bulunmaz. (ز) harfi ile gösterilir.

سۆزۆم sözüm (601)

1.2.1. Ünsüz Değişmeleri

1.2.1.1. Sedalılışma

Sözcüğün değişik yerlerinde görülen sedasız ünsüzlerin kendi karşılıkları olan sedalılarına dönüşmesine sedalılışma denir. Güney Azeri Türkçesinde çok yaygın görülen bir değişmedir.

İncelediğimiz eserde görülen sedalılaşma örnekleri şunlardır:

ķ>ğ, k>g, ç>c, t>d

ķ>ğ değişmesi

Türkiye Türkçesinde k'lı olan kalın ünlü kelimelerin hemen hemen hepsi incelediğimiz eserde ķ'lıdır. Bu ķ'lı kelimelerin sonundaki “ķ” sesinden sonra kalın ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde bu ķ'lar “ğ” sesine dönüşür. Bu sedalılaşma örneği eserde çokça görülür. Bunun yanında kelime sonunda ķ>ğ değişmesine rastlanmıştır. Kelime başında, kalın ünlü sözcüklerde ķ'lar korunmuştur.

ķ>ğ değişmesi olduğu yere göre şu şekilde sıralanabilir:

ağ “ak”

Dolap - dolap ağ südümü (64)

‘ Ağlı “aklı”

‘ Ağlı şaşmış babam vardır (124)

portağal “portakal”

Divārlar dibinde portağal satır (203)

Eklerde ķ>ğ değişmesi son ünsüzü ķ ile biten isimden isim ve fiilden isim yapım eklerinde

ķ>ğ değişmesi çok yaygındır.

varlığım “varlık”

Varlığım ölmeyecek. (290)

oğlancığın “oğlancık”

Şarı ana oğlancığın (360)

Ovlağa “ovlak”

Varun ovlağa varaķ (215)

alışmağa “alışmak”

Verişmeğe, alışmağa (148)

k>g değişmesi

Kelime içinde yaygın olarak “k” ünsüzü korunmuştur. Fakat kelime ortasında iki ince ünlü arasında kalınca sedalılaşma bakımından ünlülerin etkisi görölmüştür. Bunu daha açık bir şekilde ortaya koyarsak ince ünlü kelimelerin sonundaki “k” ünsüzünden sonra ince ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde genel olarak sedalılaşma görülür.

geldiğinden “geldik” , geçdiğinden “ geçdik”

Geldiğinden, geçdiğinden (40)

birliğine “birlik”

Birliğine yoğdur güman
püsgürür “püskür”
Çar yamān elenir, yamān püsgürür (732)
esgiyim “eski”
Men bir kargadan da esgiyim meger (807)

ç>c değişmesi

Kelime sonunda bazı ç#’lerin “c” olduğu görülür. Türkiye Türkçesinde sedalı ve sedasız şekli bulunan –dlKCA ekinin, sedasız ünsüzlerinden sonra sedalı olarak kullanılması bu değişime bir örnek gösterilebilir.

Kelimenin sonunda ç#
kılınc “kılıç”
Çatı yay çekilsin, kılınc çalısın (504)
Kelimenin içinde:
gençlik “genç”
Gençlik rüyālarım, büyük arzular (495)
dolandıķca “dolandıķça”
Gözüm dolandıķca varāķlarında (199)
dinledikce “dinledikçe”
Seni dinledikce ilhāmım coşur (459)

t>d değişmesi

Güney Azerbaycan ağızlarında Türkiye Türkçesinin aksine yaygın bir t>d değişmesi görülmektedir. Azeri Türkçesi t>d bakımından Türkiye Türkçesinde göre farklılıklar gösterir. Türkiye Türkçesinde d’li olan şekillerin pek çoğu Azeri Türkçesinde t’lidir. Buna karşılık bunun tersi de yaşanmaktadır. d’li şekiller t’li olanlara göre daha fazladır.

daş “taş”
Daş çınķılı yatağında (41)
dırnak “tırnak”
Demir dırnaķ aslanların (52)
duzlu “tuzlu”
Dadlı - duzlu, mezeli (214)

1.2.1.2. Sızıcılaşma

Süreksiz ünsüzlerin sürekli hale gelmesine denir. Sızıcı ünsüzler, süreksiz ünsüzlerin oluşma noktasındaki kapanıklığın biraz açılmasıyla oluşurlar.

ķ>ħ değişmesi

Azeri ağızlarında en çok görülen süreklileşme olayıdır. Kelime başında ve ortasında bu değişme gerçekleşir. Kelime içinde ķ>ħ değişmesi daha yaygındır.

Kalın sıralı kelimelerin son ünsüzü olan ķ# sesinin “ħ” sesine döndüğü görülür.

aħan “akan”

Köpüklenip daşgın aħan,(41)

ķorħunc “korkunc”

ķorħunc koca şüretinde(50)

yıħılmasın “yıkılmasın”

Alçaħlanıp, yıħılmasın(328)

çoħ “çok”

Çoħ maraķlı efsâneler(330)

Kelime başında ķ>ğ sedahlılaşmasının bir istisnası olarak; Eski Türkçedeki ķaęan kelimesi ile ķatun kelimesinin ilk ünsüzleri “ħ” olmuştur.⁹

ķaęan>ħaęan>ħan / ķaęan>ķaan>ħan

ķatun>ħatun>ħatın

ç>ş değişmesi

Kelime başında oluşan bir değişmedir.

şahdı “çaktı”

Gördüm ıldırım şahdı(232)

b>v değişmesi

Kelime içinde nadir görülen bir değişiklidir.

ķaravaş “karabaş”

Aħça, altun, ķul, ķaravaş (142)

⁹ SARIKAYA, age., s.115.

b~p>f değişmesi

Kelime başı ve kelime sonunda seyrek olarak görülen değişmelerden biridir.

kaflan: “kaplan”

Aslandan mı, kaflandan mı?(111)

çarşab “çarşaf”

Çarşaba bürünür, ğırpır gözünü(451)

1.2.1.3. Sedasızlaşma

Sedalı ünsüzlerin kendi sedasız şekillerine dönüşmeleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Güney Azerbaycan Türkçesinde sedasızlaşma konusunda kelime sonunda ve eklerde sedasız ünsüz kullanımı çokça görülmektedir.

g>k değişmesi

Özellikle kelime başında görülür. İncelediğimiz eserde kelime başında k’li şekillerin korunduğu görülmüştür. İnce sıralı kelimelerin sonundaki k’lere ince ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde sedalılaşmanın görülmesi kelime içindeki k’lerin korunamadığını, değişime uğradığını gösterir.

#k

kęcmeşe “geçmeşe”

İnsân öz cânından, kęcmeşe demek (72)

köç “göç”

Köç etmişdi, anlaşılan (45)

#k korunmuştur.

kölge “gölge”

Bu oğlana, kölge salsın (94)

köksü “göğsü”

Köksü güzel kıba dağa(100)

c>ç değişmesi

Hece başında görülen bir değişmedir. Eski şekillerin devamı olarak isimden isim yapım eki +çI ve +çA sedalılaşmadan ç’li olarak kullanılması örnek olarak gösterilebilir.

İşğalçılık “işgalci”

Şere şorluk, işğalçılık(402)

yalançı “yalancı”

Yalançı oğlu Yalançıık var(633)

d>t değişmesi

Bu değişim, örneklerine kelime başında ve sonunda tespit ettiğimiz bir sedasızlaşmadır. d>t değişiminde bazı sözcüklerde “t” korunmuştur.

tökür (ET) “döker”

Yanağına pır-pır tökür (46)

#d>#t örnekleri

tikdirerem “dik-”

‘ İmâretler tikdirerem (70)

tikan”diken”

Lâleli düzlerde tikan göyerip (203)

Alıntı kelimelerde kelime başında sedasızlaşma gerçekleşmektedir.

Tükâncı “dükkan”

Ancağ o zavallı tükâncı kimi (802)

b>p değişmesi

b>p değişmesi kelime başında ve ortasında görülen, az rastlanan bir değişiklidir.

#b>#p olması

pozuluban “ bozulunca”

Hududumuz pozuluban (313)

piçağıyla “ bıçağıyla”

Piçağıyla başın kesir (92)

Kelime içinde b>p örneği

lampamıza “lamba”

Onluğ lampamıza anam yağardı (799)

1.2.1.4. Akıcılaşma

b>m değişmesi

Genellikle kelime başından görülen bir değişiklidir. “b” dudak ünsüzü, geniz yolunda çıkan “m” dudak ünsüzüne dönüşmektedir.

minler“binler”

Dalısında minler aslân (41)

mindî “bindi”

Çoğ igitler, mindî atın (81)

kimi “gibi”

İnci kimi dâstân düzdü (125)

k>y değişmesi

Kelime sonunda görölür.

göye “gök”

Ꞑuş oluban, göye uçdu(55)

g>y değişmesi

Kelime içinde bu değişmeden bahsedilebilir.

beyenmezsen “beğenmezsen”

Beyenmezsen! bir yürüşde (52)

İncelediğimiz eserlerde, k ünsüzünün değişmesi durumunda “g” merhalesinde kalmayıp “y” merhalesine ulaştığını ve bunun kaideleşmiş olduğu görölür.

üreyine “yürek”

Üreyine dağ çekilmiş (53)

direyisen “direk”

Sütunusan, direyisen (61)

1.2.2. Ünsüz Düşmesi

Azeri ağızlarında ünsüz düşmesi hadisesi oldukça yaygındır. Ünsüz düşmesi beraberinde bazı ses hadiselerinin de oluşmasına neden oluyor. Ünsüz düşmesi kelimenin farklı farklı yerlerinde görülebiliyor.

r düşmesi (r>ø)

Yaygın görülen ünsüz düşmesidir. Kelimelerin ortasında ve sonunda görölür. Bu hadise eklerde de kendini göstermektedir.

arşlan>aşlan

Aşlan kızla goç igidin (187)

kirpik>kipik

Ꞑipikların kaldırarak (104)

serp>serpeleşti

Sepeleşti, çiçek kimi (113)

Ekeylemin geniş zamanlı üçüncü tekil şahıs çekimlerinde ve geniş zaman eki “r” ünsüzünün bazen düştüğü görölmüşdür.

tepedir>tepedi

Ėayâtın yolları dere, tepedi (194)

istersen>istesen

Baş uca yaşamağ istesen eger (211)

y düşmesi (y>ø)

Başta, ortada ve sonda görülen bir hadisedir. Azeri sahasında yaygın ses hadiselerinden biridir. Kelime başındaki “y” düşmesi genellikle dar ünlülerin yanında gerçekleşir. Bu düşme neticesinde “ı” ünlüsü hece vurgusunu taşımayınca yerini “i” ünlüsüne bırakır.

#y düşmesi

yılan>>ilan

Ormanların ala ilan sökenmez (144)

yıldırım>>ıldırım

Gördüm ıldırım şahdı (232)

yıl>>il

Қırһ, elli il bundan evvel (389)

yüzü>üzünde

Yér üzünde қурмуş idi (80)

yuarlarmış> uvarlarmış

Boynuz vursa uvarlarmış (90)

y# düşmesi

buğday>buğda

Ne etmek dünyanı buğda tutsadı(806)

k düşmesi (k>ø)

Son seste görülen bir düşmedir. Sözcük türetilirken sözcüğün bünyesindeki “k” sesinin düştüğü görülmüştür.

k# düşmesi

küçük >küçücük

Küçücük donuz şölenli(473)

Köşden< köşk

Köşden bağar(159)

l düşmesi (l>ø)

İç ve son seste görülür. Bazı İki ünsüzle biten bazı kelimelerde, ünsüzleri –lt olanlarda düşme gerçekleşmiştir.

altmış>atmış

Atmış tutam kendirin (265)

kalhıç> қаһиңç “başa kalkmak”

Mene қаһиңç қаһақақ (244)

yüceltti>ucatdı

Balını haşmetden arşe ucatdı (818)

t düşmesi (t>ø)

Kelime sonunda düşme gerçekleşir.

vaht “vakit”>vaḥ

Hānlar her vaḥ kēyik tutsa, (298)

h düşmesi (h>ø)

Ön seste bulunan #h sesinin düştüğü görülür.

hıçkır>ıçkır

İçkırarak, için çekir(46)

1.2.3. Yer Değiştirme

Kelime bünyesindeki komşu ve uzak seslerin yer değiştirmesi, birbirinin yerine geçmesi hadisesidir. İncelediğimiz metinde komşu seslerin yer değiştirdiği görülmüştür. Komşu olan sesler arasındaki yer değiştirmeye yakın yer değiştirme, uzak sesler arasındaki yer değiştirmeye ise uzak yer değiştirme denir. İncelediğimiz eserde genellikle yakın yer değiştirmenin meydana geldiği tespit edilmiştir.

Yakın Yer Değiştirme Örnekleri :

körpünün “ köprü”

Saldırılmış bir köprünün (45)

torpak “toprak”

Bu torpağda, bu diyārda (40)

bimlez “bilmez”

Bimlez ki sen ne göydesen (58)

yarpağın “yaprak”

Çürümüş yarpağın tökmese payız.30

dustak “tutsak”

Egreg’i de dustağ edip (407)

anlı “alnı”

Başı uca – anlı açığ (126)

tüstü “tütsü”

Tüstülü bu sözün dar ışığında (199)

örgen “öğren”

Çekişdiğin görüp örgen (518)

Uzak Yer Değiştirme Örnekleri:

İreli “ileri”

Bilik, ireliye addım atdıķca (453)

esgik “eksik”

Menden hansı esgikliği (37)

1.2.4. İkizleşme

İç seste iki ünlü arasında bulunan bazı ünsüzlerin tekrar söylenmesi hadisesidir. Türkiye Türkçesi yazı dilinde görülmeyen bir özelliktir. Azeri sahasına has bir özellik olarak karşımıza çıkar. Hemen hemen bütün ikizleşmeler iç seste meydana gelmektedir. Eserlerde en yaygın ikizleşme hadisesi “k” ünsüzünde görülür. Eklerin etkisi ile meydana gelen ikizleşmelere de rastlanmıştır.

Ay **sakķalı** ağca ķoca! (51)

Çünkü benim deli **ķavvat** (59)

Her **addımda** müdhiş bir uçurum var. (282)

Doğulandan **dokķuz** boğa (61)

Bir de nişān vērdi öz **ķuvvesini** (71)

Ķoyunları, **ķannareye** vurgilen (88)

Yeddi gece, **yeddi** gündüz (146)

Şakķıldayıp tōkülürdü (171)

Biçer **ollam!** (180)

Her yēnişin ise, bir **yokķuşu** var (194)

Görünür bir **seggiz** bucaķlı bina (197)

1.2.5. Ünsüz Benzeşmesi

Yan yana kullanılan oluş yerleri farklı bazı ünsüzlerin söyleyiş güçlüğü gidermek için halk ağzında bu ünsüzlerden birinin diğerine benzetilerek, yakın veya aynı ünsüz durumuna getirilmesidir. Tam, yarı ve uzak benzeşme diye adlandırılan şekiller bulunmaktadır.

Benzeşmenin yönü bakımından ilerleyici ve gerileyici olmak üzere iki türü vardır.

1.2.5.1. İlerleyici Benzeşme

Benzeşen ünsüzlerden, önce gelenin sonra geleni kendisine benzetmesidir.

olaram>ollam(180),

minerem>minnem“binerim”(142),

bilirem> billem (531)

gelerem> gellem (633)

1.2.5.2. Gerileyici Benzeşme

Benzeşen ünsüzlerden, sonra gelenin önce geleni kendine benzetmesi hadisesidir.

Kentde> kende (30)

kurtdan >kırdan (237)

1.2.6. Hece Yutumu

Kelimelerde yan yana bulunan eş ve benzer söyleyişli hecelerden birinin veya ikisinin çeşitli nedenlerden ötürü yutulması, söylenmemesi hadisesidir. Söyleyiş kolaylığı, tekrardan kaçma eğiliminin sonucu olarak görülür.

bilmeyirem> bilmirem(455), gördünüz>gördüz(520),

1.2.7. Aykırılışma

Oluşma yerleri aynı veya birbirine yakın olan ünsüzlerden birinin oluşma yerini diğerine göre değiştirerek farklılaşmasıdır.Bu değişimde benzeşmenin tersi bir durum söz konusudur. Yan yana bulunan ünsüzlerde bu hadise gerçekleşirken; birbirinden uzakta bulunan ünsüzlerde de bu değişme gerçekleşebilir. Bu ses olayı daha çok eklemelerde görülmüştür.

geçti> keçdi(239), yağdıķça> yağdıķca(773), eksikliği > esgikliği(84), çekti> çekdi(102)

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. YAPIM EKLERİ

2.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

+IL₄K₄

En yaygın isimden isim yapım ekidir. Bu ek, isim ve isim soylu kelimelerden yer, alet, topluluk isimleri, soyut isimler ve sıfat yapmaktadır. Azeri Türkçesinde bu ek sedalılaşarak g'li kullanılmaktadır.

şenlik (39), gençlik (73), şişlik (94), insanlık (287), muştulukçu “müjdelikçi”(326), karançuluk “karanlık”(359), günlük(233)

+IL₄K₄ ekleriyle biten sözcüklere ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde ekin sonundaki “k”, ğ'a dönüşür; “k” ise g'ye dönüşür. Bu dönüşüm kelimelerdeki kalınlık ve inceliğe göre değişir, kalın ise ğ'a, ince ise g'ye dönüşür.

varlığım (290), sağlığı (290), birliğine (325)

+IL₄

Bu ekin başlıca görevi sıfat yapmaktır. İncelediğimiz eserde işlek olarak kullanılan isimden isim yapma ekidir. Bu ek, kalınlık incelik ve düzlük yuvarlaklık uyumuna uymaktadır.

Sakallı “sakallı” (327), duvaklı (327), korhulu “korkulu” (350), donlu “elbiseli” (352), sevgilisin (34), güçlü (47)

+çL₄

Bu ek sadece ç'lidir. Türkçede hem sedalı hem sedasız olan bu ekin tek şekli vardır. Bu ek ismin sonuna gelerek; meslek, nitelik bildiren sıfatlar ve isimler yapar. Sedasız ünsüzlerle biten kelimelerin sonuna sedasız; sedalı ünsüzlerle biten kelimelerin sonuna sedasız şekli gelir.

kapıçı (50), ovçısıdır “avcısıdır” (135), bostānçı (193), ahınçılar “akıncı”(326), işgalçılık “işkalçilik(402), gözetçiler “gözetleyenler”(317), insānçılık(402), yalançı(633), isyançı(689)

+cL₄K₄

Küçültme, sevgi, şefkat anlamı katan isim, sıfat zarf görevinde kullanılabilen kelimeler yapan bu ekin son sesinde – k>ğ ve k >g değişmesi olabilmektedir. Bu ekle biten sözcüklere, kalın ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde “k” ünsüzü ğ'a ; ince ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde “k” ünsüzü g'ye dönüşmektedir. Türkiye Türkçesinde ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı olarak +CL₄K şekilleri görülürken incelediğimiz eserlerde ekin ilk ünsüzü daima sedalıdır.

igiticikler “yigiticikler” (377), pericikler (345), periciğe (346), karacıık (359), oğlancığım (360), kuzucuğum (530), boyuncuğun (538), karacıık (225), küçücük(473)

+lak

İsmlere eklenerek onlardan yer isimleri, durum bildiren sıfatlar yapan bu ekin sonuna kalın ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde “k” sedalaşarak ğ’a dönüşür.

ovlağ’a “avlık” (215), otlağ (236), yaylakların “yayla”(41), ovlakların (41)

+slz

Olumsuzluk yapan ektir. Ekin asıl işlevi sonuna geldiği isimleri sıfat yapmaktır. II₄ ekinin olumsuzudur. İncelediğimiz eserde yaygın olarak kullanılır.

ğayğısız (447), imkânsız (451), silâhsız (454), imânsız (454), hedefsiz (455), onsuz (491), kıyruksuz (624), kulağısız (624), kültürsüz (741), öksüz “yetim” (407)

+daş

Ekin başlıca işlevi eşitlik ortaklık, bağlılık ifade etmektir. Türkiye Türkçesinde hem sedalı hem sedasız şekilleri varken eserde sadece sedalı ve kalın ünlülü şekilleri görülmüştür. Bu ekin tek şekli olduğundan ince ünlülü kelimelere getirildiğinde kalınlık incelik uyumunun bozulduğu görülmüştür.

kardaşım (802), yoldaşlık (808), sırdaşım (819), meslekdaş (832), vetendaş(832)

+ cıgaz ~ ciyez

Bu ek, küçültme ifade eden isimler yapar. Sadece sedalı şekli görülmüştür. ğ>y değişimi ile ekin ince, düz sıralı şekli mevcuttur.

mencıgazı (311), gözcıgazı (318), daşcıgazın (463), kızcıgaza (465), gözciyezın(642)

+z

Metinlerimizde bir örneğine rastlanmıştır.

ekiz “ikiz” (127)

+An

Bu ek, Eski Türkçede kategori bildiren kalıplaşmış çokluk ektir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

oğlancığı(89), erenlerin(137)

+cll

İşlek olmayan bir yapım ektir. Türkiye Türkçesinde sedalı ve dar ünlülü ekin incelediğimiz

eserde sadece sedalı ve düz ünlülü olan örnekleri tespit edilmiştir.

adam**cıldır** (331), ardı**cıl**(340), ölüm**cili**(336)

+ıd

İşlek olmayan bir ektir. Türkiye Türkçesinde sedasız şekilleri varken incelediğimiz eserde sadece bu şekline rastlanmıştır.

yaş**ıdıyla**(91)

+CA

İşlek bir ektir. Hem sedalı hem sedasız şekilleri görülmüştür. Bu ek eşitlik, benzerlik, karşılaştırma görevinde kullanılmıştır ve zamanla yapım ekine dönüşmüştür.

ağ**ca**(158), altı**ca**(173), al**ca**(174), ne**ce**(177), gâfil**ceden**(177), kitab**çasın** (398), ha**kkıça**(432), tek**çe**(495), kölgeli**çe**(582), bir**ce**(461)

+tİ

Ses taklidi köklere getirilerek isimler türetir. Sadece sedasız, düz dar ünlülü şekilleri vardır. şırlı**tısında**(698), pıçılı**tısın**(32), cırıltı**sı**(463), inilti**leri**(778)

+sul

İşlek olmayan bir ektir. Metnimizde sadece bu örnek mevcuttur.

yoh**sulu** (803)

2.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+IA(n)-

+IA(n)- isim kök ve gövdelerine gelerek fiil yapar. Ekin aslı +IA- şeklindedir; ancak +IA(n)- şeklinde kalıplaşmış olup -n- dönüşlülük ekini bünyesine almıştır. İşlek bir ektir. Bu ek yapma ve olma ifade eder.

ov**layan**“avlayan”(42),kuş**layan**“kuş avlayan”(42),sız**lar** (45), dırnak**lanır** “tırnaklanır” (45), köpük**lenip**(41), yük**ledip** “yükleyip” (462), yük**let** (94), pırladı(768), gü**rledi**(271)

+Al-,

Eserde pek görülmeyen bir ektir. Kalınlık incelik uyumuna göre şekillenmektedir.

ço**halacak** “çoğalacak”(96), boş**aldılar**(119), az**almasın**(126), boş**aldı**(174), yön**eldi** (220)

+1-

+ Al- ekine benzer özelliklerde kullanılmıştır.

ucalıban “yükselecek”(81)

+ a-

Fazla işlek olmayan bir ektir.

yaşayıp(363), oynadı.(144)

+Ar-

Daha çok renk isimlerinden fiil yapmakta kullanılan bir ektir.

suvaran(503), ağartmak(492) yaşardı(501), göyerip(203)

Bu ekin ünsüzü; –Al- ve –l- isimden fiil yapma eklerine r>l değişmesi geçirmiş olarak da kullanılır.¹⁰

saraldı: “sarardı”(221), karaldı: “karardı”(229)

+da-

Ses taklidi kelime ve isimlerden fiil yapan bir ektir.Türkiye Türkçesinde ekin sedalı ve sedasız şekilleri vardır. Güney Azerbaycan Türkçesi sedalılaşma eğiliminde olduğundan dolayı d’li şekilleriyle görülür.

piçıldadı (309), şakıldayıp (171), gürüldeyen (130), mırıldama (319)

+ kır

Ses taklidi kelimeler yapar.

ıçkırarak: “hıçkırarak”(46), fışkırıp(816)

+sA-

Pek işlek olmayan bir ektir. İstek ifade eden fiiller oluşturur.

susa-(682)

¹⁰ SARIKAYA, age., s.188.

2.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri

2.1.3.1. Fiilimsi Ekleri

2.1.3.1.1. İsim-Fiil Ekleri

-mAK₄

Fiil kök ve gövdelerine gelerek fiillerin hareket ismi olur. Bu ek kalıplaşarak bir varlığın adı da olur. Yaygın kullanılan eklerden biridir. Son ünsüzünde sedalılışma görülür. Bu ekle biten sözcüklere kalın ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde ekin sonundaki ünsüzlerde sedalılışma olur.

Kalıcı isim örnekleri:

yemek verin (82), çahmak çalıp (145)

Hareket ismi örnekleri:

çekmek (72), demek (72), gezmekdense (97), tapmak (137), öldürmege (186), getmege (103), ağlamağa (46), danışmağa (51), almağa (65), koymağım (122), alışmağa (148), sığınmağa (150)

- mA

Sonuna geldiği sözcüklerde eylem isimleri yapar. Bu ekle yapılan isimler; isim, sıfat şeklinde kullanılır. Bu eki alan bazı sözcükler; eylem özelliklerini yitirip, kalıplaşarak bir varlığın adı da olur.

Hareket ismi örnekleri:

dogma (781), çatma kaçılım (85), sürmeye (508)

Kalıcı isim örnekleri:

el yazmasıdır (198)

-L₄, -ş

Fiil isimleri yapan eklerden biridir. –mAK₄ ve –mA gibi bu ek, fiil isimleri yapar.

Bu eklerle fiilimsiler denir. Bu ekler fonksiyon olarak aynı işleve sahiptir.

gedişde(453), bahışım(496), yapışıklı(525), kırtuluş(691), soruşun(698), kuruluş (784), gülüşünü (825)

2.1.3.1.2. Sıfat-Fiil Ekleri

Fiil kök ve gövdelerine gelerek fiilden isim yapan ek konumundadırlar. Bu ekleri alan sözcükler tek başlarına kullanılabildikleri gibi isim çekim eklerini de alabilirler. Bu sözcükler hareket anlamını yitirmiş ve varlıklara ad olan kelimeler değildir. Güney Azerbeycan Türkçesinde çok çeşitli ve zengin bir sıfat-fiil grubu mevcuttur.

-An

Geniş zaman ifade eden bu sıfat-fiil eki yaygın olarak kullanılmıştır. Eski Türkçedeki -gAn eki ünsüzünün düşmesiyle oluşmuştur. Örneklerde de görüldüğü gibi –An sıfat-fiili ünlüyle biten fiillere getirilirken -y- yardımcı sesini alır.

Bu ekin örneklerini şu şekilde görülmektedir:

Demişler: “Dünyāda **ahtaran** tapar.”(33) ,

Hayātda tecessüm tapıp **tapmayan**(36),

Dağlar üste çadır **kuran**(42),

Su **-suvaran**, tohum **sepen**(42),

Üzerinde **uçan** kuş kanad salmaz(144),

Hara gétđi dünyā benim **déyenler**(188),

Sihri ahtaran géceden **qorqmaz**(194).

-ar, -ür

Geniş zaman ifade eder. Metnimizde bu ekin -ür şeklinde kullanımı da tespit edildi.

Gör**ür** gözü, görmez oldu(50),

Tutar eli tutmaz oldu(50),

Quzğunları, uç**ar** gördü (108),

Dudağından tut**ar** olsam,(165),

Çap**ar** yétđi. İgidini,(173).

-mAz

Olumsuz geniş zaman sıfat-fiil ekidir.

O tüken**mez** hikmet hazinesidir(735),

Çalış tap, o sön**mez** çırağı yandır(736) ,

Şābir'den, o büyük öl**mez** insandan(283).

-dI₄K₄

Geçmiş zaman ifade eden sıfat fiil eklerdendir. Getirildiği kelimelerde sıfat ve isim görevinde kullanılır. İsim görevinde kullanılırken isme getirilen ekleri alır. Sedalılaştırmadan ötürü sedasız şekilleri yoktur. Bu eklere ünlüyle başlayan ekler getirildiğinde sedalılaştırma, sızıcılaştırma ve akıcılaştırma görülür.

Déd**igine** yoğdur gümān (65),

Atam – anam vèr**dig**i (104),

Könül vèrip sèv**digim** (105),

Resm **édigi** kara kaşım (185),
Kayıdıban **gördük**lerin (317).

-mIş

Geçmiş zaman sıfat-fiil ekidir.

Eri **ölmüş** yaşlı gelin(45),
Dırnaqlan**muş** yanaqları(53),
Gün görmemiş boğaların(90),
Eprimiş “Korqud’dan” size ne çıhar (210),
Çoğ kör **olmuş** göz vardır ki(95),
Dabbağ **olmuş** dana kimi(152).

-AcAk

Gelecek zaman ifade eden bir sıfat-fiil ekidir.

Begene**cek** kız tapmadı(138),
Hele görüle**cek** çoğ işler kalır(452),
Gele**cek** simâsın onlarda görür(565),
Gele**cek** yollarım daha daşlıdır(757),
Hêç vaht gele**cek**den pay umabilmez(292),
Bir daldan**acak** yoğ, bir sığınak yoğ (446).

Güney Azeri Türkçesinde sıfat-fiil yapan ve yukarıda örnekleriyle sıralanan eklerin dışında, isimden sıfat yapan ve sıfat fiil olabileceği düşünülen aşağıdaki –mAlı eki ve ilgili örnekleri; bu ekin sıfat-fiil eklerinden biri olarak incelenebileceğini düşündürmüştür.

-mAlI

Bu ek Azeri Türkçesinde sonradan ortaya çıkmış bir ektir. Güney Azerbaycan Türkçesi sonlarında teşekkül etmiştir.¹¹ Elza Samedova’nın “*Türkiye Türkçesi ile Azeri Türkçesinin Karşılaştırılmalı Morfolojisi*” çalışmasındaki “-mA fiilden isim yapma ekiyle, +II isimden sıfat yapma ekinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır.” ifadesi ve örnekler bizi bu yönde düşünmeye sevk etmiştir. Bu ekle yapılan, sıfat-fiil fonksiyonunda kullanılan kelimelere iki örnekte rastlanmıştır. Bu örneklerde de gelecek zaman fonksiyonu dikkat çekmektedir.

Bir az kavur**malı** tendir aşım var.(733),

Daha çalın**malı** bir nağmem yoğdur(735).

¹¹ SAMEDOVA, Elza, Türkiye Türkçesi ile Azeri Türkçesinin Karşılaştırılmalı Morfolojisi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1999,s.52.

2.1.3.1.3. Zarf-Fiil Ekleri

Zarf fiiller fiil kök ya da gövdesine gelerek, eylemi durum, zaman, nedensellik bakımından tamamlayan kelimelerdir. Bunlar fiil çekimlerindeki gibi şahsa ve zamana bağlanmazlar. İncelediğimiz eserde sıkça kullanılan zarf – fiil ekleri şunlardır:

-I₄p

Bu ek eserde sedalı olarak –I₄ şeklinde kullanılmıştır. Eski Türkçede –p şeklinde olan bu ek, Batı Türkçesine geçerken aldığı yardımcı ünlü ile birleşip kaynaşarak –I₄p şeklini almıştır. İncelediğimiz eserlerde sıkça kullanılan zarf – fiil ekidir.

- Hansı dünyâlardan baş **alıp** gelir (39),
Köpüklen**ip** daşgın ahan (41),
Deli Dumrul atın min**ip** (55),
Atasını, gez**ip** tapdı (60),
Yey**ip** iç**ip** dolanasan (136),
Yayın çek**ip**, bir gözlünün (363),
Sınığ sınığ ol**up** tüşdü (363),
Üzüm ağacların çor vur**up** bütün (503),
Sür**üp** geldi yağılarn (532),
Derinden düşün**üp** öğrenmek hoşdur (685).

-I₄bAn

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan bir ektir. Metnimizde bu ekin yaygın bir kullanımı mevcuttur.

- Söz anlayan tapdım, tökü**ben** saçdım (743),
Döyüş**üben**, savaşı**ban** (48),
At ürkü**ben** göye çalhdı (55),
Otur**uban**, mırıldadı (56),
Bu ıoruğa doldur**uban** (405),
Ovlay**ıban**, kuşlay**ıban** (406),
Meleş**ıben** burdan kēçdi. (530),
Ben iç**ıben** o şarapdan (57).

-I₄ncA

Eski Türkçede –GIncA, şeklinde olan ek, ek başlarındaki –ğ ve –g lerin düşmesi sonucunda bu hali almıştır. Metnimizde yaygın kullanılan zarf – fiil eklerinden biridir. Ünlüyle biten fiillere getirildiğinde bu ek, araya koruyucu “y” ünsüzünü alır.

Ağ etinden kan çıhınca (116),
Yol alınca kalasına (405),
Göz inanmaz görmeyince (42),
Size men söyleyince (231),
Kâfirlerden almayınca (413),
Burla bunu duyunca (250),
Daha bir de, görüşünce (145),
Oğlancığım büyüünce (598).

-mAdAn

Olumsuzluk ifade eden zarf – fiil ekidir. Bu ek sadece olumlu fiillere getirilir.
Sert kayalar oynamadan (117),
Merd kolların, kırkısından çatılmadan (173),
Daha bunu sınımadan (371),
Kardaş deye and içmeden (401),
Sam yılleri esmeden (526),
Baş kesmeden, kan tökmeden (599).

-AndA

-An, sıfat-fiil ekiyle +dA bulunma hâl ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. -Inca fonksiyonunda kullanılmıştır.

Yadlar bize kej bahanda(41),
Ahar sular kan ahanda(41),
Yaz olanda, güz olanda(90),
Kardaşlar yoldaşlar seyre varanda(258),
Her ne ölçüsüne düz gelmeyende(279),
Ölülere aş vèrende(143).

-dI₄K₄cA

Türkiye Türkçesinde ç’li şekilleri de görülen bu ekin son hecesindeki ünsüzün daima sedalı olduğu dikkatimizi çekmiştir.

Teller titredikce titreyir ürek,(38),
Yel esdikce gizli gizli(171),
Kan içdikce kan isteyir(340),
Ufuğa bahdıķca men mebhüt mebhüt(32),

Dünyalar dur**du**ğca mutlağ diriyem(728),
Bağıram, bağ**du**ğca oluram mebhüt(760).

-(y)ArAK,

İçkırarak, için çekir (46),
Kılınıcı, seyire**rek**(54),
Anasını dinley**erek**(112),
At ardına mindir**erek**(181),
Kahhar kuvvelerle çengeleş**erek**(457).

-Ar....-mAz

Gèder gèt**mez** atın sürdü (63),
Mınaraya çatar çat**maz**(345),
Görek dili tutar – tut**maz**(112),
Kırğ gün başa çatar - çat**maz** (115),
Yere çökdi, qarğar qalğ**maz**(155).

-ken

Bu şekil er-ken > iken zarf fiilinin ekleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Kalınlık - incelik uyumunu bozar şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Yèyip içip oturark**en** (50)

2.1.3.1.4. Fiilden İsim Yapan Diğer Ekler

- AK₄ -I₄K₄

Fiil kök ya da gövdelerinden ad ve sıfat türeten bir ektir. İsme kalın ünlü ile başlayan ek getirildiğinde ekin ünsüzü değişir. Bu ek, Türkiye Türkçesinde hem kalın hem de ince ünlüdür.

otrak “oturak” (64), yatağında (41), kıvrak (448), yapışıklı (525), buyruk (598), minik:
“binek” (667), içik (67), bükük (164), katığı (225), sarığını (639)

-I₄m,

Çok işlek bir ektir. Bu ekin görevi fiille ilgili bir hal, iş, durum ifade edip o işle ilgili varlık isimleri yaparlar.

ölümünden(48), yığım(197), dilim(205), adımda(282), uçrum(30) Gelimli, gèdimli (547)

-K₃

Bu ek çok kullanılan eklerden biridir. Ünsüz değişmeleri sonucu değişik şekilleri görülebilmektedir.

buda**ğ**dan (35), uza**ğ** (39), yayla**ğ**ların (41), parla**ğ** (72), buda**ğ**a (35), ış**ğ**(459), tanı**ğ**(507), ersek: “sarho**ğ**”(359), otla**ğ**(236)

-ğu, -ği

Bu ekin dar şekilleri daha fazladır. Soyut varlıkları ifade eden isimleri oluştururlar.

duy**ğ**ulara (683), se**ğ**ilisin (34), sor**ğ**usu(742), bil**ğ**ilen (226)

- GAn

Fiil kök ve gövdelerinden isim yaparlar. Türkiye Türkçesinde bu ek sedalı ve sedasız bulunurken incelediğimiz eserlerde hece başı ünsüzlerinin sedalılaşmasından dolayı sedasız şekli görülmez. Türettiği isimler sıfat ve zarf görevinde kullanılır.

alın**ğ**an(163), de**ğ**ingen(742), er**ğ**enlik(627)

-K₂Ln

Türkiye Türkçesinde ünsüz uyumundan dolayı hem sedalı hem sedasız görülen bu ek, sadece sedalı olarak görülmektedir. Yaygın kullanılan isimden fiil yapım eklerinden biridir. Genellikle tek heceli fiil köklerine gelir ve sıfat görevli sözcükler türetir.

bas**ğ**ın (96), düş**ğ**ün (131), da**ğ**ın (106), kız**ğ**ın (156), az**ğ**ın (226), yor**ğ**un (204), dut**ğ**un (133), sü**ğ**ün(390), kes**ğ**in (205)

-ıcı, -ıcu

Çok kullanılan bir yapım ekidir.İncelediğimiz eserde bu ek dar ünlülü şekilleriyle görülmüştür.

alıcılar (219), sarsıcı “sarsıtıcı”(285), ayrıcında (416), yırtıcı (681), oğucum: “okuyucum” (284)

-L₄

Eski Türkçede –IG fiilden isim yapma ekinin ünsüzünün düşmesi ve yardımcı ünlünün

fiilden isim yapma eki durumuna gelmesi sonucunda ortaya çıkan bir ektir¹².

örtüsü (256), dolu (336), ayrı(372), dizi(378)

-ıntı

Genellikle dönüşlü fiil gövdelerine getirilerek oluşturulan bir yapım ekidir.

ağıntılı “akıntılı” (150), sıkıntıdan “sıkıntılı”(253)

Birçok dilci hem Türkiye Türkçesinde hem de Azeri Türkçesinde bu eki –ıntı şeklinde gösteriyor; fakat bu ekle yapılan isimlerin anlamı da kendilerinin fiil köküne değil fiil gövdesine dayandığını göstermektedir.¹³

göyerti(492)

-t

Eskiden beri örnekleri az görülen bir ektir.

yükletidir “yükletilen”(648), keçit: “geçit”(736)

-sak

Yaygın kullanımı olan bir ek değildir. Sözcüğün yapısındaki seslerin yer değiştirmesi ile göçüşme meydana gelmiştir.

dustağ: “tutsak” (769)

-baç

Birkaç kelimedede görülen bir ektir. Bu ekte b>p değişikliği olmuştur.

gizlenpaç “saklanbaç”(450)

-ce

Yaygın olmayan bir ektir.

düşünce (773)

¹² SAMEDOVA, Elza, Türkiye Türkçesi ile Azeri Türkçesinin Karşılaştırmalı Morfolojisi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 1999,s.32.

¹³ SAMEDOVA, age. s.33.

2.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

2.1.4.1. Çatı Ekleri

2.1.4.1.1. Geçişli-Ettirgenlik Ekleri

-d₄r-

Ettirgenlik eklerinden biridir. Geldiği fiillere yaptırma, aldırma anlamı katan bu ek sedasızdır. Ekin getirildiği fiillerde eylemin başkasına yaptırılması söz konusudur. Bu ekin geçişsiz fiilleri geçişli yapma; geçişli fiillerden ise hareketin başkasına yaptırıldığını ifade eden geçişli fiiller oluşturma gibi iki fonksiyonu vardır.

uyandırdı (463), sıkıştırdı “sıkıştırır”(467), kaldırdı (469), yıktırdı “yıkıştır” (160), gezdirmeğe (473), sürüşdürüp “sürdürüp” (535)

-l₄r-

Ettirgenlik eklerinden biridir.

pişirdi (200), doğurdu(211), bitirdi (257), içirdi- (297)

-l₄z-

Eski Türkçede sayılı örnekleri olan bir ettirgenlik ekidir.

utuzmadan “yutmadan”(115), emizdiğim “emzirdiğim”(64), çapızdırram “at koştururum”(314)

-t-

Ettirgenlik eklerinden biridir. Ettirgenlik eklerinin asıl fonksiyonunu üzerinde taşır.

ayıldı (458), ucatdı “yücelt”(818), yükseltdim(734), getirtmezdi(850),

2.1.4.1.2. Edilgenlik Ekleri

-l₂n-

-n- ekiyle yapılan fiillerin bazılarında eylemin yaparı belli değildir.

tikilende “dikildiğinde”(235), keleklenmiş “çıplak alan”(369), parçalanmış (46), tağdim olunar(550)

-l₄l-

Bu fiillerde hareketin kimin tarafından yapıldığı belirsizdir. Özne bilinmediğinden nesne onun yerini tutar ve pasif özne, sözde özne, olur. Ekin bünyesinde yardımcı sesin kalıplaşmasıyla ortaya çıkan -l₄l- ekleriyle de yapılabilir.

Kırıldılar(407), basılıp(447), seçilsin(458), koşuluram(37), öldürülse(514),

2.1.4.1.3. Dönüştürme Ekleri

-I₄n-

Kendi kendine yapma olma ifade eden dönüştürme ekidir. Bu ekle yapılan eylemlerin kişinin kendisini etkilediğini gösterir. Başka bir ifadeyle özne işlemi yapan ve bu işten etkilenen varlıktır.

dırnaqlanır (45), , seviniben (138) görünmez (56), sevindiler(429)

-I₂l-

Geldiği kelimelerde fiillerden fiiller yapan ektir. Ekin bünyesinde yardımcı sesin kalıplaşmasıyla ortaya çıkan –I₄l- ekleriyle de yapılabilir. Bu ek dönüştürme ifade eder.

koşuluram(37), ayrıldılar(505)

2.1.4.1.4. İşteşlik Eki

-I₄ş-, -ş-,

Bu ekle yapılan fiiller, ortaklaşa olma, karşılıklı yapılma ve oluş ifade eder.

Görüşdürse (33), deyişerek (39), emişdiğim(68), döğüşerik (176), sevişdiğim (300), anlaşılır “anlaşılmıyor” (347), öpüşmeden (402), pıçıldaşır “fısıldaşır” (171)

Bu ekin +IA -, isimden fiile yapan ekten sonra gelmesi durumunda onunla birleşerek kalıplaştığı şekiller de bulunmaktadır.

kılınçlaşdı (323), ağlaşdılar (350), hesablaşmak (360), kuçaklaşar (387), çengeleşerek “savaşarak” (457)

2.1.4.2. Fiilden Fiil Yapan Diğer Ekler

-mA-,

Fiil kök ya da gövdesine getirilerek olumsuz fiiller oluşturulur. Ek orta hece durumunda kaldığı zaman y ünsüzünün etkisiyle çekim esnasında ekin ünlüsü daralabiliyor. Bu özellik daha çok şimdiki zaman çekiminde görülüyor.

sanmayın (31), doymamışam (57), koyma- (67), kıymadılar (69), yaşamayacak (73), eyleme (88), vermir (92), bilmirem (206), ölmeyecek (290), istemirem (80) tutdurmasam(55), çekmerem(55), burahmaram “bırakmam”(55), olmayır (73), gelmedi (114), ulamır “ulumuyor” (191), pıçıldaşmırsız “fısıldaşmıyorsunuz” 193), bilmirem (206),

Şimdiki zamanla çekime girdiğinde y ünsüzünün etkisiyle ekin ünlüsü daralabilir.

almıram “al-ma-y-ır”(290), tanımırsan “tanı-ma-y-ır”(322), bilmirik : “bilme-y-ir”(365)

-AlA-

Yaygın bir kullanıma sahip değildir.

Kovalayıp(110), Sepeleşdi “serp-ele-ş”(113)

2.2. ÇEKİM EKLERİ

2.2.1. İsim Çekim Ekleri

2.2.1.1. Çokluk Eki

Varlığın sayısını, bir taneden çok olduğunu, ifade eden eklerdir. İsimlerin çokluk şekillerini yapar. Çokluk eki olarak -lAr kullanılır.

Düşmen**leri** töküp kırmış(41),

On**lardandır** bir yâdigâr(42),

Görelim kim**ler** yét(264),

İlim, sanat insan**ları** (396),

Yolumu soruşum men ulduz**lardan**(193).

Sayı sıfatlarında çokluk eki kullanılmadığı halde; incelediğimiz metinde sayı sıfatına çokluk eki getirilmiş şekiller de tespit edilmiştir.

minler“binler”

Dalısında minler aslân (41)

2.2.1.2. İyelik Ekleri

Varlığın kime, neye ait olduğunu gösteren eklerdir. I. tekil şahıs iyelik eki ünsüzle biten bir isme geldiğinde ünlü uyumuna bağlı olarak -I₄ yardımcı ünlülerinden birini alır.

Oğ**lum**(473), boyn**uma**(534), kalb**imi**(38), yaş**ımdan**(39), öz**üm**(39), bal**am**(316) ses**im**(645)

II. tekil şahıs iyelik eki genellikle düz dar ünlülerde +v şeklinde olabilmektedir. Teklik ikinci şahıs iyelik ekinin $\eta > n$, $\eta > v$, şeklinde değiştiği görülür.¹⁴

derd**ivi** (827), el**ivi**(828), gönl**ündeyim**(839), sözler**ün**(458), ağrı**vı** (401) oğ**luvı**(360)

III. tekil şahıs iyelik eki +(s)I₄ şeklindedir.

göz**üyle** (197), üz**ümün** suyun (57), sesi (728)

I.çoğul şahıs iyelik eki hem düz hem de yuvarlak şekilleriyle görülmektedir.

cân**ımız**ı (70), dünyâ**ımızdan** (72), ses**imize** (88), ölen**imiz** (176), söz**ümüze** (226), yurd**umuzun** (294)

II. çoğul şahıs iyelik eki ünlü uyumuna uygun olarak dört şekilde görülür.

baş**ınıza**(479), sohbet**inizi**(510), umud**unuz**(673), üst**ünüze**(479)

III. çoğul şahıs iyelik eki -lArI şeklinde kullanılmıştır.

torpağ**ları** (41), telleri (32)

¹⁴ SARIKAYA, Mahmut, Güney Azerbaycan Türkçesi, Kayseri 1998,s.211.

Varlığın bir şahsa ya da bir başka varlığa ait olduğunu ifade eden ekler, incelediğimiz eserde şu şekillerde görülmektedir:

- I. Tekil Şahıs : -I₄m, -m
- II. Tekil Şahıs : -I₄n,- I₄v
- III. Tekil şahıs : -(s)I₄
- I. Çoğul Şahıs : -I₄mI₄z
- II. Çoğul Şahıs : -I₄nI₄z
- III. Çoğul Şahıs : -lArI

2.2.1.3. Hâl Ekleri

2.2.1.3.1. Yükleme Hâli (Akkuzatif Hâli)

Yükleme hâli -I₄, -(n)I₄ ve -n olmak üzere üç çeşittir. Eski Türkçede -(I)G olarak kullanılan ekin ünsüzünün düşmesi ve yardımcı ünlünün eklenmesiyle meydana gelen -I₄ yükleme hâline ait şu örnekler tespit edilmiştir.

Şişi ota burağdılar(365),
Yolu(233).

Üçüncü şahıs iyelikten sonra +n yükleme hâli örnekleri şu şekildedir:

Selcan Hıatın oğlarının
Birin atdı.(185),
Kırh igidin atlandırır(83).

Azeri Türkçesinde Eski Türkçede zamirden sonra kullanılan +(n)I şeklindeki yükleme hâli eki standartlaşmıştır. Bu eke ait örnekler aşağıda sıralanmıştır:

derdimi(730), hëyrini(30), dünyanı(31), rûhunu(32), özünü(35)

2.2.1.3.2. Yönelme Hâli (Datif Hâli)

+A şeklindedir. Ünlü ile sonlanan kelimelere gelirken -n- ve -y- yardımcı ünsüzlerini alır.
ëve(85), deveye(167)

Ekin “v” sesiyle ortaya çıkan şekli görülmüştür.

üzerive (174), gözüve (291)

Bütün Azeri ağızlarından olduğu gibi şahıs zamirlerinin çekiminde birinci ve ikinci şahıs zamirlerinde kök ünlüsü değişmemektedir.¹⁵

mene (308), sene (318)

Bulunma hâl ekinin yönelme eki yerine kullanıldığı örneğe rastlanmıştır.

¹⁵ GECE, Mehmet, Serap Ağzı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yay., Ankara,1985, s.66.

Évde dorđu kayıdarken(55)

Yönelme ekinin belirtme yerine kullanıldığı örnekler görölmektedir.

lampamıza “lamba”

Onluğ lampamıza anam yağardı (799)

2.2.1.3.3. Bulunma Hâli (Lokatif Hâli)

Bulunma hâli +dA şeklindedir. Türkiye Türkçesinde hem sedalı hem sedasız şekilleri bulunan bu ekin sedasız ünsüzlerde başlayan şekilleri yoktur. Çünkü bulunma hâli ünsüz uyumuna girmemektedir.

bağlarda(57), hişârlarda(64), göyde(70), içinde(73)

2.2.1.3.4. Uzaklaşma Hâli (Ablatif Hâli)

Uzaklaşma hâli +dAn, şeklindedir. Ünsüz uyumuna girmediği için +tAn, şekli kullanılmaz. elden(73), menden(84), kılıncımdan(84), tarafdan(102)

2.2.1.3.5. İlgi Hâli (Genetive Hâli)

Bir ismin başka bir isimle ilgisini gösteren hâldir. İlgi hâli +(n)m şeklindedir. İlgi eki ünsüzle biten kelimelere -Iın şeklinde; ünlüyle biten kelimelerde ise iki ünlü arasına bir koruyucu ünsüz olarak kullanılır.

Koçaklıkla kardaşvın

Ķanın aldın.(380), geçenin koyunda(30), birliğinin hağkı(48), Onun sözü(49), üzümün suyun(57)

2.2.1.3.6. Eşitlik Hâli (Ekvatif Hâli)

Eşitlik eki +CA şeklindedir. Güney Azerbaycan Türkçesinde sedalılaşıma eğiliminden ötürü c’li şekiller daha çoktur.

Alca kanın yere tökün(310),

Aydınlıca göz ışıkın(310),

Ağca üzlü kız, gelinin(312),

Hayatımın kitapçasın(398)

2.2.1.3.7. Vasıta Hâli (İnstrumental Hâli)

Vasıta hâl eki “ile” edatı ve bunun ekleşmiş şekli +IA ile yapılır.

Ƙızıl Ƙanad ‘Azrāyille(48),

‘Azrāyilin gözün **ile**(55),

Oğrulu**ğla** canlar alan(56)

En eski vasıta hâl eki “n” yi alarak “IlAn” şekline girmiş, ekleşmiş şekli ise ünlü ile biten kelimelerde (I) sesi “y” sesine dönüşerek ünlü uyumuna girmiştir.

Bağış **ilen** odlar yağan(51),

Babaların torpa**ğylan**(41)

Hayāt**ılan**, vārīg**ılan**(76)

Merd iğitler hōrmeti**yen**(43),

İtim **ilen** bir yalağdan(226)

2.2.1.3.8. Yön Gösterme Hâli (Direktif Hâli)

Fiilin yapılışının kendi yönünde olduğunu göstermek için girdiği durumdur. Eski Türkçede +GARU şeklinde idi. Ekin başındaki ünsüzün düşmesi ile +ArU şekline girmiştir. İncelediğimiz eserlerdeki kullanımı, Türkiye Türkçesi ile aynıdır. +ArI₂, +ra eki ile yapılır.

ilgerü (ET) >> ireliye

Bilik, ireliye addım atdı**ca**(453)

i**çeriye**

İ**çeriye** soğuldular(478)

son**ra**

Senden **sonra** nēylirem men(68)

yu**ğarıya**

Aşağıdan yu**ğarıya**,(164)

or**adır**

İnsanın ma**ğs**adı ancak or**adır**.(749)

2.2.1.4. Soru Ekleri

Ünlü uyumuna bağlı olarak –mI₄ şeklinde görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde yalnız düz şekilleri görülür. Soru eki sözcüklerden ayrı, kendisinden sonra gelen eklerle bitişik yazılır.

Bilirsen **mi** neler oldu?(60)

Görürsen **mi**, öz özüme,

Ne eyledim?(143)

Ne istesem vèrersen **mi**?(621)

Yatmak için yèr **mi** buldun, yurd **mu** buldun?(174)

Bèyrek adlı bir igidle görüştün **mü**?(649)

Mene canın vèrer **misen**?(61)

2.2.2. Fiil Çekim Ekleri

2.2.2.1. Şahıs Ekleri

Tekil 1. şahıs : -(A)m “bilmem (35), gezirem (36), almışam (52)”

2. şahıs : -sAn (sI₂n) “alır**san** (52) düşünür**sen** (57)” demiş**sin** (705)

3. şahıs : - -

Çoğul 1. şahıs : -(I₄)K “yaşadık(208), eyledik(249),olmuşuk(778),gördük (690)”

2. şahıs : sIz (-sInIz) “olmayasız (126) deyirs**iz** (222) bilir**siniz** (617)”

3. şahıs : -IAr, “duyalar (693), bilmirler (687)”

Şahıs zamiri kökenli şahıs ekleri öğrenilen geçmiş zaman, geçmiş zaman ve istek kipinin çekimlerinde kullanılan şekillerdir.

tanımamış**san**(753), olmuşuk(779), olub**san**(294), dönmerem(400), gelersiz(423), gelem (145), gelesen (146)

İyelik eki kökenli şahıs ekleri ise diğer kiplerin çekiminde görülen şekillerdir. Bunlar:

bilmirem(38), bildün(63), vere**cegem** (611), varayım(107), söylesin(44), baħaħ, göre**k**(50) durun(119), pişirsinler (252)

2.2.2.2. Bildirme (Haber) Kipleri

2.2.2.2.1. Geniş Zaman Ekleri

Geniş zaman eki -(A)r ve -r'dir. Olumsuz geniş zaman teklik ve çokluk birinci şahıslarda ek -mA-r'dır. Burada -mA olumsuzluk eki, -r ise geniş zaman ekidir. İkinci ve üçüncü şahıslarda ise -mAz ekidir.

buraħmaram(55), satmaram(263), dönmerem(400), gelmerem(508), durmaz(414), öyün**er**di(47), kızınarık(447), gelersiz(423), öyünersen(182)

2.2.2.2.2. Şimdiki Zaman Eki

Şimdiki zaman eki -I₄r ve -r 'dir. Şimdiki zaman eki- r, ünlüyle biten fiillere geldiğinde geniş zamanla karıştırılabilir. Bu durumda şuna dikkat etmek gerekir, olumlu fiillerde ek genellikle

-I₄r'dür. Olumsuz fiillerde ise şimdiki zaman eki olarak -r kullanılır. Daha öncede belirttiğimiz gibi geniş zamanın olumsuzu birinci şahıslarda - r ile yapılırdı; şimdiki zamanın olumsuzu da -r ile yapılırdı; ancak şimdiki zamanın olumsuzunda; -mA, da daralma meydana gelir.

açır (34), solur(34), kalır(35), bilmirem(38), vèrmir(92)

Ünlüyle biten fiillere -y- yardımcı ünsüzü eklenir.

sesleyir(32), isteyirsen(136)

2.2.2.2.3. Görülen Geçmiş Zaman Eki

Görülen geçmiş zaman eki -dI₄'tür. Görülen geçmiş zaman ekinin sedasız ünsüzle başlayan şekilleri kullanılmaz.

atlandırdı(137), çıhdı(138), kèçdi(141), söylediler(141)

Görülen geçmiş zaman ekinin ikinci şahıslarla çekiminde ekin ünlüsü daima yuvarlak dar bir ünlüdür.

oldunuz(627), koydun(631), bildün(63), mindün(105)

2.2.2.2.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

Öğrenilen geçmiş zaman eki bütün şahıslarda genellikle - mI₄ş şeklindedir ; ancak birinci tekil ve çoğul şahısların dışında da -I₄b'in kullanıldığı görülmüştür.

alıbsan (261), tutubsan (261), buzladıbsan (374), yığılıblar (653), tanınamışsan(753)

olmuşuk(779), sürmüş(43), olubsan(294), durubsan(360)

Azeri Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman ekinin ş'si bazen düşürülmektedir. Sebebi benzer iki sestən birinin düşürülmesidir.¹⁶

Yatmışan(174), Yaşlamışan(509), tapmışan(827)

2.2.2.2.5. Gelecek Zaman Eki

- AcAK₄ ekiyle yapılır. Bu ekte "k" ve "k" ünsüzleri "g" ve "g" ünsüzlerine dönüşerek karşımıza çıkar.

duracağ (73), gètmeyecek (73), vèreceklar (143), söyleyecekler (244), asacağlar(143), boğulacağam (196), vèrecegem (611)

¹⁶ ALSANCAK, Filiz, Azeri Türkçesi İle Türkiye Türkçesi Arasındaki Morfolojik ve Fonetik Farklar (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1990, s.59.

2.2.2.3. Tasarlama Kipleri

2.2.2.3.1. Emir Kipi

Türkiye Türkçesinde emir çekiminin eki yoktur. Kelimenin sonuna şahıs eki getirilerek yapılır. İncelediğimiz eserde emir ekleri şöyledir:

Teklilik 1. şahıs : -AyI₂m “varayım(107), öldüreyim(182)”

2. şahıs : -gilen(gil) “söylegilen(313), tutgilen(422),açgil(424),gelgil(524)

3. şahıs : -sI₄n “söylesin(44), tanısın(43), bulsun(59), görsün(101)

Çokluk 1. şahıs : -A+K, (-All₂m) “vuralım(478), dögüşelim(482), baħaħ, görek(50)”

2. şahıs : -I₄n “ħapalayın(53), deyin(46), durun(119), öyün(166)

3. şahıs : -sI₄nI₄r “assınlar(251), pişirsinler (252)

2.2.2.3.2. İstek Kipi

İstek eki –A’dır

gelem (145), gelesen (146)

2.2.2.3.3. Şart Kipi

Şart eki –sA’dır.

gelse (810), olsa (60)

Şart ekinin istek anlamında kullanıldığı örnekler görülmüştür.

dutsak (805), etseler(806)

2.2.2.3.4. Gereklilik Kipi

Gereklilik, Eski Türkçede ekle değil, gerek kelimesiyle yapıldı. Bugün yazı dilinde kullanılan –mAll, gereklilik eki Eski Anadolu Türkçesinin sonlarına doğru ortaya çıkmış bir ektir. Önceleri bir sıfat-fiil eki olarak kullanılmıştır. Sonradan fiil çekimleri içinde kullanılmış ve bugün yazı dilinde kullanılan gereklilik kipini meydana getirmiştir.¹⁷

Azeri ağızlarında da bu ekin fiil çekim eki olarak kullanımı Türkiye Türkçesinden sonradır.

¹⁷ GECE, Mehmet K., Güney Azerbaycan Ağızlarından Serap Ağzı, GÜ Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1985, s.78.

Bundan dolayı kip eki kullanımından önce ‐lazım‐ ‐gerek‐ kelimelerinden yararlanılmıştır. Türkiye Türkçesinin etkisiyle sınırlı sayıda da olsa Güney Azerbaycan Türkçesinde –mAll ekinin kullanımı görülmektedir. İncelediğimiz eserlerde hem gerek, hem de lazım gibi kullanımların yanında –mAll ekiyle meydana getirilmiş Şekiller de vardır.

tutmalı(691), ayrılmalıyam(810), itirmemeliyik(841), alam **gerek** (53), mene **lzım**dır anan (263)

2.2.2.3.5. Birleşik ekimler

1. Hikye

Toz torpağ basmışdı, ğubarlanmışdı.(551),
Başlanardı(700),
Srterdim kara yere(252),
Őbhdan ne umup ksecekti ne?(769),
eke, çeke getirdi(255),
Söz-shbet aaydım ana veşenden(833),
Yr menden el çekmezdi(394),
O, el zmeseydi(450).

2. Rivayet

Mene nn dmezmişsen?(476),
Bilmem ne ğemirden yoğrulubsan sen(674),
At minermiş, oğ atarmış(132).

3. Şart

 il gzle, gelenmezsem(415),
Bzen ışıklığa karşı durursan(675).

TRANSKRİPSİYONLU METİN

DUHA KOCA OĞLU DELİ DUMRUL

Gécenin koyunda vaqârlı dağlar,
Sanki ebedî bir yuhuya batmış.
Dereler, tepeler, meşeler, bağlar,
Dünyânın hêyrini şerrini atmış.

Qaranlıq gécenin, mermüz simâsı,
Hemi keder doqur, hem ürek sıhır.
Qara ibhâmların uçrum dünyâsı,
Kim seni büdreder, kim seni yıhır.

Gécenin bağrında, gözelliklerde.
Bir şebeğ görünür, insân gözüne
Qaranlıq çekmişdir, çaşdıran perde,
Qarı şeytânların, qârâ üzüne,

Şeytân yaranmışı tanıtılarak,
Ezelden qarqımış géceni insân
Ocaqlar, meş'aller yağmaqla ancaq,
Qaçmışdır gecedden, qarankulukdan.

Hele de hele de, bizim yerlerde,
Sade insânların, andı çıraqdır.

Halkın arasında, kendde, şherde,
Muqaddes yerlerin âdı ocaqdır.

Işıqdan doğursa, istilik, istek,
Qaranlıqdan doğur, soyuk, aldanış.
Mehebbet ahtaran, insânlık demek,
Ona baş endirmiş, bunu qarğamış!

Qoy bunu söyleyim el "Vurgun'undan"

“Sanmayın maqşadım boş yaraşıqdır.”

Dalıca söylemiş o ölmez insân:

“Dünyâda en büyük kuvvet ışıqdır.”

Qara kış dünyânı, berbad ederdi,

Dalıca yaz olup, yay olmasaydı.

Qaranlıqda insân, elden gederdi.

Güneş olmasaydı, ay olmasaydı.

Gecenin qoynunda veqârlı daqlar,

Sanki ebedî bir yuquya batmış.

Dereleler, tepeler, meşeler, baqlar,

Dünyânın heyrini şerrini atmış

32

Tâla bulutlukda süründükçe ay,

Işık dehreleri, geceni biçir.

Gecedden kırılmış şahneler lay lay

Sînik qoşun kimi, qarşımdan geçir.

Çölleri bürüyen ma‘ nâlı sükût,

Ba‘ zen lâl dayanır, gâh dile gelir.

Ufuqa baqdıqca men mebhût mebhût,

Ele bil ki sükût, meni sesleyir.

Bir çoq ‘ azametli çağırışdır, baq.

Qulağın perdesi eşitmez sesin!

Üregin telleri his eder ancaq,

Çölün pıçılıtısın, dağın nâlesin.

Bu lâl çağırışda, qarînelerin,

Ölmez nâlesi var, ölmez sesi var

Böyük esâfirin, efsânelerin,

Üregi sehr eden zemzemesi var!

Her elin, obanın, efsâneleri,

O  lin r hunu terenn m  dir.

33

Efs nevi eller Ő ret  ekeni, Ő ret

 llerin simasın teccess m  dir.

Ő ret ha ıkatden bir g r Ő d rse,

Kim d yir Ő rete ha ıkatdi bu?

Anca  resm olunan her bir Ő rete,

Ő bhesiz, olmuŐ dur sebep bir duy u.

G e enler demiŐ ler: Her ha ıkatın;

Minler Ő reti var, minler  z  var.

Kimse ne ba ıŐ la ba arsa ona,

 z ba ıŐ ı  adar ha ı a yol tapar.

Bu kimi s zlerde va ' ayetin,

 zleri vardısıa itginlik de var,

 tgin tapabilir yolunu l kin

D miŐ ler: "D ny da a taran tapar."

Ha ıkat min  zli olsa da eger,

G denmez g nde min oynaŐ a ere.

 z n ha ı  bilmeyen yo sa bir nefer,

Bir s z m ni v rmez va' de min yere.

34

Ha ıkat dedigin div nh nada,

Ha ı  d ye  oyulan bir  ara r d yil,

Ya  d, "H "  a ıran "Ali mevc d"un,

Ser oŐ  baŐ ındaki h ly lar d yil.

Ha ıkat  od heman vak' ayetdir,

Eni var, boyu var, izi, tozu var.

Z mandan  ocam n, mek ndan h nd r,

Mek nla b y yer, z m nla durar.

Bir de haqı̄kate tanış bir ürek,
Tanır sevgilisin her şüretinde.
Men kol koymayıram ““ irfāna” demek,
Haqı̄kat var insān ma‘ rifetinde.

Haqqın - haqı̄katin bağçası her vağ,
İnsānla gül açır, insānla solur.
En büyük haqı̄kat insāndır ancak,
İnsānsız haqı̄kat olsa, kör olur.

Lākin nedendise bu güzel peri,
Ba‘ zen yovrusundan kıırır ülfetin.

35

Deli, Mecnūn kimi gezir çölleri,
Sanki unudanmir, ilk mehebbetin.

Hele de sergerdān kuş kimidir o,
Ne bir yurd tapmışdır, ne de bir yuva!
Gezir insānlıđın başı üstünde,
Konur bu budağdan başka budağa.

İnsān haqı̄katin itiren günden
Başı daşdan daşa deyir her zāmān!
Sa‘ det ceyranı kaçır önünden,
Sıldırım yollarda kalır sergerdān!

Azıp özlüğünden itgin düşenden,
Kurd kimi özünün kanını içir!
Özünü ahtarır bilmem nereden?
Çalılar, tikanlar ayağın biçir!

O, öz şüretini yāda saldığdan,
Bir çoğ efsāneler yaradmış ba‘ zen.

36

Ahtarıp, yorulup, yolda kaldıktan,
İndi özün gezir efsanelerden!

Efsâne, insânlık sin sin ahtaran,
İdeâl dünyânın tebessümüdür,
Hayâtda teccessüm tapıp tapmayan,
Böyük arzuların, terennümüdür.

Haqsızlık dünyanı çülkâyan zâmân,
O haqqa dayanmış, haq ahtarmıştır.
İsteksiz ilgârsız bir rüzgâr da,
O 'aşka uğramış, ilgâr varmışdır.

İnsânın kudretsiz za' yif çağında,
Kudretli Tanrılar yonup yaratmış.
Ba' zen de insâna kanad vèrerek
Alıcı kuş kimi, göye çıhartmış.
Bir ülgü olmuşdur gâhdân insâna,
'Āşıklardan kalan efsâne rü 'yâ.
Oğşayıp, teselli vèrmişdir ona,
Her zâmân darıhıp darda qalanda.

37

Odur ki insânlık bir peri kimi,
Dağların başından bizi sesleyir.
Ba' zen de bürünür göyêrçin donu,
Sahilsiz göylerden ümid dileyir.

Çölleri bürüyen ma' nâlı sükût,
Ba' zen lâl dayanır, gâh dile gelir.
Yollara bağıdıqca men mebhût mebhût,
Ele bil ki sükût meni sesleyir.

Şebehle doldurmuş gece her yanı,
Men de koşuluram bu şebehlere.

Gezirem sergerdân dağı, ormanı,
Cümüp baş çekirem bütün her yere.
Hardasa geçenin kıara eteği,
Od dutup şu‘ leli -şu‘ leli yanır.
Harda ışık olsa, tapar üreyi
Könül isteklisin her donda tanır.

38

Kalbimi aparır ondaki cezbe,
Yüyürürem onun ardınca men de,
Zülmete batandan men de, ürek de,
Sürünürük harda ışık görende.

Çatırık büyük bir düzengâhlığa,
Çemenler şenlenir, çeşmeler ağır.
Köçünü salmışdır ağır bir oba,
Meşaller geçeni yandırır, yağır.

Aralıkda büyük dövran kurulmuş,
Bilmirem toydursa, yoğsa konâklık.
Erenler, kadınlar, kıat- kıat oturmuş
Arada dolanır, kıocamân âşık.

‘ Aşık çömçesini inillederek,
Gezir perdelerde efsünkâr eli.
Teller titredikçe titreyir ürek,
Herkesin canlanır ‘ aşkı emeli.

Nağmeler terlân tek kıanadlandıķca,
Könül de ardınca kıol-kıanad açır.

39

Hāvâlar göylere hāvâlandıķca,
Haste könüllerden, derd kıam kıaçır.

Bilmem ne sırdır ‘ aşğın sesin,
Eşiden ürekde kıalmaz ihtiyar.

En küçük yaşımdan ‘aşık nağmesin,
Eşiden zāmānlar tüküm biz durar.

Hele de bilmirem bu ses bu nağme,
Hansı dünyālardan baş alıp gelir,
Nesim yēlleri tek deyende albe,
Bedenim dincelir, rūhum yükselir.

Özüm de bilmirem harada haçan
Rūhum bu ‘alemlen aşnālık atmı.
Anca bilirem ki, uzak zāmāndan,
Könlüme doğmadır, albime tanış.
‘Aık, dēyierek sāzının sesin,
Gülür gözlerinde, Şenlik, heyecan.
Baıı andırır, ölmez hevesin,
Sanki indi gelir, o dünyālardan.

40

Dii aslān, oç igitler,
ulluuna söyleyim men,
Bu ellerin, obāların,
Ataların, babaların,
Geldiginden, geçdiginden,
a bādesin içdiginden.

Bu torpada, bu diyārda,
‘Āıklardan- ‘āıklara,
Elsizleri talamayan
Tüpürdüyün yalamayan,
Dillerine yalan gelmez,
a yolundan üz çevirmez,
Zulümkāra boyun eymez,
Dalısını düşman görmez,
Dii aslān oç igitler,
aflān kimi yuva salmı,

Cıdasını yere çalmış.

41

Bu dağların yaylağların,
Ceyrān kaçır ovlakların
Torpakları karışıkdır.
Babaların torpağıylan.
Daş çınkıllı yatağında
Gözgü kimi ğaltān -ğaltān
Köpüklenip daşgın ahan,
Bu çayların üzerinden,
Merd iğitler bugün- dün
Bedov atın çapızdırmış,
Düşmenleri töküp kırmış.

Yadlar bize kej bahanda,
Ahar sular kan ahanda,
Papağını eyri koyan,
Bu sıldırım kayaların,
Dalısında minler aslān,

Buskulara sinip yatıp,
Oğ sıçradıp, tūfeng atıp,
42

Dişi aslān bizim ana,
Emzik vemiş ner oğlana,
Hemir yaymış, çörek yaymış,
Koyun sağmış, inek sağmış,
Arhalanmış öz eriyle,
O yārādan elleriyle,
Tohumuşdur rengli gebe,
Ahsen olsun bizim debe.

Gözelleri ince- ince,
Göz inanmaz görmeyince.

Üreklere düğün salan,
Könül verip, gönül alan,
Derin istek, dönmez ilķār,
Onlardandır bir yādigār.

Güneşden tez, yerden duran,
Dağlar üste çadır kıuran,
Su -suvaran, tohum sepen,
Ekin- eken, biçün, biçen,
Ov- ovlayan, kıuş - kıuşlayan,
43

Merd igitler ħörmetiyle,
‘Ömür sürmüş, şöhretiyle
Yād ellere bāc vermemiş,
Zülķadire tāc vermemiş.

‘Aşıķları her zāmānda,
Nağme kıoşmuş, dāstān açmış.
Kıaķķıldayıp oħuyanda,
Üreklerden, keder kıaçmış.
Min bir nağme, min bir dāstān,
Men söyleyim size hardan?

‘Aşıķ dayandırır, sözü şöħbeti,
Elinde şedefli sāzı danışır.
Kemāle yetende insān şan‘atı,
Çöllerin ördegi kıazı danışır.
Bu dilin kelmesi, cümlesi yoħsa;
Vaşfa sığınmayan feşāħati var.
Hamılar-hamılar, aşnādır ona,
Bilmirem ne gücü ne kıudreti var!
44

Orda ki dil, aķız sözden usanar,
Soruşun maţlebi tēller söyleyin!
Dudaķ danışarsa, od tutar yanar,

Gerekdir zaħmeler, eller söylesin!

Könül, meħebbetden danışan anda,
‘Aķıl ıpuzunun simi ıarışıır.
‘Aşķ eli tellere zaħme vuranda,
Kimisi kıırılır, kimi ıarışıır.

İnsanlık yükselen en uca yerin,
Bir adı sevgidir, biri meħebbet.
Her yanı aħtardıım men derin - derin,
Arayabilmedim başka haķıķat!

‘Āşıķ, sen de bize istekden danış!
Koy meħebbet doğsun şöħbetün sözüñ!
Könülden, ıalbden, ürekden danış!
Koy sarsılan insān tanısın özüñ.

-Bēle dēmiş Korkud Dede,
O ellerin, iş bileni.

45

Babaların, baş bileni:

-Kuru bir ıay üzerinde,
Saldırılmış bir körpünün,
Civarında yurd eylemiş,
Köçün salmış, bir obadan,
Ucalırdı şiven sesi.
Köç étmişdi, anlaşılan
Genç bir igit, bu dünyādan.

Eri ölmüş yaslı gelin,
Açıp atır al örpeyin.
Cevān kıızlar,
Ağlar, sızlar,
Başlarına kara salır.

Ses tutulur, göz kızarır.
Dırnaqlanır al yanaqlar.
Çana batır ağ duvâklar.
Çan kuruyor ağca yüzde
Yaş kuruyor yorgun gözde.
Bir çarıcık, dilden düşüp,
46

İçkırarak, için çekir.
Çanlı yaşı parçalanmış.
Yanağına pır-pır tökür.
Çara lèçek bu ananın,
Ürek yağan nâleleri,
Ağladırı,
Dağı- daşı.

-Neye şiven çorapıban
Ağlayırsız, ne haberdir,
Ne olupdur?
Dêye gelir Deli Dumrul
Çazlık atın cilovını
Çekip durur.
-Görkemli bir igidimiz,
Ölup bugün, ağlamağa,
Sebep odur.
-Deyin görüm o igidi,
Kim öldürdü? dêye Dumrul
Yène sorur.

47
Delikanlı, kâflân kıyınak,
Bir igitdir Deli Dumrul.
Zâmândır ki, çuru bir çay,
Üzerinde körpü salmış.
Kervân kelek yoldan öten,
Kimse kêçse körpüsünden,

Tutup alar otuz üç pul,
Kêçmeyenden döye - döye,
Çala - çala kırhın alar!

O deyir ki: -menden deli,
Menden güclü, iğit varsa,
Çıhıp menlen döyüş etsin.
Yene de o: gerek benim,
Koçaqlığım, iğitligim,
Cilāzın er olduğumun
Ta' rifi her yana gède,
Rūm'a gède, Şām'a gède,
Deye Dumrul öyünerdi!

48

Hüb igidin ölümünden,
Kederlenir Deli Dumrul.
-Mere erler, ne kişidir,
Dediğiniz ' Azrāyil?
Ne üçün o gāfil - gāfil,
Èl içine kırkın sala,
Yağşı - yağşı igidlerin,
Yağalayıp canın ala!

Qādir Tanrı, varlığının,
Birliğinin haqqı için;
Mene göster canlar alan,
Kızıl kanad ' Azrāyille,
Döyüşüben, savaşıban,
Hılāş edim hūb igidin
Canını. Men
Ki, bir de o.
Yağşı - yağşı igidlerin,
Canlarını alanmasın.
Obalara, kömelere,

49

ara Şiven salanmasın,
D ye Dumrul rica  dir.

Yohsa, Tanrı derg hına,
Onun s z  hoş gelmeyir.
-Baĥ, g r n ce deli uv t
Çekinmeden  dip c r'et,
Ő kr  tmeden, birliĥime,
Menim ulu derg hıma,
Yan baĥır! deye Tanrı
H km  yledi,   Azr yile:

-H y   Azr yil! Tez ol y r ,
O deliye y tir  z n,
Yaramazın benizin satar,
Kes nefesin, canın ĥırlat!

Deli Dumrul ırĥ igidlen,
50

Y yip i ip oturarken,
orĥunc oca Ş retinde,
  Azr yil u up geldi.
Ne apı ı onu g rd ,
Ne geldiĥin  ovuŐ bildi.

  Azr yilin h ybetinden,
orĥu bilmez Dumrul'un,
G r r g z , g rmez oldu.
Tutar eli tutmaz oldu
Nazarında ışık d ny ,
Çevirildi aranlıa.
Çırpıntıya d Şd   rek,
  Azr yile ne s ylemiş,
Deli Dumrul, baĥaĥ, g rek:

-Koca, sen ne h ybetlisen?
Koca sen ne deh etlisen?
Karı ımlar seni g rmez,
Karovullar seni duymaz!
Sen n korhunc  rek sıhan,
51

O g rkemin benim g rer
G zlerimi, g rmez  tdi.
Koca, sen n deh et nden,
Danı maĝa dutmaz dudak.
Yere d  d  h ybet nden,
Elimdeki kıızıl ayak.
İsti aĝzım buza d nd .
S m klerim duza d nd !
Ay sak kalı aĝca koca!
G zcıĝazı  nĝe koca!
S yle bura nece geldin?
S ylemesen mene eger,
K d m bel m sene deger

Dumrul'un s zlerinden,
  Azr yil acıķlandı.
-A hay deli! G zlerimin,
 ngeligin begenmezsen,
Kara g zl , h mar baĝan,
Baĝı ı ilan odlar yaĝan,
Gelinlerin ve kıızların;
52
Canlarını  oĝ almı am.

Sak kalımın aĝlıĝını,
Beyenmezsen! bir y r  de,
Demir dırnaķ aslanların
B lin b ken, kara k kil,
Kara sak kal igitlerin,

Canlarını çoğ almışam!

Deli Dumrul: -Mere kıoca!

Qızıl kıanad 'Azrāyil

Senmişsen? Dēye sorur.

-Menem a ha!

-Yağşı-yağşı igitlerin,

Canlarını, sen alırsan?

Bu  llere, obalara,

Qara şiven, sen salırsan?

-Men alıram, men salıram!

53

-A hay dayan! Kıapıcılar,

Kıapıları kıapalayın!

İgit oğul  l m nde,

 rekleri, şan-şan olan,

Sinesine dağ çekilip,

G zleri kıan yaşa dolan,

Anaların kıışaşını,

Cellad dinli, daş  rekli,

Ç nge g zli, bu kıocadan.

Buğ n burda alam gerek!

 reyine dağ çekilmiş,

Al soyunup kıara g ymiş,

Min bir arz , min bir istek,

Duyğusu ile dolu olan,

 rekleri alevlenen,

Dırnaqlanmış yanaqları,

Parçalanır al boyana

Gelinlerin kıızasını,

Qorğunc y zli bu kıocadan,

54

Buğ n burda alan gerek!

-A hay qorqunc qoca! Seni
G n y rlerde a tararken,
Dar bir y rde, ele d şd n.
Haydi seni  ld r ben,
Ya şı- ya şı igitlerin
Cev nların canını men,
Qurtararam ellerinden,
Deye Dumrul, qara p l d
Qılıncını, seyirerek,
Q lun kimi qı şırdı berk.
Bir alıcı toqan kimi
 nqe g zl  ‘Azr yilin,
 zerine hucum  tdi.

‘Azr yilse,
Qanad  alıp,
Bir g yercin ş retinde,
Pencereden u up g tdi.

55

Deli Dumrul qas- qas g ld ,
‘Azr yilin qa dıqından.
-Mere c merd igitlerim;
‘Azr yilin g z n ile
Qorqutdum ki g n kapını
Buraquban dar bacadan,
Pencereden qoyup qa dı.
Dumrul’un qorqusundan,
Qus oluban, g ye u du!
Amma bilin, bug n onu,
Terlanıma tutdurmasam,
El  ekmerem, buraqmaram!
D ye Dumrul,
Herbe bi di.

Deli Dumrul atın minip,
Terlanını ele aldı.
Çoğ göyêrçin ovlayıban,
Èvde dorgu kayıdarken
‘Azrāyil,
Kazlık ata nazar saldı.
At ürküben göye kalhdı.
56

Dumrul’u yere çaldı.
Kara başı bükülerek,
Yerler üste bükük kaldı.
‘Azrāyil,
Yubanmadan,
Ağ sinesi üzerine,
Oturuban, mırıldadı.
Dumrul’un nefesleri,
Saya düşüp, hırıldadı.

‘Azrāyil; mere amān!
O görünmez Hakk Tanrı’nın
Birligine yoğdur gümān!
Seni bu cür bilmez idim.
Oğrulukla canlar alan!

Bizim yerde uca - uca,
İri döyme, dağlar olur.
O dağların eteginde,
57
Göy çadırılı bağlar olur,
O bağlarda gileleri,
Yağut kimi tutup yanan,
Kara salhım üzüm olur.
O üzümün suyun sıhsan,
Al kırmızı şarab olur.
O şarābdan kimse içse,

Esireyip serhoş olur.
Özün bilmez,
Sözün bilmez.
Men içiben o şarābdan,
Duymaz oldum esiredim.
Bilmez oldum ne söyledim.
‘Azrāyil, meded senden!
Gel canımı benim!
Doymamışam igitlikden!

-Mere deli, mere aslān,
Bu işlerden, ne kıırırsan.
Düşünürsen mende ne var?

58

Mene niye yalvarırsan?
Allahını çağır, yalvar.
Odur cān vèrip cān alan!

-Mere ‘Azrāyil mere!
Māt kalmışam bu işlere.
Tanrı ise cānlar alan,
Söyle bes sen ne kıadasan?
Çekil geri aralıqdan,
Haberleşim men Tanrıylan,
Dèye Dumrul tapdı ürek.
Ne söylemiş, baħaħ, görek:

-Ucalardan ucasan sen.
Kimse bilmez nècesen sen.
Bā‘ zı cāhil adām seni,
Göyde arar yèrde arar,
Bimlez ki sen ne göydesen;
Ne yèrdesen,

59

Möminlerin qalbindesen.

Dāim duran cebbār Tanrı
Bāқи қалан settār Tanrı.
Cānımı da alar olsan,
‘Azrāyile қoymagilen!

Dumrul’un sōzlerinden,
İhāhinin hoşu geldi:
-Çünki benim deli қovvat,
Birliğimi biler oldu.
Birliğime şükür kıldı.
Cān yèrine bulsun bir cān,
Onun cānın burağgilen,
Dèye Tanrı kızıl қanad,
‘Azrāyile vèrди fermān!

‘Azrāyil, Tanrı emrin,
Dumrul’a ètdi ta‘yin.

60
-‘Azrāyil, mere amān!
Nèce tapım men sene cān?
Ancaқ, var bir қoca atam,
Bir de bir қarıcık anam.
Gèdek görek,
Biri cānın,
Vèrer olsa, al gètgilen.
Menim canım қoy gètgilen.

Delі Dumrul, atın çapdı.
Atasını, gezip tapdı.

-Ağ saққallı, gözüm baba.
Sene қūrbān özüm baba.
Bilirsen mi neler oldu?
Kūfür dèdim, İlāhinin

Dergāhına hoş gelmedi.
Göylerdeki kızıl kanad,
‘Azrāyile hükm eyledi.

61

Menim cānım almak için
Göy üzünden uçup geldi.
Kõndu benim sinem üste,
Şīrīn cānım alar oldu.
Baba senden can dilerem.
Mene canın vèrer misen?
Yoḥsa deli oḡul dèye,
Dumrul dèye aḡlar mısın?

Ne dèyirsen göz bebegim,
Oḡul - oḡul aslān oḡul!
Doḡulandan doḡkuz boḡa,
Basmarlayıp boḡan oḡul!
Kızıl kũbbe çadırımın,
Sütunusan, direyisen.
Kaza benzer kız gelinim,
Bezeyisen
Karşı yatan kara daḡım,
Oḡul - oḡul aslān oḡul!
Söylegilen,

62

‘Azrāyile:
-Soyuk soyuk bulaklarım,
Cèyran kaçır ovlaklarım,
Gereḡi ise onun olsun.

Katār - katār develerim,
Ala ḡallı gebelerim,
Gereḡi ise onun olsun.

Aḡ ayılda aḡca koyun,

Kise - kise aḥça altun,
Gereği ise onun olsun.

Cān ‘‘azīzdir, dünyā şīrīn.
‘‘azīz cānı kıymam béle,
Menden ‘‘azīz, menden sevgi
Anadır, gét ondan dile.

63

Deli Dumrul, atasından,
Üz göreyip üz dönderdi.
Gèder gétmez atın sürdü.
Anasına karşı geldi.

-Ana bildün neler oldu?
Göy yüzünden al çanadlı,
‘Azrāyil uçup geldi.
Ağca sinem üzerine,
Kõndu benim! Şīrīn cānım,
Hırladıban alar oldu.
Babamdan cān diledim o,
Vérmez oldu. İndi senden
Cān dilerem, vérer misen?
Yoḥsa deli oğul dèye
Dumrul- dèye meler misen?
Cān dilerem ana senden.
Oğul cānın alırsan mı?
Yoḥsa ana, ağca üze,
Acı dırnaç çalırsan mı?

64

-Ne dèyirsen göz ışıkım,
Oğul - oğul cānım oğul,
Doğkuzca ay dar çarnımda,
Saḥladığım çanım oğul!
Kundağımı belediğim,

Boy atmağın dilediğim,
Dolap - dolap ağ südümü,
Emizdiğim, canım oğul!

Uca burclu hişārlarda,
Otrağ oluğ tutulaydun,
Azğın dinli kāfirlere
Dustağ olup tutulaydun
Kızıl gümüş sovruban,
Pul töküben kırtarardım.
İndi ise yamān yere,
Varmış iken, varabilmem.
Dünyā şīrīn cān ‘‘ azīzdir.
Oğul cānım vérebilmem.

65
Anadan da me’yus olup,
Kıyıdarken Deli Dumrul,
Hızırlandı cān almağa,
Yağınlaştı ‘ Azrāyil.

-‘ Azrāyil mere amān!
O görünmez İlāhinin,
Dèdigine yoğdur gümān.

-Söyle görüm gène ne var?
Mere deli ne dèyirsen?
Daha sözün gène menden,
Ne amānı dileyirsen?
Ağ sakğallı, kıoca baban,
Cān diledin cān vémedi.
Daha kim var senün üçün,
Cānın vére, gèçe cāndan?
-Hāsretim var,
-Ne hāsretün?

66

-Yād kıızı bir helâlim var.
Ondan bir cüt emanetim,
İki küçük oğlanım var.
Onlar ilan görüşelim,
Dêye Dumrul aħın - aħın,
Öz evine sürdü atın.

-Bilirsen mi neler oldu?
Göz üzünden kıızıl kıanad,
‘Azrâyil uçup geldi.
Ağca sinem üzerine,
Kõndu benim şîrîn cânım,
Hırladıban alar oldu,
Babamdan cân diledimse,
Cân vèrmedi,
Anamdan cân
Diledimse, cân vèrmedi.
Söylediler her ikisi,
Cân ‘‘azizdir, dünyâ şîrîn.
Uca - uca dağlarım var,

67

Senün için yayağ olsun.
Soyuk soyuk sularım var
Senün için içik olsun.
Tövle - tövle şāhbāz atım,
Senün için minik olsun.

Kızıl kıubbe çadırlarım,
Kõlgeliğün olsun Senün.
Kātār kıātār develerim,
Yükleliğün olsun Senün.
Ağ ayılda ağ kıoyunum,
Sürüsüyle Senün olsun,
Kõnlün kimi tutar ise,

S v r ise er n olsun.
Ancağ iki oğlancığı,
Başız koyma,  vsiz koyma.

-Ne s ylersen, ne d yirsen?
G z m g ren, k nl m s ven.

68

 rek dostum, g z bebekim,
K oğ igidim, ş h igidim.
Dadlı dadlı damağ v rip,
Sevişdiğim,
Bir yasdığa baş koyuban
Emişdiğim.

-K arşı yatan kara dağı
Senden sonra neylirem men.
K abrim olsun, keçer olsam.

Soyuğ soyuğ bulağları,
Senden sonra neylirem men.
K anım olsun, içer olsam.

Kise kise kızıl pulu
Senden sonra neylirem men.
Kefen alım,  arclar olsam.

Senden sonra kişi s vsem,
K n l v rsem onlan yatsam,
Bir od olsun yağsın meni.

69

İlan olsun şağsın meni.

Bir kıru boş c nda ne var?
Kıymadılar sene onlar?
  Arş bilsin, k rs bilsin,

Y r g y buna tanık olsun,
D ny  bilsin,   alem bilsin,
Tanrı  z  tanık olsun.

Bu c nım  urb ndır sene,
D ny  buna tanık olsun,
D ye  atın y r yolunda,
Can v rmege razılaştı.
Bunu g ren   Azr yil,
C n almaġa hazırlaştı.

İgitlerin g rkemlisi,
Yoldaşına kıyamadı.
 aġ Te  ala derg hına,
Yalvarıban sıyıt adı:

70

-Ucalardan ucasan sen.
Kimse bilmez n cesen sen.
Ba  zı c hil ad m seni,
G yde arar y rde arar,
Bilmez ki sen ne g ydesen,
Ne y rdesen, m minlerin
 reyinde, kalbindesen
D yim duran cebbar Tanrı.
B ki  alan sett r Tanrı,
Uzun yollar  zerinde
  İm retler tikdirerem,
Seni d ye.
Ac g rsem, y dirderem,
Doyuraram seni d ye.
 ıplaġ g rsem g yindirrem,
Donaldaram seni d ye.
C n alırsan bir y rde al,
İkimizin canımızı,
C n almırsan, baġışlırsan,

Bir bağışla ikimizi.

71

‘Aşkın mehebbetin, ma‘ neviyyeti,
Bir de nişân vèrdi öz kuvvesini
Ürek birliğinin ölmez kudreti,
Diyişdi Tanrının irâdesini.

-İki istekliden el götür- dèdi.
Onlara yüz kırk il ‘ömür vèrmişem.
Al iki kocanın cânını indî,
Béle talep édir senden irâdem!

Demek, bir kadının ‘aşkı, vefâsı,
Tanrı gâzabına galebe çaldı.
Dumrul’un gül açdı, günü dünyâsı,
Yaşadı, yüz kırk il kaldı.

Koşdu Korqud Dede adına dastân;
Adını sanını saldı dillere,
Ebedi yaşasın vefâlı insân,
Şöhreti yayılsın bütün ellere.

Adın eşiderken obalar, eller,
Könüllerde dostluq duygusu coşsun.

72

O adı oğşasın zağmeler, teller,
‘Aşıklar sâz çalsın, nağmeler koşsun.

Kim deyir ölümdür cândan el çekmek?
Bu ölümden doğur başka bir hayât.
İnsân öz cânından, keçmese demek,
Ebedi hayâta çatar mı? Héyhât!

Ferhād, dünyamızdan ölüp gêtse de,
Hele , külüngünün sesi gelir.
İstekde gizlenen tükenmez kuvve,
Hele de dağların bağrın deliri.

Ağızlara düşmüş fenā sözünde,
Ne haqıqat vardır, ne de ki ma' nā.
Her bir fāniligin mermüz içinde.
Gizlenip yatmışdır, yüksek bir beqā.

Tekāmül adlanan o böyük kuvvet,
Ebedi yaşayır, bu beqālarda.
İnsānlıq adlanan, parlaq haqıqat,
Gün be gün götürür yüzünden perde.

73

Tufānlar içinde qalsa da genclik,
Ölüp gétmeyecek, qalqıp duracaq.
Kökün berkitse de yerlerde çürük,
Dünyāda çoq zāmān yaşamayacaq.

Ancaq danaların sepip göyerden,
Ağaclar, hęc zāmān fāni olmayır.
Özü çürüyürse, gédirse elden,
Yeni şöykelerde durup yaşayır.

Qoy bunu anlasın hayāt bağında,
Haşılısız göyeren azgın vefāsız,
Çiçekler, cücermez bahar çağında,
Çürümüş yarpağın tökmese payız.

74

DİRSE HAN OĞLU BOĞAÇ

Movi göyler istileyip

Açan zāmān, yağasını
Aslayırı kayalardan
Seher zeri, hasını.

Kervān kalır, yuğusundan,
Yükün çatır, düşür yola.
Kim çatacak maşşadına,
Kim yorulup, yolda kala.

Kervānımın güneş ilen,
Kırılmayan ülfeti var.
O batarken, bu da yatar,
O çıharken, bu da çıhar.

Tozlu yolda yorğun -yorğun,
Yolun çekip, gèdir kervān,
Kimse bilmez hara gèdir,
Kimse bilmez, gelir hardan?

75

Derin - derin bir kıyudur,
İçindeki gizli esrār.
Baş çıharmaz bu kıyudan,
Kalendarler, sehirkārlar.

Açak hayāl kendirini,
Cümāk, görek, orda ne var.
Bu zemzemin diplerine,
Könül ipi ancak çatar.

Kervān keçir uzaklardan,
Sesi gelir cereslerin.
Yol kırhulu, maşşad uzak,
Söz kıssadır, ma' nā derin.

O yalların carçısıdır,

Sesindeki zingilter,
Dünyadaki hayât adlı,
Bir gedişden, verir haber.

76

Hayât, ulu tabi' atın,
En maraqlı efsânesi.
Hayât, ibhâmlara cümân,
Haқиқatin nişânesi.

Beli hayât, en bedi' i
Çıhışdır vârlıkların.
Demek vârlık, bu çıhışla,
Nişân verir öz esrârın.

Tabia' t da, haқиқat da,
Şekil tapır, hayâtilan
Hayâtsiz, ne anlaşılabilir,
Bu dünyâdan, bu vârlıktan?

Demek insân, bu dünyânın,
Tabia' tın, sırdaşdır?
Haқиқatin duyar könlü,
Görer gözü, yoldaşdır?

Yersiz deyil vârlıklara,
Maқşad olmuş, eger insân.
Tabia' ti o dirildir,
Hayâtilan, vârlıgılan.

77

Tanrılar da, şeytânlar da,
Bu ülgüde donun biçir!
Musa'lar da, Fira' vun'lar da,
Bu kılıkda gelip keçir!

O sönülmez bir şü'ledir,

Işık salır kâinâta.
Ebediyyet ahtarını,
Zulmetlere, bata, bata.

Bu bağın bir bağbâni var!
İnsân biter bahçasında.
Hayât gülü destelenir,
Üreyinin tağçasında.

Bu meş' ali o daşıyor,
O koruyor bu ocağı.
O yanırı, yanmağılan
Yandırır bu çırağı.

78

Hamılara, tanışdır o;
Hamırla dostluk salar,
Hamırların dudağında,
Öpüşünün izleri var.

Onun geniş sinesinde,
Güneş boyda bir şu' le var.
Alevlenip yandıqça o,
Ebediyyet ışıklanar!

O anadır, üreyinde,
Hayât ' aşkı lepelenir.
Onun ana mehebbeti,
Geleceye veşikadır.

Ezelden - ezelden bu el, bu oba,
Analığa derin hörmet beslemiş,
Ana karşısında Topal Timur da,
Ayağ dalı koymuş, bağış dilemiş.

79

Bu haqqı tanıyan, haqqı seven el,

Ma' rifetde, ince yerlere çatmış.
Ana haqqı Tanrı haqqıdır, deye
Bele bir bedi' i mesel yaratmış.

Sen de analığa haşr ed dāstānın,
Sen haq yolçususan, haq ' aşığıysan.
İstekden yoğrulup iligün, kanun,
Dostluq meclisinin yaraşığısan.

' Aşık çalır sâzını,
Açır ' aşkın yazını.
Nağmeleri oynadır,
Çemenlerin kazını.

Çemen gülür, gül gülür,
Dağlar gülür, el gülür,
Gülüşdücce tabia' t,
Nağme gülür, tēl gülür.

80

Gülür çemen, gülür çay,
Gülür dağın lalası.
Gülüşlerden zevk alır,
İnsānlığın anası.

Coşur ' aşığın kalbi,
Dolanır her diyarı.
Deyir Qorqud Dede'den
Sâzının dudakları.

Serin - serin esen zāmān,
Salhım salhım dan yelleri,
Qaqqıldayıp seyrinde
Boz irengli turağayı.

Uzun sađđkal, uzun etek
Tat, dam üste banladığda
Bedöy atlar yorđalayıp
Yollar üste uğradığda.

81

Ufuğlardan boş đovzayıp
Đaş atanda, đızıl lāçin,
Köyksü güzel đaba dağa,
Döşeyende sarı saçın.

Her tarafından đānlar, begler,
Đoç igitler, mindi atın.
Yollar üste toz đoparıp,
Uğradılar ağın - ağın.

Đān oğlu Đān, Đān Bayındır,
Toy ederdi ilde bir đün.
Đonaklayıp toyluyardı,
Oğuzların đānın, begin.

Demek yene đānlar đānı,
Bir đün yerden durmuş idi,
Đızıl đubbe şām günlüğün,
Yer üzünde đurmuş idi.

81

Ala séyvān göy üzüne,
Ucalıban aşınmışdı.
Min bir yerde ipek đalça,
Döşenmişdi, salınmışdı.

Alt öldürüp, deve kesip,
Boğur, aygır kırdırmışdı.
Her tarafta üç irkede,
Đadır, otağ đurdurmuşdu.

-Oğlu olanı, ağ çadır,
Kızı olanı al çadır.
Oğlu, kıızı olmayanı
Kara  ve  ondurunuz!
Kara k çe  zerinde,
Eğlendirin!
Kara  oyun yağnısından,
Yemek verin! yese y sin,
Yemez, g dsin!
Oğlu- kıızı olmayanı,

83

Tanrı Te' al  kar amışdır,
Biz de dağı kar ıyırız,
Hamı bunu belli bilsin!
D ye o g n H n Bayındır,
H km  tmişdi!

Kalın Oğuz  llerinde,
Dirse H n ş hreti olan,
Bir bey varmış, L kin onun,
Ne oğlu var, ne de kıızı.

O da başka b ler kimi,
Ala şabah yerden durur,
Kırđ igidin atlandırır.
Yola d ş r.

Bayındırın igidleri,
Soyuklukla karşı  ığır!
Dirse H n'ı aparırlar
Kara  ve!

84

Çadırına kara k çe
D ş yirler!
Yemek vağti onun  ç n,

Qara qoyun, boz başından
Getirirler!

Belençilik qarşılanmaq,
Dirse Hân'a ağır gelir.
-Menden hansı esgikliği,
Gördünüz ki, meni bu cür,
Haqirsanduz?
Menden esgik kişileri,
Ağ otağa - al otağa,
Qondardınız.
Qılıncımdan, ya sofremden?
Deye, Dirse suâl verdi.
-Göröklü Hân, Bayındır Hân,
Buyuruğu beledir ki:
Oğlu - qızı olmayanı,
Tanrı Te'alâ qarqamışdır.
Biz de dağı qaręayırız!
Deye onlar ayıtdılar.

85

-Qalın gedenk itlerim.
Bu qara ayıp
Ya menden, ya hatındandır,
Deye Dirse yerden durdu,
Eve geldi.
Hatınımı çağıraban, ne söyledi?

-Ber gel, hey! Başım bağtı,
Evim tağtı.
Eviden çığıp sallananda,
Sevrü boylum.
Topuğunu saçı dögen,
Qara saçlım.
Qara qaşı yaya benzer,
Çatma qaşlım.

Ꞙoſa bādām sağınmayan,
Dar ağızlım.
Yanağları göz alması,
Al yanağlım.
Ev direğim, el düleğim!
Bilirsen mi neler oldu?

86

Ꞙalđıbanı Hân Bayındır,
Yerden durmuſ.
Bir yerde ağ, bir yerde al,
Bir yerde de kara çadır
Ꞙurdurmuſdur.
Oğlu olanı ağ çadıra,
Ꞙızı olanı al çadıra,
Oğul, kızsız sonsuzları
Ꞙara eve ðondururu!
Ꞙara keçe üzerinde
Eglendirir!
Ꞙara koyun yağnısından,
Yemek verir!
Buyurmuſ ki:
-Oğlu, kıızı olmayanı,
Tanrı Te' alâ ðarðamıſdır,
Biz de dağı ðarðayırız!

Belelikle ðarſıladı
Onlar meni.

87

Söyle görüm bu kara ' ayıp,
Sendendir mi, mendendir mi?
Sebep nedir Tanrı bize,
Bir iğitmen oğul vermez?
Sonra demiſ:

-Hān kıızı, men aşnalığı ataram.
Yağalayıp boğazından tutaram.
Bu sévda da na-ħağ kıana bataram.
Söyle mene sebep nedir bu işe?
Kıara pūlād kıılıncımı çekerem,
Al kıanıvı yér üzüne tókerem.
Ayrıılığın şarabını içerem,
Söyle mene sebep nedir bu işe?

Acıklanmış aslan kimi,
Dudağların çeyneyerek,
Dirse Hān'ın cevābında,
Neler dedi kıatın göreki:

88

-Héy Dirse Hān, mene ğazap éyleme,
İnciniben acı sözler söyleme.
Dur ayağā, çadırların kıurgilen.
Kıoyunları, kıannareye vurgilen.
Tepe kimi et yağkıala bu düze,
Ac, yalovac kıalanlara yémek vér.
Eğni yalın çıplağları ğeyindir.
İç Oğuz'u, Dış Oğuz'u kıonağıla.
Borcluların borclarını kııl eda.
Sen éle bağ alkışlasın él seni,
Hağ unudmaz, el gamını ğoreni.
Hācet dile, él sene nefes vérsin,
Belki tanrı, sesimize ses vérsin.

Démek Dirse kıadınıını dinledi,
Nezréyleyip büyük bir toy éyledi.
Kıoyun - kıuzu kesdi, kıırdı at - deve,
Oğuz éllerini, yığdı bir yére.
Harda bir ac ğördü, doyardı onu,
89

Yalınıç olana, ğeydirdi donu.

Borclu olanların borcunu vèrdi,
Harcsızlık kalanın, ğamını gördü.
Her yèrde dağ kimi et – yağ kaladı.
Su kimi çaylara kıımız caladı,
Hansı atılan oğ hedefe deydi,
Bir ağzı göycegin sözü göyèrdi.
Hātın o günlerde hāmle oldu,
Çoğ zāmān keçmeden bir oğlan doğdu.

Oğlancığı tayalara,
Tapşirdılar, sahltdılar.
At ayağı kölük olur,
Ozan dili yügrük olur.
Zāmān keçdi, il dolandı,
Oğlan boya başa çatdı,
Onbeş yaşlı, bir genc oldu.

Dèyirler ki Bayındır Hān,
Sarayında, iki esrek,
90
Boğa varmış.
O Kalar kara daşa,
Boynuz vursa uvarlarmış
Yaz olanda, güz olanda,
Toy tutallar, boğaları
Döğüştürüp, hānlar, begler,
Teferrüce yığılarmış
Yène bir yaz Bayındır'ın,
Ordusunda, toy başladı.
Ağ méydanı süpürdüler,
Sulardılar.
Boğaların her birini,
Altı demir zencir ilen
Zencirleyip
Altı kişi,

Üçü sağdan, üçü soldan,
Zencirlerden yapışarak,
Çeke - çeke getirdiler.

Gün görmemiş boğaların,
Biri ancağ,
91
Zencirlerin çekip kırır,
Kişilerin ellerinden
Burağılır.

Meydan değir bir birine,
Dirse Hân'ın oğlanı da,
İki nefer yaşdıyla,
Bir tarafda aşık oynur.
Ağ ürekler kaçıp tüzir.
Oğlancığın terpenmeden
Öz yerinde durup kalır.

Bunu gören kızkın boğa,
Boynuzların şüşlederek,
Oğlancığa hücum edir.
Oğlan ise çekinmeden,

Yumuruğun düyünleyir.
Boğa ona çatan zāmān.
Endiriri kaşkasından.

Yumuruğun zarbesinden,
Esrek boğa gicellenir.

92
İgid oğlan sıçrayıp,
Yağısını boynuzlayır.

Ner oğlanla kızkın boğa,

abab - kabır, dardırılar.
Lakin gçler,
Bir - birine, stn olmur
Her ikisi aralıda,
Durup kalır.
Oğlan biraz fikre dalır:
Dam dayanır direk ilen.
Bir sarayın direyini
eken olsan v yığılar.
Men çn bu heyvana
Direk olum? dye oğlan
Dşnerek nagehndan,
Ellerini, heyvancığın
Boynuzundan gtrben,
Sıçırır, kıızkın boğa,
Başı ste yre deyir.
Oğlan ise mecl vrmir,
Pıçağıyla bağın kesir,
93
Bunu gren hnlar, begler
Yığılırlar
Kel oğlanın dvresine.

-Hani, gelsin orud Dede,
Bu oğlanın, adın koysun.
Elin dutup babasından,
Onun çn tağt istesin,
Beglik alsın, dye - dye,

ağırdılar. Dedem orud
Geler oldu.
Oğlancığın elin tutdu,
Babasına varıp gtdi.
-Hy Dirse Hn; oğlanıva,
Krsi vrgil, beglik vrgil,

Erdemlidir!
Boynu uzun bedöy at vèr,
Miner olsun, hünerlidir!

Ağ ayıldan, tümen tümen,
Ağ koyun vèr, bu oğlana,
94
Şişlik olsun,
Erdemlidir!

Çatar çatar deve vèrgil,
Çoy oğlana, yüklet olsun,
Hünerlidir!

Çızıl çubbe çadır vèrgil,
Bu oğlana, kölge salsın,
Erdemlidir!

Çigni kuşlu, çübbe vèrgil,
Çoy bu oğlan geyir olsun,
Hünerlidir!

Ağ mëydanda boğa basıp
Onun adı Boğaç olsun.
Adını men koydum, yaşın
Tanrı Te' alā, özü vèrsin.
95

Hünerlinin parlayanda,
Hünerinin güneşi,
Hamı gözler ışıklanmaz,
Hamı ürek, şād olmaz!

Çoğ kör olmuş göz vardır ki,
Işık görse çamaşar,
Çoğ yaramaz baykuş kimi,

Ābādılığa kapılmaz!

Boğaç Hân'ın tahta çıtıp,
Beglik cübbesini geymesi,
Atasının kırh igidin,
Hesādete kapatdı.

-Gerek bunu, atasına

Çuğullayağ.

Olabiler ki öldüre.

O ölerse, yene bizim,

‘İzzetimiz, hürmetimiz

Çoğalacağ! deye onlar,

96

Himleşdiler.

Sonra iki bölük olup

Bir bölüğü,

Dirse Hân'a yanaşıban,

Söylediler:

-Bilirsen mi neler olmuş?

Yaramasın senün oğlun!

Gençliğinden bar yemesin!

Kırh igidin götürüben,

Kalın Oğuz ellerine

Basgın étmiş!

Harda bir gözel görse,

Çekip almış!

Ağ saqqallı kocaların,

Ağzın söymüş!

Ağ birçekli qarıların,

Südün dartmış!

Aydın ahan gür sulardan,

Ĥaber kéçe.

Karşı yatan Ala Dağdan,

Aşıp kéçe.

97

Hānlar Hānı Bayındır'a,
Haber çata.
Dirse Hān'ın oğlu bu cür,
Bid' at işler görür, dèye
Söyleyeler, gezmekdense,
Ölmek sene, yahşi ola.
Bayındır Hān çağıraban,
Ġazap ède.
Bèle oğlul senün üçün,
Ne gerekdir?
Olmağından, olmamağı,
Yahşırağdır. Öldürsenem!

-Getiriniz öldürelim!
Deye Dirse buyurarken
Kırh igidin son igirmisi
Çıha geldi.
-Hèy Dirse Hān; senün oğlun,
Yerden durdu,
Köyksü güzel kaba dağa,
Ova çıhdı.

98

Sen var iken,
Ov ovladı, kuş kuşladı!
Anasıyla meclis kurup,
Şöhbet èdip, bāde içdi.
Atasına kaçd èyledi!
Yaramasın, senün oğlun!
Karşı yatan ala dağdan
Haber kèçe.
Aydın ahan gür sulardan
Aşıp kèçe.
Hānlar Hānı Bayındır'a
Haber çata.
Dirse Hān'ın oğlu bu cür,

Bid' at işler görür, dèye
Söyleyerler.
Çağırban Bayındır Hân
Ġazabına tuş olasan.
Bèle oğul senün için,
Ne gerekdir? Öldürsenem!
Dèye onlar söylediler.

99

-Gèdin tutup getiriniz,
Öldürelim,
Bu cür oğul benim için,
Gerekmezdir! dèdi, Dirse.
-Biz oğlanı nèce tutağ?
O bizleri sayan dègil.
Sözümüze bağan dègil.
Dur ayağ;
Kırğ igidin, boyuna al,
Oğlunu da götürübən,
Çiğ ovlağ!
Kuş uçurdup, ov - ovlayıp,
Oğlancığı oğlayıban
Gèri kayıt!
Onu bu cür, öldürmesen,
Başka cüre öldürülmez!
Dèye onlar uydurdular!

Serin - serin esen zāmān,
Salhım - salhım dan yèlleri

100

Kağıldaşıp, seyirende
Boz rengli turağayı.

Uzun saqqal, uzun etek
Tat dam üste banladıqta,
Bedöy atlar yorqalayıp,
Yollar üste uğradıqta,

Köksü gözel qaba dağa,
Seher - seher gün degende.
Böyük Oğuz ellerinin
Qız, gelini bezenende,
Ala şabah aqmāh Dirse,
Yerden durdu.
Qırh nāmerdin atlandırıp,
Boğac'ı da götürerek,
Ova çıqdı
Ov - ovladı, quş - quşladı.

Qırh nāmerdin bir neçesi
Boğaç beqe yaqmılaşdı.

101

-Atan dedi: Kèyik qovsın,
Getiriben mene qanşır,
Vurup salsın.
At oynadıp, qılinc çalıp,
Oğ atmasın gözüm görsün,
Ferahlanım! Söylediler.

İgid oğlan, ayın - şayın
Sevinc ile, at oynadır.
Kèyik qovir, mārāl qovir,
Atasının qarşısında
Oğlayıban yere salır.
Öz yanında:
-Qoy, Hān babam, at seyirdip,
Ferahlansın.

Mene baħıp gvenben,
Faħr eylesin,
Dye, yazık düşünürdü.
Ol kırık nmerd:
102

-Hy Dirse Hn, görürsen mi
Oğlan nece kyikleri
Bzikdirir.
Her taraıdan kvur, senün
Kabağunda yre salır?
Olmaya ki, cyranlara
Oğ atarken seni vura!
Oğlan seni öldürmeden,
Tz ol onu öldür! dye,
Uydurdular!

Kyiklerin dalısınca
Oğlan kızgın at apdırıp,
Babasının, kanşırından,
ten zmn ağmağ Dirse, "Krud Dede",
Oğunlamış katı yayı,
Ele aldı.
zenginin üste kalđdı,
Yayı ekdi ,
Oğlunu,
Krginin arasını,
Nişanladı!

103
Oğ, kemndan, sıçıradı,
ldirim tek uub şağdı,
"Boğaç" Hn'ın krginden,
Deyip yağdı!
Alca kanı, şorulladı,
Bedy atın, zn boynun,

Ꞑucaklayıp, yere düşdü.

Ol nāmerdler, Dirse Hān'ı,
Oğlanının, na' şı üste,
Getmege de, koymadılar!
Atlarını dönderiben,
Ꞑayıtdılar.

Yazık hatın:

-Oğlancığın ilk ovidır,
Gerek Oğuz beglerini,
Toylıyalım, dēye ƙalƙıp
Yomurlanıp, uru durdu.
At öldürdü, deve kesdi.

104

Boğur, ayğır, ƙoç ƙırdırdı.
Ꞑırh ince kız dövresinde,
Dirse Hān'a ƙarşı vardı.

Ꞑipiƙların ƙaldırarak,
Dirse Hān'a nazar saldı.
Sol - sağına göz gezdirdi.
Oğlancığın görenmedi.
Ꞑara bağrı sarsılıban,
Yanar oldu.
Ꞑara hūmār gözlerine,
Ꞑan yaş oldu.
Çağırınban, Dirse Hān'ı,
Söy söyledi,
Görek hatın, ne söyledi:
- Beri gel hēy! Başım bahtı,
Ėvim tahtı!
Hān babamın köygesü,
Ꞑadın anamın sevgisi,
Atam – anam vėrdigi,

Göz açıban, gördüğüm,
105
Könül verip sevdiğim,
Kalıbani sen yeründen,
Uru durdun.
Kara yallı, bedöy atun,
Bütün mindün.
Köksü güzel, kaba dağa,
Ova çıhdun.
İki vardun, bir gelirsen,
Yovrum hani?
Bu dövranda,min dilekle,
Yétirdigim oğul hani?
Çıhsın benim gözüm Dirse,
Yamān seyirir.
Kesilsin bu oğlan emen
Süd damarım, yamān sızlar.
Sarı ilan dişlemeden
Ağca tenim kalhıp şişer.
Yalkuz oğul görünmeyir,
Bağrım yanar.
Kuru çaylar üzerine,
Süçi saldım.
106
Kara donlu dervişlere,
Nezîr vérdim.
Ac qarınları doyurdum.
Yalincıkları donaltdım.
Tepe kimi et kaladım,
Gölmeş kimi süt caladım,
Min dilge, bir oğlanı,
Güçle tapdım.
Yalkuz oğul, haberini,
Amān Dirse, degil mene.”

Karşı yatan, ala dağdan,
Uçutdunsa, değil mene,

Galṭān aḥan daşkın suya,
Aḥizdinse değil mene.
Ala donlu, azgın dīnli,
Kāfirlere, aldırđınsa,
“Değil mene.”

107

“Ḥān babamın, ordusuna,
Men varayım.
Ağır leşger, pūl, ḥazāne,
Men alayım.
Azgın dīnli, kāfirlere,
Od vurayım!
Yaralanıp: Qazlıq atdan,
Düşmeyince,
İti kılinc şāh damarım,
Biçmeyince,
Yalkuz oğul yollarından
Dönmeyelim!
Yalkuz oğul ḥaberini
Değil mene!
Qara başım qurbān olsun
Erim sene!”

Dirse bir söz söylemeden,
Gelip keçdi.
Ḥatınunun cevābından
Dinmez oldu!

108

Ol kırıḥ nāmerd karşı gelip:
-“Oğlun sağdır, ovlaḥdadır,
Gün arası harda olsa,
Gelip çıḥar.

Beg ser-ħořdur, ona göre,
Covāb vërmez” söylediler!

Ĥatın buna, Ĥatlařmayıp,
Gèri döndü.
Ĥırĥ ince kız, yoldaşların,
Atlandırdı,
Bedöy atın, seyirderek,
Oğul dèyiben, yola düşdü.
Ĥıřda – yazda, Ĥarı - buzu,
Erimeyen, Ĥaba dağa,
Atın sürdü.
AlĤaĤlardan, ucalara,
Ĥapıp Ĥıĥdı.
Bir derenin, üzerinde,
Ĥuzgunları, uçar gördü.

109

Bedöy atın o Ĥarafa,
ĤamĤıladı.

Oğlan atdan yıĥılarken,
Göy - boz atlı. Ĥızır eyleyemen,
Başı üste ĥazır olup,
Bereketli elleriyle,
Yarasını sığayarak:

-“Bu yaradan Ĥorĥmagilen,
Sene ölüm yoĥdur ondan.
Dağ ĤiĤegi, ana südü,
Merĥemündür, senün oğlan!”
Dèye dönüp Ĥa`ib olmuşdu.

Ĥızır gedir. Oğlan iki
Tazısı ilen, Ĥumlar üste
Düşüp Ĥalır.

Qargâ, quzgun, qan görüben,

Yaralını qomarlayır.

Kelbicikler mırıldayıp,

110

Dövresine dolanırlar.

Quzgunları qovalayıp,

Qonmaqlığa qoymayırlar.

Başı lovlı yazıq ana,

Al qanına batıp yatan,

Balasının leşi üste,

Çapar yétدی.

Oqlanını duymaz gördü.

Çağıruban ne söyledi:

-Yuğu almış qara hümâr

Gözlerini bir aç ağı!

Gözlerini keder tutmuş,

Bu anaya bir bağ ağı!

Tanrı vèren şîrîn cānun,

Sèyrandaymış indi ağı.

111

Dil, aqızdan, şîrîn cāndan,

İki kelme haber mene,

Qara yazı qara başım,

Qûrbān olsun oğul sene.

Qarşı yatan uca dağlar,

Ucalarken alçaq olsun.

Qazlıq dağdan ağan sular,

Ağar iken aqmaz olsun.

Bu dağlarda biten otlar,
Biten yèrde bitmez olsun.

ayalarda açan ceyran,
açar iken, açmaz olsun.

aza seni hardan tutdu,
Aslandan mı, aflandan mı?
Bedenünde cānun varsa,
Dil - aızdan, haber mene.

112

ara yazı - ara başım,
ūrbān olsun, oğul sene.
Anasını dinleyerek,
Gözlerini açdı oğlan.
Görek dili tutar - tutmaz,
Ne söylemiş anasına:

-İreli gel,sinesinden,
ana - ana
Süd emdigim, ağı birçekli
adın ana!

azlık dağdan ahan sular,
Günahsızdır, arğımagil!

arşı yatan uca dağlar,
Günahsızdır, arğımagil!

Cebelerdeki ceyranlar da,
Günahsızdır, aramagil!

Sıldırımındaki ceyranlarda,

Günahsızdır, arğımagil!

113

arğısan, babamı arğı,
Bu iş mene babamdandır
Dêye- oğlan yêne dèdi.

-Ana ,ne orđ, ne de ağla.

Göy - boz atlı Hızır İlyas,

Başım üste geldi benim.

Oğ yarama çekdi elin,

Bu yaradan sene ölüm

Yohdur, dèdi.

-Dağ çiçeği, ana südü,

Dermānundur- dèmiş senün.

Yaralının sözlerini,

Dinledikde ırđ gül beden,

Sepeleşdi, çiçek kimi,

Her arafa, ırđı birden.

Sinelerde ırpınarken,

Analığın şaf üreyi,

114

Topladılar ucağ - ucağ,

Etek - etek dağ çiçeği.

Ağ birçekli yazık ana

Döşün sığdı.

Bir sığarken süt gelmedi.

İki sığdı, süt gelmedi.

Üç sığanda, an arışık

Süt fişkırdı,

O süt ilen merhem èdip,

Oğlancığın yarasını

Bağladılar, götürdüler.

At üstüne mindiriben
Ordusuna getirdiler.
Hekimlere, tabiplere
Tapışırıp, gözlediler.
Kimse ile danışmayıp
Dirse Hân'dan gizlediler.

115

At ayağı külük olur,
Ozan dili yügrük olur.
Kırh gün başa çatar - çatmaz,
Oğlancığın yaraları,
Üze geldi, sap - sağ oldu.
Yène de at mine bildi,
Yène kılinc çalabildi.
Yène de o, ov - ovlar,
Kuş da - kuşlar.
Dirse Hân'ın haberi yoğ,
Oğlancığın ölmüş bilir,

Kırh nāmerdler bunu duydu.

-Ne etməli?

Dêye, onlar dimdikleşdi:

Oğlanın sağ olduğun,

Biler olsa Dirse eger,

Yeğin bilin, el götürmez,

Hamımızı kırıp töker!

Gerek vahtı utuzmadan,

116

Onu tutağ.

Ağ boynuna kara kızıl,

Sicim tağak!

Ağ ellerin daldan çatağ,

Yād ellere, kâfirlere

Koyup kaçañ!

Dêye onlar, Dirse Hânı

Basmarlayıp,
Ağ ellerin daldan çatıp,
Ağ etinden an ıınca,
Dövuşleyip,
Ordusunu yıgmalayıp,
Dustağ edip,
anlı kâfir ellerine,
Yönetdiler!

Dirse Hân'ın bu işinden
Heç bir kesin haberi yoğ,
Ancağ adın, bunu duyur.
Oğlanını ağıraban,

117

Ne söyleyir:
-Oğul - oğul, cânım oğul,
Görürmüsen, neler oldu?

Sert ayalar oynamadan,
Yer ayrıldı! Ele yağı, soğulmadan,
Baban üste yağı geldi!
Ol kırđ nâmerd Dirse Hân'ı,
Yağalayıp ağ ellerin,
Arđasında bağladılar.
Ağ boynuna ara sicim
Kêçirttiler!
Baban yayan, onlar atlı,
Yürütdüler!
Götürüben anlı kâfir
Ellerine yöneldiler!
Yene demiş:
-Dur ayağa canım oğlan,
ırđ igidin boyuva al,
Gêt babovı, kırđ nâmerdin
Ellerinden urtargilen!

118

Baban sene kıydıysa da,
Sen babova, kıyma oğul!

İgid oğlan anasının,
Sözlerini kabul étđi.
Kara pūlad kılınıcına
Kırşanuban,
Ağ kutazlı katı yayın,
Ele aldı.
Bedöy atın tutduruban
Bütün mindi.
Kırh igidin atlandırıp,
Baba déyüben,
Yortup gétđi.

Ol kırh nāmerd bir çemende
Édip otağ
Al şarābın itisinden
İçen zāmān,
İgid Boğaç yétđi, ancak

119

Kırh nāmerdler onu görüp,
Söylediler:
-Durun varak, oğlanı da,
Édek dustağ.
Her ikisin kāfirlere
Bir aparağ!
Dirse bunu eşiderek:
-Amān kırh yoldaşım, amān!ā
İlāhi'nin birliğine
Yoğdur şübhe, yoğdur gümān!
Açın benim ellerimi.
Kopuzumu mene vèrin,
Kıytarım men bu geleni.

Gerek olsa öldürünüz,
Gerek olsa sağlayınız
Sonra meni.

Dirse Hān'ın ellerini
Boşaltdılar,
Getirdiler ıpuzunu.

120

O bilmirdi bu gelenin,
Oğlancığı olduğunu.
Asta asta karşı geldi,
Aldı görek ne söyledi:
-Boynu uzun bedöy atlar,
Gedirse de benim gèdir.
Bu ılıda, Senün de ger,
Mindigin var, degil mene.
Savaşmadan, vuruşmadan,
Kaytaragım, dalı kayıt!

Ağ ayıldan sürü koyun,
Gèdirse de benim gèdir.
Bu sürüde Senün de ger,
Şişliğin var, degil mene.
Savaşmadan, vuruşmadan,
Kaytaragım, dalı kayıt!

Katar katar kızıl deve,
Gèdirse de benim gèdir.

121

Senün de ger bu katarıda
Yükletün var, degil mene.
Savaşmadan, vuruşmadan,
Kaytaragım, dalı kayıt!

ızıl ubbe adırlarım,
Gedirse de benim gedir.
Arasında Senün de ger,
Odan vardır, değil mene.
Savaşmadan, vuruşmadan,
aytaragım, dalı ayıt!

198

Ala gözlü ız, gelinler,
Gedirse de benim gedir.
İçlerinde Senün de ger,
Nişanlın var, değil mene.
Savaşmadan, vuruşmadan,
aytaragım, dalı ayıt!

Ağ saallı ocalarım,
Gedirse de benim gedir.

122

İçlerinde senün de ger,
Baban varsa, değil mene.
Savaşmadan, vuruşmadan,
aytaragım, dalı ayıt!

Menim için gelmişsense,
Oğlancığım öldürmüşem,
İğit sene yazıı yoğ,
Dalı ayıt!

İğit oğlan atasını,
Dinleyerek,
Covābında ne söylemiş,
Baa görek:

-Boynu uzun bedöy atlar,
Senünderse,

ırı nāmerde oymağım yoğ!
İçlerinde minigim var!
Yığmalanan sürü oyun,
Senüdirse,

123

ırı nāmerde oymağım yoğ!
İçlerinde ŐıŐligim var!

atar atar kıızıl deve,
Senüdirse,
ırı nāmerde oymağım yoğ!
İçlerinde yükletim var!

ızıl ubbe adır otağ,
Senüdirse,
ırı nāmerde oymağım yoğ!
İçlerinde odam vardır!

Ala gözlü kıız, gelinler,
Senüdirse,
ırı nāmerde oymağım yoğ!
İçlerinde niŐanlım var!

Esir gēden ağ sađđallar,
Senüdirse,
ırı nāmerde vērmađım yoğ!

124

İçlerinde benim de bir
‘Ağlı ŐaŐmıŐ babam vardır!

Deye oğlan ırı yoldaŐa
Dilbed vērdi;
ırı genç iğit, Bedōy ata
amçı vurdu.

Aslan Boğaç kılınc çekdi,
Savaş étđi, kırh nāmerdin
Kimisinin boynun vurdu.
Kimisini dustağ dutdu.
Babasını hılās édip
Gèri döndü.
Dirse Hān da oğlanının,
Sağ olduğun duyup bildi.

Hānlar Hān'ı haber tapıp,
Boğaç Hān'a beglik vèrdi,
Kürsü vèrdi.
Korğud Dede boy boyladı,

125

Soy soyladı.
İnci kimi dāstān düzdü,
Korşma korşdu.
Onlar dağı bu dünyāya,
Gelip geçdi.
Kervān kimi kōndu kōçdü,
Yèr gizletdi, ecel aldı,
Koca dünyā yène kıldı.
Gèden gètdi, yağısı, pısdan,
Gelenlere bir ad kıldı.

Görüm dostlar, gāfıl ölüm,
Gelen zāmān merd igide,
Keçid vèrsin!
Sağlık kimi dövlet olmaz,
Bu dövleti, Hāğğ artırsın!
O öydüğüm uca Tanrı,
Dost oluban meded vèrsin!

Yömün edelim:
-Yèrli kara dağlarımız,

126

Yıhılmasın!
Kölge salan ağaclarız,
Kesilmesin!
Dāyim ahan aydın sular,
Azalmasın, kurumasin!
Uca uçan terlanların,
Kıanadları kırılmasın!
At çapanda, atınızın,
Ayakları büdremesin!
Çarpışanda kara pülād,
Kılıncınız kütelmesin!
Dürtüşende, çekişende
Kendiriniz kırılmasın!
Ağ birçekli, anaların,
Ahir yeri behişt olsun!
Ağ, sakçallı babaların,
Son sarāyı cennet olsun!
Haqq yandıran çerāğınız,
Işıqlansın, yanar dursun!
Görüm muhtāc olmayasız,
Nāmerdlere dostlar sizi.

127

KANLI KOCA OĞLU KAN TURALI

Ezel günden qahramānlıq,
Merdānelik, qoçaqlıq,
Veçenimin, ellerimin,
Adı sanıylan yanaşıdır.

Doğrudan da, her insānlıq
Fahri olan seciyyeler,
Bu ellerin - obaların
Ekiz - tay bir qardaşıdır.

Demir dırnağ aslan kimi,
Başı uca - anlı açık,
Ömür süren ellerimi,
Döne döne alkışlasam.

Aydın ahan sulardan da,
Zülāl olan leke bilmez,
Pas götürmez vicdānına
Ta'rif yazsam, boy - boylasam.

128

Haqlıyım men, bu boy dēgil,
Aydın, günün, ulduzların
Varlıqları haqdır eger,
Bu da ele haqīkatdi.

Tarihlerin, kana batmış
Vērāhların, vērāhla bah!
Yoh! Görüken, bir kend üçün
Beledçilik hamākatdı!

Atrupat'dan, Hātāi'den
Yağları, düşmenleri,
Bézikdiren Babek kimi
Qahramāndan danışmayaq.

214

Vāqıf'lardan, Fuzūli'den,
Nizāmi tek ma'rifetde,
Dünyāmıza ışık salan
Bir insāndan danışmayaq!

Dağda daşda gün kovurmuş
Sīmālarda şāflıqların,
129
Yaz şebnemi parıltılı.

Işıltısın bağıp görek.
Açık, aydın, yaraşıklı,
Alınlarda igidligin,
Egri kılmı şa' şa' alı,
Parıltısın bağıp görek.

Anaların laylasına,
'Aşıkların, ozanların
Könül açan dāstānına,
Nağmesine kulağ asağ.

Cura sazın perdesine,
Taşvirlenen duygulara,
Gürüldeyen dōhüllerin,
Gür sesine kulağ asağ.

Obalarda dişi, erkek,
Başda papağ, üzde, örpek,
Elde yaylık oynandığı,
Oyunlara bir say salağ.

130

Dilde dişde ezber olan,
Metel olan, meşel olan,
Ataların, babaların,
Sözlerini duyup kanağ.

Aydan aydın, günden duru,
Keder bilmez bu gözgüde,
Bu ellerin, obaların,
Ne olduğun görmek olar.

Bu görüşler çoçaklığın,
İgidligin, insānlığın,
En vākı' ā görükmeyeni,
Yaraşığın ya da salar.

Bah! ‘ aşıklar ana - kadın,
Bu dünyāda haksız - haksız,
Bir kul kimi, matah kimi,
Al - vèr olup, satılmışdır.

Kişilerin ellerinde,
Deyersiz bir destmāl kimi,
131
El - el gezip lekelenip,
Bir tarafta atılmışdır.

O civānken, dilber iken,
Kaşı yaydı, üzü aydı.
Kırpığı oğ, vefāsı yoğ,
Şā‘ ir yazar cemālinden!

Koca iken, düşgün iken,
“Reyhāne”di, “ Mercāne” di.
“ Acūze” di, “Mahtāle” di.
Bir ad yoğdur kemālinden!

Bir çoğ ‘ irfān hezeyançısı,
“Hakk ‘ aşığı”, iddi‘āl
Yalançılar; kadın ‘ eşki,
“ İrfānıma” uymaz demiş!

Maḥabbetin ger bu başı,
Ger o başı dèye dèye,
Muḥanneşi murād bilip,
132
Erkeklerle gönül vèrmiş!

Kèçmişleri varağla bah,
Hemān zāmān eyle o vah,

Bizim yérde, bizim éldé,
Kadınığa hürmet varmış.

O da haqlı bir insānmış,
Kardaş imiş, öz eriyle
Güleşirmiş, vuruşarmış,
At minermiş, oğ atarmış.

“Boyu uzun Burla Hatın”,
“Saçı uzun Selcan Hatın”,
“Nigār Hanım”, “Arab zengi”,
133
“Hacer Hanım”, “Zeyneb Paşa”.

Uzaqlara nêçün gèdek,
Hemîn bugün yurdumuzda,
Külagéyisin yan bağlayan,
Merd analar, başdan başa.

Tarlalarda, zovodlarda,
Her hünerde, her yarışda,
Işıklı bir mayağ kimi,
Dünyälara ışık salır.

Kadınığın, analığın,
Yorğun gözü, dutğun bağı
Ona bahıp kırtuluşa
Yol ahtarır, ilhām alır.

Cānım ‘āşık, gözüm ‘āşık,
Çal kopuzun, aç dāstānın.
O şehirkār cōmerd elin,
Perdelerde hoş dolansın.

134

Üzü kara , bağı kara ,

Cehālete cumup batan,
Kadınlığa bühtān atan,
Şarlattanlar bir utansın!

‘ Āşık çömçesini alır eline,
Alnın kırışdırır, kaldırır papağ.
Kıyır gözlerini, nārīn gülüşler,
Derilir üzüne, lāl bir serhoşluğ.

Ma‘ nālī bağışı neler andırır,
O doygun gülüşden neler alınır?
Özünde halkımın rüh ‘ulviyeti.
Vaqārı, menliğı, fağri güvenir!

Ezelden meni de, coşduran odur.
Onu dinlemişem, fikre dalmışam,
O vurgun könlümün ilk yovrusudur,
Men ilk ilhamımı ondan almışam!

135

O cādū ellerin tılsımından,
Özünü kırtaran hansıdır, kimdi?
Könül ceyranının ovçısıdır o,
Bir müdhiş fitnedir, bağ gör ki indi.

Özü de garğ olur öz nağmesinde,
Tūfānlar kıparır her bir perdeden,
Açır hayālının ağı yelkenini,
Yene de söyleyir, Kırkud Dede’den.

Kadīm Oğuz ellerinde,
Kanlı Kıoca adında bir
Adlı, sanlı kişi varmış
Bu görüklü ihtiyārın,
Yetişmiş bir kıoç oğlu var:

anturalı, ağırarlar.
anlı oca bir gün dyir:
-Dostlar benim atam öldü,
Yri yurdu, mene aldı.
Yarınki gün, men lerken,
Yr yurdumda, oğlum alar,
136
Ne yağşı ki, cnım sağken,
Oğlanımı vlendirim.

anturalı babasının,
Sözlerini dinleyerek:
-Baba meni vlendirmek
İsteyirsen, mene lyık
ız ne kimi olduğunu,
Bilirsen mi? dye oğlan,
Artırır:

-Men yrimden alđana tek,
Yrden dura.
Men ara o bedy ata
Minine tek, atın mine.
anlı kfir llerine
Menden aba hücum de,
ılinc ala, bağ getire.
anlı oca: -Oğul; dmek,
Sen ıyl yoğ, bir pehlivan
İsteyirsen, arđasında
Yyip iip dolanasan,
Đođ olasan, dye glr.
137

-Beli baba, men leni
İsteyirem!
Yoğsa mı sen isteyirdin,
Varıp gdip

Birci cıban kız alasan,
Nāgahāndan yıhılıban
Yere düşse, bağırsağı
Düğün düşe?! dēye oğlan,
Acıqlanır.

-Gözüm oğul, acıqlanma,
İstedigün, diledigün
O dilberi tapmağ senden,
Kızıl tökmek, rızık vèrmek,
Almağ menden, dēye Koca
Sine gerdi.

Erenlerin görkemlisi,
Kanturalı bèle görcek,
Atın mindi.

Kırh igidin, atlandırdı,
İç Oğuz'u girip gezdi,
138

Begenecek kız tapmadı,
Kayıdıban ève geldi.

Koca sordu: -Kız tapdın mı?

Kanturalı:

-Yansın Oğuz ellerini,
Her ne gezdim, mene yār
Kız tapmadım baba, dèdi.

Kanlı Koca:

-Şabāh gèdip, ahşam üstü
Gelmek ilen kız tapılmaz.
Sen evde kal, mālā yètiş.
Men gèderem, gezişerem,
Senün üçün kız taparam,
Dēye kalhıp, seviniben,
Güveniben sine gerdi.

Ağ sakçallı bir kocanı
Yoldaş edip,
İç Oğuz'u gèzip çığdı,
139
Kız tapmadı.
Dış Oğuz'u gèzip çığdı,
Kız tapmadı.
Turabozan èllerine
Gelip çığdı.
Turabozan tekürünün,
Görükemli, güzel, göyçek,
Bir kıızı var, bir cüt yayı
Hem sağına, hem soluna
Koşa çeker.
Atdığı oğ yere düşmez!
Bu kız için üç cenevâr
Sağlamışlar.

Hansı igit üç hayvânla,
Pençeleşse, gâlib gelse,
Hayvânların başın kesse,
Kız onundur, dêye tekür
Va' de vermiş.
Kimse ise mağlûb olsa,
Başın keser, burcdan asar!

140
Bèlelikle otuz iki
Kâfir dinli beg oğlunun,
Başı burcdan asılmıştı!

Üç hayvânın biri boğa,
Biri buğra, biri ise,
Aslan idi.

Başı burcdan aslanılan,
Otuz iki beg oğlunun,
Hèç birisi aslan ilen,
Ner deveni görmemişdi.
Ancāk onlar boğagilin,
Boynuzuna ilişirek
Basılmışdı.

Ƙanlı Ƙoca başlar ilen,
Hayvānları gören zāmān,
Başındaki Ƙara bitler,
Ayağına süzüp geldi.

-Daha doğru, çıhağ gedek,
Oğlancığa haber verek.

141

Hüneri var, gelip alsın.
Hüneri yoğ, obadaki
Ƙızıcığaza rāzı Ƙalsın.

At ayağı külük olur,
Ozan dili yüğrük olur.
Ƙanlı Ƙoca
Dağlar aşdı, çaylar keçdi,
Öz èline gelip çığdı.
Oğlancığa haber gèdip:

-“Baban geldi” söylediler.
Ƙanturalı kırğ igidin
Atlandırıp Ƙarşı vardı.
Atasının elin öpdü:
-Canım baba, mene lāyık
Ƙız tapdın mı? dèye sordu.
-Tapdım oğul, ancāk işde
Hüner gerek, dèye Ƙoca,

Cevāb vèrdi.

-Altun, aḥça, ḳafle, ḳatar

142

İster baba?

-Dedim oĖul, hūner ister,

Hūner gerek.

-Canım baba, gözüm baba,

Ḳara yallı ḳazlık atı,

Minnem indi

Ḳanlı kāfir èllerine,

At salaram.

Baş keserem, ḳan tōkerem.

AzĖın dinli kāfirlere!

Ḳan ḳusdurram!

Aḥça, altun, ḳul, ḳaravaş

Getirerem.

Hūnerimi göstererem!

-Canım oğul, gözüm oğul,

Dèdiklerin hūner dègil.

Bu sevdadan başka cüre

Hūner gerek.

O ḳız üçün üç cenevār

Saḫlamışlar.

143

Üç hēyvānı kimse bassa,

Ḳızı ona vèrecekler.

Basanmasa, mağlub olsa,

Başın kesip burc üstünden

Asacaḳlar!

-Gözüm baba, mene gerek,

Bu sözü sen dèmeyeydin.

Gèdem gerek, çünki dèdün.

Gètmez olsam, yarınki gün
Bu söz mene kaçın olar,
Canım baba, kadın ana,
Esen kalun!

-Görürsen mi, öz özüme,
Ne eyledim?
Oğlancığı korhudsanam,
Belki korhup gètmez ola.
Dèye Koca düşünerek
Söy söylemiş:

144

-Sen gèden yerlerin sulṫānım oğul,
Dolamac, dolamac, cadası olur,
Üzerinde uçan kuş kanad salmaz,
Göylere kovuşan kalası olur.

Palçığına atlı batsa çıhanmaz,
Ormanların ala ilan sökenmez.
Boz aslanlar sularından içenmez,
Göllerde yaşıl baş sunası olur.

Görüklüsü könülleri aldadı,
Nağmeleri, dağı daşı oynadı.
Hay dèmeden, baş getirir cellādı.
Papağı mendilli babası olur.

Cānım oğul, atgilen bu sevdānı,
Buzlatmagil ağ saqqallı babanı,
Ağlar koyma bir kaçıcığ ananı,
Merd igidin işde vefāsı olur.

-Cānım baba, ne dèyirsen sen mene,
Bu işlerden çekinen igid olmaz,

145

Alp igide, qorhu vrmek ‘ayb olur,
Merd atalar, evldını qorhutmaz.

Qdir qoysa, o dolamac yolları
Bir qarpışda yrp, yortup kcerem.
Atlı batıp qışmaz palqıqlarına,
Mevlm meded vrse, qumlar tkerem.

Ala ilan skemez ormanlarına,
Qhmaq qalıp ıldırım tek şaşaram,
Gyle pehl vuran qalalarını,
Vran dip od vrben yaşaram.

Ya aslanın dırnağında didillem,
Ya taşıllam boynuzuna boğanın,
Ya devenin kks altda ezillem,
Ya perem grklnn buşağın.

Ya gdem hy, gdmeyem hy
Ya gelem hy, ya gelmeyem hy,
Daha bir de, grşnce,

146

Gzm baba, qadın ana,
Esen qalun!

Grdler ki, bu teklifden,
Gri dnmek, qoq oğlanın
Nmsuna yenilmezdir.
Uğur vrip sylediler:
-Uğurların aqış olsun,
Esen gdip, sağ gelesen
Aslan oğul.

Qanturalı!

Atasının, anasının
Elin öpdü.
Kırh igidin atlandırı,
Yola düşdü.
Yeddi gece, yeddi gündüz
Yol sürdüler.
Yortup kâfir serhaddine,
Yetişdiler.
Çadır tikip eglendiler.

147

Kanturalı,
Yügrük atın oynadıban,
Amudunu atır, tutur:
-Hây! Kırh eşim, kırh yoldaşım!
Yügrük olsam, yarıssam hây!
Güçlü olsam, güleşsem hây!
Kâdir mevlâm, meded vërse,
Üç hayvânla vuruşsam hey!
Gözellerin sergerdesi,
Sarı donlu kıızı alıp,
Atam, anam obasına,
Kayıdsam hây!
-Hây! Kırh eşim, kırh yoldaşım,
Kırhınıza qurbân olsun,
Menim başım!

Kanturalı, bu sözdeken,
Tekür Şâh'a haber gëtdi:
-Kanlı Oğuz ellerinden,
Kanturalı diyirler bir

148

İgid varmış, kız dileyip
Gelir deye söylediler.

Şāh Tekürün atlıları,
Yedi ağaç karşı geldi:
-İğid; bura neye geldin?
Degil bize!
-Vərişmege, alışmağa,
Geldim deye Kānturalı,
Cevap vèrdi.

İzzet edip, hürmet edip,
Ağ çadırlar tikdirdiler,
Ala halı döşediler,
Ağca koyun kırdırdılar.
Yedi illik ol şarābdan
İçirdiler.
Götürüben Tekür Şāh'ın,
Ordusuna getirdiler.

149

Böyük selam méydanıda,
Tekür tahtın üzerinde
Oturmuşdu.
Üç yüz Kāfir silāhlanıp,
Alay kurup hidmetinde
Durmuşdular.
Tekür kıızı bu méydanın,
Bir yanında uca bir köşk
Tikdirmişdi.
Bayrāmlarda, çıhışlarda,
Kırh ince kız devresinde,
Köşke çıhar teferrüce,
Meşgul olar.
Yene de o bir elçinin
Geldiğinden haber alıp,
Kırh kızlara al géydirip,
Özü ise sarı géyip,
Köşke geldi.

Qanturalı gelip çıqđı.
Qara şapqa şah Tekür'e
150
Selâm vèrdi.
Kâfir Tekür selâm aldı.
Ala ĥalı dõşediler,
Yère otdu.
-İğid, bura hardan geldin?
Deye Tekür sual vèrdi.

Qanturalı yèrden durdu,
Edebilen başın açdı,
Ağ bileğın sıgalladı:
-Qarşı yatan qara dağın,
Aşmaq deye gelmişem men.
Aĥıntılı sularından,
Kèçmek deye gelmişem men.
Eteğine, kıltuğuna,
Sıgınmağa gelmişem men.
Haq Tanrı'nın buyuruğu,
Peygamberin dedığıyle,
Qız almağa gelmişem men.
151
-Bu igid de hüner olsa,
Sözüm yoĥdur, deye Tekür,
Qabul ètdi.

Yasovullar kıoç oğlanı
Soyundurdu.
O bir taqa
Altun arqaç, keten bezin
Gövdesine sarıtdadı.
Mèydan açdı.

anturalı,
Sahip cemal, sahip kemal,
Görsetme bir igid idi.
Oğuzların durda igidi,
Niabılan dolanardı:
anturalı, Boz aygırlı
Beyrek Hān, ara ekir,
Birisi de onun oğlu
Hān ır ını.

152

anturalı niabını,
Götürürken ız baırdı.
Ay cemalli, aslan üzlü
Merd igide gözü düşcek,
Daralıı boa gètdi.
Dabbag olmuş dana kimi
Cuycusundan su töküldü.
Baındaki ır yoldaa,
Baıp dèdi:

-Tanrı Te' alā, āh babamın
Üregine rahim salar,
Kebin kesip bu oqlana.
Vère meni.
Hèyifdir ki, bu cür oqlan,
Hayvanların dırnaında
Helāk ola!
Selcan Hātın bu sözdeken,
Yedi demir zencir ilen
Zencirlenmiş boagili,
Getirdiler.

Boa gelip dize ökdü,

153

Mèydandaki mermer daa,
Boynuz vurdu, peynir kimi,

Didip tökdü.
Hamı baħırp söyleşdiler:
-Anħarıpdı ki, igidi
Atar, yıħar.
Yaħılsın Oğuz elleri,
Kırħ igidlen bir bek oğlu,
Bir kız üçün ölmek nedir?
Köç oğlanın kırħ igidi,
Bunu duyup ağlaşdılar,

Kanturalı, sağa baħdı,
Sola baħdı, igidlerin
Ağlar gördü, bir hay vèrdi,
Ne söyledi:
-Hèy kırħ eşim, kırħ yoldaşım,
Ne olupki, ağlayırsız?
Kopuzunu mene vèrin,
Meni öyün!

154

Kanturalı, kopuz çalır,
Kırħ igidi onu öyür,
Görek dostlar nèçe öyür:
-Hèy sultanım, Kanturalı!
Kalışıbanı sen yerinden
Durmadin mi?
Kara yallı kazlık ata
Minmedin mi?
Köyksü güzel kaba dağı,
Ovlayıban yènmedin mi?
Obadaki inek saħan,
Karovaşı görmedin mi?
Boğa, boğa dedikleri,
O ineğin buzovası,
Dèyildi mi?
Alp erenler kırımından

ırar mı?
oç igitler bir buzovdan
orha mı?
Sarı donlu Selcan atın
Köşkten baar!

155

Kime basa baışılan,
Oda yaar!
anturalı, sarı donlu,
ız aşına bir “hu” dedi:
-Mere kâfir boğazını,
Bırınız gelsin! dedi.

Esrekgilin zencirlerin
Götürdüler.
Deli boğa boynuzların,
Almas uclu cıda kimi,
Şüşlederek ner oğlanın
Üzerine hücum etdi.
anturalı, adı güzel
Muammed’i çağıraban,
Bir yurmuru kızıngilin
aşasına ilişirdi.
Esrek boğa dalı üste
Yere çökti, qarar almaz
Dürtmesini kellesine,
Dayıyaraq zürün saldı.
Boğagili, basa basa,

156

Gen meydanın o başına,
Gedip çıdı.
ızgın boğa, igid oğlan
Bir ço zâmân çalışdılar.
Yovaş yovaş deli heyvân,
Yorunladı. ara ağızı

Köpüklendi.
Kanturalı: -Alp erenler
Bu dünyānı ‘ ağıl ilen,
Bilmişlerdir. Yaşşdır ki,
Héyvānçıĝın karşıısından
Sıçırayıp, arhasından
Bir iş édim, déye duyup
Adı güzel Muhammed’e,
Tekbîr déyip sıçradı.
Boĝa tovun sahlamadan,
Başı üste yere deydi.
İgid oĝlan dilden düşmüş,
Harîfini kıuyrukladı.
Dolandırıp yere çaldı.
Boĝazladı, başın kesdi.

157

Derisini kıazıp soydu.
Tekür Şāh’a kıarşı vardı:
-Kızı mene vèrirsen mi?
Déye durdu.

-Mere kıızı ona vèrip,
Sürün gèdsin!
Déye Tekür hüküm éderken
Kıardaşının oĝlu dédi:
-Héyvānların padişāhı,
Boz aslandır, onunla da
Oyun vèrsin, sonra vèrek.
Aslanı da getirdiler.

Aslan gelip kıuruldandı.
Mèydāndaki bütün atlar,
Kıan kışnedi.
Ner oĝlanın igidleri,

Ağlayıban söylediler:
-Boğagilden kırtardısa,
Boz aslandan kırtarar mı?

158

Ƙanturalı igidlerin
Ağlar görüp:
-Mere dostlar, kıpuzumu
Ele alıp öyün meni.
Sarı donlu kıız aşkıında,
Bir aslandan kırtılmak olmaz!
Yoldaşları onu öyür,
Görek dostlar nece öyür:

-Héy sulţānım, Ƙanturalı,
Daylar basan, erler kesen,
Ƙara pūlād öz kıılıncdan
Ƙayıtmayan,
Alp erenler savaş günü,
Ƙırımından kıayıdar mı?
Ağca tozlu kıatı yaydan
Dersinmeyen,
Ağ lelekli ötgün oğdan
Ƙayđımayan,
Merd igidin irādesin,
Bir cenevār sarsıdar mı?

159

Demir dırnağ kıaplanların
Boynun buran,
Cenevārlar sergerdesi
Aslan boğan,
Ala başlı, köpek ite,
Kendisini kıapdırar mı?
Sarı donlu Selcan Hıatın
Köşden bağar!
Kime bağsa ‘eşđ oduna,

Salıp yağar!

Qanturalı, sarı donlu
Qız 'eşqına bir hū dēdi:
-Mere kāfir, aslanıvı,
Bırağ gelsin!
Qara pūlād öz qılincım
Elimde yoğ, kıvrışmadan
İki biçem.
Eteğini sığınmışam,
Cömerdlerin mededkārı,
Qanī Tanrı meded! dēdi.

160

Boz aslana, hāy vėrdiler.
Süzdü geldi.
Qanturalı adı gözəl,
Muhammed'e tekbir dēyip
Köynegini bileğine
Sarıtdadı, aslancığın
Pencesine qarşı vėrdi.
Çenesinden bir yumuruğ
İlişirdi.
Yumuruğun zarbesinden,
Qoğan aslan gicellendi.
İgid oğlan mecāl tapıp
Bileğini çekip üzdü,
Götürüben yere çaldı.
Aslancığın kaba lēşi,
Meydān içre düşüp qaldı.

Qanturalı: -Mere Tekür,
Qızı mene vėrgil, dēdi!

-Bu oğlanı gözüm gördü,
161
Könlüm sevdi!
Gerek dursun, gerek ıalsın!
Kızı ona verən gdsin!
Deye Tekür, hkm ederken.
Kardaşının oğlu dedi:
-Hyvnların sergerdesi
Buğra nerdir, onunla da
Oyun edse, kıızı veririk.

n ' inyet, Hkk' dan idi.
Beg, paşalar, ko oğlana
Hm durdu.
Tekür dedi:
-Nerin ağzın yedi yerden,
Bağlayınır.

Hsd kfir, bağlamadı!
Dehnelerin, yvenlerin,
Açdı atdı! Knturalı serhoş - serhoş,
Buğra'nın sağ - solundan,

162
Kltuğundan fırlar ıhar.
Lkin iki cenevrı,
Basıp salmağ merd igidi
Yorđunlatmıř,
İşde biraz yavalanmış.
O tşn almak n
Dayanarken,
Altı celld, yalın kılinc
Başı üste hzır oldu.

Yoldaşları bunu görüp,
Sy söylemiş,

Görek dostlar, ne söylemiş:

-Çalhibanı öz yerinden,

Örü durdun.

Çara yallı kızlık atı,

Bütün mindün.

Ala gözlü, igidlerün,

Atlandırdun.

İri düyme Çaba dağı,

Dünen aşdun.

163

Ahıntılı dAşkın suyu,

Dünen keçdün.

Çanlı Kāfir serhaddini

Basıp keçdün.

Kāfirlerin boğasını,

Çurd - çaş étdün.

Çovқан aslan geldiğinde

Bélin bükdün.

Çara nere yetişende,

Ne geçikdün?

Çarşı yatan bu dağlardan

Çaber keçe.

DAşkın ahan bu sulardan.

Ötüp keçe.

Böyük Oğuz éllerine,

Çaber çata.

Çanturalı ne éylemiş,

Söyleyeler.

Çara boğa yügürdükde,

Başın kesmiş.

Çovқан aslan daşlandıqda,

164

Bélin bükmüş,

Çara boğa geldiğinde dilden düşmüş,

Söyleyeler!

Böyük, kiçik bunu deyip,
Danışalar.
Qarı, qoca bunu deyip,
Danışalar.
Ağ saqqallı qoca baban,
Bükük qala.
Ağ birçekli qarı anan,
Başa çala.
Qalhibanı öz yerinden,
Durmaz olsan,
Altı cellād başün üste
Qılinc tutar!
Gāfilceden o görüklü,
Başın keser!
Aşağıdan yuğarıya,
Bağmaz mısan?
Qanşerine, ala gözlü
Keçlik geldi, igid neden
165
Terlanını atmaz mısan?
Sarı donlu Selcan Hıatın
Qaş göz eyler,
İgid neden işāretin
Görmez misen?
Söyler: Döve dudağından
Zebūn olar.
Neden yārin dedigini,
Duymaz mısan?

Qanturalı örü durdu,
Sarı donlu kız ‘ eşqına,
Bir “hū” dedi:
-Mere kāfir, bu buğranın
Dudağından tutar olsam,
Qız sözüyle qara neri

Zebūn  tdi, s yleyeler.
Yarınki g n, b y k OĞuz
166
 llerine haber  ata.
Bir devenin karşısında
Kalmış idi, kız kurtardı,
S yleyeler! D ye duyup:
-Mere dostlar  opuz  alıp,
 y n meni!
O  udretli yaradana
Sığınmışam!
Y r yolunda bir buğradan
K çmak olmaz!
Haydi onun başını da
Kesem d di.
Kırh igidi onu  y p,
S y s ylemiş,
G rek dostlar, ne s ylemiş:
-Kaf kayalar başında yuva salan,
K dir ulu Tanrı'ya yağın olan,
Arı g lden şığıyıp  rdek alan,
167
C mle kuşlar sult nı  al kara kuş,
Sağsakana  z n  şıkadar mı?
D v g n nde bek  tmeyen yağıdan,
H y v rende alayları dağıdan,
Kızıl kandan dařĖın seller ağıdan,
Alp igidler, cılasmlar, erenler,
Bir t lk ye  z n  daladar mı?
Sarı donlu Selcan H tın
K şeden bağar!
Kime bağsa, bağışıyılan
Oda yağar!
Kanturalı, sarı donlu,
Kız 'eşkına bir h  dedi!

Adı gözel Muḥammed'i,
Çağırban, deveye bir
Dürtme vurdu, darbesinden
Ner bağırdı!
Bir de vurdu, deve daḥı
Ayağ üste duranmayıp,
Şūmlamış bir kıala kimi,
168
Yère deydi!
İgid oğlan esrek neri,
Boğazladı, gövdesinden
İki zūlgün çıkarıban,
Tekür Şāḥ'ın kaşerinde
Yère vurdu.
-Atlıların terkeş bağı,
Üzengisi kırılırsa,
Tikmek için kâra gelir!
Deye güldü.

Tekür dedi:
-Vāllāh bunu gözüm gördü,
Könlüm sevdı.
Kırḥ bir yerde kızıl ala,
Gerdek tikdi.
Kızı alıp kel oğlanın
Gerdeğine getirdiler.
Ozan geldi söy, söyledi.
Şādlık çaldı.
Kocaḥ Oğuz igidinin,
169
‘Ömrü, günü çiçek açdı.
El - günün yāda saldı.
Kılincını, çıkarıban
Yère çaldı:
-Kara yer tek kertileyim!

Torpağ kimi sürüleyim!
Kılıncıma doğranayım!
Peykânıma sanılayım!
Olgum – kıızım, doğulmasın!
Doğularsa on gününe
Yetişmesin?!
Kadın ana, beg babamla
Görüşmeden bu gerdeye
Girer olsam!
Çadırların yatıtdırdı,
Develerin bozlatdırdı,
Kara çoğun kişnetdirdi.
Köçün çatdı, yola düşdü.

170

Yeddi kège, yeddi gündüz,
Yol yolladı, yortup Oğuz
Serhaddine gelip çatdı.
Çadır tikdi:
-Hëy kırğ eşim, kırğ yoldaşım!
Kırğınıza qurbân olsun,
Menim başım!
Kâdir Tanrı, meded vèrdi,
Varıp gètdim, üç heyvânın
Başın kesdim.
Sarı donlu dilber kıızı,
Alıp geldim.
Beg babama haber vèrin,
Köç oğluna qarşı gelsin!

İki sevgi , bağıp gördü,
Kondukları bu dağ tepe,
Durnaların, sunaların,
Kehliklerin uçağıdır.
Ceyranların, ahuların,

171

Keyiklerin oynadıdır.
Her terefi çay, çemendi,
Sular ahır gâltân – gâltân,
Şaqqıldayıp tökülürü,
Şor şoralar kıba dağdan.

Yaşıl Tebriz halçasından,
Döşenmiştir sanki her yan.
Kudret eli kaşlamıştır,
Çiçekleri birliyandan.

Yaşıl köller bu kıız kimi,
Elde tutup al pīyāle.
Yel esdikce gizli gizli,
Pıncıldaşır dağda lāle.

Çadır vurup eglendiler,
Yeyip içip dinceldiler.
O zāmānlar her bir Oğuz
İgidine, her ne kađā
Yetişerse, yuğlamağdan
172

Yetişerdi.
Kanturalı al şarābın,
Nēşesinden, mürgüleyip,
Gözlerini yuğu aldı,
Uyup kaldı!

-Meni görüp seven çoğdu,
Olmaya ki,
Nāgehāndan başın edip,
İgidimi öldürüben,
Ağca üzlü men gelini,
Atam, anam sarāyına,
Kıytaralar,

Dêye Selcan düşünerek,
İgidinin
Atın tutdu, yeherledi.
Özü ise, silâhlandı,
Süngüsünü ele aldı.
Bir tepenin üste çıhıp,
Kêşik vèrdi.

173

Meger dostlar, kâfir Tekür,
Pêşimân oldu!
-Bu ne işdi, üç cenevâr,
Öldürmekle kızcıgazi
Alıp gètdi?
Altıca yüz, qara donlu,
Göy demirli kâfir seçdi,
Yola saldı.
Kız, gedikde,gözetlerken,
Gördü birden toz ucaldı.
Bedöy atın, başın saldı,
İgidinin başı üste,
Çapar yètdi. İgidini,
Ayıldarken,
Söy söylemiş, görek hanım,
Ne söylemiş:

-Ala kıyma gözlerini bir açgilen,
Canım igid, gâfil – gâfil, ne yatmısan?
Merd kıolların, qarqısından çatılmadan,
Aç gözüvi gâfil igid, ne yatmısan?

174

Qaba döşün, ohlanıban, sökölmeden,
Alca kanun, yer üzüne tökülmeden,
Ağca alnun kara yere, sürtölmeden,
Aç gözüvi gâfil igid ne yatmısan?

Boz buludlar kişnemededen sel atlandı.
Kaf kayalar oynamadan yer ayrıldı.
Ulu begler ölmedikden el boşaldı.
Aç gözüvi gâfil igid, ne yatmısan?

Ayıl igid, düşmen geldi, yağı yétدی,
Karçışiban, uğraşiban, gelip çatdı,
Asılanıban üzerive hücum étدی,
Aç gözüvi gâfil igid, ne yatmısan?

Külek kimi bu dağları aşdun geldün.
Terlan kimi hāvālardan uçdun geldün.
Yatmaq üçün yer mi buldun, yurd mu buldun?
Aç gözüvi gâfil igid, ne yatmısan?

Qanturalı semirlendi,
Gözün açdı, örü durdu:

175

-Ne söylirsən, ne deyirsən.
Ay görüklüm? deye sordu.
Koç igidim üzrive,
Yağı gelmiş!
Qanturalı gözün açdı,
Görüklisin at üstünde,
Silâhlanmış, elde süngü
Hâzır gördü.
Yeri öpdü:
-Hëy “Amennâ ve şaddaḡnâ”!
Ulu Tanrı! Dergâhunda,
Dileklerim hâşıl oldu,
Dëye- igid, şükür kıldı.
Arı sudan , “âbdest” aldı,
Ağca alnın yere koydu,
İki rek‘ at nāmâz kıldı.

Atın mindi, adı güzel,
Muhammed'è tekbîr dèdi.
Cilov tükme, kara donlu
Kâfirlere karşı vardı.

Selcan Hâtın at oynatdı,
İgidinden kabağ keçdi.

176

Şanturalı:

-Koç görüklî, èvi koyup
Hara bêle? Dèye sordu.
-Beg igidim, baş sağ olsa,
Gelen kâfir, çok kâfirdir,
Savaşıruk dögüşerik.
Ölenimiz olsa, olsün,
Diri kalan ève gelsin!
Dèye hâtın atın saldı,
Kılınc çekdi, kırım basdı.
Kaçanları izlemedi,
Amân çekip yalvaranı
Öldürmedi.
Yağı kaçdı, igid gelin,
Èle sandı, düşmen sindi.
Üstü kanlı, kılınc kanlı,
Ève geldi.
İgidini görmez oldu.

Kız igidi ahtararken,
Şayın anası, şayın atası,

177

Çıha geldi!
Gördüler ki merd gelinin,
Üstü kanlı, oğlan yoğdur.

Haber tutup soruşdular,
Görek néce soruşdular:

-İğid kızım, igid anam,
Ala danda durup geldin.
Merd oğlanı tutdurdun mu?
Ĝāfilceden o görüklü,
Merd başımı kesdirdin mi?
Ana dēye, baba dēye,
Ağladıban bozlatdun mu?
Tek gelirsen, bir bebegim
Görünmezdir. Bağrım yanar,
Aķız dilden bir kaç kelme,
Haber mene.
Kara başım qurbān olsun,
Gelin sene.
Kız onların,
Kayın atası, kayın anası

178

Olduğunu duyup bildi.
Kamçısı ile, bir tepeni,
Niřān vėrip:
-Ora varın, hanki yėrde
Toz gördünüz,
Yoħsa qarqa - quzgun gördünüz,
Oradadır, dēye özü
Atın çapdı, ucalardan,
Alçaqlara nazār saldı.
Baħıp gördü, bir dere
Tozanaq var,
Gāh derilir, gāh dağılır.
Çapıp yėtdi, igidinin,
Bedöy atın ölmüş gördü.
Özününse,

Gözü üstü yaralanmış,
Ahar kanın sile - sile,
Özü yayan, kâfir atlı
Kılınc çalır.
Yağları töküp salır.
İçi yandı acılandı!

179

Qara kuşun bir bölük qaz
Sırasına düşdüyü tek,
Yağların bir ucundan,
Qıra - kıra o başına,
Kêdip çıhdı!
Qanturalı baħıp gördü,
Bir kimsene yağısını,
Qabağına qatıp qovur!
Bu igidin Selcan Hatın,
Olduğunu duyanmadı,
Çağıraban ne söyledi:
-Qalħıbanı öz yerinden,
Duran igid, ne igidsen?
Ġāfil - ġāfil başlar kesen,
Destürsuzca yağı basan,
Söyle igid, ne igidsen?
Destürsuzca yağı basmaq,
Bizim êlde ‘ ayıb olur,
Söyle igid, ne igidsen?
Yêne dêmiş:

180

-Mere igid, terlan olup
Hāvālara uçasan da!
Ġovvāş olup ‘ ummānlardan,
Deryālardan kêçesen de!
Saqqallayıp boğazıvi

Biçer ollam!
Alca anın y r  z ne,
T ker ollam,
Mere ada tutmuş igid,
Ne igidsen?
ayıdıban d n gel beri
İgid, d di.
Selcan atın dinleyerek,
Merd igidi,
G rek dostlar cev bında,
Neler d di?
-H y igidim, beg igidim!
ıltabanda ızıl deve,
K şseginden d nerem g r?
ara oçlu azlı atlar,
ulanından d ner mi g r?

181

Ağ ayılda, ağca oyun,
uzusunu basar mı g r!
Alp erenler - merd igidler,
S vgisine ıyar mı g r?
oç igidim, bek igidim,
Bu yağının bir ayağı
Menimkidir.
anturalı,
Yağı basan, d şmen kesen
Bu igidin,
G r kl s  olduğunu
Duyup bildi,
Bir yandan da  z  girdi.
Bir c t aslan,
ılinc aldı, k fir ırdı.
Yağı açdı, d şmen sindi.
Selcan atın,

Atı ölmüş igindini,
At ardına mindirerek,
Yola düşdü.
Kanturalı, öz - özüne,

182

Düşünerek, fikre daldı:
-Kalışıbanı Selcan Hıatın
Durdugunda,
Kara yallı kazlık atın
Mindiginde,
Er terkinde beg babamın
Obasına girdiginde,
Bizim elin ala gözlü,
Kız, gelini bunu görüp
Bildiginde,
Merd igidler öyünende,
' Aceb sen de öyünersen?
Zebün oldun Kanturalı!
Söyleyirsen görüklimin,
At ardında gelip çıhdım?
Zebün oldun, Kanturalı!
Könlüm getdi, özüm döndü,
Öldüreyim bunu dedi!

Selcan Hıatın igidinin
Fikrin duyup, söy söylemiş,
Görek dostlar, ne söylemiş:

183

-Koç igidim, beg igidim!
Bozlamakla dişi deve ner olmaz!
Öyünmekle 'ovrat dönüp er olmaz!
Öyünerse, er öyünsün aslandı!
Öyünmeklik 'ovratlara bühtandı!

Dūvāķ altdan aş eyleyip s viřdim
Dadlı dadlı damaĥ v rip s r şd m.
Bir yasdıĥa baş goyuban emişdim.
oç igidim, ne tez  z n dolandı?

Daĥ başına arı yaķan ara m men!
Dost baĥında bir y tişmiş baram men!
 dir bilir, igid sene y ram men!
Beg igidin, neden k nl n bulandı?

ovat oĥlu ovat, neden
T z vuruldun, t z usandın?
Bir m nitem y ram sene,
oç igidim, ıyma mene!

184
-Yoh, Elbette  ld reyim,
D yip durdu anturalı!
Selcan atın alıp d di:
-Mere ovat oĥlu ovat!
Men ařaĥı ulpdan tutdum,
Sen yuĥarı ulpa vardun!
ovat oĥlu! Gel vuruřaķ!
Oĥuylan mı, ılınclan mı
Vuruşursan?
Atın apdı, bir tepenin
 ste ıĥdı.
Sadaĥından doĥsan oĥun
Y re t kd !
Tekçe iki oĥ saĥladı.
Peyk nların azıp atdı.
Demirli oĥ atmaķlıĥa
ıymayıban, at oĥuvı,
İgid! d di!

anturalı: -adınların
Yolu başdır, sen at! dedi.

185

Selcan atın olarının
Birin atdı.
Darbesinden merd igidin,
Başındaki kara bitler,
Ayağına varıp yètdi!
Sonra kaçıp görüklüsün,
ucaqladı!
Barışdılar, soruşdular!
anturalı söy söylemiş,
Söy söylemiş!
Görek dostlar ne söylemiş:
-Arılıdan yalap yalap,
Yalaplanan ince donlum!
Yeni yağmış ar üzüne,
an damlamış al yanaqlım!
alemçiler alem çalıp,
Resm ètdiđi ara aşlım!
oşa bādām sığınmayan,
Puste dudak, dar aızlım!
Yaraşıklı dal gerdende,
ırh tutamda uzun saçlım!

186

Bu sözlerle, bu işlerle,
Ay kız seni sınırdım men,
Bağ gör, sen tek görüklü mi
Öldürmege kıyardım men?

İgidinin cevábında,
Alıp atın ne söyledi:
-alıbanı öz yerimden

Durar idim.
Kara yallı kazlık atım,
Miner idim.
Şah babamın obasından
Çıhar idim.
Ceyranları, keyikleri
Kovar idim.
Dartışsaydım bir oğulan,
Neyler idim?
Demirsizce bir oğulan,
İgid seni sınırdım men!
Bağ gör seni öldürmeğe,
Şah igidim kıyardım men?

187

Irağından küsü tutup,
Yaşınından gülüşdüler!
Gizli gizli yağa tutup,
Aydın, aşkâr eyleşdiler!
Dadlı dadlı damağ vèrip,
Duzlu duzlu emişdiler!
Kara yallı ağ boz atı,
Kamçılıyıp yügürüşdüler,
Üz çevirip beg babanın
Obasına irişdiler.

Kanlı Koca oğlun gördü,
Şükür kıldı.
Gelini ile - oğlu ile,
Yurda geldi.
Gül çiçekli göy çemende,
Çadır kurdu.
At öldürdü, deve kesdi.
Boğur- aygır, koç kırdı.
Aslan kızla goç igidin,

188

Toyun tutdu.

Bütün Oğuz beglerini

Ağırladı.

Altunluca günlüğünü,

Uca tikdi.

Aslan kızla merd oğlana

Gerdek ètdi.

Onlar da hem murādına,

Mağşūduna çatar oldu.

Dedem Korkud şadlık çaldı.

Söy söyledi, boy boyladı.

İndi hani dedigim beg erenler?

Hara gètdi dünyā benim dèyenler?

SAZIMIN SÖZÜ II

189

Menim de elimden bu gelir ancağ,

Seni geçmişinle èleyim tanış.

Baş uca yaşama istesen eger,

Bah gör babalarun nèce yaşarmış.

Sehend

190

Çoban Hasan!

Sen ile yalnız bir görüş görüşebildim.Çağırdığım qahramānın tipik seciyelerini, canlı ve zāmānımıza uygun şekilde ancağ, Senün igid sīmānda, oturup duruşunda ve düşünüp danışıqında tapdığım üçün, bu poemanı sene taqdim edirem.

B.K.Sehend

Artıq karanlıqdan söz açsam,

Meni kınama demişler:

‘ Aşık gördüğün söyler.

191

KARA ÇIĞ ÇOBAN

[Kazan Hân'ın evinin yıgmalanması]

Başlanış

Gècedir ' âleme çöküp kara nlık,
Ûfuklar tapdanıp yere yamanıp,
Her yan kov vurursan kulağ tutulur,
Fikir de, duygu da, dönüp dayanıp.

Ay küsüp üz koyup zühreye sarı,
Güneş yolup töküp zerrî saçların.
Zülmet bayrak açıp yerin üzünde,
Değişip ' âlemin kayda kara rın.

Bir çakçal da hürmür, kurd da ulamır,
Baykuşlar da başın çekip kınına.
Ölüm kanad gerip yerin üzüne,
Her şey şübhelenir var olduğuna.

192

Kövşeni bürüyen sükût elinden,
Sükût cāna doyur, feryāda gelir,
Darıhıp, höykürüp haray çekirem,
Dereler disginir, dağlar terpenir!

Ulduzlu göylere, aylı göylere,
Kuzgun kimi kanad geren bülütler!
Dumanlar üçünden, çenler içinden,
Canıhmış bir insān, sizi haraylar!

Ehremenler duzağ kurup yolumda,
Korhıram, korhıram men karanlıktan.

Dışın şakşıldadır, bereldir gözün,
Her kölün dibinden mene bir şeytân.

Güneşi salsa da gece kuyuya,
Yene de göylerde ulduz var, ay var.
Deyirler geceler yoldan azanlar,
Uduzlara bağıp yolunu tapar.

Çekilün, çekilün, çekilün amân!
‘Ömrümün göyünden çekilin bir an!

193

Ƙoyun ışık salsın yollarıma ay,
Yolumu soruşum men ulduzlardan.

Ulduzlar, ulduzlar, amân ulduzlar,
Neden göz basmayıp parıldaşmırsız?
Hardasız? Harada itip batıpsız?
Neye sâkit sâkit pıçıldeşmırsız?

Yoğsa bataklığa batıpdı “Behram”?
Keyvân’ın güssadan bükülüp bêli?
“Ölker’in” salhımı püsgünden düşüp,
“Zühre’nin” sazının kırılıp teli?

Sanki bülütler da yuğuya batıp,
Bahtımdan göyde bir şimşek şahmaz!
Bostânçı baba da baş atıp yatıp,
Çağımagını çalmaz, fenaarın yahmaz!

Ulduzlar uzakdır, semâlar derin.
İnsâna yêrdendi varsa her haray.
Yüz bile bağırsam, sıtkasam da men,
Yolunu değışmez güneş, ulduz, ay.

194

Helelik bu benim, bu da karanlık,
Gözlerim berelir kara zülmete.
Başın karanlığa döyür bahışım,
Belki bir yol aç a nūrāniyete.

Ancak her gecenin dalı gündüzdür,
Her bir felāketin kırtuluşu var.
Hayātın yolları dere, tepedi,
Her yēnişin ise, bir yokkuşu var.

Ürek çoğ derdenir, göz çoğ yaşarır,
Lākin hayāt bütün derd - gam dēyil.
Bu acı günlerin şirini de var,
‘Ömür tek toy dēyil, tek mātem dēyil.

Her derdin devāsın ahtarmak gerek,
Ne çıhar yıhılıp zarıldamakdan?
Telāssız kolların kuvveti olmaz,
Yol gētmese çatmaz maqşada insān.

Sihri ahtaran gecedden korhmaz,
Alıram elime telāş ‘aşāsın,

195

Eger göyden yere kaṭrān yağsa da,
Üzüp kēçeliyim zülmet deryāsın.

Ümīd, her ne kadar za‘īf olsa da,
Bütün düğünleri boşaldar, açar.
Ümīd bir kığılcım, bir kor olsa da,
Tonkallar yandırır, alüvler saçar.

Yēne bağırırım, haray sesimden,
Dereler dillenir, dağlar seslenir.

Yer - göy feryādından zinhāra gelir,
Kayalar disginir, daşlar terpenir.

Sanki bir işāretti göz vurur mene,
Uzaqda cānsın bir ışık parlayır.
Eyle bil geçenin ödü yarılar,
Yad karanlığın bağı çatlayır.

Işıqdan uzanan za'if şū'ālar,
Bağlanır könlüme kıvıllı bir sap tek,
Meni de özüyle çekir aparır,
O bir yumaq kimi seritlenerek.

196

Qapı penceresiz bir ābide de,
Hansı niyazlı el bir şam yandırmış.
Muhtac bir könlün boş ilticası,
Bu sönük ocağı ışıklandırmış.

Burda kim vra, mene yol nişan vère?
Bir berbad binadır, bir gurtarmış şam.
Bu şam çeker olsa son nefeslerin,
Mutlak Karanlıkta boğulacağam.

Hisli tağçalarda şahsı bu sözler,
Üstüne gāt be qat toz, torpaq qonup.
Yağılan şamların isti göz yaşı,
Tökülüp her yanda lay be lay dönüp

Burda buz bağlayıp dönüpdür daşa,
Hācetli gözlerin tökdüğü yaşlar,
Bağlı düğünleri açanmasa da,
Menim gecemi ki ışıklandırır.

Tozlu pūsüzleri peyle doldurup,

Yandırırım şamın son şûlesiyle.

197

Bir anda âbide çerâğbân olur,
Söndüğü şâmların güdâzesiyle.

Işık, karanlığı kovur eşige,
Görünür bir seggiz bucaklı beyin.
Önümü vurudur mermûz bir cezbe,
Könül meftûn olur baḥdıkcān ona.

Taççalarda yığım yığım qar kâķız.
Cilidli cilidsiz köhne kitaplar,
Basılıp başına torpaķ eleyip,
Zāmānlardan esip gelen rüzgār.

Sevâdsız, yazısız sâde ellerde
Ḳadimlerden ḳalma bir ‘âdet de var.
O her cür kitaba, her cür başķıya,
Nedense muḳaddes gözüyle baḫar.

Ona ḥörmetlidir her yazı, her ḥatt,
Ne yandıрмаķ olar, ne atmaķ olar.
“Şübheli ellerden” iḥtirās dēye,
Açırdar mescīde, ocaġa ḳoyar.

198

Ona göre de bu beygulelerde,
Ba‘zen doğrudan da âbideler var.
İnsān duygusunun ḥazānelerin,
Bu verānelerden aḫtarmaķ olar.

Gāhdan da görürsen bir mücāvirin,
Fāci‘a ḳoparar ziyānkār eli.
Anlamaz, anlayan, yēr ḳazar ḳuyular,

Kār kākız arışık bu incileri!

İçimde derin bir atarış hissi,
“Kitābları atar”, dēye bağıırır!
Eyle bil görünmez bir ses, bir nidā,
Taçanın içinden meni çağırır!

Kitapları bir bir açıp bağııram,
Cür be cür ur‘an’dır anca çoğusu.
Bir an nefesimi dalı aytarır,
alhan toz- torpağın acı çoğusu.

Bu da mēřin cilid, alın bir beyāz,
Dēyesen köhne bir el yazmasıdır.

199
Boz varāqlarına onan lekeler,
Tek toz - torpa dēyil, zāmān pasıdır.

Tüstülü bu sözün dar ışığında,
Açıram arşıma köhne beyāzı.
Burnumda keyfsemiş kākızın igi,
Gözümü oğşayır göze bir yazı.

Gözüm dolandıca varāqlarında,
Beyāzdan bir apı açılır mene.
apıda sanki bir at bağılanıdır,
Meni aparacak başa ‘āleme.

ayālim sıçrayır atın bēline
Bağışlarım cılov, gözlerim yönden.
Yorturam kēçmiřin derinlerine,
Çapara çığııram zāmān ēydından.

Günler, aylar, illar, dalı ayıdır.

alır mezārından ulu babalar,
arıcık analar olların aır.
Meni arşılayır eller - obalar.

200

ādāmı tanıyan yerde urd yésin,
Hāmisi bir be bir öpür üzümnden,
“Uruz” pıçıldayır “Deli Dündar’a”:
-Bilmem néce minci nefesiyem men.

Azerler yurdunun Şen düzlerinde,
Alaca séyvānlar yéne urulur.
Őerefime büyük onaqlık olur,
Develer kesilir, oyun ırılır.

İti Őarābların ağızı aılır.
Ocaqlar yaılır, kabāblar pişir,
Her an yéni deste yétiŐir yoldan,
Erenler, atınlar atlardan düşür.

Ellerde Őürāhi ince gözeller,
Su sunası kimi süzür - sallanır.
Dolup boşaldıca zer piyāleler,
Yanaqlar güllenir, tütür - allanır.

Céyran sürüsü tek ızlar, gelinler,
Gülüşür, aıŐır çemenler üste.

201

Gāhdan da toplanıp dövre ururlar,
Elvān çiçek kimi deste – be - deste.

Erdemli igidler, adın analar,
Kimi Őöhbət aır, kimi saz çalır.
Kimi at oynadır, kimi o atır,

Élin Şenlik sesi ‘arşa ucalır.
Görek kimler gelir knaqlığıma?
‘AŞrın adlı - sanlı kađramānları,
Karıcık analar, koca babalar,
Oğuz soylarının ulu ĥānları.

“Bayındır ĥān” gelir, “Beg Uruz” gelir,
“Kara Gne” gelir, “ĥān Kazan” gelir,
“Kıyan Salçuk” gelir, “Bēyrek” gelir,
“Deli Dumrul” gelir, “Boğaç ĥān” gelir...

Mārifet yolunun aydın çırağı,
Kocalar kocası, ēeller atası,
Bize misgīnlerin ūmīd dayađı,
Būtūn mūŐgūllerin mūŐgūl-gūŐası,

202

“Kor(k)ud Dede” gelir elinde kopuz,
Udumlu elini arĥama çalır:
-Oğul ēellerive ĥoŐ geldin - dēyir,
Her taraftan alkış sesi ucalır.

Bağıram ēlime, babalarıma,
Bağdıka fağrimden başım ucalır.
Őz gūnūm, řālī‘im gelir ūnūme,
Gzūm ayađıma tikili kalır!

Őpūrem Dede’nin cömerd elini:
-Ata, oğlun himmet dileyir senden.
Bil ki ēellerimin ĥāli yamāndır,
Esirgeme ĥēyır dū‘āvi menden.

Zāmāndır bizlere felek göz eyip,
Pūlād ūz kılınclar kında paslanıp.

Şāhbāz aygırların pèyi kesilip,
Cidāllar egilip, kendir ufanıp.

Odalar talanıp, evler yıhılıp,
Merd igidler ölüp, ürek dāğlanıp,
203
Hāşarlar alınıp, ordu basılıp,
Dudaqlar tikilip, qollar bağlanıp.

Altunlu ban evler talana gèdip,
Èviyesi gece küçede yatır!
Buz baltası kimi cömerd igidler,
Divārlar dibinde portağal satır!

Kölgeli ağaçlar kökden quruyup,
Bulaqlar körlenip, kehrizler batıp.
Alıcı quşların qanadı sınıp,
Aslan yatağında tülküler yatıp.

Obalarda ne toy, ne bayrām olur,
Ne qopuz çalınır, ne merde öyünür
Ne bir ozan gelir nağme oğuyur,
Ne bedoy atların içi döyünür.

Lāleli düzlerde tikan göyerip,
Ne quzu meleşir, ne ceyran kaçır.
Quşlar da yurdumdan küsüp gèdipler,
Göyde ne bir durna, ne suna uçur.

204
Ma' išet igide ağır yük olup,
Kimi baş götürür, gèdir sergerdān.
Kimi balaların alır dişine,
Kaçır diyārından, doğma yurdundan!

Döv dūşüp dırnahsız nāmerd eline,
Dişi batan yèrin etin qopardır.
Dil açıp dilinde danışanların,
Çekir boğazından dilin çıhardır!

Birce dar günlerin dar aḥşamında,
Halkın aḥvāline şafaq qan aqlar.
Qahramān ēlivi ne güne salmış,
Gör bu qara dövrān, gör bu rüzgār

Bir ürek aradan iki bölünüp,
Ayaq da qanlıdır, baş da qanlıdır.
Ağ saçlı analar qara gēyinip,
Yanaq da qanlıdır, yaş da qanlıdır!

Utandırım sene “oqlunam” dēyem,
Bilirem yanunda qara dı üzüm.

205

Derdin çekenı men, eşidenı sen,
Sen dözenmeyende, men nēce dözüm?

Veṭenimin şamaması,
Doğranıp dilim dilim,
Tikilip dudağım,
Qadaqlanıp dilim.

Her parçam, her tikem,
Bir qurd ağızında!
Babamın kesgin kılcı,
Paslanıp, çürüyüp qında.

.....
Nāmaḥrem qucağında!
Merd igidlerim darda,

Bu diyârda, o diyârda.

.....

“Azerliyem”- dèyin.

Papağı kıllı - kılçıklı,

Üz - gözü sengir palçıklı,

206

Dönmez cömerdlerim,

Bilmirem hardadı!...

Har... da...,

Ƙulağ as ata!

Bu derdli oğluva Ƙulağ as!

Hansı derdimi dèyim?

Hansı nisgilimi dèyim?

Sizden sonra nāmerdler,

Doğrağ - doğrağ,

Doğradı diyārımı.

Doğradılar İrān'ımı

Bir vuruşda,

Özün, oğlun, nefesin,

Ƙurbān vèrdi “Şeri” babam.

.....

Alanmadım Ƙanıımı,

Bizdeki nānkörler,

Bir Ƙuru dilimi de benim,

Elimden aldılar.

Bir Ƙarış yerimden de,

Meni bayıra saldılar.

Haray Ƙopartdım,

207

Cān atdım,

Olmadı, olmadı!

İndi...
Öruşde, bedöy at şeyhesinden,
Ner oğul na' resinden,
Ses semir, yoğdu.
Ellerde qalan anamın,
Hay... haray çekmekden
Çııdı cānı:
-Babekim, Kōroğlu'm, Şāh İsmāyil'im ha...ni?

Dede melūl melūl baıır üzüme,
Baıışında aydın bir inciklik var.
Evlādın perīşān, nātūvān görse,
Şübhesiz her ata mükkedder olar.

-Oğul niye menden himmet istersen?
Torpaq esirinin elinde ne var?
Her 'aşığın beş gün dövrānı vardır,
Her 'aşrın özünün bir "Korqud'u" var.

208

Kim öz şervetini qabre aparmış?
Ya hansı atanı gördün dünyāda,
'Ömründe qalııp kazandığını,
Bıraııp gētmeye aıır evlāda?

Men öz hayātımda her ne qazandım,
'Āğıldan, kemāldan, 'ilm ü zekādan,
Toıum eyleyiben bu yerde ekdim,
Sizlere tapşırdım öldüğüm zāmān.

Ancaq her oğulun özüne qalır,
Ata şervetinden ne cür barına.
Bir günde kül edip göye sovura,
Ya da ki qat - qat da, artıra ona.

Biz eger baş uca igit yaşadık,
Nāmerde eġmedik onu hêç zāmān.
Yād eli düşmene teslim olmadık,
Kānımız ahdısa damarımızdan.

Dörd elli tutmadık biz bu dünyānı,
Hayātı, şerefde, merdlikde bildik.
Yaşadık şerefli yaşamağ için,
Savaştık, vuruşduk, öldürdük, öldük.

209

Göylerde yurd saldıq kara kuş kimi,
Karkā kuzgun olup lēşe kōnmadık.
Aslan tek ceplerde yatağ ēyledik,
Tülkü tek günde min kelek yunmadık.

Nāmerde merd olduk, Hağğa kul olduk,
Yağşıya, yağşi olduk, yamāna yamān.
Elsizleri ezip ayaklamadık,
Amānsız düşmene vērmedik amān.

Oğula ne gerek dedenin mālı,
Eger oğul olsa, eger merd olsa!
Atanın şerveti hara çatacağ,
Oğul dedesine yamān derd olsa!

Atanın adını batıran oğul,
Atanın yurdunda kalmasa yèydir!
İğitde igitlik, nāmus, ‘ār gerek,
Nāmussuz oğullar olmasa iydir!

Oğul niye menden himmet istersen?
Torpağ esirinin elinde ne var?

210

Her ‘āşığın beş gün dövrānı vardır,
Her ‘aşrın özünün bir “Korqud’u” var.

Men öz zāmānemi yahşı tanıdım.
Yahşı yol gösterdim, yahşı yol gëtdim.
Èlime üstād bir gemiçi oldum,
Tūfānlardan kèçdim, sāhile yëtdim.

Sen de öz ‘aşrıvı derinden tanı,
Gez - dolan zāmānın “Korqud’un” ahtar.
Rakët dövrānında, atom ‘aşrında,
Eprimiş “Korqud’dan” size ne çıhar?

Her zāmān baş uca yaşamağ için,
O asrın hünerin öyrenmek gerek.
Ataya güvenmek hüner dëyildir,
Dünyāda hünere güvenmek gerek.

Gët, koca dededen himmet dileme,
Himmet vëreceksen, himmetin olsa:
Atovın çırāğın yanar sahlarsan,
Şerefün, hünerin, gayretün olsa!

211

Menim de elimden bu gelir ancağ,
Seni kèçmişinle ëleyim tanış.
Baş uca yaşamağ istesen eger,
Bağ gör babalarün nèce yaşarmış.

Men bu dünyālarda gezişen zāmān,
Bilmirem ne sa‘āt yuğum aparır.
Ya benim könlümü rü’yālar alır,
Ya da ki bu sözün yağı kırtarır.

Bir zāmān ayıldım açdım gözümü,

Işık karanlığı basıp boğurdu.
Gecenin şelmesi kana batmışdı,
Seher açılırdı, güneş doğurdu.

Dedemin eprimiş tozlu kitabın,
Bir âbide kimi, kucaklamışdım.
Gecemi şehere çatdırmışdımsa,
Bir varâğdan artık oğumamışdım.

212

Üşüdüm ha üşüdüm,
Dağdan alma daşıldım.
Almacığım aldılar,
Mene zülüm kıldılar,
Men zülümden bezârem

Hoş illerin birinde,
Günlerin bir gününde
“Tulu kuşun” sevgisi,
“Bayındır Hân” küyegüsü,
“Karaçoğ’un” kaplanı,
Mêşelerin aslanı,
Hân Uruz’un atası,
Kalmış igit arhası,
Elin - şânı şövketi,
Kalın Oğuz dövleti,
“Konur atın” iyesi,
Erenler sergerdesi,
“Ulaş oğlu Hân Kazan”
Yerinden durmuş idi.

213

Doğsan başlı ban évin,
Düşlerde kurmuş idi.

Her yanda ipek - ipek,
H alılar salınmışdı.
Őurahi d z lm şd ,
Badiya gurulmuşdu.
N ce, n ce h b  zli,
H b  zli, ala g zli,
G zel, g ycek, g r kl ,
Saçı dalda h r kl ,
Kabağ seher, ęař gece,
D şler ęaba, bel ince,
K ks  kıızıl d ymeli,
Karığları s rmeli,
Seherin dan ulduzu,
Yanağlar al ęirmızı,
Halli, huylu, damağlı,
Dili ballı, ęaymađlı,
Sinesi ęořa narlı,
Kim g r p servi barlı?

214

Geceenin yağmış karı,
Duru sulardan  rı,
Dağın yorđun maralı,
Deli c yran edalı,
Őir n dil, inci dişli,
G zel kehlik yerişli,
Dudağı p hre balı,
Dosta g l, yada alı,
Eller h nadan elv n,
Bağışı c nlar alan,
Sesi "Davut" nağmesi,
Nefesi g l nefesi,
Vağ rlı, yaraşıklı,
Bağt ulduzu ışıklı,
Yaz  zli, g z ni' metli,

Gül igli, bar lezzetli,
Daldı - duzlu, mezeli,
Azerbaycan gözeli,
Mèy gezdilir ortada,
Dīn, īmān gedir bada.
Şānlı Oğuz begleri

215

Erenleri - erleri
Sıgrāk sorur - mèy içir,
Günler şadlıkla kèçir.

Ulaş oğlu Hān Kāzan,
Hān Kāzan, aslan Kāzan,
Al şarabı kantarır,
Alaca gözü kızarır,
Papağ yèner gāşına,
Nèşe vurur başına,
Dizin sövkeyir yère,
Üzün tutur beglere:
-önüm önleyün begler,
Sözüm dinleyün begler.
Yata - yata yanımız
Yançagımız karıdı.
Dura - dura bèlimiz,
Buğunumuz kuruğu.
Varun ovlağa varağ,
Kèyik yıgağ, ov tutağ.
Èlimiz yèsin - içsin,
Günlerimiz hoş kèçsin.

216

Èlin kähramān oğlu
Selçuk oğlu, han oğlu,
Yenilmez adlım serdar,

Ner güçlü “Deli Dünder”,
Râzılığın bildirir:
-Hân Kazan maşlahatdır!

Ulu beglerin başı,
Hânın igit yoldaşı,
Uzun kol, kaplan kıynağ,
Kara ner kara Budak,
Ses vèrir digèr yandan:
-Yaşşdır ağam Kazan!

Hânlar bunu dèyinçe,
Başşalar ses vèrinçe,
“At ağızlı beg Oruz”
Ağ saşşkal elde kopuz,
İki diz üste çökür,
Düşünür tedbir töke:

217

-Dayun boyuva kurbân,
Èl saşşla begim Kazan!
Sası dinli düşmenin,
Merzinde oturursan.
Èv, eşigin, obanın,
Üste kimi koyursan?

-Cılov yeher kaşşında,
Üçyüz igit başşında,
Oğlum “Uruz” atlansın,
Obam üste dayansın!

Dèye hân vèrdi fermân,
Kalhdı gèyindi hıftan.

Hazırılıklar başşlandı,

İğitler silâhlandı.

Kabağca konur atı,
Çekdiler Serdar mindi,

218

Tepel kaşka aygırı,
Dalınca Dünder mindi.

Kazan'ın merd kardaşı,
Arhası, silâhdaşı,
Böz aslan Karagöne,
Kalhdı göy at üstüne.

Yamân günde, dar günde,
Çeken elin kaygısın,
Destursuzca öldüren,
Bayındın Hân yağısın,
Şer oğlu "Şer Şems" aldın,
Mindi "ağca bedoyün".

"Bayburd'ın" haşarından,
Parlayıp uçup kaçan,
Dov yünü katı yaydan,
Dolu kimi oğ saçan,
"Bovez aygırlı Beyerrek"
Atlandı lay duvar tek.

219

Hân Kazan'ı mizâh ilen,
"Keşiş" deye çağıran,
Yeginek silâh tağdı,
"Duru aygıra" kalhdı.

Sana varsan tükenmez,

Hadd ve hesabe gelmez,
Bütün Oğuz begleri,
Alıcılar leşkeri,
Geyindi, yaraşlandı,
Düzüldü- yasaşlandı,
Çıhdılar Aladağa,
Aslan girdi ovulağa.

Deve kinli düşmenin,
Casusu casusladı.
Bu haberi Gürcistan
Melikine yolladı.

Yeddi min zātı kırık,
Donunun ardı yırık,

220

Başları yarı saçlı,
Sinesı gümüş haçlı,
Silâhlandı- at mindi,
Yeher kaçına sındı.
Yöneldi hân evine,
Çatdı Qazan evine.

Çaldı, çapdı- taladı,
Oğlunu yaşaladı.
Ağ ellerin bağlatdı,
Kız- gelinin ağlatdı.
Ağbān evler, kömeler,
Qatar- qatar develer,
Şāhbāz at töyle- töyle,
Hesabsız pul, hazine,
Talandı garet oldu,
‘ Aceb kıyāmet oldu!

Ağ saqqallar, kocalar,
Karıcıq olan analar,
Körpeler quzu kimin,

221

Qaza benzer kız - gelin,
Seherin dan ulduzu,
Bayındır Hān'ın kıızı,
Uca boy, Qara qaşlı
Bēl nāzık, uzun saçlı,
İpek şedde qaşında,
Qırh ince kız başında,
Oğuz'un baş qadını,
Hān Qazan'ın hatını,
Düşmene yēsir oldu,
Benizi saraldı soldu.

Hānın qarı anasın,
Evinden çıhardılar,
Qara deve boynuna,
Adsılar - apardılar.

Üç yüz igit kırıldı,
Daş üste qalmadı daş,
Oğlandı, şehid oldu,
Qocamān "Sarı Gulmaş".

222

Düşmen öyünür, şişir,
Boy – boylayır söyleşir:

-Mere begler, Qazan'dan
Ġaribe acı çıhdıq.
Bir kere varın - yoğun,
Taladıq evin yıhdıq.

Bizlere esir oldu,
Helālî, oğlu, kıızı.
Kırh igid ile tutduğ,
Oğlancığı “Uruz’u”.

Bir yağı yèrden durur,
Ağzın bozur, den salır:
-Ne dèyirsiz hele de,
Bir acığımız alır.

“Şevklü Melik” tutulur,
araanı aralır:
-Mere eclāfdı görüm,
Ne acığımız alır?

223

Çoğul yağı titreyir,
Bağır basır, bağ egir:
-Begler begi azan’ın,
O barıřmaz dūřmanın,

Demir apı Derbend’de
oyunu var minlerce.
Onları da alsaydığ,
Ulu acığ açardığ.

“Şevklü Melik” èřidir,
Tamağlanır, hōkm èdir:
-Altı yüz atlı gèdsin,
oyunu gāret ètsin!

Altı yüz er atlandı,
oyun üste yollandı,

Qara oban, han oban,
Qaygılı aslan oban,

224

Qara dağlar kaplanı,
Hān Qazan'ın obanı,
Yatdı vaqı'ya gōrdü,
Semiredi uru durdu.
Qoyunları her yēden,
Ağıllara topladı.
Qapıların berkidip,
Dalısın torpaqladı.
ağırdı cüt qardaşın,
Yığdı çöllerin daşın.

Üç yerde daş topladı.
Berkitdi dōrd bir yanın,
Açdı eline aldı,
Ala kollu sopanın.

Toz qalhdı güneş batdı,
Atlılar geldi atdı.

225

-Sürüye kurd girende,
Eli omağlı oban.
Qaranıkluğ düşende,
Odlu - ağmağlı oban.
Pendiri, katığı bol,
Sütlü, kaymaçlı oban.
Dartışıp qarpişanda,
Demir kıynağlı oban.
Mere qaracığ oban!
Bize kulağ asgilen,

azan'ın ev, eşigin,
Dağıtdı, yağmaladığ.
Töyle - töyle atların,

Hānın açdı ulduzu,
Tutduğ oğlu "Uruz'u"
Çapdığ evin, kömesin,
Bol pulun, hazinesin,
atar, atar devesin.
arcığ olan anasın,
Bütün dövletin - malın

226

ız gelinin, helālin,
Yesir ıldığ apardığ,
iyametin opardığ.

Mere çoban hardasan?
Yağında, uzağdasan?
Sözümüze ulağ as!
Bize baş eg, bağır bas!
Bizden gizlenme orđma,
İreli gel hoyuğma.
Sene "Şevklü Melik'den",
Beglik allık bilgilen.
ara çoban bağırır,
Sergerdeni çağırır:

-Ala arı söylemegil,
Yolsuz yağı, azđın yağı.
İtim ilen bir yalağdan,
Yöndüm içen uzđun yağı!

Altundaki Őāhbāz atun,
Ne öyürsen mere yağı!

227

Ala başlı - kola boynuz
Kêçimce de gelmez mene.

Başundaki dabılkanı,
Ne öyürsen mene yağı?
Başımdaki bu kıllıca,
Börkümce de gelmez mene.

Atmış tutam kendirini,
Öyme mene mırdar yağı!
Bu kızılıcık yèddi qarış,
Ağacımca gelmez mene.

Bélindeki, kalhanını,
Öyme mene mere yağı!
Savaş günü iri başlı
Çov qanımca gelmez mene.

Bélündeki dohsan oğun,
Ne öyürsen dinsiz yağı?
Kırış günü ala kollu,
Sopanımca gelmez mene.

228

Yağından - uzağından,
Beri gel hey yetim yağı!
İgitlerin zarbı şaştn,
Görüp gèt hey itim yağı!

Yağılar at tepdiler,
Her yandan oğ septiler.
Erenlerin çoçağı,
Èl - obanın dayağı,
Menim kara Çobanım,

Yênılmaz qahramānım.
El iledi sopanga,
Yer - göyü getdi tenge.
Yağının aşı pişdi,
Kürküne bire tüşdü.
İgit çoban tekine,
Ner kimi gerdi sine.
Kızgın sopant tovladı,
Daşı - daşa dayadı,
Atıldica her daşı,

229

Sındı üç düşmen başı.
Kırdı yağının gözün,
Yere serdi üç yüzün.
Lākin tükendi daşı,
Oğlandı cüt qardaşı.
Aslanım acıqlandı,
İçi od tutdu yandı.
Dünyā gözüne gelmez,
Kêçi bilmez, qoç bilmez,
Qoyur sopana atır,
Düşmen yan - yana yatır.
Qaraldı yerin üzü,
Qorğdu düşmenin gözü:

-Yarımāsın bu çoban,
Yarcımasın bu çoban
Biraz da dursağ eger,
Diri qoymaz bir nefer.
Hamını töker qırar,
Anamız üzün cırar.
Üz dönderip qaşdılar,

230

Dağ - tepeni aşdılar!

Düşmen ara açarken
Çobanım çatdı kaçın,
Hakkına tapışırđı,
İki şehid kardaşın.
Mat kaldı öz işinden,
Çağmağ çaldı, od yağıdı.
Düşmanların lëshinden,
Böyük bir tepe yaptı.
Pülâd üreginde kin,
Yandırdı böz köynegin,
Bağladı yarasına,
Kimse gelmez yasına,
Dere halvet, er yalkız.
Élden ırâğ kayğısız,
Bir daş üste çönbeldi,
Üregi derde geldi.
Yollara bağıdı - bağıdı,
Gözlerinden yaş ağıdı:

231

-Yolun yomulsun Qazan!

Qapun çırpılsın Qazan!

Ölübsen, ya dirisen?

Haberün yoğ haberden!

Size men söyleyince,
Meger dostlar o gece,
Hân Qazan ayın - şayın,
Tohtağ ağır - arhayın,
At oynadıp, oğ atıp,
Yorulup, düşüp, yatıp.
Yuğusunda ne gördü?
Qara vâğ' a gördü.
Semiredi uru durdu,
Qardaşına hây vurdu:

-Önüm önle kardaşım!
Sözüm dinle kardaşım.
Yuğumda gördüm neler?
Korhulu vaq'alar.

232

Qarlıca kara yağmur,
Gördüm üstüme yağır.
Gördüm Qara kırkılar,
Menim kuşumu şıgar.
Gördüm ıldırım şahdı,
Ev, eşigimi yağıdı.
Qara kılçıcık, bovz, sarı,
Quduzlaşmış kurdarı,
Evimi deler gördüm.
Bir daha neler gördüm:
-On barmağım oğ gördüm,
Bilegimden yoğ gördüm.
Tüklerim qarğı kimin,
Tutdu gözümün önün.
Dağılıp 'ağlım, huşum,
Geldim senle konuşum.
Cânım kardaş hâlim sor,
Menim bu yuğumu yor!

-Qara bulud dedigün,
Senün varun dövlettün.

233

Qara yağmur lëshkerün.
Saç, ayğılı ellerün.
Qalanın Tanrı yorsun,
İnşâllâh heyir olsun!

-Umudum arham kardaş!
Lëshkerime sen ol baş.
Otur yerli yeründe.

Ovumu pozma, men de
Minerem “konur ata”
Kan tere bata - bata.
Konur atım, ceyranım,
Kara kuşum terlanım,
Derelerden yel kimi,
Tepelerden sel kimi,
Sarşara döner eser,
Üç günlük yolu keser.
Öylen çatar obama,
Baş çekerem odama.
Sağlık - esenlik olsa,
Sağlamlık - şenlik olsa,
234

Ne durram, ne dincellem,
Aşşama dönüp gellem.
Gelmedim aşşam eger,
Bilün var yamān haber.

Konuru mamızladı,
Yürüdü yol yolladı,
Uca dağlardan aşdı.
Daşgın sulardan keçdi,
Çapdı yetišdi yurda.
Ne ev gördü, ne oda.
Uçarda kızkun uçar,
Kaçarda tazı kaçar.
Bağrı alışdı - pişdi,
Yurduyla haberleşdi:

-Ay yurdum, amān yurdum!
Kom komlamayan yurdum!
Güllü dağların tüşü,
Sığın keyike konşu,
Yağlar hardan varmış,

235

Ne yêrden seni dalmış?

Yêne de söy söylemiş,

Görelim neler demiş:

-Ağbân évim tikilende yurdu kalmış.

Karı anam olurunda yêri kalmış.

Oğlum Uruz oğ atarda budağ kalmış.

Kara mıtbağ tikilende ocağ kalmış.

Ulu begler çaparında méydan kalmış.

Oba köçmüş yurd - yuva véran kalmış.

Tutuldu Salur Kazan,

Gözlerine doldu kan,

Kara bağı darıldı,

Yomağ kimi sarıldı.

Könlü teşvişe düşdü,

Kan damarları şişdi.

Köçün izini tapdı,

Hèyledi atın çapdı.

Baş lövlu, bağı kan,

Gözlerin tutmuş duman,

236

Merd eli çıp boşa

Yalvarır dağa - daşa,

Karşına çığdı bir su.

-Hağ didarı görüp bu.

Haberleşir su ilan,

Neler soruşur ondan:

-Çınkım - çınkım kayalardan çıhan su,

Şaqqıldayıp derelerden ahan su.

Ağır, ağır kayaları hırladan,

Denizlerde gemileri oynadan,

Şāhbāz atlar, boz aygırlar içen su.

ızıl deve üzerinden kçen su,
Sahilleri ağca oyun yatağı,
Çemenleri boğaların otlağı.
‘ yşe’nin, Fama’nın mekneti,
İm m Hesen, İm m Hüseyin hasreti,
Èl - obamdan abern var d, mene,
arabaım urbn olsun, su sene!

Su nce aber vrsin?

Ne söylesin, ne dsin?

237

Suyu atladı kçdi,
Gözü bir urda dd.
“Uğurludur kurd z”,
Uzağı görür gözü.
aberleim onylan
Dye - soruur urddan:

-Günü doğan aranuluk aamlar,
Uru duran yağanda kvene ar.
ızıl - ızıl develeri bozladan,
Ağca oyun gördükde uyrun apan,
Erkecin, vecin simizin tutan,
anlı uyruk zben ap - ap utan,
Arasıyla ağıllar byri sken,
hbz - hbz atların etin tüken,
aba sesli köpekleri hrdren,
Çamalıca obanları ygrden,
Èl - obamdan abern var d mene!
ara baım urbn olsun, urd sene!

urd nce aber vrsin?

Ne söylesin - ne dsin?

238

urdu da oydu kçdi,

Gözü bir ite düşdü:
-Karançuluk aşıamlar haf - haf hüren,
Ağca ayran gördükde çap - çap içen,
Oğruları, hırsızları kaçırardan,
Korhuduban, hürküdüben uçurdan,
El, obamdan haberün var, de mene!
İylikler ederem itim sene.

İt hardan haber versin?
Ne söylesin - ne desin?
Hān çobanın köpegi,
Tanıyır Kazan Beg'i
Ayaklarına düşer,
Oynar sek- sek sekilder,
Kazan'dan el götürmez,
Vursa da kaçıp getmez
Dilsiz - ağızsız heyvān,
Cān atır bu yol ilan,
Hānı dalıca çeke,

Çobana çata belke,
Hānı cinledir, çovur,
239
İt kaçır Kazan kovur.
Hırsından yana - yana,
Gelir çatır çobana:
-Karançu aşıam olanda kaygılı çoban,
Kara yağmur yağanda saygılı çoban,
Sopanlı, degnekli, çahmaçlı çoban,
Sütü, pëndiri bol kaymaçlı çoban.

Kazan yene söylemiş
Görelim neler demiş:

-Önüm önle çobanım,

Sözüm dinle çobanım!
Èv, eşigim talanıp,
Bağrım od tutup yanıp,
Ne haberün var mene?
Çurbānam çoban sene.

-Harda ölmüşdün Çazan?!
Harda itmişdün Çazan?!

Dünen yoğ yarınki gün,
Buradan talan keçdi!
240
Çara deve boynunda,
Çarıcığ anan keçdi.

Uca boylu helälün,
Bütün kul - çaravaşı,
Kāfre yèsir gètdi.
Yanında kırğ yoldaşı,

Çırğ igidi yanında,
Oğlun Uruz yalınçık,
Çul oldu, esir gètdi,
Ayak yalın - baş açığ!

Düşmanlar mindi gètdi,
Töyle, töyle atları,
Yüküyle geldi keçdi,
Develerin çatarı.

Çān bu sözden usandı
Üreyi od tutdu yandı:
-Ağzun çurusun çoban!
Dilün çürüsün çoban!

241

   r  brivi azsın,
Anlıva ada yazsın.
Ne d y p, ne s ylersen?
Çekin bu pis aberden!

 git oban tutuldu,
 regi derde doldu:
-Ne d yirsen  n azan
Sende yo  mudur  m n?

arama meni besdi,
S z n ba rımı deldi.
Altı y z ya ı da ı,
Menim  st me geldi.

Da  tek dayandım durdum,
  y z n t kd m ırdım.
  y rden yaralandım,
Yı ılmadım dayandım.
G z ne saldım ada,
242

V rmedim bir to lu da.
B k ld  araba ım,
 ld  iki arda ım.
Usandım aldım yalız,
Tek ve تنها, ay sız.
G ye ucaldı  hım,
D mek budur g n hım?!

Çobanı ahhar tutdu,
Sa la dı ırsın utdu.
 z nde acı keder,
Daha s yledi neler:

-Altundaki konur atun vèrgil mene,
Atmış tutam kendirini vèrgil mene,
Ağ alaca qalhanını vèrgil mene,
Qara pūlād qılincını vèrgil mene,
Sadağundan seksen oğun vèrgil mene,
Ağca tozlu qatı yayun vèrgil mene.
Düşmenin üstüne yèl olum èsim,
Yèniden doğanın öldürüm, kesim.

243

Yènimle alınımın qanını silim,
Gerek olsa senün yolunda ölüm.
Qādir qoysa alım èvün - èşigün,
Gece - gündüz özüm çekim kèşigün!

Hān Qazan mat - mat bağıdı,
Ne dindi, ne söyledi.
Çobanın cevābında,
Bir söz dağı dèmedi.

Qonuru qamçıladı,
Yolun tutdı yollandı.
Çoban ise Qazan'ın
Dalısınca tovlandı.

Hān döndü dalı bağıdı:
-Oğul çoban, sen hara?
-Sen èvin üçün, men de
Qardaş qanı almağa!
Qazan dayandı qaldı,
Düşündü fikre daldı:

244

-Eger çobanla varsam,
Èv, èşigimi alsam,
Şābāh bu mene belke,
Toğunç olacaq yèke.

Bütün Oğuz begleri,
Erenleri - erleri,
Mene kaçınç kaçacak,
Söyleyecekler ancak:

-Ger çoban olmasaydı,
Kazan'la varmasaydı,
Düşmene varanmazdı,
Evini alanmazdı.

Cılovı çekdi durdu,
Çobanına "hêy" vurdu:
-Mere çoban men acam,
Yêmege var mı nese?
-Beli ağam bir kuzu
Pişirmişem dün gece.
Aşağı tüş atundan,
Burda biraz dincelek.

245

Bu ağacın dibinde,
Egleşek açım yêyek.

Dêye - kuzunu çoban,
Çıhardı dağarcıkdan.
Sofresini açarken,
Kazan yügürdü birden,
Çobanı yağaladı,
Bir ağaca bağladı:

-Kulak as mere çoban!
Karıncığın acmadan
Gözlerün qaralmadan,
Yuğu seni almadan,
Bu ağacı dart kopar.

Çalış cānuvı kırtar,
Yoħsa geceye kıalsan,
Yuħun gelse, yuħlasan,
Kırdlar, seni dağıdar,
Kıru sümügün kıalar,
Deye Kıazan atlandı,
246
Yolun çekdi yollandı.

Uzaqlaşdıķca Kıazan,
Ner çoban, aslan çoban,
Kürek vèrdi këyķacı,
Canlı kıaba ağacı,
Yèrli, dibli kıopartdı.
Aldı düzeldi yola,
Beg döndü baħdı dala,
Gördü gelir çobanı,
Kıaynadı çoşdu kıanı:

-Mere hara gelirsen?
Bu ağacı neylersen?

-Sen vuruşup acarsan,
Men ise bu ağaçlan
Orda ocaķ yaħaram,
Sene yèmek yaparam.
Bu söz bege hoş geldi,
Atında yère endi.
247

Elin açdı çobanın,
Egildi öpdü alın:

-Kādır kıoysa sağ kıalsam,
Èv, eşigimi alsam,
Sene - beglik vèrerem,

Mir aþur eyleyem!
Atlandılar, yortdular,
Ağ yel kimi gëtdiler.

Şevklü Melik bu taydan
Kêfi saz, şen, şadıman
Böyük bir meclis qurup,
Üzün beklere tutur,
Erlenir qatı qusur:

-Bilersiz mi Qazan'a
O barışmaz düşmana,
Ne heyif etmek gerek?
Hatinını getirmek,
248
Meclisde mey paylasın,
Sığraq versin, oynasın.

Meligin bu fermanın
Eşitdi Burla Hatin,
Merd nerin merd mayası,
Körpe aslan tayası,

Sert kayalar ceyranı,
Oğuzun kızlar hanı,
Gün gözüne qaraldı,
İgit bağı daraldı.
Ahtıdı kanlı yaşın,
Çağırdı kırq yoldaşın.
Düşündü, fikir gördü,
Öyretti, öğüt vërdi:

-Hankinizi tutalar,
Tutuben soruşalar:

“-Hatını kimdi begin?”
Meni nişân vèrmeyin,
249
Kırhınız kırh terefden,
Hamı birden dèyün: -Men!

Dayanıp durup hamı,
Geldi şāhın ādāmı.
Soruşcağ –“Hatın kimdi?”
Hüyü hūbān diskindi,
Kırh yèrden ses geldi... “Men”?!
Avara kaldı gelen!
Bağdı - bağdı kèyitdi,
Şāhın yanına gètdi:
-Yapışdıq her birinden,
Cevāb geldi kırh yèrden.
Ne keder ‘acz eyledik,
Hangisidir bilmedik!

Şevklü Melik hırslendi,
Darıldı, gāzaplendi:
-Varun Uruz’u basun,
Boğun, çengele asun.
Doğrayyun kıyma - kıyma.
250

Düzeldün Kara kıyma,
Kırh beg kızına vèrün,
Göz qoyun bağun görün,
Hansı yèmese odur,
Getirün bedir - bedir
Sığraq sürsün oynasın,
Meclisde mèy paylasın!

“Burla” bunu duyunca,
Sözdü geldi yavaşca.

Oğlancığın sesledi,
Ne dedi, ne söyledi:

-Oğul - oğul vay oğul,
Emek oldu zay oğul!
Dünyāya getirdigim,
Bu yere yetirdigim,
Evimin yaraşığı,
Gözlerimin ışığı,
Yağının fe' lin duydum,
Kutum kurudu oydum.

251

“Şevklü Şāh” hökm eylemiş,
Yamān sözler söylemiş.
Buyurmuş seni bala,
Anan kurbānın ola.
Kennareye assınlar,
Kıyma - kıyma yazsınlar,
Pişirsinler çığırtma.
Versinler men yazıқа,
Yemeyim tanısınlar.
İsteyiri o murdar-
Evin yihsin anavın,
Başı lovlı atavın
Namusun lekelesin,
Başına kül elesin!
Dilim ağzımdan tüşe,
Ne deyirsen bu işe?

Uruz hırsından esir,
Dişi dudağın kesir:
-Ağzun kurusun ana,
Dilün çürüsün ana!
Eger analık haqqı,
252

Olmazdı hālîk hâkî,
İndi sene nêylerdim,
Tutardım boğazundan,
O lal olmuş dilivi,
Çıhardardım ağızundan!

Al kanıvı ağıdıp,
Üzerdim boğazuvı.
Sürterdim kara yere-
O yumulmuş ağızuvı!

Acı ölümün dadın,
Dadızdırardım sene.
Utan ana bu sözler,
Nedir dèyirsen mene?!

Amāndı kadın ana,
Bu işden saşın ana,
Yolma kara başıvı,
Ağıtma göz yaşıvı.

253

Qoy çengele aslanım,
Qıyma kıyma doğranım,
Etimi pişirsinler,
Size yèyün dèsinler.
Qırh beg kıızı bir yèse,
Yègilen döne - döne.
Qoy bu alçaq azkınlıqlar,
Seni tanımasınlar.

Amāndı ana gözle,
Amāndı ana saşın,
Amāndı qorugilen,
Nāmūsun beg babamın!

Uruz üreklenererek,
Yaşardı qara gözü.
Yanar od kimi pörtüdü,
Sıhıntıdan gül üzü.
Nāmūsı igid oğlun,
Sézdi nāmūsı ana.
Köksünde ana qalbi,
254
Alışıp yana - yana.

Doğransa da üreyi,
Ses çekip ağlamadı.
Qızıl qanı ahsa da,
Yarasın bağlamadı.
Yoldu boyun - qulağın,
Qarışdı kırq kızlara.
Dayandı tohtağ - tohtağ,
Ciyer qan, ürek yara.

Bağıp tohtağ gördükde,
Merd oğul merd ananı,
Ferahlendi, öyündü,
Duruldu qara qanı.

-Qadın ana, merd ana,
Sağ olsun Arab atlar,
Bir ılıdan bir qulan,
Olsa - olmasa nolar?
255
Sağ olsun qatar - qatar,
Qızıl - kızıl develer.
Qaltıbandan bir köşsek
Olsa - olmasa neyler
Sen sağ ol qadın ana,
Esen olsun beg babam.

Menim kimi bir oğul,
Nolar olsam - olmasam?

* * *

Düşman “Uruz’u” aldı,
Ürekde arakine,
Çeke, çeke getirdi,
ennarenin dibine:
-Mere nāmerdler amān!
Mene mühlet veriniz,
Söyleşim bu ağaclan,
Dēye darağacıylan,
Söyleşir igid oğlan:
-Ağac - ağac dinle ulağ as mene,
256

Nēce kelme söz gelibdi sineme.
Ancağ ağac - ağac söylesem sene,
Çoğ - çoğ öyünüp erlenme ağac.

Merd igidin merd olarsa yağısı,
Unutmaz inşāfı, ‘arı, nāmūsu,
Doğmanın biridir, yādın hamısı,
Kā‘benin ēvinin apısı ağaç.

Nāmerdin toyudur igidin yası,
Tökülüp üzünün şerm - hayāsı.
Silinmez könlümün ğübārı - pası,
Musa’yı kelimin ‘aşāsı ağac.

Bir deyil nāmerdle merdin ölçüsü,
Şervetdir dünyāda ‘ēyin örtüsü.
Muğanneş ne bilir yağcını, pisi,
Köpüklü suların körpüsü ağac.

Ateşim eridir demiri, misi,
Min yāddan igidir ardaşın pisi.

257

Derilmemiş kaldı   omr n zemisi,
Kara denizlerin gemisi aĝac.

Karış - karış gezdim kendi, şeheri,
Merdi darda g rd m, n merdi ceri!
Alıcı kuşların kırılıp peri,
  Ali d ld l n n yeheri aĝac.

Batıp aĝıntılı suların sesi,
G ye  alĝıp mazl mların n lesi.
Zem ne eyildip n kese kesi,
  Ali  ılincının  abzesi aĝac.

Merdin  vi olup n merd  şigi,
Aslana yurd olup t lki deşigi.
Haksıza verilip h k n keşigi,
Hesen'le, H sey'n'in beşigi aĝac.

Torpaĝ olsan n merd denin bitirme,
Ziy nk rı boya - başı yetirme.
B ri sen gel aĝac, h k ki itirme,
Sene asılırsam g t rme aĝac!

258

G t recek olsan nolasan aĝac,
G r m saralasan solasan aĝac.
Doĝranıp  ol, budaĝ olasan aĝac,
Gel  tme anamı baĝrı  an aĝac.

Dalica yene d miş,
G rek neler s ylemiş:

-K hlen atlar aĝar su tek aĝanda,
Bed y ayĝırma, atıma yazık.
Merd atalar genc oĝluna baĝanda,

Élime, südüme, zātıma yazık.

Karadaşlar yoldaşlar séyre varanda,
Éşime, tayıma, tuşuma yazık.
Şāhin kuşlar gözel kehlak alanda,
Terlanıma, şāhin kuşuma yazık.

İgitler atlanıp kēyik vuranda,
Beglikden doymadım özüme yazık.

259

‘Āşıklar - ozanlar meslis kıuranda,
Boyuma, sazıma, sözüme yazık.

Dēyiben aslancığım,
Üreklenip ağıladı.
Sıhıntısı, yangısı
Cigercigin dağıladı.

Bu yérde Salur Kıazan,
Çapar geldi yētişdi.
Dalıca çatdı çoban,
Düşmanın aşı pişdi.

Çobanım yētişince
El éyledi sopenge.
Şevklü Kıara Melik’in
Nefesi tüşdü tenge.

Sopek - sopek, ne sopek,
Hān çobanın sopanı.
Mancanık olmayanda,
Daşı yıhar kıalanı!

260

Daş yērisi ayası,
Bir balanın gönünden.

Êşme ala kolları,
Üç koyunun yününden!

Daş atar on bātmānda,
Atdığı boşa gétmez.
Göyde milçegi vurar,
Düşen yérde ot bitmez!

Géce bayırda kıalsa,
Koyunundan kıocundan.
Kurd béle gelip yémez,
Sopanın kıorķusundan!

Çoban sopan çatlatdı,
Daşı atdı, ğaya atdı.
Düşmana ğün kıaraldı,
Yér başına daraldı.

Söyleyir iğit Kıazan:
-Mer Kıaracıķ çoban,
Gel anamı isteyek,
261
Vérseler alaķ ğedek.

Karıcıdır yıhılar,
Ayağ altında kıalar.
Sonrada yana - yana,
Üzün tutur düşmana,

-Mere ay Şevklü Melik!
Börkünün ucu delik!
Altunlu ban évimi,
Çapıbsan senün olsun.
Pulumu, ğazİNemi,
Kıapıbsan senün olsun.

Bütün ehlim - ‘ayālim,
Yèsirün olup, olsun.
Uca boylu helālim,
Esirün olup, olsun.
Tutubsan kılun olsun,
Oğlum kırđ igidiyle.
İlhı, ilhı atımı,
Alıbsan minit èyle.

262

Sürü - sürü koyunum,
Senün şülenün olsun.
Kātār - kātār devemin,
Hamısı senün olsun.
Bir hā~hişim var sene,
Anamı kaytar mene.
Savaşmadan kèyidim,
Yolumu çekim gèdim.

Èşidiben “Şevklü Şāh”,
Hırlayır, gülür k̄ah - k̄ah:

-Vèrmerem mere K̄azan,
Redd ol, sovuş buradan!
Altunlu ban èvivi,
Gètirmişik bizimdir.
Puluvi, h̄azînevi,
Gètirmişik bizimdir.
Helālün esirimdir,
‘Ayālün yèsirimdir.

263

K̄ulumdur oğlun Uruz,
Bil ki satmaram ucuz.
Ne h̄eyāldasan K̄azan,
Mene lâzımdır anan?

Gör neyleyem ona,
Vèrrem keşiş oğluna,
Bir oğlan doğar mene,
Kırım koyaram sene!

Şevklü Şāh bunu dècek
Êşidir çoban dèmek:

-Mere ‘ āğılsız yağı!
Usu yoğ dīnsiz yağı!
Karşı yatan bu dağlar,
Kuruyup otu bitmez.
Kanlı - kanlı bu çaylar,
Kuruyup suyu gelmez.
Kızıl,- kızıl develer.
Karıyıp köşşek vèrmez.
Ağca, ağca goyunlar,
Çarıyıp kuzu vèrmez.
Köhlen atlar karıyıp
Day vèrmez, kulun vèrmez.

264

Çazan’ın anası da,
Karıyıp oğul vèrmez.
Dölünde gözün varsa,
Kara göz kızın varsa,
Getir Kazan Beg’e vèr,
Dölün tut, heyrini gör!

Çoban dècek bu sözü,
Tutuldu günün üzü.
Çatdı Oğuz begleri,
Geldi Hān’ın leşkeri.
Aslan yètdi, ner yètdi,
Görelim kimler yetèdi:

Arhālġı - hıftanı,
Üç boġa derisinden.
Acıġı tutan zāmān,
Kara daşı kemiren,
Elin ġamını gören,
Merd igitlerin başı,
Bıġların dalda hören,
Kazan'ın merd kıardaşı,
265

Kara ner kara Güne,
Geldi düşmen üstüne:
-Kılinc çal aġam Kızan
Geldi çatdı el, arhan!

Demir kıapı derbendin,
Demir kıapısın alan.
Atmış tutam kendirin,
Erlere boynuna salan,

Elin kıahramān oġlu,
Yenilmez adlım Serdār,
Selcuġ oġlu, hān oġlu
Deli ner "Deli Dündar,"
Geldi çapar yėtişdi,
Vurdu kıabaġa kēçdi:
-Kılinc çal aġam Kızan
Geldi çatdı el - arhan!

266
Her yanda adlı - saylı,
Demir oġ, demir yaylı,
Egninde pülād yaraġ,
Başında demir papaġ,
Düşmene kıan kıusduran,
"Mardin" Kıalasın alan,

Ƙocalar taħsin eden,
Ŗalvarı al meħmerden,
HoŖ Ŗöhbet, sözlü - sazlı,
Yeheri ağ Ƙutazlı,
Ƙara saç, Ƙara bığlı,
“Ƙara Güne”nin oğlu,
Ƙazan’ın Ƙızın alan,
Ƙara Budak pehlevān:

-Ƙılinc çal ağam Ƙazan
Geldi çatdı el - arħan!

Dağlar esdi titreŖdi,
Dalınca kim yėtiŖdi?
267

ƘaraƘaş, Ƙara bığlı,
Erenler sergerdesi,
“Ėaflet Ƙoca”nın oğlu,
“Ağ – boz” atın yiyesi,
Bir leŖkerin ƘarŖısın,
Tek atlı kesip duran.
Ƙırħ iki min ƘoŖuna,
Tekine Ƙan Ƙusduran,

Yamān günde, dar günde,
Çeken elin Ƙayđısın,
Destursuz basıp boğan,
Bayındır Ėān yağısın,

Egri Ƙılincı kesgin,
Ŗer oğlu “Ŗer Ŗemseddin”:
-Ƙılinc çal ağam Ƙazan
Geldi çatdı el - arħan!

“Bayburd”un hîşârından,

Daşlanıp uçup kaçan,

268

Èl - obanın dayağı,

Çazan Hân’ın inağı,

Yèddi kızın ümidi,

Oğuz’un çoç igidi

Kim geldi, gelsin görek?

“Boz aygırlı Bèyrek”:

-Kılinc çal ağam Çazan

Geldi çatdı èl - arhan!

Saysan, saya salmalı,

Başu ipek çalmalı,

Sulţānlardan bac alan,

Begleri atdan salan,

Çulağda altın sırça,

Çazalık aygırı yorça,

Boyu boylardan uca,

Atası “Çazlık Çoca”,

Kim geldi çatdı görek?

Çoç oğlu, çoç “Yèginek”:

-Kılinc çal ağam Çazan

269

Geldi çatdı èl - arhan!

Atmış èrkeç derisin,

Çorasan kürkü olmaz!

Yèddi öveç derisin,

Düzesen bõrkü olmaz!

Çolları cîdā boyca,

Baldır ince, boy uca.

Hân Çazan’ın dayısı,

“At ağız Uruz Koca”,

Geldi çapar yetişdi,
Vurdu kabaga keçdi:
-Kılinc çal ağam Kazan
Geldi çatdı el - arhan!

Acığı tutan zāmān,
Bığlarından şan dāmān,
270
Sesi aslan nağresi,
Peyđamber aşhābası,
Bu kimdi geldi güren?
“Bığları çanlı Emen”:

-Kılinc çal ağam Kazan
Geldi çatdı el - arhan!

Elli yēddi şalanın
Basıp kilidin alan,
“Ağ Melik’in” görüklü,
Kızın erlige alan,

Otuz çal‘a beginin,
Kızının boynun öpen,
“Sunu Sandal Melik’in”
Mēydanda çanın tōken,

“Alın oğlu Alp Vuran”,
Çatdı sanki bir aslan:
-Kılinc çal ağam Kazan!
Geldi çatdı el - arhan!

271

Saya varsan tükenmez,
Hadd ve hesāba gelmez,
Hān Qazan'ın leşkeri,
Bütün Oğuz begleri.
Bedoy atlar yögürüşdü,
Hamı geldi yėtişdi.
Neşareler gurladı,
Altın boru borladı,
Qıyāmet savaş oldu,
Meydān dolu baş oldu.

Şāhbāz - şāhbāz atların
Leşledi nalı düşdü.
Egri pülād kılınçlar,
Çalındı suvdan düşdü.
Deli Düandar yeminden,
Qara Buda yasardan,
Ağız leşker başında,
Arada Salur Qazan.

Her yandan at saldılar,
272
Baş kesip cān aldılar.
“Hān Qazan” at oynatdı,
“Şevklü Melik'e” çatdı,
Böyürtdü atdan saldı,
Baş gètdi beden kıldı.

Sağ yanda “Deli Düandar”,
At teper, kılınç vurur.
“Qara Tekür'a” çatdı,
Vurdu sağ qolun atdı.

Sol yanda “Deli Budaq”,
Gürz işledir taqa - taq.

Çatdı “Boğacı” şāha,
Amān vèrmedi daha,
Endirdi kelesine,
Başa kın oldu sine.
“Hān Budak” gılinc çaldı,
Bayrağı biçdi saldı.
Lêş töküldü kalandı,
Dağ - dere al boyandı.
273

Düşmen dağıldı, kaçdı,
Kuş kırıldı, börk tüşdü.
Merd igitler çuvmadı,
Kaçanları kovmadı.

Gur kazıp koyladılar,
Kırılıp ölenleri,
Kırıp öldürmediler,
Amān dileyenleri.

Kazan galebe çaldı,
Oğul - uşağın aldı.
Tikirdi ban évlerin,
Yèylak hoş, suyu serin.
Çağırđı han çobanı,
O büyük kahramānı.
Taht vèrđi, beglik vèrđi,
Derd - gam āhīr oldu,
Çoban mirağor oldu.
274

Başlandı yeme - içme
Yèddi gün - yèddi gece.

Hān, begleri ucaltđı.
Şāl vèrđi, cübbe vèrđi,
At vèrđi, çuğa vèrđi,

Yurd vèrdi, ölke vèrdi.

Hazānesin payladı,
Éline, yoldaşına,
Kırh köle azad ètdi,
Oğlu Uruz başına.

Geldi èller atası,
Erenlerin ereni,
Kocaların kocası,
Oğuz'un baş bileni,

Kocamān Korqud Dede,
Söz қоşdu - boy boyladı,
275

Könül hoş, қopuz elde,
Saz çaldı, söy söyledi.

* * *

Hardadı indi hanı,
O öydüğüm erenler?
Hara gètdi, nec oldu,
Dünyā benim dèyenler?

Ay dolandı, gün kèçdi,
Erleri ecel aldı.
Konan kervānlar köşdü,
Bu dünyā bize қaldı.

276

BEKİL OğLU İMRAN

Başlanış

Yène şehper açıp heyāl terlanım,
Yeni ufukların sīnesin yarır.
Şe'rimle bağlayıp қanad - қanada,
Bilmem haralardan neler ağtarır.

Yerde ov başına kaht oluban,
Gedir “Kaf” dağından “Simurg” ahtara!
Yoh! Özün bilene dünyā kafesdir,
Belke de cān atır cānın kırtara.

Kafes ne kadar da geniş olsa kuş,
Yene miylelere geder suvaşar.
Heyāl heç ölçüye sığınan deyil,
Her kaba tökülse doldurar daşar.

Nece calanmasın, nece daşmasın?
Nece özlüğünden çıhmasın insān?
277

Nece bu dünyāya gelip - gedim men,
Baş açā bilmeyim ne olduğumdan?

Karşımda ahırı görünmez bir yol,
Başıram, bağıdıkca gözüm qaralır.
Duyup düşündükce, fikre daldıkca,
Felsefe mat kalır, mantık kuralır!

Garibe bir hāla kalıram bāzen,
Kāşki o hāli vaşf edebile idim.
Evlāydı Senün de elinden tutup,
Bir an o ‘āleme geдебile idim.

Vaşf etmek o hāli mümkün deyil yoh!
Adını men, heyret, koyuram ancağ.
Bir de ‘āğıl, mantık, hékmet namına,
Olanmaz bir “vara” inānanmamağ.

Varlık beli müdhiş bir vağ‘ ayet!
“- Aceb doğrudan da var imişem men?
Budaki dünyādır - beli dünyādır”!
Gözlerim keleme çıhır heyretten!

278

-Olanmaz, olanmaz, yoğ bu olanmaz!
Olanmaz söyleyirsen vara bir bağ,
Mümkün inānmıya hęc neye insān,
Nęce “özlüğüne” inānmayacađ?

Olanmaz, olanmaz, yoğ bu olanmaz!
Nęce ki men varam!ne teher, hardan?...
Dęye Hāķıķatden kaçsam da bir an,
Varlığım el çekmir, tutur yağamdan.

Yęne pendam olmuş, boğulmuş su tek,
Yığılıram öz içime doluram.
Öz yerinde ęalır bütün sūāller,
Özüm, öz - özüme sūāl oluram:

Bu ne ęuruluşdur, men kimem, neyim?
Bu “mümküne” sebep hansı “imkān”dı?
Dęyirler: “ālemin yaradanı var”.
Olsa, varlığına o da ģeyrāndı!

Bu söz “küfr” olsa da, “hezeyān” olsa da,
Ancağ tefekkürün baş zirvesidir.

279

Her nedir dünyāca yükün altında,
‘Ağıl arabasın nāle sesidir.

Ĥeyāl denizine çoğlar cumublar,
Çoğlar teheyere ęapılıp uyup.
Ancağ bu dędigim hāleti, anı,
Bilmem kim düşünüp bilmem kim duyup.

Her şeyi zāmānda, mekānda görmek,
Tabi‘i bir ‘ādet olup insāna.
Artıp yükseldikce ‘ilmi, zekāası,

Cür be cür ölçüler tapılıp ona.

Èle de her zadın kanunun, özün,
O öz ölçüsüyle ölçüp hemîşe.
Hêyrete, ‘acebe, kapaldıp ünü,
Her ne ölçüsüne düz gelmeyende.

Halbuki insânın, hele lap özü,
Bütün ‘aceblerden ‘acebdir dinmez.
Çünkü “varlık” kimi esas mu‘amma,
Yakın hêç arşına düz gelebilmez.
280

Hêç açar bu sırrın hâzînesinin,
Kapısın hele de açmayıp - açmaz!
Bu güneşden ışık vaç‘ayetin,
Işığı nedense insâna çatmaz!

Uşakken anamın dudaklarından,
Derin mâ‘nâlı bir söz eşitmişem:
“Könül bir atdır, her minikden yeyin”.
Def‘alar bu “atı” minip gêtmişem.

Gêtmişem, gêtmişem, gêtmişem... hara?
Bütün efsâneler geride kalıp,
Heyâl kadar, heyâl atın sürmüşem,
Ayağı ahsayıp, nalını salıp!

Çatmamışam aydın bir haqîkate,
Ancak bir söz desem kınama meni.
Bütün varlıkları görüp keçerken,
Her yerde görmüşem özümü, seni.

Fikirsiz - duygusuz çoğ şey görmüşem.
Bir yoğ, iki yoğ, bu dünyâ ‘âlemcin.

281

Lākin h c h letde “fikri”, “duygunu”,
Ayrı g rmemişem “fikirleşendir”.

 uru boş “fikir” yoĥ, fikirleşendir,
B t n varlıkları duyur - anlayır.
Anlanan olmasa ne anlaşılır?
İş, “anlayışda” yoĥ, anlanandadır.

Odur ki y z  - y z aya deymen,
D ny nı, ins nı, dana bilmirem
Baş v ren en ki ik h dişeni de,
M  n sız, sebebsiz sana bilmirem.

Yolun  ekip g den bu k filenin,
“Kem l” adlı y ksek bir maķşadı var.
Bu g dişde ins n hem yol kesendir,
Hem k filedir, hem k file salar!

“Őeyt n” da, melek de, cin de, peri de,
Onun yonduĥudur, yaratdıĥıdır.
Her nedir  z d r heyirde, şerde,
 z yaratdıĥıdır, uyatdıĥıdır!

282

Ayaqlar kabardır, yollar daşlıdır.
Her addımda m dhiş bir u urum var.
L kin k fileni  ekir aparır,
S nmez bir iştiy k, d nmez bir ılķar.

Yorķunlar yorulup  aldıķcan  ovuş,
Y ni yol ulara, gel g dek d yir.
Yiyesiz  almayır “demir  arıkları”,
Atalar  ıharır, oĥullar g yir.

Eger  ıhabilssek “m cerred”likden,

Hayâtı haqîkat gözünle görsek,
Ölüm hayât - dèye, yenilik - dèye,
Bir deyişiklige çevrilecek.

Bir deyişiklik ki neticesinde,
Çürük çevriliri cevân küdrete.
“Kâfile” yeni güc, yeni kuvvetlen,
Yolun çekip gèdir ebediyyete.

Demek, “Hayâm”ların eseflenmesi,
Yersiz olmasa da ancak yalnızdır.

283

“Küzeçi” yeni bir kadeh düzeldir,
Dalıca köhneni “çalır sındırır”.

Çetinlikler bize başkın edirse,
Sîlahsız dèyildir hayâtda insân.
Tabî‘at tükenmez kuvvelerini.
Ona kul yaradıp yaradan zāmân.

‘Ömür bürkânına atılan insân,
Sanma el - kol çalıp âhîr boğulur.
Bu vuruşmalardan, “zıddèyet”lerden
Yenilik cücerir, “Kemâl” doğulur.

Burda ölmez bir söz düşdü yādıma,
“Şâbir”den, o büyük ölmez insândan:
“Bu çahnaşmaları vèranlık sanma,
Çalhanır ayrılır kerre ayrandan”

Yène de şe‘rimin denizi daşır,
Koy daşsın, dalgası daha yükselsin.

284

Dağıtsın şe‘ri hezyāna çeken,
Sarsak itgitlerin çargı kömesin.

Oğucum, sen tanık ol,
Belke de “bèle dèyil,
Almıram men özüme”

Dèyirler bu sözlerle,
Başın sağlığı vèrirem,
Men özüm, öz - özüme!

Günler ‘ ömür yolunda,
Sim ağacları kimi,
Gelip kèçir bir be bir.

Hamılar görebilmir,
Bu yolun, bu gèdişin
Āhîrı hara gèdir.
Bâ‘ zen düşgün hayâllar,
285
Zehlesiz şebek kimi,
Mene de karşı durup.

Sarsıdııcı duygular,
Ölüm zınkıruvı tek,
Kulağımda zeng vurup.

Meger bu hayât nedir?
Görünmez bir maqşadın,
Daşlı torpağlı yolu?

Yağud dünyâ adlanan
Bu susuz beyâbânda,
Bir yarımçıq kûze su?

Her mâ‘ nâsız bir heves,
Yandırır içimizi,

İçdirir onu bize?

Heveslerin sayı yoħ,
‘Eteş sönülmez ‘eteş,
Boşalır her an kûze?

286

Mene bêle gelip ki,
Bir dutsağ maħkûm kimi,
Direye bağlanmışam.

Ecelin deler oħu,
Bağrımı yarmağ için,
Nöbete dayanmışam.

Düşünmüşem o anı,
Muntazır maħkûmların
İztırâbın, dehşetin.

Görmüşem, boş hayâldir,
Özümde anmayıram,
Maħkûmların hâletin.

Çoy tek bir ‘aded kimi,
Mücerredlige cuman,
Doğurçuluk maħkûmlar.

Bêle düşünsün, ancak

287

Mence ‘ömrün, hayâtın,
Başa haķikati var.

Çoy hami itgin sefil,
Afyonun kölgesinde,
Baş atıp yatır, yatsın.

Öz aynasına bahsın,
Muhtaızır elleriyle,
“Abistere" yaratsın.

Men gördüğüm dünyāda,
Her şey āşikār - aydıdır,
Güneş-vār ışık salır.

İnsānlar maḥkūm dēyil,
Çiçek açır, bār vērir,
Ḥayātından zövķ alır.

İnsanlık var, dostluk var,
Sevgi var, meḥebbet var,
Men gördüğüm dünyāda.

288

Ṭumṭurāķlı bir destān,
Ṭaṇṇanālī bir ‘ālem,
‘Azametli bir mā‘ nā.

İnsān tek özü dēyil,
Gēçmişi, gelecegi,
‘Ēşķi var, maķşadı var.

Ḳuru, boş “ḥayāl” dēyil,
Bu ‘ālem, bu kāyināt,
Bu ķış, bu yay, bu bahar.

İtl ey düşgün ḥayāl,
Sefil rü ‘yālarunla,
Dünyāmdan çıķ tek dolan.

Gēt varlıķı, ḥayātı,
‘Ēşķi, dostu, insānı,
Her ne ki sanırsan san!

Men tek özüm deyilem,

289

Halkımın, ellerimin,
Nabzı men ilen vurur.

Her kalbim çırpınarken,
Köksümde bir ürek yoğ,
Milyon ürek çırpınır.

Men o kepenegem ki,
Dünyada hayat adlı
Şö'leye vurulmuşam.

Yansam da bakim yoğdur,
Ezelden bu sevdada,
Yanmağa doğulmuşam.

İçimde, üregimde,
İnsan idealinin,
Ufuksuz dünyası var.

‘Eşkimin, inamımın,
Dalgası dağlar boyda,
Sahtisiz deryası var.

290

Men tek özüm deyilem,
Geçmişden doğulmuşam,
Menden doğur gelecek.

Men tek özüm deyilem,
Çürüsem de, ölsem de,
Varlığım ölmeyecek.

Koyun, sarsak sefiller,
Söylesin bele deyil.

“Almıram men özüme”

Désinler bu sözlerle,
Baş sağlığı verirem,
Men özüm, öz özüme.

‘Āşık çal sazıvı aç dāstānıvı,
Çaldıgun nağmeler hayāt marşıdır.
İnsānın hayātı, yoluv vuruşdur,
Vuruşu zülmete, zülme karşıdır.

291

Hayāt tek bu sâ at, tek bugün deyil,
Düneni var imiş, şābāhı da var.
Kêçen gün bu günü doğduğu kimi,
Bu günde vaqtiyle şābāhı doğar.

Danış gözüm ‘āşık, gözüve kırbān,
Kêçmişlerden danış, dünenden danış,
Özüve, sazuva, sözüve kırbān,
El, obadan danış, veţenden danış.

Ël, oba sözünde, veţen sözünde
Yaķın bir ‘ulviyyet, bir haķıķat var.
Boş bēyin ādāmlar deyilmiş şeksiz,
Bu yolda baş verip cānın kıoyanlar.

Veţendir hayātın, ‘ömrün hamısı,
Veţensiz insānın günü hederdir.
Veţendir igidin ‘ırzı, nāmūsı,
Veţene yan baķan bir derbederdir.

Ufuķsız göylerde kıanadlansa da,
Dönüp yuvasında daldalanar kıuş.

292

Veţensiz yaşıyan sehman tapanmaz,

Harābāda yatar uğursuz bayęuş.

Danış dilim ‘āşık, dilin var olsun.
Ardı kesilmesin koy bu dāstānın,
Danış kēçenlerin iziyle belke,
Elinden yapışak yol ağtaranın.

Danış şirīn cānın elinde tutup,
Ölöp veğenini yaşadanlardan.
Danış çırağ kimi özünü yağıp,
Dünyāmıza ışık parladanlardan.

Élinde yaşayır él için ölen,
Odur ki él ‘aziz, veçen ‘azizdir.
Ölmezdir élinin emegin bilen,
Nānkör, él ne bilir, veçen ne bilir.

Fağat özü için yaşayan zelil,
Beş günlük hayātdan göz yumabilmez,
Özün kēçmişden ayıran sefil,
Hēç vağt gelecekden pay umabilmez.

293

Ancak éli için yaşayanların,
Ölöp gétmek ilen ‘ömrü kurtulmaz.
Ölümle, hayātda bir bütünlük var,
Gül toğum olmasa, toğum gül olmaz.

Hānlar hānı Hān Bayındır,
Bir gün yerden durmuş idi.
Aębān évin kara yerin
Üzerinde kurmuş idi.

Ala sayvan, göy üzüne
Ucalıban aşınmışdı.

Min bir yérde ipek ala
DöŖenmiŖdi, salınmıŖdı.
İ Ouz'u, DıŖ Ouz'u
onalayıp oturarken,
Douz tümen Gürcistan'ın
aracını getirdiler:
Bir gürz, bir at, bir de ılınc.

Bayındır ān, berk pert oldu.
aırdılar “Dede orud”
294

Geler oldu:
Ŗadlı aldı:
-ānım neye pert olubsan?
Dēye sordu.
-Dede nēce pert olmayım?
Her il bollu ızıl, gümüŖ
Pul gelerdi.
Beglerime, ēllerime,
Paylayardım, kōnüllerini
oŖ olardı.
İndi bunu kime vērime,
Kimler alsın?
orud Dede:
-Her üçün vēr bir igide,
Pasdar olsun sınırlara
Yurdumuzun, ölkemizin,
Seradlerin gözetlesin.

“Kime vērime?” dēye yēne,
ānlar anı soruŖarken,
295
orud Dede,
Saa, sola nazır saldı,
Hē kimseden ses ımadı.

Ancağ adlım igitlerden,
“Bekil” adlı bir beg ıalhdı,
Dede üzün ona tutdu:
-Sen ne deýirsen?

İgid Bekil yeri öpdü,
Uru durdu, rāzı ıaldı.
Dedem ıorıud öz eliyle
Merd igide,
ıılnc asdı, ‘ amud asdı,
ıāhbāz ata mindiriben,
Himmet vėrdi, yola saldı.
İgit Bekil  ller ilen  el llaşıp
Obasını ıalrıızıban,
K ç n ıatdı “Berd‘ e, Gence”
Diy rına k çd , g tdi.
G rcistan ‘ın serıaddinde
Otraı  tdi.
296
Serıad  ste ayık sayık,
K şik ıeker.
Her yandan y d baı ıovzasa,
Baıın ezer.
İlde bir yol Bayındır ı n Div nı ‘na ıonak gelir.

Y ne bir il ı nlar ı n ‘ı
Bekil begi ıağırtırdı.
Bekil geldi.
Peıkeı ıekdi, Ulu ı n ‘ın
Elin  pd .
ı n,
Bekil ‘i ağırladı.
ı l ‘ at vėrdi, ıerclik vėrdi,
 ç g n tamam ıonakladı.
D rd nc  g n:

-Üç gün dahı Bekil Hân'ı,
Ov etiylen konaqlayak
Begler, dèdi.
Hânlar hamı yaraqlandı,
297
Sılâhlandı,
Ov ovlandı, kuş kuşlandı.
Sıgın – içip oturarken
Her tarafından şöhbet düşür,
Hânlar şişir.

Kimi özün, atın öyür,
Kimi oğun, yayın öyür.
Bir parası
Kendirinden, kılincından,
Ta' rîf deyir, içir yeyir.
Begler begi Salur Kazan,
Ne özün, ne atın öydü.
Ne oğun, ne yayın öydü.
Alp erenler hünerinden
Ta' rîf dèdi.

Üç yüz atmış cömerd igit,
Ova varsa,
Sıgın keyik üzerine
298
Ağın olsa,
Bekil Beg, ne yay götürer,
Ne oğ atar.
Ne hancer, ne kılinc tağar.
Keyiklerin dalısıca
Atın salar.
Boğasının, sığırının,
Boğazına çırış atar,
Çeker tutar.

Arığ olsa, ¼ulađını
Alıp deler, āzād ēler.
Ovda belli olsun dēye
Semiz olsa, boğazlayıp
Başın keser.
Hānlar her vağ kēyik tutsa,
¼ulađında dēşik olsa,
“Bekil’indir bu ov” dēye,
Göndererler Bekil Beg’e.

Bekil Hān’ın bu işinden
Şöhbet düşdü,
299

Hān soruşdu:
-Mere begler, iş bu hüner,
İğitdendir, ya atdandır?
Begler hamı:
-İğitdendir.
-Yoh!
Atalar dēmişler: “At-
İşlemese er öyünmez”
Böyük hüner atnkidir,
Dēye “¼azan” nazār vērđi.

Söz Bekil’e ağır geldi:

-Alp erenler sırasında,
Yaşsı meni ¼uşkunumdan
Ziğa basdun, dēye - durdu.
Bayındır Hān bağşayışın,
¼abađına tōküp atdı.
İğitlerin götürüben,
Öz ēvine varıp gētdi.
Yurda yētdi.

300

Oğlanları karşı geldi,
Dindirmedi - konuşmadı.
Ağca üzlü hatınıylan
Kelme verip danışmadı.

Ĥatın bağıp söy - söyledi,
Yoldaşına neler dedi:
-Göz açıban görüşdüyüm,
Könül veri sevişdigim,
Kızıl tağtım, beg igidim:

Ĥalđıbanı öz yeründen
Uru durdun.
Başı uca, köksü kıba,
Dağlar aşdun.
Ağıntılı gür sulardan,
Aşıp geçdüñ.
Ağ alınlı Bayındır Ĥāñ-
Görüşüne varıp getdüñ.
Begler ile yedün, içdüñ.
İsti kıanlı el, kıovumla,

301

Sen görüşdüñ.
Başun neden kıalma kıaldır?

Ĥāñ yanından kıayıdırsan,
Yedegünde şāhbāz ayđır,
Atun hani?
Merd arđanda altun ışıķ
Cübbe hani?
Ala gözlü igitlerün,
Oğşamazsan bu ne hāldir?

Aslan igit,

Ĥatınına cevāb vèrdi,
Neler dèdi:

-Ķalĥıbanı öz yerimden
Durar oldum.
Ķara yallı Ķazlık atı
Bütün mindim.
Egri Ķubba Ala Dağı
Dünen aşdım.

302

Aĥıntılı gür çaylardan,
Gece keçdim.
Bayındır Ĥān divānına,
Çapar yetdim.
Ala gözlü igitlerle,
Yèdim - içdim.
İsti kanlı èl, Ķovumla,
Görüş - gördüm.
Ĥānımızın könlü bizden
Dönmüş gördüm.
Çatun köçü, sası dinli
Gürcistan'a köçek, dèdi.

Ĥatın aydır:

-Beg igidim,
Merd erenler üz èlinden
Üz döndermez.
Èllerine 'āsī olan,
Ĥayātından ĥeyır görmez,
Üzü gülmez.
Pak ürekde keder olsa,
Al, kırmızı şarāb açar.

303

Sen gèdenden Ķarşı yatan
Ķara dağlar ovlanmamış.
Ķayalardan ceyran Ķaçar,

Bir nêce gün ova var gêt.
Koy açılısın könlün igit.

Bekil gördü hatınının
‘ Āğlı eydir.
Īgitlerin atlandırıp,
Ova gêtđi.

Pozkūn igit ov - ovlarken,
Bir yaralı maral gördü.
Dalısıca atın saldı.
Yay çirişin boğacığın
Boğazına saçıp atdı.

Boğa kēyik acımışdı,
Cān derdinden sıçırayıp,
Uçurumdan özün atdı.

304

At,
Tovnu alanmadan,
Dağdan uşdu.
Yıhılıban kaba lēşi,
Hān Bekil’in ayağının
Üste düşdü.
Sağ ayağı sı‘ nar oldu,
Ala gözü yaşa doldu:

-Ulu olğum - kardaşım yoh...

Dēye - bağrın dert ovhardı.

Bileginden gez çıharıp

Atının terkini tutdu

Haftan altdan ayağın

Sarıyarağ,

Ovçılardan ayrı - ırāğ

Özün atın üste saldı,
Ordusuna dönüp vardı.

Oğlu “İmren” karşı geldi.
Atasını benzi kaçık,
305

Yār - yoldaşı yanında yoğ,
Bükük gördü.
Körpe aslan söy - söyledi,
Babasına neler dedi:

-Kalhıbanı öz yeründen,
Duran baba,
Kara yallı kazlık atın,
Minin baba.

Üç yüz çabık igidünle,
Bu dağlara ova çığdun.
Azkın dinli,
Kara donlu kâfirlere-
Tuş oldun mu?
Ala gözlü igidlerün
Kırdırıban kavuldun mu?

Ağız - dilden birce kemle-
Haber mene,
Kara başım kurbān olsun
306
Ağam sene!

Düşgün igit, oğlanının
Cevābında, söy - söyledi,
Görek Bekil neler dedi:

-Oğul - oğul cānım oğul:

alıbanı z yerimden
Uru durdum.
Ala Dağlar zerine
Ova vardım.
ara donlu kfirlere,
Tuş olmadım.
Ala gzl iğitlerim
ırdırmadım,
ğitlerim sağ esendir,
Cnım oğul!

At stnden gtr meni,
Dşegime ytir meni.
ç gne tek hoşlugum yoğ!
Aslancığın emliği de,

307

Aslan olur.
Krpe aslan atasın,
At stnden avuradı.
Bir an ire,
Yatağına ytiriben,
Cbbesine brgeleyip,
Otağının apısını,
apaladı.

O ereften Hn Bekil'in
Yoldaşları bağıp grd,
Ov pozulup
Dağılışıp,
vlerine ayıtdılar.

Bekil, beş gn dvnında grnmedi.
Ayağının sındığını h bir kese bildirmedi.

Gcelerin birisinde,

Derd igidi canıhdırdı.

308

Yatağında inildeyip,

Zarlık kıldı.

Ĥatın sordu:

-Beg igidim:

Ķalabalık çağlarında,

Üzerive yağı gelse,

Ķayıtmazdun.

Yancağıva demirlice

Oĥ toĥunsa, batıp delse,

Egilmezdün.

Bir yasdıķa baş koyduğu,

Ķoynundaki helālina,

Meger kişi

Öz sırrını demez olur?

Söyle mene nedir hālün?

Düşgün Bekil:

-Ķıçım sınımiş merd görüklüm.

Ov ovlarken atdan tüşdüm.

Sırrım budur,

309

Dêye - aydır.

Dêyilen söz gizli kıalmaz.

Ĥatın dedi – kıolluķçuda kıapıcıya

Otuz iki dişden çıĥan,

Doldu her yan!

-“Bilirsen mi neler olmuş?

Bekil Ĥān’ın kııçı sınımiş...”

Dêye - hamı pıçıldadı.

Düşmenlerin casusları

Casusladı

Gürcüstan'a çoğul gètdi.
“Tekür Şāh'a” haber yètdi.

Tekür aydır:

-Hökmüm o dur:

Qalhibanı yèrden durun!

Hān Bekil'i yatar yèrde,

Basıp tutun:

Ağ ellerin dalda çatun,

Gāfillice başın kesün.

310

Alca qanın yère tøkün,

Élin - günün basıp soyun.

Ordusunu yağmalıyun,

Év - uşağın esir kılun.

Meger tekür meclisinde,

Casusu var Bekil'in d.

Varıp geldi

-Ne yatıbsız mere durun?

Başuvıza çāre gılun,

İş bëledir:

Üstünüze yağı gelir,

Dèye Hān'a haber vèrdi.

Düşgün igit,

Sağa bağıdı, sola bağıdı:

“Göyler kısnak, yerler çatı”.

Hèç terefden meded yoğdu.

Oğlancığın çağıraban,

Söy söyledi, neler dèdi:

-Oğul - oğul cānım oğul:

Sen bağı benim bir işime,

311

Neler geldi gör başıma!

Bayındır Hân meclisinden
Bura gelip
Kazlık atım bütün minip,
Kuş - kuşladım, ov ovladım.
Boynu sınınsın ala aygır,
Sürüşüben büdüredi.
Mencığazı yere çaldı.
Sağ ayağım burçuluban
Sınar oldu.

Qara - qara bu daqlardan
Haber aşdı.
Kanlı - kanlı gür sulardan
Aşıp keçdi.
Azqın dinli düşmenlerim
Haber tapdı.
Ala atlı Şevklü Melik,
Qatı kusmuş.
Men Bekil'i yatar yerde
312

Tapun demiş.
Qargısından ağ ellerin
Çatun demiş.
Ordusunu yağmalayıp
Çapun demiş.
Ağca üzü kız - gelinin,
Esir kılıp, tutun demiş.

Qalhibanı öz yeründen,
Durgil oğul.
Qarayallı kazlık atun
Mingil oğul.
Cânım oğul, öpüm gözün!

Egri yatan bu daqlardan,

Daşgın ahan gür sulardan
Kèçip gèdip,
Ağ alınlı Bayındır Hān
Dīvānına yètir özün.
Ağız, dilden Ulu Hān'a
Selām vèrip,

313

Çırış günü önden tepen,
Begler Begi Hān Çazan'ın
Elin öpüp
Söylegilen:
Ağ sakçallı koca Bekil,
Bükülüben - bükük çalmış,
Söylemiş ki hele helbet,
Özün mene yètir elbet.
Hududumuz pozuluban,
Ölkemize yad soğulur.
Kız - gelinim düşmenlere
Esir olur,
Belli bilgil!
İğit oğlan babasını
Dinleyerek, söy - söyledi.
Bağak görek kuzu aslan,
Ne düşünüp, neler dèdi:

-Cānım baba, gözüm baba,
Ne söylersen, ne ağlarsan?
Üregimi ne dağlarsan?

314

Çalhbani öz yerimden
Durmağım yoğ.
Kara yallı çazlık ata
Minmegim yoğ.
Egri çubbe Ala Dağı,

İlkayıban aşmağım yoħ.
Ağ alınlı Bayındır Hân
Dīvānına getmegim yoħ!
Kazan kimdir? Onun elin,
Öpmeğim yoħ!

Altundaki ala atun,
Vêrgil mene.
Meydanlarda çapdıraram,
Senün için.
Egnündeki berk eginli,
Demir donun vêrgil mene.
Yeni yaħa sökdürerem,
Senün için.
Kara pülād kılıncıvı,
Vêrgil mene.
315
Kafalıca baş keserem,
Senün için.

Ağ belki ötgün oħun,
Mene vêrgil.
Er bağrından keçirderem,
Senün için.

Üç yüz atlı ala gözlü-
İgitlerün, vêrgil mene.
Yoldaşlaşıp döyüşerem,
Vuruşaram, senün için.

Koca Bekil ferehlenip:
-Oğul, olum ağzun için!
Ula benim çırağımı
Yandırasan oğul meger.
Duvranımın kèçdigini,

Dost - düşmenler görmeyeler.

Getiriniz mere benim

316

Geyimimi, oğlum geysin.

Al aygırım çekün benim,

Oğlum minsin.

El hürkmeden meydan açsın,

Dêye - kalhıp destur vèrdi.

Ner oğlanı donatdılar.

Atasının, anasının,

Elin öpüp,

Üç yüz atlı arhasında,

Meyden deyip yola tüşdü.

Ala aygır yağı eygin

Alar ise, ayağını

Yere vurar.

Toz kıparar.

Düşmen aydır:

-Mere bu at Bekil'indir,

Biz kaçırık! Tekür aydır:

-Bir de yahşı bahun balam,

317

Bu gelen er Bekil olsa,

Sizden kabağ men kaçaram.

Gözetçiler göz koyuban

Gördüler at Bekil'indir,

Bekil deyil ancak gelen.

Kayıdıban gördüklerin,

Tekür Şah'a söylediler.

Tekür aydır.

-Oğlan halkı kuş ürekli,

Korhağ olur.

Üç yüz igit seçiliben,
Şakşıldatma şakşıldatsın,
Korhsun kaçsın.
Üç yüz igit seçiliben
Şakşıldatma şakşıldatsın,
Korhsun kaçsın!
Üç yüz ādām şakşıldatma
Çatladarken,
Sarsaq yağı söz - söyleyir,
Neler deyir:
-Oğlan - oğlan, harāmzāda,
Altındaki al aygırı
Arıg oğlan.
318
Kara pūlād öz kılınıcı
Gödek oğlan.
Ağ tozluca katı yayı
Sınık oğlan.
Bélindeki dohsan oğu
Seyrek oğlan.
Yanıdaki yoldaşları
Korhaq oğlan.
Karanqulu gözcıgızı
Çöngé oğlan.
Şevklü Melik oğlan sene
Katı kusmuş.
Méydandaki o oğlanı
Tutun demiş.
Ağ ellerin qarğısından
Çatun demiş.
Görüklüce kara başın
Kesün demiş.
Alca qanın yér üzüne
Tökün demiş.
Ağ saqşallı baban varsa

319

Bozlatmagil.

Ağ birçekli anan varsa

Ağlatmagil.

“Yoşan dibi berk olmaz,

Yalkız igit alp olmaz”.

Ƙada tutmuş Ƙavat oğru Ƙavat oğlan,

Ƙayıt, geri dön burdan!

Körpe İmran

Yağların cevābında

Söy söyledi, neler dedi:

-Herze herze mırıldama,

İtim yağı.

Altımdaki al aygırı

Begenmezsen,

Seni görecek oynar Ƙalğar.

Egнімdeki demir donum

Begenmezsen,

Seni görecek çignim sığar.

Belimdeki Ƙılıncımı

320

Begenmezsen,

Seni görecek Ƙının keser.

Elimdeki Ƙargı süngüm

Begenmezsen,

Seni görecek köksün deyip,

Göye pırlar.

Ağca tozlu Ƙatı yayım

Begenmezsen

Seni görüp zār - zār inler.

Sadağımda doğsan oğum
Begenmezsen,
Seni görüp kaçın deler.

Yanımdaki igitleri
Begenmezsen,
Hül vèrersem seni denler.

Alp igide kòrhu vèrmek-‘āyıp olur.
Beri gelgil direşelim
321
Mere yağı!

Yağı aydır:
Oğuzun ‘ārsızı, Türkmen’in delisi,
Benze yır bir – birine
Sen buna bir bağ!
Tekür aydır:
“Varım görüm Bekil Beg’in
Neyidir bu”
-Mere oğlan, altundaki
Al aygırı tanyırık,
Bekil’indir, Bekil hani?
Bekil olsa,
Ağşama tek vuruşardık.
Ağca tozlu kaçatı yayla
Dartışardık.
Ağ yèlekli ötgün oğlar
Atışardık.
Sen Bekil’in neyi misen?
Söyle bize!
Bekil oğlu:
-Mere yağı, meger meni
322

Bilmez misen?
Ağ alınlı Bayındır Hân
Sergerdesi,
Begler - begi Salur Kazan,
Karındaşı ara güne,
“Dönebilmez dölük vuran”,
“Dözen” oğlu Deli Rüstem,
Ağ - boz atlı Beyer Hân”,
Dün atama konağ geldi.
Bugün begler oturuban,
İçerlerdi casus geldi.
Atam Bekil,
Altındaki al aygırın
Mene vèrdi.
Kara pülād kılıncını
Mene vèrdi.
Kargı dallı süngüsünü
Mene vèrdi.
İgitlerin mene koşdu.
Tanımırsan tanı meni,
Adım İmran, Bekil oğlu!
323
Beri gelgil tutuşağım,
Aslan olur aslan oğlu!

Tekür aydır:
-Katlan mere kavat oğlu,
Sene herif menem, dèye
Altı perli ‘ amudunu
Ele aldı.
Oğlan başa kalhan çekdi.
Tekür, ağır şèşperini,
Var güciyle endirerek,
Yuğarıdan aşağıya
Katı vurdu.

Ner oğlanın kalhanının, kubbaların, ezip kırdı.

Oğlancığı alanmadı.

İki igit al kılınca,

Çılınçlaştı.

Çılınçları doğranıban

Çargı dallı süngülere

El eyleyip

İki erkek boğa kimi

324

Bir - birine susadılar.

Süngüleri işden düşdü.

At üstünde – bir- birine

Çıvrışıban, dartışdılar.

Güçlü düşmen üstün gelir.

Azca çalır körpe İmran

Zebūn ola.

Çuzu aslan Tanrı'sına

Sıgınıban:

-Ucaladan uca Tanrı,

Kimse bilmez nece Tanrı,

Ey Adem'e tac veriben,

Şeytānı bir günāh ilen

La' net edip, dergāhından

Çovan Tanrı!

İbrahim'i ham deriye

Çulçayıban ot içine

Atan zāmān,

Odu gülşen eden Tanrı!

325

Birliğine sığınmışam,

‘Aziz Allah, hocam Tanrı,

Meded - dedi.

Yağı aydır:

-Mere oğlan, senün bir tek
Tanrun olsa, minem ancak
Yètmiş iki Allah'ım var!

-Mel' un yağı, sen bütlere
Yalvarırsan.

Men göyleri, 'älemleri,
Yoğdan vara getiren, bir
Allah'ıma sığınırım!

Tanrı Te'alā, "Cebrayile"
Hökm eyledi:

-Héy Cebrayil! O kuluma,
Kırđ kişinin gücün vèrdim.

İlähi'nin meded ilen,
İgid oğlan yağısını
326

Başı üste kovzayıban,
Yère çaldı.

Alca kanı düdük kimi,
Damağından şorulladı.

Şāhin kimi
Sīnesinin üste konup
Boğazını ele aldı.

Kāfir aydır:

-İgit amān!
Söyle Senün dinün nedir?
Men de ona imān tapdım.
Sen olduğun dine kirdim.

Qalan kāfir bunu görüp,
Hürküp kaçdı.

Ahınçılar, yağıların-
Élin - günün gâret édip,
Kız - gelinin esir kıldı.
Kocağ İmran, babasına
Muştulukçu gönderiben,
327
Kırım'ımı aldım dèdi.

Ağ saqqallı Bekil Koca,
Oğlanına karşı geldi.
Boynun kucdu, alnın öpdü,
Gül - çiçekli Ala Dağdan,
Yeylağ vèrdi, ölke vèrdi.
Karaçılı yügrek atdan,
İlhi vèrdi, tövle vèrdi.
Ağca üzlü merd oğlana,
Ağ duvaqlı gelin aldı.
Ağ koyundan şolen vèrdi.
Ġanimetden ulu ħān'a
Penç yèk çığdı.
Oğlancığın götürüben
Ġānlar ħānı dīvānına
Gèder oldu.
Padşāhın elin öpdü.
Ġānlar ħānı ner oğlana
Kazan oğlu "Beg Uruz'un"
Sağ yanında yèr gösterdi.
328
Cübbe vèrdi, ħil' at vèrdi.

Çağırdılar "Dedem Korğud"
Geler oldu, şadlık çaldı.
Koc İmran'in merd adına,
Dāstān düzdü, koşma koşdu,
Himmet vèrdi:

-Yerli - yerli kara dağlar,
Alçağlanıp, yıhılmasın.
Kögelice ağacların,
Köl - budağı kırılmasın.
Daim ahan aydın sular,
Azalmasın, kurumasın.
Merd ocağı kor olmasın,
Dünyā varken yanar dursun.

329

TEPE GÖZ

Başlanış

Son illerde
Bir şarklı biliklinin
Soğbetine kulağ asdım:
-Sovadsız bir 'āilede
Men doğulup boy atmışam.
Atam, bütün yazılardan,
Tekce kiçik 'adedleri
Tanıyardı.
Bir de niye,
Ayrı - üyrü bir hağ ilen,
Öz adını, cızmalardı.
Tayfāmızda ağ - qaradan
Başı çıhan
Birce benim anam idi.
O da ancağ düz, ya galağ,
Fağat Qur'ān oğuyardı.

330

Bütün bizim kendimizin-
Bilgilerin toplasaydın,
Nêçe beyt şe' r, nêçe nağıl,
Olduğumuz velāyetin ahvālatı.
Nêçe dāstān, nêçe me' cez,
Nêçe - nêçe dayaz sözler,

Nêçe böyük şehir adından,
Artık bir şey toplanmazdı.

Bizim kentde hiç bir eve,
Kitâp - mitap dolanmazdı.

Ancak bâ'zen,
Yaşlıların danışdığı,
Nağıllardan, dâstânlardan,
Çoğ maraqlı efsâneler-
Yâdımdadır.
Biri budur:

“Yer altında bir ölke var”
“Bir gözlüler ölkesidir.

331

O diyarda şübh olanda,
Bizim yerde güneş batar.
Elece de demek bizim
Gündüzümüz,
Bir gözlünün gecesidir.

Ādâmcıdır bir gözlüler,
Su yerine kan içerler”!

Bizim elden
İlk mektebe geden uşak,
Men olmuşam.
Oğduğum kitâblarda,
Bizim aḥşam o diyârda,
Seher olan bir torpağdan,
‘Aceb sözler yazılmışdı.
O yerlerin çoğda bele
İhtirâmlı, ihtişâmlı,
“Temeddün”li bir ölkeler-

332

Olduğundan, söz çoğ idi.
Bir gözlüden, ādāmcıldan,
“Su yerine an içenden”
Ad yoğ idi.

Men mektebi bitirmeden
Muğārebe başlamışdı.
Ġāfleceden bir gün yadlar,
Gündüzleri,
Bizim yerde gece olan
“Ādāmzādlar”,
ağrılmamış onağ kimi,
Yurdumuza soğuldular.

Gördük iki gözleri var,
Bize beles dediler ki:

-Lingi uzun, ersin boğaz,
Orutarken ayakların
Masa üste dırmaşdıran,
Bu dalağlar,

333

İnsānlığı, āzādlığı,
“orumağçün”(!)
Veeteninden boş götürüp,
Diyār - diyār
Gezişirler, dolanırlar!

Sonra bize:
araları, köleleri,
“Āzāt” eden,
Mübārez bir “baltaçı”dan
Danışdılar.

Biz ināndıķ.
Onları çoķ ‘azīz sandıķ.
Ėvimizde yer - yurd vėrdik.
Onlar ũcũn ‘bar’lar aķdıķ!

Savaş bitdi.
Radyolar, ğaziteler,
‘İnsānyet ğālib geldi’,
334
Dėye - bũtũn ōlkelere,
Çŵv saldılar.
‘Āzādlıdan, hũrriyetden,
‘Beşerriyet hũķuķundan’,
Sacırlama - sıcırlama,
Sŵz dėdiler.
Egri durup dũz dėdiler.

Biz dũřũndũk.

Hũb,
İnsānıķ.
Burnumuz var,
Ağzımız var,
Danışmağa dilimiz var.
İşlemege elimiz var,
Dolanmağa yerimiz var.
Yaşamağa yurdumuz var.
Heveslendik.
İstedik ki,
Ata- baba yerimizde,
İş - işleyek, ekin - ekek,

335

Őzũmũze yuva tikek.
Dağımızı, daşımızı,

Sökek, çapağ.
Su çıharaq, ma' den tapağ.
Körpelere mekteb açaq.
Yazağ, pozağ.

Lākin bizi anmadılar.
Elimizi,
Ağzımızı,
Dilimizi nīṣān vèrdik.
Bizi insān sanmadılar!
Acıqlandık,
Sīlāhlandık.
Deyirmanın suyun soduğ,
Ölkemizden yādı kovduğ.
Dünyā dèdi:
Hağ bizledir.
Öz évinin kıblesini,
Yağşı biler herkes özü,
Hağkın özü, sözün düzü.

336

Göy gürlèdi,
Dolu yağıdı.
Yèr terpendi,
Tūfān oldu.
Duman kıpdu,
Gün tutuldu.
Ölkemize, düşmen doldu.

Dünen évden kıvduğumuz,
Basıp, yıhıp, boğduğumuz
Kanı kaçık,
Baldır açık
Ölümcili, bağıdığ gördük.
Tuman géyip,

Hıftān geyip,
Kara pūlād ata minip,
At oynadır,
Kılnc vurur,
Kılncından od yağdırır.
Dedem mene gör dēyiben,
337
Her geleni, vurur salır.
Şüşe - şüşe kanın alır!

Baḥdık - baḥdık ma' tal ḳaldık.
Her terefe nazar saldık:
-Bu ne sırdır?
Ne evzā' dır?
Ne 'ālemdir?
Ne dūnyādır?
Düşmen hardan tuman tapdı?
Kılnc tapdı, hıftan tapdı?
O yalncık,
O ölümcil,
Hardan Pūlād ata miner,
Şüşe - şüşe kanı nēyler?!

Gezdik işin her terefin,
Araşdırdık başın dibin.
Birden bire, baḥdık gördük,
O yöndemsiz bir gözlünü.
O yolsuzu, o tölünü
338
Ġarībe bir tükān açıp,
Mataḥını tōküp saçıp,
Sīlāḥ vērir cānlar alır,
Piçak vērir, ḳanlar alır,
Her terefe atın çapır,
Aḥtarır bir ḳuduz tapır.

Vèr huladır, yasağ vèrir,
Hıftan vèrir, yarağ vèrir.
Kudurduban işe çekir!
Milletleri şişe çekir!
Elsizlerin,
Mazlūmların,
Canıhdırır cānın alır.
Şüşe - şüşe kanın alır!

Men o günden ināndım ki,
Sīnelerden - sīnelere,
Atalardan, babalardan
Bize çatan efsāneler,
339
Çoğda bèle yersiz dèyil.
Bu sözlerde deryālar var,
Deryālarca ma' nālar var.

Radiyolar her ne dèse,
Kim ne dèse - ne söylese
“Kitāblarım” her ne yazsa,
Bu sözlerden,
Kim yol tapsa, “kim yol azsa”,

Bir daha men
Tanımışam - tanımışam!
‘Aşrımızın
“Bir gözlüsün”.
“Tepe Göz’ün”
Haralarda,
Harda - harda.

Her torpağda, her diyārda
Tanımışam o ğaddarı,
O quduzu, o kāftarı.

340

Celladlara serdâr olup
Server olup, salar olup
İnsânları boğur, asır,
Milletlere kesim - kesir.

Çaştasına min şüşe kan!
Nâhârına beş yüz insân,
Diş kıcırdır, kan - kan dèyir,
Kan içdikce kan isteyir!

Ne indiden, ne dünenden,
Beşeriyet doğan günden,
Kuduzlarla çengeleşmek,
‘Aşırlardan ‘aşirlara,
Yaşayışdan ayrılmayan
Ardıcıl bir vaq‘ adır.
İlk - ezelden, iş bëledir.
Beşeriyet en kadîmden
Bu muqaddes telaşını,
341

Kuduzluğa, zülme karşı,
Dayanmayan savaşını,
Efsâneler biçiminde,
Kovraşdırmış.
Nişân vèrmiş.

Kan içenler, âdâmcılar,
“Bir gözlü”ler pençesinden-
Kurtarmağa cân atmasın.
Efsânevi kahramânlar
Sîmâsında,
Yaraşdırmış,
‘Aks êtdirmiş.
“Korçud Dede” dâstânları-

Sirasında,
“Tepe Göz’ün” efsānesi,
Bu ardıcıl teşebbüse,
En güzel bir nümūnedir,
O beledir:

Bir gün Oğuz oturarken,
Üzerine yağı geldi.
342
Ġāfīl Oğuz geçelige,
Hürkdü, kaçdı.
Yerin - yurdun, koydu köçdü.

“Uruz Koca” dērler bir iḥtiyārın,
Oğlancığı düşdü kaldı.
Oğlanı bir aslan tapdı,
Emişdirdi.
Oğlan boya - başa çatdı.
Yaşa doldu.

İl dolandı, günler keçdi,
Oğuz yēne,
Öz yurduna, öz yerine,
Geldi düşdü.
“Oğuz Hān’ın” ılıçısı
Haber gētdi:
-Hānım her gün kamışlıqdan
Ġaribe bir aslan çıhır.
Sır - şıfatı adām kimi,

343
‘ākıl - ‘ākıl
Bir at vurur, kanın sorur.

Uruz aydır:

-Belke benim kaçā - kaçda,
Düşüp kalan oğlum ola?

Begler mindi.
Boz aslanı kaldırdılar,
Oğlancığı pèyserleyip
Gétirdiler.

Uruz Koca oğlun alıp
Ève geldi, şadlık kurdı,
Èl,- obanı konakladı.
Hamı geldi yèdi - içdi.
Ancağ oğlan,
Yèrde - yurdda, dayanmadı.
Ana aslan yatağına
Koydu kaçdı.
Gèdip tutup gètirdiler,
344

Yène kaçdı.
Bir daha da kaytardılar,
Dayanmadı.
Çağırdılar “Korğud Dede”
Geler oldu.
Oğlancığa öyüd vèrdi:
-Kaçma oğul!
İnsān üçün hèyvānlara
Mūnis olmağ yaramazdır.

Sen insānsan!
İnsānlarla kayna karış,
İgitlerle oturup dur.
Yağşı at min,
“Kıyan Selçuk” kardaşındır.
Senün adın “Busat” olsun.
Adıvı men vèrdim, yaşun

Uca Tanrı özü vèrsin.

Uruz'un bir çobanı var,
“Könur Koca- Sarı Çoban”
Çağırarlar.

345

Uzun illar uzağından
Oğuz eli köç eylerken
Sarı Çoban önde köçer.
Kimse ondan kabağ köçmez.

Yaylağına köçür bir gün.
Oğuz yène.
Sarı Çoban, gèdir önde.
Yol üstende “Uzun Mınar”
Dèyilen bir mınar vardır.
Mınareye çatar - çatmaz,
Nāgehāndan koyun hürkdü.
Sarı Çoban bağıdı gördü,
Mınareye “peri” konup.

Pericikler onu görcek,
Kānad çalıp pırladılar.
Sarı Çoban
Köynegini çıharıban,
Perilerin üste atdı,
346
Birin tutdu.
Peri güzel, çoban kızgın!
Tamasında,
Periciğe el uzattı.
Yène birden koyun hürkdü.
Könur Koca,
Koyunlara karşı vardı,
Peri kızını pırıldayıp:

-Mere çoban,
Yengi ilde mende senün,
Emanetün olacağdır,
Gel algilen.
Amma bil ki öz élivin
Başına sen kıada gétirdün,
Dèye uçdu.

Peri gétدی, çoban kıaldı.
Ayrılıkıdan rengi soldu,
Kıara bağırı derde doldu.

Günler keçdi, aylar ötdü.
Oğuzların köçüş vahtı,
Yène yétدی.

347
Sarı Çoban köç eylerken,
Uzun mınar ayağına-
Geldi çatdı.
Gördü ki bir “yığın” şişdi
Çoban kıorhub kıoydu kıaçdı.

Meger o gün “Bayındır Hân”
Begler ilen sèyre varmış.
Uzun mınar ayağına,
Yétişdiler.
Gördüler bir “nesne” yatıp,

Başı, götü anlaşılır!
Begler hamı,
Döre vurup dayandılar.
İndi bir beg, tipigiyle
Onu tepdi.
Vurdıkcan “nesne” şişdi!
Nèçe igit, daha endi.

H y tepdiler, h y b y d !
Uruz oca atdan d şd ,
348
O da tepdi.
Mehmiz degdi,  rt l n -
Delip yırtdı.
İçinden bir oğlan ığdı,
Her bir zadı  d m kimi,
Aınca aa bir g z  var!
H yr n aldı, begler - anlar.

Oruz oca
Onu apıp Bayındır  n-
ulluğuna getiriben:
-G rkl   n, bu oğlanı
Mene v r n, aslan oğlum
Busat ilen b y deyim.

Bayındır  n:
-Sen n olsun d ye, k çdi.
Uruz oca Tepe G z' -
G t r ben,  ve vardı.
Buyurdu bir taya geldi.
Tepe G z'e emcek v rdi.
349

Bir surduğda,
S d n aldı!
İki surdu, anın aldı!
 ç surduğda, c nın aldı!
Bir oç taya g tirdiler,
Hamısını hel k  tdi.
G rd ler ki olmayacağ:
-“At s d yle besleyelim”.
S ylediler.
Her  vnede bir azan s t,

Doyurmadı.

Tepe Göz'ü beslediler,

Gezer oldu.

Uşaklarla, oynar oldu.

Uşakların kimisinin

Kulakların,

Kimisinin burnun yèdi!

Bütün Oğuz ellerinden-

Cāna gelip 'acizleyip,

Beg Uruz'a daħil düşüp,

350

Yalvardılar, ağlaşdılar!

Uruz Koca neylediyse,

Kār kesmedi.

Nāçār olup çıkarıban,

Èvden kovdu.

Peri kızını uçup geldi,

Oğlanının barmağına,

Ġarībe bir üzük taħdı:

-Oğul sene oħ batmasın,

İti kılınç bedenive

Kār kesmesin! Deye - gètdi.

Bir güzel ğul varıp gèdip,

Sert bir dağda mesken èdip,

Yollar kesdi, ādām yèdi!

Qorħulu bir quldur olup,

Ad çıħardı.

Üzerine nèce - nèce,

Ādām gètdi,

351

Oğ atdılar, oğ batmadı.
Kılınç, kama kār étmedi,
Her geleni tutdu yèdi.
Bütün çoban - çolukları,
Basıp yèyip Oğuzları,
Yèmeklige al èyledi.

Bütün Oğuz toplanıban,
Üzerine ağın étđi.
Bir ağacı yerli - dipli
Kopararak,
Yığınağın üste atdı.
Atmış ādām ağaç altda
Helāk oldu.
Kazan Hān'a bir zarb vurdu,
Dünyā 'ālem nazarında
Duman oldu!
Karındaşı "Kara Göne",
Karşısında zebūn oldu.

"Dözen" oğlu "Alp Rüstem",
352
Şehid oldu.
"Düşün Koca oğlu" kimi
Bir pehlvan,
Mağlub olup helāk oldu.
"Arıkcandan" iki kardaş,
Şehid oldu.
Bıgı kanlı "Bügdüz Emen",
Karşısında zebūn oldu.
Demir donlu "Deli Mèymađ",
Mağlub olup helāk oldu.
Ağ sakçkallı "Uruz Koca",
Kan kaytardı.
Uruz oğlu "Kıyan Salçuğ"

Ödün kusdu.

Bütün Oğuz Tepe Göz'e,
Batanmayıp hürkdü kaçdı.
Deli kuduz önün kesdi,
Kaytarıban öz yerinde
Oturtdurdu.

Qurtulanı Oğuz eli,
Yèddi kere hürkdü kaçdı.

353

Hamısında kaytarıldı.
Bütünlükle zebün oldu!

Çağırdılar Dedem Qorqud
Geler oldu.
Yalvardılar, sıtqadılar.

-Çare qalıp kesim kesek,
Dèye - Qorqud varıp gètdi.
Tepe Göz'e selam vèrdi.

-Hèy Tepe Göz,
Bütün Oğuz elleründe
Zebün olup
Bükülüben bükük qalıp.
Ayağuvın torpağına
Meni salıp,
Senin üçün kesim kesmek-
İsteyirler - dèye durdu.

-Her günüme atmış adām
Vèrün, dèye deli kuduz
354

Cevāb vèrdi.

-Oğul, bedzat, bèlelikle,
Çoğ keçmeden adāmları,

Tükedersen,
Yemeğive kimse ğalmaz,
Ancağ sene iki ādām,
Beş yüz koyun günde verek.

Deli kuduz:
-‘ Aybı yoğdur, ěle olsun.
İki ādām daha vērün,
Menim üçün yemek yapsın.

Dedem Korkud döndü geldi.
-“Yapağlı” ile “Yüklü Koca”
Varsın ğetsin Tepe Göz’e
Aş pişirsin.
Bir de günde iki ādām,
Beş yüz koyun istemişdir.

Oğuz buna rāzı ğaldı.
355
Dörd oğuldan birin vėrdi.
Çütü ğaldı.
Çüt oğulun birin vėrdi,
Biri ğaldı.

“Ķapığğan Beg” deyirler, bir
Kişi varmış.
Cüt oğlunun birin vėrmış,
Biri ğalmış.
Gün dolandı,
Yene nöbet ona çatdı.
Oğlancığın anasına
Ķaber ğėtdi.
Ķışkıriban zarlığ ğıldı,
Başın yoldu, üzün cırdı.

“Uruz oğlu aslan Busat”

Vuruřmaya gétmiř idi.

Bu mehelde, geldi çığdı.

Ėarı aydır:

-Busat geldi ağın gétđi.

356

Varıban bir esir alıp,

Oğlanımı kırtarsanam.

İgit Busat,

Altunluca gnlgn,

Tikdiriben oturarken,

Ėatın kişi vrid olup,

Gz gezdirdi, Busat Ėn’a

Selm vrdi.

Gzlerin kıan yaş tkd:

-İĞ Oğuz’da, Dış Oğuz’da

Adı belli, kıatı yaylı,

Uruz oğlu aslan Busat,

Kltuğuva sığınıram,

Meded senden!

-Ne dilersen, ne sylersen?

Ėarı aydır:

-Zmnenin anasında,

Oğursuz bir oğul kıopdu.

Oğuz lin klgesinde

357

Kndurmadı.

Kra pld z kıılıncla,

Bir tknde kesemedi.

Krgı cıda oynadanlar,

Sng sağdı delenmedi.

Katı yaylı oğ atınlr,

Oğ atdılar, kr kesmedi.

Alp erenler sergerdesi
Kazan Hân'a zarbe vurdu.
Kara Göne pehlevânı,
Şehîd êtdi.
Bıgı kanlı Bügdüz Emen,
Karşısında zebûn oldu.
Ağ sakçallı han babava,
Kan kûsdurdu.
Garindeşun Kıyan Selçuk
Kabağında ödün süzdü.
Bütün Oğuz beglerinin
Kimisini zebûn edip
Kimisini şehîd êtdi.
Oğuz eli yêddi kere
358

Hürkdü kaçdı,
Koymaz oldu.
Her gününe,
İki âdâm, beş yüz koyun ,
Kesim dèdi, kesdi aldı.
Yapaqlı Beg, Yüklü Koca
Gètdi ona aşpaz oldu.
Dörd oğullu birin vèrdi,
Üçü kaldı.
Üç oğullu birin vèrdi,
Cütü galdı.
Cüt oğullu birin vèrdi,
Biri kaldı.

Cüt oğlumun birin yemiş,
Biri galmış.
Onu daha isteyirler!
Yène növbet mene çatmış,
Cânım oğul meded senden!
Hân Busat'm kara gözü,

Yaşa oldu.
Kardaş dèye, èller dèye
Söy - söylemiş, neler dèmiş:
359
-Düzlerde tikilen otaqlarını,
O zālīm yaḥdırıp yaḥdırsın kardaş!
Şāhbāz atlarını su töylesinden,
O zālīm seçdirip, seçdiresin kardaş!
Esrek develeri katarlarından,
O zālīm ayırıp, ayırsın kardaş!
Sèvip gètirdigin gelini senden,
O zālīm ayırıp, ayırsın kardaş!
Ağ saḳkal babamı oğul vay - dèye,
O zālīm bozladıp, bozlagsın kardaş!
Ağ üzlü qarıcıḳ ḥatın anamı,
O zālīm sızladıp, sızlagsın kardaş!

Yène dèmiş:
-Karanḳuluk gözlerimin aydını,
Aḥıntılı sularımın daşḡını,
Karşı yatan Kara Dağ'ın yokḳuşu,
Sarsılmaz dizimin taḳatı kardaş!
Kardaşımı elden vèrdim,
360

Dèye Busat,
Çoḥ ağladı, zarlıḳ kıldı.
Ḥatına bir esir vèrdi:
-Gèt oğlunu kurtar - dèdi.

Ḥatın kaçıp,
Ḥān Uruz'a ḥaber vèrdi:
-Ne durubsan oğlun geldi.
Uruz Koca çoḥ sèvindi.
Begler ilen,
Oğlanına karşı geldi.

Aslan Busat,
Atasının elin öpdü.
Üzleşdiler, ağlaşdılar,
Anasının çadırına,
Varıp gétidi.
Karı ana oğlancığın
Karşıladi,
Çoh ağladı.
Alnın öpdü, kucaqladı.
361
Hân Busat'ın gelişiyile
Bir de éle ferağ geldi.
Yemek oldu, içmek oldu.

Busat aydır:
-Begler! Kardaş kanı - dèye
Tepe Göz'le hesablaşmaq
İsteyirem, ne dèyirsiz?
“Kazan” burda söy - söylemiş,
Hân Busat'a neler dèmiş:

-Ne kara orenden doğdu Tepe Göz,
‘Arşı dolandırdım alabilmedim.
Kara kaplanlardan kopdu Tepe Göz,
Dağlar dolandırdım alabilmedim.
Koğan aslanlardan oldu Tepe Göz,
Ormanlarda kovdum salabilmedim.
Yène dèmiş:

-Yüz de igit olsan, yüz de merd olsan,
İnānma, çatasan Kazana Busat.

362
Ağ saqqal babavı, hıatın anavı,
Sızladıp getirme amana Busat!

Hān Qazan'ın cavābında,
Aslan Busat:
-Gedem dēyir hetmen gerek!

Uruz Qoca ağlayıban:
-Cānım Busat kerem eyle,
Ocağımı sōnük etme!
Oğul gētme!

Qorhutmalar,
Ner aslanı qorhutmadı:
-Ağ saqqallı ' aziz baba,
Gedem gerek; dēye - qalhp,
Yeleginden bir tutam oğ-
Çıharıban bēle tağdı.
Hıftan gēydi, qılinc asdı.
Qatı yayın ele aldı.
Atasının, anasının,
Elin öpüp, helāllaşdı!

363

-Hoş yaşayıp, esen qalın!
Dēye - vardı,
"Salağ hana qayasına",
Gelip çığdı.
Tepe Gōz'ü
Arhasına güne vėrip,
Güneverde, yatmış gōrdü.
Yayın çekip, bir gōzlünün
Üreyine bir oğ vurdu.
Demirli oğ kār kesmedi.
Paralandı yere düşdü.
Bir de vurdu yene oğu,
Sınıq - sınıq olup düşdü.

Deli quduz, qocaları sēzip dēdi:

-Bu yèr meni üşündürdü.
Busat yène oğun atdı,
Yène degip parçalandı,
Perem - perem dağılarak,
Bir parçası Tepe Göz'ün,
Karşısında yère düşdü.
364

Çuduz şeytân daşlanaraq,
Uru durdu.
Busat Hân'a gözü düşcek,
El çalıban, kas - kas güldü!

-Mere yène görünür ki,
Oğuzlardan bizim için
Çuzu gelmiş, dèye - varıp
Merd aslanı çabağına
Çatıp tutdu.
Boğazından sallıyaraq,
Yatağına getiriben,
Üdügünün bir küncüne
Basıp dürttü.

-Hèy kocalar!
Bunu benim
İkindime pişiriniz,
Yèyim, dèyip - yène uydu.

Deli Busat hançer ilen,
Ayakçabın yarıp çığdı:
365

-Hèy kocalar! Bunun cānı
Neyindedir!-Biz bilmirik!
Ancağ bütün bedeninde,
Eti birce gözündedir.

Deli aslan, Tepe Göz'ün
Başı üste gelip gördü.
Görür etdir:
-Hëy kocalar! demir şişi,
Ota koyun kızsın dedü.
Şişi ota burahdılar,
Pullatdılar.
Busat şişi ele alıp,
Var gücüyle Tepe Göz'ün
Tek gözüne basıp sohdü,
Göz töküldü.
Kuduz ële ankırdı ki,
Dağa - daşa lerze düşdü.

Busat Kaçıp maqqarede,
Koyunların arasında
366
Daldalandı.

Deli şeytân bunu duydu,
Kapı ağzın kesip durdu.
Paçaların aralayıp:
-Mere ağır sürülerin
Başı érkeç, çek koyunu,
Hamı gelsin, bir - bir kęçsin.

Koyun gelip paçasının-
Arasından sovuşarken,
Hamısının baş - gözüne
Elin çeker, bir - bir yohlar.
Yëne haylar:
-Tohlucıklar tutulacaç,
İqbālim қоç, sen gel sovuş!
Semiz bir қоç yërden қалһıp,
Silkinerken deli Busat,

Basıp tutup boğazladı.
Derisini çekdi üzdü,
Baş, kıyruğun ayırmadı,
367
Bürünüben,
Tepe Göz'e karşı vardı.

Kor Tepe Göz, elin çekdi,
Busat Hân'ın deri içre
Olduğunu duyup bildi:

-Hëy sığır "kıoç", benim heläk
Olacağım yeri söyle,
Nëce bildün?
Seni ële bu köhülün
Divârına güpeyim ki,
Bol kıyruğun meķareni
Yağlandırsın!
Busat,
Kıoçun kelesini,
Tepe Göz'ün ellerine-
Uzadarağ, mecâl tapıp,
Kıçlarının arasından
Sıçrayıp, daşre çığdı.
368

Deli kıduz, boş derini
Boynuzlayıp,
Tepesine kıaldırarak,
Yere çırpdı:
-Mere oğlan, kıurtardun mı?
Deli Busat:
-Hıağ kıurtardı!
-Mere oğlan, al benim bu
Üzügümü elive tağ,
Kıama - kıılınc seni kesmez.

Busat, almağ istedikde,
Yaralıca kuduz şeytân
Hucum edip,
Hancerini üzrine
Tulazladı.
İgid oğlan yan vèriben
Bağdı gödü,
Üzük yèrde Tepe Göz'ün,
Ayağının altındadır.
Kuduz aydır;
369

-Mere oğlan kırtardun mı?

Aslan Busat:

-Hak kırtardı.

-Mere oğlan,

O günbezi görürsen mi?

Orda benim hazānem var.

Ayığ ol ki bu kocalar,

Aparmasın.

Gèt möhürle!

Ġāfīl Busat,

Künbez içre gèdip girdi.

Bağdı, gördü,

Her terefde kızıl - gümüş,

Tepe kimi keleklenmiş.

Pulu görüp, çaşdı huşu,

Şerāyiği pāk unutdu.

Deli kuduz hazānenin

Ķapusını alıp kesdi:

-Mere oğlan,

Yağşı yèrde düşdün èle.

370

Güpeyerem indi èle,

Günbez ilen kat karışık,

Yapışdırram seni yère.

Busat, puldan, Һazāneden
El çekiben, göz örtüben,
Ulu Һaққа şıdқın saldı:
Қādir Tanrı, meded senden!

Daş duvarlar parçalandı,
Yol açıldı yēddi yērden,
Oğlan çığdı.

Kor Tepe Göz, günbeze bir
Yumruқ atdı, günbez yatdı:
-Mere oğlan қurtardun mı?
-Һақ қurtardı!
-Alanmazmış ölüm seni!
O köhülü görürsen mi?
Orda iki қılınc vardır.
Biri қınlı, biri yalın.

371

Қınsız қılınc meni keser,
Dünyā mene oldı ‘ abes,
Gēt götүrgil başımı kes!
Busat geldi asta - asta
Meқareye, gördü orda
Yalın tiye bir қılınc var.
Ancaқ sakit durup қalmaz,
Öz - özüne esip çoşar:

-Daha bunu sınamadan
Yanaşmaram, dēye Busat,
Қılıncını қарşı vērди,
An içinde degdi böldü.
Dolandı bir aғac tapdı,
Қарşı tutdu, kesip қırdı!
Қатı yayın ele aldı,
“Coşar қılınc” aslandıғы,

Zencirlere bir oğ vurdu,
Kılınc kopdu yere düşdü.
Cumı huban yerden kapdı,
372
Bélindeki kına soğdu.

-Mere şeytân ne haldasan?
-Ölmemisen?
-Tanrım kıoymaz!
-Mere ölüm yohmuş sene,
Dêye kuduz söy - söyledi,
Neler dedi:
-Gözüm - gözüm, yalqız gözüm,
Ala gözüm, ulduz gözüm.
Sen var iken men Oguz'a
Dîvân tutdum, kıan utdurdum.
Ala gözden ayrı saldun
İğit meni,
Şîrîn cāndan ayrı salsın
Tanrı seni.
İğit, mene daddızdırdun
Göz büküyün,
Mene saldun yamān güne.
Kādir görüm dadızmasın
373

Hêç igide,
Köz derdine tüş olmasın
Hêç kimse ne?
Yêne dêmiş:
-Kıalarda, kıoparda, yerün ne yerdir?
Söyle igit, pirün, rehberün kimdir?
Başı üste ucu bayraq tutulan,
Sulţānun, serdārun, servêrün kimdir?
Kırış günü kıabağda kıılınc vuran
Düşmeni dağıdııp - kııranun kimdir?

Çadırlardan uca, çadırın kıuran
Alplar başında duranın kimdir?
Söyle igit kimin oğlusan, kimsin?
Adıvı sanıvı gizletme menden,
Erenler yaşırmaz adını erden,
Mere, söyle mene hansı öldensin.

Busat aydır:
-Kıalarda, kıoparda, yerim bu diyār,
Hocām, pirim, rabbīm, hağ perverdigār.
374
Sulđānım, serverim, ĥan “Bayındır Ĥān”,
Beglere serkerde, ĥanlara salar.

Çadırlardan uca, çadırın kıuran,
Kıartal kıuşu kimi düşmen şığıyan,
Kırışda yağının önünde duran,
Alpımız erenler - ereni “Kıazan”.

Atam Uruz Kıoca, kıocalar başı.
Adım Busat, “Kııyan Selçuk” kıardaşı.
Südünü emdigim anamdır aslan,
Anasını öymek mene yaraşı.

-Birce gözlüm, kıurbān sene,
Bes kıardaşığ kııyma mene!

Aslan Busat, söy - söyledi,
Acıkılanıp, neler dedı:

-Mere zālım, mere kıavat!
Ağ sağkıallı babamı buzladıbsan,
375
Ağ birçekli anamı ağladıpsan.
Kıarındaşıım “Kııyan’ı” öldürüpsen,

Ağca üzlü gelinin dul edipsen.
Ala gözlü igitleri yeyipsen,
Koyaram mı sağ kalasan seni men?

Qara pūlād öz kılıncım esmeyince,
Kafalıca bürklü başun kesmeyince,
Küregüve ölüm lerzi salmayınca
Qardaşımın kışaşını almayınca,
Sanırsan mı buraharam men seni?
Olar mı gör diri koyam men seni?

Düşgün kuduz, cānından el üzerek
Neler dēmiş, neler söylemiş görek:

-Qalhibanı bir gün duram, dēyirdim.
‘Ahd ü peymanımı kıram, dēyirdim.
İgidler kanını suram, dēyirdim.
Bir ādām etinden doyam, dēyirdim.

376

Kāş Oğuz’un basdıgını göre idim,
Salaḥ ḥana qayasına gire idim,
Ağır mancanıqdan daşlar yağanda,
Başıma bir daş düşeydi, öleydim.

İgit ala gözden ayırdun meni,
Tanrı şīrīn cāndan ayırsın seni.
Yaman güne saldun görüm hēç igit,
Görmesin belalı başım göreni.

Yene de söy - söyledi,
Bir daha neler dēdi:

-Ağ saqqallı qocaları
Çoḥ bozlatdım,
Ağ saqqallar qarqadılar

Gözüm seni.

Ağ birçekli qarıları
Çoğ ağlatdım,
Ağ birçekler qarqadılar

377

Gözüm seni.

Ala gözden kanlı yaşlar
Çoğ ağıtdım,
Ala gözler qarqadılar
Gözüm seni.

Al hınalı ağca eller
Çoğ yemişdim,
Al hınalar qarqadılar
Gözüm seni.

Körpe - körpe igiticler
Çoğ yemişdim,
İgiticler qarqadılar
Gözüm seni.

Bële ki men çeker oldum,
Göz büküyün,
Qādır görüm hęc igide
Göstermesin.

378

Aslan Busat Buğra kimi
Tepe Göz'ü,
İki dizi
Üzerine çökdürüben,
Kor quduzun öz kılıncın
Ele aldı, boynun vurdu.

Kelesine yay çirişi
Kèçiriben,
Üreyi şen,
Sürütleye- sürütleye,
Meşkarenin kapısına
Çekdi saldı.
Kardaşının kanın aldı.
-Hèy...kocalar,
Èl, obaya muştuluğa
Gèdin - dèdi.

Ner kocalar, ağ boz atlar
Mindi çapdı.
379
Bütün Oğuz, dün içinde
Haber tapdı.

At ağızlı Uruz Koca,
Çapar geldi.
Hān Busad'ın anasına
Sèvinç vèrdi:
-Muştuluğ vèr!
Aslan oğlun,
Tepe Gōz'ü kesdi, dèdi.

Hānlar - begler, bütün èller,
Per açdılar,
Atlandılar, Salağ hana
Kayasına dırmaşdılar.

Tepe Gōz'ün kellesini,
Ortalığa getirdiler.
Derdi - ğamı bitirdiler.

380

Dedem Korkud gelir oldu,
Sadlık çaldı.
Alp erenler, merd igitler
Geldiginden - getdiginden,
Söhbet açdı.

Üreklerden keder kaçdı.
Söy - söyledi, boy - boyladı.
Hān Busat'ın merd adına,
Dāstān koşdu.
Himmet vèrdi, alkış vèrdi:

-Kara dağlar,
Yètdiginde, aştd vèrsin.
Daşgın sular,
Gèçdiginde geçid vèrsin.

Koçaklıkla kardaşvın
Kanın aldun.
Èl, obanı, zebūnlukdan
Sen kurtardın.

381

Ulu Tanrı dost oluban
Merd igide meded vèrsin.

382

Son söz 'ovazına:

İskender bedel "Bedel",
Bedel'i öldürdüler.
Ağabanı gèydirdiler,
Ağabanının saçakları,
Hān évinin pıçakları,

Vurdum sandık söküldü,

İnci - mercân töküldü.
İnci - mercân kılfılı,
Gel oğu bizim dili!
Bizim dil, Ürmü dili,
Ürmü'dan gelen atlar,
AĞzında yüyen çatlar.

383

ARDAŐ ANDI

Ne ola görüşe bütün ardaşlar,
Huşuşen bizim tek “arĖınılmıŐlar”!
Partlayayıp dağılar dankaz ayalar
Yerle yeksân olan demir alalar.

384

Bala Nergiz, bala Nergiz,
ol boynuma dola Nergiz.
Dodaqların Ėam Şekerdir,
Dilin batıp bala Nergiz.
(Ėalk terkmelerinden)

385

UŞUN OCA OĞLU SEĞREK

Başlanış

Menim ana Őehirimde,
Ėaraba bir Ėıyavan var.
Oyan-buyan nalband, allâf
Palan tiken, dellek. baal,
ayĖanalar, boyağana,
arın - ursa tükânları,
Ketli - kutlu düşüp alan,
Deve Ėeer, atlı öter,
Kârvânsâra apıları,
DüzülmüŐ bu Ėıyavanda.
Deri -yapma, tezek - boyaq,

Ķanovlardan aĶıp geçen,
Gendabların baş atladan
ĶoĶusuna baĶmayarak
Nece nece ayĶanadan
Her vaĶ, her an saz, balaban
“Ali řāh”dan “KoroĶlu”dan,
386

“Dede Kerem”, “Āřık Ķarīb”,
Başkalardan řoĶbet aan,
‘Āřıkların, ozanların,
ĶaĶkıltısı dinlenilir.

* * *

“ekip bezirĶān soyduĶum
Ķāfileler baş koyduĶum
Pařalar gōzū oyduĶum,
Nīgār, enli Bēl budur bu..”¹⁸

* * *

Ordan geçen bir an bēle,
Özlüğünü unudaraĶ,
İstek, ılĶar, oaĶlıĶlar,
ĶaĶ tanımaĶ, merd yařamaĶ,
Alışarken sōnmez olmaĶ,
Dost yolunda, yār yolunda,
Maldan geçmek, cāndan geçmek,
ĶaĶ elinden bāde içmek,
Alıřdıran, rūh cořduran,
387

Derin derin ru `yalara,
Cumup dalar, suĶoř olar.

* * *

Sanki burdan “ĶorĶud Dede”,
Ķopuzunun sesi gelir.

¹⁸ KōroĶlu destanından bir alıntı.

Êşidenler ferehler,
Könlü coşar, aşar, daşar,
Ma‘nevî bir ‘âlem ilen
Ülfet tapar, kucaqlaşar.

* * *

“‘Âşık Hüseyin” her vâh, haçan,
Sazın çalıp oğdukcın:
“Bala Nergiz, bala Nergiz,
Köl boynuma dola Nergiz.
Dodaqların ham şekerdir,
Dilin batıp bala, Nergiz.”
Şahta, boran, acılık, hırman,
Soldurduğu “Nergiz”lerin
Pataları göncelener,
Üreyine ümid dolar,

388

Güneş parlar, nür elener.

* * *

Uşak iken, körpe iken,
Men bu pozğun, sarı, solğun
“Nergiz”lerin birisinin,
Kucağında boy atmışam.
Bu nağmeler, zemzemeler
İhsasımın tayasıdır,
Şe‘rimin de mayasıdır.
Üregimin tellerini,
Ezel başdan sızıldadan,
İlhām veren, bēşik olan,
Kobarıdır, anasıdır.
Hatırına, gelir - gelmez,
İlhāmımı bilir bilmez,
Ellerimin yarattığı.
Yaradanı yād verilmaz,
Hec bir şā‘ir, hēc san‘atkār
Nażiresin yaza bilmez,

oşmalardan almışam men.

389

Knl sazın, zurnaların,
Dhllerin gr sesinden,
‘ Āřıkłarın, ozanların
Knl aan naĝmesinden
yreniben almışam men.

* * *

şeherime son illerde
ylediĝim bir seferde,
İraşmetlik ‘emim ilen,
Bu yrleri gezen zāmān,
oca ‘emmim, bir nokşada,
Drt bir yanın sıza sıza
İri, “tek gn” bařmaĝını
Yre dyp, mene dnp:
-Baĝ burada, dz burada
Sen doĝuldun dye, ble
řĝbetine devam tdi:

-ırĝ, elli il bundan evvel,
Bu maşallede ĝıyavan yoĝ,
390

oĝlu palık demkeeler,
Daĝmacıkłar tikilmiřdi.
Ĝānın, begin, şabi‘atın,
Ĝāzabına tuş olanlar,
Olurundan, yr yurdundan,
Srgn olup şovulanlar,
Sehre şaıp yk - yapların,
Bu daraşlık, kap şaranlık
Demkelerde aardılar.

Bizim de ķādīm bahalıķda,
“ tmenlik” illerinde,

Varı - yoğu elden vèrip,
Kendimizin terkin kılıp,
Baş götürüp şehre kaçdık.
-Néce dèyir, gâribligin,
Petavasın burda açdık.
Yazık anam sen doğulan,
“Hasan dağı” adlanılan,
Bir göz damlı dağmacığı,
391

Her ayını beş kırana,
Yiyesinden kira tutdu.

Onda bizler uşak idik,
Atam, kağam ölmüşdüler.
Böyüğümüz irahmetlik
Atan idi, o da ancağ,
On dörd, on beş yaşında idi.
Kara günlü yazık anam,
Böyük oğlun nöker vèrip.
Özü ise varlıların
Évlerinde çörek yapıp,
Yetimlerin sahlayardı,
Günler ötüp dolanardı.

Sonra atan évlenerken,
Dağmamızı iki éyledik.
Seni anan burda doğdu,
Dèye ‘emim, üreyinin
Kitābını varaqlayıp,
Hayātının, hayātımın,
392

Hırman dolu, keder dolu
Lövhelerin, şahnelerin
Bir - bir mene göstererken
An içinde, hātırımın

Derin - derin diblerinde
İtip batan hâtıreler,
Dirçelirdi, cânlanırdı.
İlk günlerim, keçmişlerim,
‘Emim déyen dar daħmacıķ,
Bir sinema perdesi tek
Kaşerimden geldi keçdi.
“İzzet” nenem, “Kişvêr” ‘emem
“Can Nene”mi hâtırladım.

Men hele çoķ kiçik iken,
“Ayaz”, ya da “Araz” adlı,
Hırdaca bir qardaşım da
Varım imiş. Sır - sıfatı,
Mene yuħu kimi gelir.
Söyleyirler, o, bir gözêl
Etlî - canlı, isti qanlı,
Qara telli, şîrîn dilli

393

Demir kimi uşaq imiş.
Bir gün menle oynayarken
Sürütmesin dalı - dalı,
Çeke - çeke, birden - bire,
Heyetîn bir bucağında,
Qoyuplarmış qaynar suyun
Qazanına düşüp ölmüş.

Yādımdadır, yazıķ anam,
Herden - herden ğamlanırken
Gözlerinin yaşı pır - pır
Yanağına aħa - aħa,
Dövür - birin unudaraķ.
Göz vurmadañ baħışların
Bir noķteye izliyerek,
Yana - yana ağlayardı,

Ḥaz̄in - ḥaz̄in sızlayardı:
Araz, Araz, Ḥān Araz,
Denize aḥan Araz.
Sêvdigim gemidedir,
Gel êyleme ḳan Araz.

394

“Arazı ayırdılar,
Ḳumıynan doyurdılar,
Men senden ayrılmazdım,
Z̄ûlm ilen ayırdılar.”

“Araz senden kini keḳdi,
Kim ġarḳ oldu, kim keḳdi,
Yār menden el çekmezdi,
Bilmem kimden him keḳdi”¹⁹.

Men ḳardaşsız, tek büyüdüm.
Tek gezende, dolananda,
Uşaq iken uşaqlarla,
Oynaşanda, savaşanda,
Ḥayātımın her bir - her bir
Yênişinde, yokḳuşunda,
Çetinlige tuş gelende,
Ḳardaşsızlık, kömeksizlik,
Derdi meni sarsıdardı.

395

Ḳardaş, arḥa, el, ürekdir.
Ḳardaşsızlık yamān derddir.

Son illerde “Ḳorḳud Dede”
Dāstānları sırasında,
Segrek'in nağılımı
Oḥuyarken, şe‘r, ederken
Bizim ḳādīm ‘ādetlere

¹⁹ Bu üç bend halk bayatılarından.

“Kardaş Andı” dèye - borcun,
Her igidin zemmesinde,
Olduğunu anlayarak,
Bir de, derdim tazelendi.
Ancak bu ğam tekçe mene,
Ata, ana birliğinden
Doğuluban doğrulan bir
Kardaşlıktan mehrum olmak,
Dayaksızlık, arhasızlık,
Derdi dèyil, ğamı dèyil.
Ara, ahtar üregimin
Nisgilini derdinden bil.
396

Medeniyet yükselse de,
Uzak yollar kısalsa da,
‘İlim, şan’at insānları
Bir - birine bağlasa da,
İnsanlığa çoğ yarasan
Umanizma, insāncılık,
Müteraki, enter neşenal,
Fikirleri, hıssaları
Haqqı sèver, insānperver,
Ürekleri kapsasa da,
Yüz efsūs ki, “Kardaş Andı”
Kimi, beşer hayātının
Nābālîğlık ‘ādetleri;
Hele - hele zorluların
Milletçilik duyguları
Karşısında lāzımı bir
Sīlāh kimi sağlanılır.
Bu yaramaz çağnaşmanın
Ağacını kimler yèyir?
Varı - yoğru oğurlanmış,
Dalı kalmış, doğranılmış
397

Kiçik eller, "biz" kimiler.

İngilistan, Amèrika,
Fransa, ya İtalya,
İsrayiller, Arab, Jermen,
Her zāmānda, bugün, dün
"Milletçilik" andlarına
Dayanarak bèle ancak,
Hövkürürler, güvenirler.

Kimse bunu açık - aydın
Ört - basdırsız demese de,
Berberiyet döresinin
Kıanunları hele - hele,
Şiddet ilen hökm sürür.
Èl - arhasız milliyetler,
Hele güçlü çöhlüklerin,
Kıudretsizler zorluların
Ta' mesidir, kölesidir . . .

398

Men: İnsanlar bir birinin
Kardaşdır, sırdaşdır,
Deye bir gün, iki gün yoğ,
'Ömür boyu haray çekip,
Kalem çalıp, boğaz yırtıp,
Şe'r yazıp, yaratmışam.
Hayatımın kitabçasın
Varaqla bağ, gör ki ancak,
Heç derdimi, hiç ağrımı,
Mağküm insān derdlerinden
Ayırıban bölmemişem.
Men özümü, öz elimi,
Yağın, uzak insānlıktan
Heç de artık sevmemişem.
Men yağlımı, yavanımı,

Her yèrdense, her eldense,
Olur olsun, her gün her an,
Ac yalavac insānlarla
Bölmekliğe hazır olup,
399

Bu sözümde şādık durup,
Tam varlıkla dayanmışam.
Lākin, hele, yazık dünyā
Milliyetçilik hülyāsında
‘İnādına devam édir.
Umanizmi sayan kimdir,
İnsanlığı anan kimdir?

Men kudretli kolu zorba,
Bir milletin şā‘ iri tek,
Hayāsızca öyünüben,
Éllerime “üstün nejad”
Hülyāsıyla hākim olmak,
İnsanları çalıp çapmak
Derslerini vèrmemişem.

Men ezilmiş, haqqı itmiş,
Varı - yoğu elden gètmiş,
Ağır - ağır sitemlere,
Me‘ rüz kalmış, esir düşmüş
400

Milletin, milletlerin,
‘Ömrü maḥkūm insānların,
İnsanlığın şā‘ iriyem,
Oḡucum, men, “Kardaş Andı”
Dèye - bugün söz açsam da,
Haqla meni, Haq vèr mene,
Öz derdimi çekmesem men,
Bu “vansefa” zemānede,
Derdlerimi kim çekecek?

Veçendaşım, yol yoldaşım,
Kardaş Andı farklılanır
Milletçilik Andı ile.
Sözlerimi artık düşün,
Derin - derin fikir eyle.
Bütün insân kütleleri
Bir - birine kardaş - deye
Kaygı çeke, gamın göre.
Bilen yola uğramadan,
Doğru deyim, hele men de
Dönmerem öz andımdan.
Hele küçük milletlere,
401
Kardaş Andı muqaddesdir.

Bütün insân, hırda, kelân,
Bir bağı tek kovuşmadan,
Kardaş deye and içmeden,
Öz andına öz yolundan men
Dönenmerem hergiz, bir an,
Hele - hele, “ırk birliği”,
Kan birliği zırnasını
Çalanlar var dünyamızda

Kan kardaşım, veçendaşım,
Maḥkûm insân derdi - deye,
Her ağrısı, her derdivi,
Çekirem öz derdim kimi.
Şenliğinde, gamında da,
Seninlenem, seninlenem.
Tam insânlar beşeriyet,
Ağ, kırmızı, sarı, ara ,
Kardaş - deye, sırdaş deye,
402
Kucaklaşıp öpüşmeden,

Doğmalıklar, kardaşlıklar
Devam edip yaşayacak!
Maḥkūm insān bu ilķara
Sıgınarak, dayanarak
Vuruşmasa, çarpışmasa,
Şere şorluk, işgalçilik
Resmin tōkūp dađıtmasa,
Ĝāret olmuş taptalanmış
Ḥaḥķın, meger uduzlanmış
Ac ķurdların çengesinden
Yalvarmakla, sıtkamakla
Dilenmekle mi alacak?

Maḥkūm olmuş milletler,
Bizim kimi fenā eller,
Ķardaş deye - bir - birine
Dayanmasa, hōvkürmeşe,
Baş koyuban cān vèrmese,
İnsāncılık güneşi bes,
403

Hardan - haçan baş kaldırıp
Nūr saçacak, parlayacak?!

Oğuzların zāmānında
Uşun Ķoca deyriler bir
Er yaşarmış, bu kişinin
Ancaķ iki oğlu varmış.
Bōyūķ ođlan Egrek adlı,
Deli ķanlı, adlı - sanlı
Bāhādır bir igit idi.
Bayındır Ḥān dīvānına
Kōnlū haçan isteyirse
Varabilir,
Ĝeder, gelir.
Ḥān Ķazan'ın meclisinde

Oturarken kararlanmaz,
H c kimseni anıp sanmaz.
Y ne bir g n o begleri,
İgidleri, erenleri
Basıp k cip H n Kazan'ın
404

Karşısında oturarken,
Oğuzlarda Ters Uzamış
Adlanan bir er var imiş:
-Mere, Uşun Koca oğlu!
Bu oturan begler b t n
Oturduğu yerlerini,
Kılınç ile, emek ile,
İgitlikle alıpdırlar.
Mere, Egrek! S yle g rek,
Sen nemisen, neylemisen?
Baş mı kesdin, kan mı t kd n?
Ac doyurup yalnızık mı
Donaldıpsan?d ye aydır.
Ters Uzamış, mere g rm ş,
Baş kesmek mi, kan t kmek mi
İgitlik, ya h ner midir?
D ye Egrek cev b v rmiş?
-Beli b y k h nerdir bu
D ye d n p Terz Uzamış
S zlerini te'kid  dir.
Ters Uzamış'ın d dikleri
405

Egrege ağır geldi.
Uru durdu Kazan Beg'den
Ağın d ye izin istedi.
Salur Kazan ağın v rdi.
An i inde say cıdalı,
 c y z igid ayrıldılar.
Alay kurup Egred'in

Dövresine yığıldılar.
Miyhanada toy tutuldu,
Bêş gün yeme - içme oldu.
Sonra Şurûr dâhilinden,
Göyce deniz sahiline
Çatana dek el at çapdı,
Ġalbit doyum oldu.
Yol alınca kalasına
Ugramışdı Kara Tekür
Orada bir qoruq yapmış.
Qaz ve toprak uçarlardan,
Yürürlerden kèyik, dovşan
Bu qorğa dolduruban.
Bunu Oğuz beglerine,
406
Tele qurmuş kâfir, dème!
Egrek'in bu qoruğa
Yolu düşdü,
Aşı pişdi.
Qapısını avatdılar.
Sıgın kèyik, qaz ve toyuq
Ovlayıban, quşlayıban
Yèyip - içip atlarının
Yeherlerini aldılar.
Gèyimlerin çıhardılar.
Qara Tekür casusları,
Bunu görüp casusladı:
-Oğuzlardan ağır - ağır
Atlı geldi, qoruğunun
Qapısını avatdılar.
Ne durupsuz sıgın kèyik,
Qaz ve toyuq ovlayıban,
Yèyip içip - atlarının
Yeherlerini aldılar,
Gèyimlerin çıhardılar.

Ne durmusuz? Altıca yüz

407

Azkın dinli, kara donlu

Kāfir kalhdı, atlanıban

İgitlerin üste kondu.

Üç yüz igid kırıldılar.

Egreg'i de dustak edip

Apardılar, Alıncanın

Kalasına burahdılar.

Kara - kara uca dağdan haber aşdı,

Kanlı - kanlı gür sulardan haber kèçdi,

Kalın Oğuz ellerine haber çatdı.

Uşun Koca ağban evi

Karşısında şiven kopdu.

Kaza benzer kız gelini

Ağ çıkarıp kara geydi,

Acı dırnağ üze vurdu.

Başı lovlu Uşun Koca,

Ağca üzlü hatını ile,

Oğul - oğul deye - durup,

Üzün cırıp, başa vurup,

Ağlaşdılar, bozlaşdılar.

408

Kabırkalı ulayarmış,

Yeyeli de böyüymüş.

Meger hanım, Koca Beg'in

Kiçik oğlu Segrek,

Bāhādır alp igit oldu.

Bir gün yolu begler ilen,

Bir dernege uğraşarak,

Yeyip - içip mest oldular.

Egrek kalhip abdest için

Dışere çıhdı gördü iki

Öksüz oğlan, çekişirler.

Ne oldunuz, oğlan! dye
Bir şapalağ birisine,
Birini de o birisine
Yapışdırdı.

Eski donun biti,
kszn dili acı olur.
Oğlan aydır: Mere bizim
Ytimligimiz ytmez mi,
Hele bizi sen vurursan?

409

Hnerin var, ğayretin var,
Ėt Alınca Őalası'ndan
Esir dşmş ĩardařını
Alıp ĩurtar.
şegrek aydır: -Mere syle ğrm,
ĩardařımın adı nedir?
Oğlan aydır: -Eğrek'dir.
Segrek aydır: Dz dyirsen,
Eğrek'e Segrek yaraşır.
ĩardařım sağmış ise,
Onsuz Oğuz'da durmaram.
ĩaranĩulu ğzlerimin
Aydını dye ağladı.
İĩri şhbete ğirdi, izden istedi.
Beglere: -Ėoř ĩalın, ddi.
Atını ĩekdiler, mindi,
Atasının obasına
ĩapıp geldi.
Atdan dşd,
Anasının dilin aramak istedi.
Segrek ğrek ne syledi:
410
-ĩalĩıbanı toparlanıp uru durdum,
ĩara yallı ĩazılıĩ ata btn mindim.

Egri yatan Ala Dağ'a at çapırdım.
Kalın Oğuz ellerinde dernek varmış,
Ora vardım. Yemek - içmek arasında
Boz atlı bir çapar geldi, bele dedi:

-Çoğ zāmānmış Egrek adlı bir igit,
Yād ellerde dustak imiş.
Kādīr Tanrı yol vèriben çıhip gelmiş.
Bunu çapar dèyèr dèmez, o igide karşı
Gètdi.
Ana men de varayım mı? Ne dèyirsen?

Anası burada söylemiş,
Kulağ asağ ne söylemiş!
-Ağzın üçün ölüm oğul!
Dilin üçün ölüm oğul!
Karşı yatan kara dağ'ın
Yıhılmışdı, ucaldı ahır.
Ahtıntılı gür suların
Sovrulmuşdu, çağladı ahır.

411

Kaba ağacda dal budağın
Kurumuşdu, yaşardı ahır.
Kalın Oğuz begleri
O igide karşı gètse,
Sen de vargil o igide.
O igide yètişince,
Ağ boz atdan yère yèngil.
El bağlayıp edeb ilen,
O igide selām vèrgil.
Elin öpüp boynun kuçgil.
Kara dağım yüksegi kardaş dègil,
Ne durursan oğul, yortgil.

Oğlan burada anasına söylemiş:

Ağzın kurusun ana
Dilin çürüsün ana
Benim büyük karıdaşım.
Var imiş dönsem olmaz
Karadaşsız Oğuzda men
Dursam olmaz. Ana haqqı
Tanrı haqqı olmasaydı
412

Qara pülâd öz kılincım
Tutardım, ğafillice
Kara başın kesdim.
Alca kanın yer üzüne
Tökërdim ana ay zâlîm ana
Uşun Qoca gelip aydır:
Bu haber yalnızdır, inân
O çağ kaçıp buradan ğeden
Senün ağan dëgil oğul!
Ağ saqqallı men babanı
Bozlatmagil ağ birçekli
Ananı sen ağlatmagil

Oğlan burada söylemiş:
Üç yüz altmış alp erenler
Ova minse, kanlı keyik üzerine
Qovğa qopsa, qarındaşlı
Merd igitler qalhar qopar.
Qarındaşsız miskin igit,
Ensesine yumruq deyse,
Ağlayıban dörd yanına
413

Bağar olur, ala gözden
Acı yaşın töker olur.
Ala gözlü oğlunuzu
Görenecen, a beg baba!
Hatın ana esen qalın!

Ata-ana söylediler:

-Bu haber yalnızdır oğul,

Gétme kayıt!

Oğlan aydır gelin meni

Öz yolundan ayırmayın.

Yalkız ağam tutulduğı

Qalaya men varmayınca,

Qardaşımın ölüsünü,

Dirisini bilmeyince

Ölmüşse de, onun qanın

Kāfirlerden almayınca,

Qalın Oğuz ellerine

Qayıdıban geldigim yoğ!

Ata-ana ağladılar,

Qazana ādām saldılar:

-Oğlan qardaşını anmış,

414

Durmaz, gèder bize

Ne öyüd vèrirsen?

Salur Qazan: Ayağına

At tuşağın vurun, dèdi!

İgit oğlan nişanlı idi.

Ter telesik toy èyleyip,

Deve kesip at öldürüp,

Qoç kırdırıp oğlancığı

Gerdek qurup gelin ile,

Bir gerdege burağdılar.

Oğlan kılincin çığardı,

Qız ile öz arasına burağdı.

Qız aydır: Kılincin keser, igit

Murad vèr, murad al. Yoğsa men saralaram.

Oğlan aydır: Mere qavat qızı

Bilgil, kılincim doğranayım,

Oğuma sancılayım, oğulum doğmasın,

Doğa ise, on yaşına varmasın.
Ağam üzün görmeyince,
Ölmüş ise kanına kan etmeyince,
Bu gerdege girdiğim yoğ!

415

Uru durdu, geyim geydi,
Şāhbāz atın yeherledi.
Sīlāhlandı dönüp aydır:
-Kız sen bir il gözleyersen,
Men bir ilde gelenmesem,
Sen iki il gözleyersen.
Üç il gözle, gelenmezsem,
Onda benim öldüğümü
Duyup bilgi, aygırımı
Boğazlayıp yasımı tut,
Aşımı vèr, gözün her kimi
Tutarsa, könlün her kimi
Sèverse, ona vargil!

Kız burada söylemiş,
Görek hanım ne söylemiş:
-Merd igidim, men seni bir il
Gözlerem, gelmesen iki il
Gözlerem, Gelmesen üç, belke de dörd,
Bèş, altı il gözlerem.

Altı ilde gelmez olsan,

416

Altı yolun ayrıcından,
Çadır kurup év tikerem.
Gelip - gèdenden soraram,
Hèyir haber getirene
At vèrerem, don vèrerem.
Yamān haber getirenin
Başın kesip öldürerem.
Erkek sinik üzerime kondurmaram,

Bu dünyāda yār tutmaram.
Mūrād vèrip mūrāda, gèt.
Oğlan aydır: -Kavat kıızı,
Kardaşımın başına men
And içmişem, dönmeğim yoğ!
Kız aydır: Kadem şom ad alınca,
Üreksik gelin dèsinler.
Men gèdlim kayın atama,
Kayın anama söyleyim:
-Anamdan iyi kaynana,
Atamdan iyi kaynata.
Kaytıbanın buğrası ürküdü gèder,
417
Savranlar önünü ala bilmez.
Kara çoç ayđrın ürküdü gèder,
Ilhıçılar önünü ala bilmez.
Ağ ağılın çoçları ürküdü gèder,
Çobanların önünü ala bilmez.
Ala gözlü oğlun böyük kardaşı andı gèder,
Ağca üzlü gelinin önünü ala bilmez,
Size mā' lüm olsun dèdi.

Ata, ana ah ètdiler.
Yèrlerinden kalhdılar,
Oğul, gètme söylediler.
Gördüler çāre olmadı.
Oğlan dèdi elbette o
Ağam tutulan kalaya
Varmayınca ola bilmez.
Ata-ana: Var gèt oğul,
Uğurlarun açık olsun.
Geleceğin olsa eger,
Esen varıp sağ gelesen!
İgit oğlan atasının, anasının

418

Elin öpdü, kara çoç ata sıçradı
Géceni gündüze katdı.
Üç gün gece gündüz yorutdu.
Dereşam ucundan keçdı,
Kardaşının tutulduğu,
O koruğa geldi çıhdı.
Nêçe kâfir ilhıçısı
Gördü, yabı gözleyirler.
Kılınç çekip altı kâfiri tepeledi.
Dovul çalıp yuntları hörkütüdü,
Getirip koruya saldı.

Géceni gündüze katıp
Üç gece - gündüz at çapmış,
Karanşulu gözlerini yuğu aldı.
Kazlık atın cilovunu
Bilegine keçirerek,
Çemenlikde yatdı, uyudu.
Meger kâfirin casusu
Gelip bêle haber vèrdi:
-Oğuzdan bir deli igit

419

Çıhıp geldi, ilhıçıları öldürdü.
Yuntları hörküdüben
Gétirip koruya saldı.
Tekür aydır: Altmış nefer
Hızır yarağ âdām seçin,
Gèdip tutup gétirsinler.
Altmış yarağlı seçdiler,
Sèçilenler oğlancığın
Üzerine yöneldiler.
Geyimin cingiltisinden,
Bedö atlar şeyhesinden
İgit meger ayılar mı?

At kulağı sayık olur.
İğidin mindiği ayđır,
Çekdi oğlanı uyatdı.
Bağdı gördü kim bir alay
Atlı gelir, sıçradı,
Atın mindi, adı güzel
'Muhammed'i yāda saldı.
Kāra donlu kāfirlere
Kılınc koydu, basdı
420
Kālaya kaytardı.
İğit yuğudan doymayıp
Yatağına dönüp geldi.
Yēne atın cılovunu
Bileğine geçirerek
Başın koyup düşdü yatdı.
Kāfirlerin sağ kalanı
Kaçıp Tekūra geldiler.
Tekür aydır: Tü özüze,
Altmış kişi bir oğlanı
Basmarlayıp tutanmadız!
Bu kere yüz kāfir minip
Oğlana hücum ētdiler.
Ayđır yēne çekdi oğlanı uyatdı.
Oğlan durdu bağdı, gördü
Kāfir alaylanıp gelir ata mindi,
Adı güzel 'Muhammed'i yāda saldı.
Kāfirlere kılınc koydu,
Getirip kālaya tığdı.
Döndü geldi, yuğusundan
El çekmeyip atdan yēndi,
421
Cılov kolda düşdü yatdı.
Bu kere at cılovunu,
Oğlancığın bileğinden

Boşaldarak koydu kaçdı.
Kāfirin cān kırtaranı
Kaçıp Teküre geldiler.
Tekür aydır: -Bu defa
Üç yüz atlanın.
Kāfir aydır: Varanmarık,
Hamımızı kırar töker.
Tekür aydır: Bes ne étmek ?
Varın gedin dustak olan
O igidi alıp gelin.
Tepik vuranın elinden
Boynuz vuran gele bilir.
Oğlana siz don geydirip
Ayğır verin, bu delinin
Karşısına gönderin.
Geldiler Egrek'e söylediler:
-Mere igit, Tekür sene
Himmet kıldı, burada bir
422
Deli igit tapılıpdır.
Bütün yolçu, yolaççımın,
Çobanların, çoluğların
Emeklerin tutup alır.
O delini tutup öldür,
Seni burağak koy çığ gêt!
Egrek hoş ola, dèdi.
Egrek'i çıhardılar.
Saçın, saçkalın yoldular.
Bir at, bir kılınc verdiler,
Üç yüz kāfir de gende durup
Çoğ ırāğdan o delini gösterdiler.
Egrek aydır Tekürdan buyuruğ
Sene oldu, sen tutgilen.
Egrek aydır o yuğuda
Siz kırğmayın, gelin tutağ.

-Harda yatıp? oltuğu
Altından bağar alĐar bize,
Gen dũnyānı dar gũsterer.
Őzũn var - get sũylediler.
-Men vararam, el ayacın

423

Bağlayaram, ondan sonra
Siz gelersiz, dedi Egrek.
O sıÇrayıp kāfirlerden
Aralandı, atın sũrũp
oÇ igiden ũzerine
Geldi - ığdı, atdan yendi.
Cılovunu bir budaca iliğdirdi.
Bağdı gũrdũ ayın ondũrdũne
Benzer, ala gũzli, maĐbũb ũzli,
Genc bir igit minciğ - minciğ,
Ter damlası gũl ũzũnde
Minciğlanmığ, geleninden
Gedeninden Đaberi yok.
Dolandı bağı ũste geldi,
ArĐasında opuz gũrdũ.
ığarıp eline aldı,
Dillendirip sũy sũylemiĐ,
Gũrek Đanım ne sũylemiĐ:
-alĐıbanı yerinden duran igit,
Ala Dağdan gece iken ağan,
AĞıntılı gũr suları delip keğen,
Đariblige gelen yatar mı olur?

424

Menim kimi ağ ellerin dalısından bağladıban
Donuz damında yatır mı olur?
AĞ saĐĐkallı babasını, ağ birĐekli anasını
AĞladıban sızladır mı olur?
Ne yatırsan, gāfil olma, gũzel bağın
aldır igit,

Gözün açgil igit.
Kādîr vèren dadlı cānın yuğu almış,
Arhasından kollarını bağlatmadan,
Ağ sakçalı beg babanı, karı ananı
Ağlatmadan,
Kalın Oğuz ellerinden gelen igit, ne igitsen?
Yaradanın haqqı için durup gelgil,
Dörd yanını kâfir aldı, belli bilgil.
İgit oğlan semiredi,
Uru durdu, kılıncının
Kabzasına el atdı kim,
Onu çırpsın, gördü elinde
Kopuz var, bêle dèyir:
-Mere kâfir, Dedem Korkud
Hörmeti için çırpmadım.

425

Eger kopuz olmasaydı,
Dutsak ağam başı için
Seni iki böler idim.
Çekdi kopuzunu aldı,
Sonra dönüp bêle aydır:
-Ala şābāh dan yèleri esende,
Yerimden durduğum kardaş üçündür.
Ağ - boz atlarımı kamçılایban
Terledip yordüğüm kardaş üçündür.
Kalanızda dustak vardır, dègil mene,
Kara başım kurbān olsun kâfir sene.
Burada Egrek söylemiş,
Bağak görek ne söylemiş:
-Ağzın için ölüm kardaş,
Dilin için ölüm kardaş,
Kalarından, koparından
Sorar olsan ne yèrdensen?
Kara gerdün içresinde,
Yolun azsan umarın ne?

aba  alem g t ren serd rız kimdir?

İgit, Sen n baban kimdir?

426

Alp er erden ad yaşıрма   ayıb olur,

S yle igit adın nedir?

Bir daı burada s ylemi:

-aytıbanımı g dende sarvanım mısan?

ara oun g dende ılıım mısan?

A aılım g dende obanım mısan?

ulaımda olayan n yibim misen?

B şikde oyup g tdiğim ırdaca

ardaım mısan?

İgit kimsen, d gil mene,

ara baım urb n olsun bu g n sene.

Segrek burada aasına b le demi:

-ara gerd n irisinde yol azarsam,

Umudum Allah.

aba  alem g t renim  n Bayındır.

ırı g n  amle ılan alpım, azan.

Babam adın sorar olsan, Uun oca

Menim adım sorar olsan, Segrek.

ardaım var imi, Egrek.

Bir daı aydır:

427

-aytıbanın g dende sarvanınam

ara oun g dende ılıınam

B şikde oyup g tdiğin ardaınam!

Ulu arda Egrek burada s ylemi:

-Azın  c n  l m arda!

Dilin  c n  l m arda!

Er mi oldun, igit mi oldun?

ariblige ardaını atarı geldin?

İki ardaş bir - birini
oca oca grşdler.
Ulu ardaş Segrek'in
Boynun pd, Segrek dağı
Egrek'in elin pd.
 yüz kfir ırklardan
Bağırdılar, ayıtdılar:
-Görüşdüler, kş bizimki
Onu yığa, glib ığa.
Gördüler ki grşdler,
uuşdular, Çazlık atlar
Minişdiler, ara donlu
428
Kfirlere at saldılar.
ırılanlar ırıldılar,
açanları ova ova,
O alaya tığadılar.
Dönüp gelip yuntları otlağından
ığardılar, dvl vurup
Önlerine buradılar.
Yola girip Dereşam
Suyundan kip,
Gece - gündüz yol geldiler,
Oğuzlara ytişdiler.
anlı kfir ellerinde
ardaşını alıp gelen
Beg Segrek, ağ sađđallı
Babasına muştuluğu
Gnderiben, babam mene
arşı gelsin, ded, durdu.
Uşun oca obasına
apar geldi, đaber vrdi:
-Muştuluğ vr, gözün aydın!
Oğlanların her ikisi,

429

Sağ selâmet çıhıp geldi.
Koca eşidip şad oldu.
Gümbür gümbür nağaralar döyüldü,
Tunc borular çalındı,
Ala bargāh tikildi.
Atdan aydır, deveden buğra,
Koyun dan қоç kırdırıldı.
Uşun Koca iki oğluna
Karşı geldi atdan yendi,
Oğlanları ile görüşdü.
Kucaklaşdı aḥvāl sordu:
-Siz hoş mısız, esen misiz,
Oğlanlarım şükür kıldı.

Altunluca günlüğüne
Karıtdılar, yemek-içmek
Şadlık oldu, iki qardaş
Analarına geldiler,
Elin öpüp sevindiler.
Uşun Koca, ulu oğluna
Daḥı, güzel gelin aldı.
Toy tutuldu, iki qardaş
430

Bir - birine sağdış durdu.
Her ikisi gerdeklere
Varip girip maḥlep alıp,
Hoş oldular.
Çağırdılar, Dedem Korkud
Geler oldu, şadlık çaldı.
Soy soyladı, boy boyladı,
Bēle dedi:
-Qardaşına arḥa duran,
Merd igide Haḫ yār olsun!
Ayrı düşen cüt qardaşlar,

Bir - birini tapar olsun.
Uzun yaşın sonu ölüm,
Ulu Tanrı merd igidi,
Ölen zāmān pāk imāndan
Ayırmasın, günahızı
Muḥammed Muṣṭafa'nın
Abırına bağışlasın!
Āmīn déyen dīdār görsün!

431

ĠURTARIŞ

Béledir qardaşlıq, béledir ılqar,
“Qardaşlıq” sözünde derin ma‘nā var.
Ne ola görüşe bütün qardaşlar,
Huşuşen bizim tek qarğınmışlar.
Partlayıp dağıla danqaz qayalar,
Sözlükden pozula “ayrılık” sözü,
Unudula birlik - ayrılık sözü,
Qardaş déye qalḥıp qavuşa insān.
Qanı yumayalar daha qan ilan.
Ne qalmaqal ola, ne de gileylik,
Tariḥden siline doġma, ögélyik.
Qardaş talamaya qardaş emegin,
Bir biri ile böle ḥelāl ekmegin,
‘İlmi, kemāline ḥıdmet éleye,
İnsan, insānlıġa yaraşa bile.
Qanlar aḥıtmaya başlı-başına,
Vebāla dönmeğe ‘ilmi başına.
Bomba avazına derman qayıra,

432

Herkesin haqqıça pāyın ayıra.
Ne top, ne tank ola, ne de ki yaraq,
Tek ceraḥ eline vērile pıçaq.
Kese üreklerden kin - kedüreti,
Yérine yamaya eşkı, ülfeti.
Dünyānı bürüye dostluq, meḥebbet,

Kardeşlik, yoldaşlık, şadâkat, hürmet.
Ellerde saz ola, dilde söz ola,
Açık ürek ola, güler üz ola.
Men hîmmet dileyim, siz dèyin âmîn,
446

ULAŞ OĞLU HAN KAZAN
Yène karanlıktır, yène karanlık,
Yèr üzü borandır, kıardır, dumanlık.
Kanları damarda dondurup soyuq,
Bir daldanacaq yoħ, bir sığınak yoħ.

Güneşin kervânı kölgeye düşüp,
Ayağlar kèhelip, göyerip, şişip.
Yaradan elleri soyuq kurudup,
Kurd gelip “şengili”, “mengili” udup.

Yollar qorhuludur, “kırh harâmiler”
Pusqulara yatıp kervânı gözler.
Yorğunlar yıhıldı, kaldı, töküldü,
Yatma yol yoldaşım, yatanlar öldü.

Düzdür, meş’elleri söndürüp tūfân,
Göz sèçe bilmeyir ağı qaradan.
Hele köksümüzde ürek var, ürek,
Gel, ürek meş’elin yandıraq görek.
447

Kasırğalar kıpsa esse de sazaq,
Söndürebilmez bu meş’eli ancaq.
Onun istisi ile hem kıızınarık,
Hem de ışığında yolu tapanık.

Bu sönmez alovı, gel haqır sanma,
Fânî ışıklara baħıp aldanma.
İnsân hîlkatinden, tapılışından,
Dönen yoħ, bu gün yoħ, hemişe, her an.

ahh r uvelere m  r z alanda,
Sarsılıp, basılıp  c z olanda,
Derd - am odunda, barı pişende,
Darlıa d şende, dara d şende,
Fel ket içinde el ol - alanda,
 resez, aysız, yazı olanda,
Hamı apıları balı g rende,
B t n  midlerden elin  zende,
Hansı sıınaktan muradın almış?
Ancak, bu udrete şiddını salmış.

448

ay t b rk nına atılan ins n
odan el - ol çalır, odandır, odan.
Masadı ne adar olsa da  ulv ,
T l 'i g n  o amlıdır, amlı.
H  vaht dolanmamış d ny  kemice,
ay t, nece d yir, bal ve tikendir,
Azı şerbet, ou irindir, andır.
Y nişler t z k ir, youşlar uzak,
am g n  uzundur, şen g nler kıvrak.
oşluqlarda z m n y l tek fırlanır,
Darlıa varanda durur, dayanır.
Bir yerde de bunu s ylemişem men,
Bilmem eşidip ya eşitmemişsen.

Bir yemiş y tişip d şene adar,
Y z gona uruyur, y z iek solur.
Bir arın m zvere pişene adar,
estenin el, olu alışıp olur.

449

Gerek b le olsun, yoldadır ins n,
K melidir "kem l-i hiffet ev nından"
Beli, k melidir, l kin ne adar?

Yèddi'nin ma' nāsı milyondur meger?
Odur ki, çoğları yolda qalirlar.
Atlarını yorup nalın salirlar.
Bununla her hālda yaşayır insān,
İsteyir kām ala yaşayışından.
Çoğ ideāllar ki, işde “mağşad”dır,
Hamısın bu sa' āt, bu an isteyir.
Yoğluğ dehqetli sandığı için
Ölümde de hayāt ahtarır sin - sin.
Varlığın lezzetin tamsınan insān,
Gerek de dehqete düşe yoğluğdan.
eşki, ideāli cāvīdānlıqdır,
Serencāmı ise, kabristānlıqdır.
O kabristānlığı mağşad sananmır,
Varlıqdan yoğluğa rūca' t varanmır.
Hayātı o meger sadece tapıp?
Ezelden indēye bir baş at çapıp.
Bu uzun seferin ahiri “adem”?
450
Dēyir bu dehqete inānanmaram.
Bu inanılmazlığa insān haqlıdır,
Yazığın hele ne ölmek vahtıdır.
Beli, “ölüm” acı bir vāka' yet,
Her neden el üzüp gētmek, felāket.
Ordaki her neden ümidin üzür,
Ahtarır, arayır, teselli gezir.
Söküp açanmayır çün tapmacanı,
Haqıkatden artıq séver rü 'yānı.
Şirīn efsāneler yoğurur yapır,
Dönür efsāneden öz özün tapır.
Hayāllara dalır, fikirler çekir,
Bā' zen de işi lap evhāma kēçir.
Derin rü 'yālara cumur, hoşlanır.
Gāh özün göyde, gāh “cennet”de sanır.
Kāş vāka' yetden, o, el üzmeseydi,

Her şeyi birden – bu ola bilmez
Her şeyi birden - bire doğrulabilmez
Efsanelerde de haıkat durur,
“Süzmen’i” bizlerle gizlen-paç oynur.

451

“Gözel gizlenenmez” deye, bir söz var:
“apını baqlasan bacadan baar”
Aıp gösterenmir çünkü özünü,
Çerşaba bürünür, kırpır gözünü.
“Me‘ād” serlevheli şe‘rimde de men,
İnsan älé‘ini aradırarken,
Çodandır açmışam bu mu‘ammānı,
Helelik sen onu efsāne tanı.
Hec bir efsāneye hor bama olmaz,
İmkānsız arzılar fikre yol salmaz.

Efsāne, insānlı sin- sin ataran,
İdeāl dūnyānın tebessümüdür.
Hayātda teccessüm tapıp tapmayan,
Böyük ārzuların terennümüdür.

Uçma arzısıyla hoşlanan insān,
Aya, ulduzlara konur bu zāmān.
Hayāl uzaklıda, hayāldan uzak,
452

Kehkeřānlar ilen pıçıldışaraq.
Piam vėrir, dönür cevābın alır,
Hele görülecek ço işler alır.
İndi bu bārede dūřınürken men,
Bir söz atırladım ‘ Āřı Ğarib’den:

“Üç aylı yolları üç günde geldim,
Mövlām meded vėrdi, uçdum da geldim”

İndi insān üç ay, üç illik nedir,
Yüz illik yolları bir günde gèdir.
İşde, “Mevlā”dan da meded dileyir,
Özü yarattığı minige minir.
Bunla hele de, hele de hele,
Ümîd bağlayırı “h̄ariķelere”.
Olsun, çoğ günülcdür “h̄ariķe” sözü,
H̄ariķe dèyil mi bu bayat, varlık?
Biz boş kelmelerden ne ahtarırık?
Sırrına el taba bimleyen zādın,
453

“H̄ariķe” kuyuruķ sadece adın.
Aınca yükseldikce ‘ ilim, tecrübe
H̄ariķelaşiri h̄ariķelerde.
Bilik, ireliye addım atdıķca,
Tāmāhın artırır ideāllarda.
İnsān yürüdükce, yollar aşdıķca,
İnāncı maķşede yaħınlaşdıķca.
Karşısında duran yène min divār,
Yolunu bağlayan demir қапılar,
Onu dariķdırır, onu incidir,
Rūhunu sarsıdır, ezir, kiridir.
Dincelip tapınca yénice yollar,
Қарар tuta bilmir yène de nāçar.
İdeāl atını қабаға çapır,
Mermūz қuvelere ilticā tapır.

Boş ilticādan o, ne mi ahtarır,
Teselli vèriben özün aldadır?
Yoğ, psikolojik bir sır var işde,
Bu sırrı aramaķ gerek gèdişde.
Sıgınmaķda mermūz қuveler yatır,

454

Yerinde insānın dādına çatır.
Nēce yorulanda bütün yolçular,

Daldanacaķ tapar, dincini alar.
İnsān da sığınıp tohtaķlaşarak,
Yatmış kuvelerin işe salarak,
İşin her terefin açır, arayır,
Tapdığı yoluna “inām”la varır.
Yēni bir sīlāha kullanabilir.
Bütün kudretiyle mēydana girir,
Bu kesgin sīlāhın adı ‘imān’dır,
İmān her şekilde dāda çatandır.
Sīlāhsız askerdir- insān imānsız,
Çāresi - imānsız insān korhaķdır
Her bir çetinlikde dalı kaçaķdır.
İnām maķşadına, inām yoluna,
İmān, isteginin haķķ olduğuna,
İlāhī bir kudret vardır imānda,
İnsan Allah’laşır imān tapanda.
Dönmezlik, sönmezlik, şecā‘at, ilķar,
İnāmıla tapılar, imānıla parlar.
Bütün alışanlar, bütün yananlar,
455

Yanıp dūnyāmıza ışık salanlar,
İlk korun bu sönmez alovdan almış,
Dönüp Kāranlıķa ğalebe çalmış.
Gerek bu çırağı yanar saķlamak,
İnām işāretisin torpaķlamamak.
Düzdür, mühüm inām yolu kesendir,
ināmsız insān da bir eħrimendir.
Kimsede inānmaķ, imān olmasa,
İnsanlık ne hāla kalar, ne hala?
Bir yığın maķşadsız, hedefsiz kısrak,
İşi dal-ķabağın, ķarnın otarmaķ.
Ne veyen, ne meslek, ne yol, ne āyin,

Ne istek, ne ilkar, ne dostluk, ne kin.
Ne kaygi, ne komek, ne zahmet, ne is,
Ne gorus, ne gulus, ne gelis-gedis...
Hayat, varliga direkdir iman,
Bilmirem, her neye inansan, inan.

Bir buyuk kuve de vardir hayatda,
Isde hakir sanmak olmaz onu da.
456

Toplanmak, birlesmek gucudur o da,
Ilahi guc olur birlik colunda
Bu sozi soylemis peygamberler de:
-“Yedallahu me'alcema'a” deye
Birle bir cem'lesme, iki olacak,
Lakin, ne ikidir bu iki, bahak.
Her tek-tek birlerden ustun durar, o
Bir tek' milyon olsa da, fayk durar o beledir,
Iki, uc olsa da, iste beledir,
Dibin tut, gor choluk nece kuvedir.
Choluk, beli choluk, lakin ne choluk!
Bir chok choluklardan iyidir yohluk.
Sayda choluk, hem de urekde birlik,
Choluk dedikde biz bunu gezirik.
Bu cholukda insan bahdiyâr olar,
Her bir cetinlige galebe çalar.
Bu choluk yani ki, dostluk, mehebbet,
Bu cholukdan dogur yalnız hakikat.
Choluk, ne ki, vurup-vurusmak ucun,
Insan bir-birine kovusmak ucun.
Hayat meydanina birlikde varmak,
457
Dumanli dagların bagrını yarmak.
Kahhar kuvellerle çengeleserek,
Insan dusmeninin bagrın deserek,
Insana dinc hayat kurup yaratmak,

Kemāl zirvesine dırmaşıp çatmağ.
Birlikde çalışmağ, birlikde yemek,
Hamını bir, biri, hamıda bilmek.

‘Āşık, cānım ‘āşık, dırnağ vur saza,
Gönül terlanların getir āvaza.
Baykuş tek oturup mürgülemesin,
Sahilsiz göylere gersin sīnesin.
Terlanlar çoğdandır dönüp kızguna,
Bağmır keçmişine, kim olduğuna.
İtirmiş menligin, şerefın, adın,
Cemdeklerden gezir rızkın, mūrādın.
Azgınlık insānı yamān çulkaşmış,
Dönüp rezālete teref uğramış.
Fazilet tanımır, yağışı-pis - bilmir,
Dal-kağın, bir de karnını güdür.

458

Şeytān tele kırup insān tutmağa,
Tō‘ mesin batırıp bala-kağmağa.

Cānım ‘āşık, kıyoma, kıyoma tovlansın,
Çaldır dōhülleri, belke oyansın.
Çaldır dōhülleri, elin kırbānı,
Ġaflet uykusundan ayılt insānı.
Sende “Korkud Dede” kerāmeti var,
Odur ki, sözlerün ürege kıonar.
Himmet al ilāhī kerāmetinden,
Kıoy inām parlasın söz-şōhbetinden.
Bizi bu Kıaranlık dünyādan çığar,
O kıızıl güneşli ‘āleme apar.
Apar, kıoy seçilsin kıaralar-ağdan,
Ölmez insānları kıaldır mezārdan.
Ağ alnında imān ışığı şağın,
Kıara zulmetlere od vurup yağın,
Özünden el üzer, sözünden dönmez

Egri yol tanımaz, yalan söz bilmez,
Cömerd igidlerden şöhet aç, danış,
459

Sarsılan insânın elinden yapış.
Çoşgun nağmeleri kemende dönder,
Könül ceyranının ovuna gönder.

‘ Āşık, cānım āşık, kökle sazıvı
Koy bir de dinleyim hoş avazıvı.
Seni dinledikce ilhāmım coşur,
Sözler üregimde kaynayır - daşır.
Sesin ağ suların zezemesedir,
Rūhumu oşşayan el nağmesidir.
Ohu, koy silinsin könlümün hissi,
Al, yaşıl keyinsin hayāl perisi.
Koy nağmelerinle men kol - kanad açım,
Bir de mavi donlu göylere uçum.
Zūlmet dünyāsından cānımı kırtar,
Apar, apar meni, nereye apar...
Apar mehebbetin gen dünyāsına,
Işık dünyāsına, şen dünyāsına.

460

Meger hanım,
Turabuzan pādīşāhı,
Begler begi Hān Qazan’a
Bir al kuşu göndermişdi.
Gecelerin birisinde
Yeyip-içip oturarken
Salur Qazan kuşçu başın
Çağırban: -Mere, şābāh
Kuşları al, halvetceden
Ova minek, deye aydır.

Erken minip ov yerine

Varan zāmān, bir sürü kaz
Oturar görüp, al kuşunu
Buraḥdılar. Şāhin ovdan
Alanmayıp kanadlandı.
Uçdu gètdi gözlediler,
Ḳayıtmadı, ḳala üste
Ḳonup ḳaldı. Salur Ḳazan
Saḥt şāhinin
Ardına düşdü. Dere - depe
461

Aşdı, geldi kāfirlerin
Merzin keçdi. Yüyüyürken
Ḳaranḳu gözlerini yuḥu aldı.

Begler dèyir: -Ḳayıdalım.
Salur Ḳazan: -Bir az daha
İreliye varaq, dèdi.
Baḥıban bir ḳala gördü,
Begler gelin yataḳ dèdi.
Ḳazan Ḥān'ı kiçik ölüm
Yaḥaladı, düşdü, uyudu.
Meger, dostlar, Oğuzları
Yuḥu tutsa, yèddi gece
Yèddi gündüz yatardılar.
Ona göre bu yuḥuya,
Kiçim ölüm dèyirdiler.
Meger ḳalanın tekürü
O gün ova minmiş idi.
Casus geldi ḥaber vèrdi:
-Birce bölük atlı gelmiş
İçinde begleri uyumuş.
462

Tekür derhal ādām saldı:
-Varın, gèdin kim olduğun
Bilin! dedi.

Haberçiler bildiler ki,
Bunlar Oğuz begleridir.
Dönüp haber getirdiler.
Tekür dağı koşunların
Cergeleyip ahın vèrdi.
Kazan Hân'ın iğitleri,
Bağdı gördü yağı gelir.
Ayıtdılar: -Biz Kazanı
Tek burağıp gèder olsağ,
Evinden bizi kıovarlar.
Yağşısı budur, vuruşak .
Kāfiri karşıladılar,
Cenk ètdiler, Kazan Hân'ın
Beglerinden yirmi beşin
Şehid èdip üzerine
Töküldüler, yağalayıp
El, ayağın bağladılar.
Bir arabaya yükledip
463
Örkenle berk sarıdılar,
Çeke - çeke yorutdular.
Arabanın cırıltısı
Kazan Hân'ı uyandırdı.
Çekdi bütün ürgenleri
Kırdı, tökdü. Durdu, oturdu.
Elini - eline çalıp,
Kas kas güldü.

Kāfir aydır: -Ne gülürsen?
-Mere kāfir, arabanı
Bèşik sanıp, sizi ise
Girde - yumru tayam sandım.

Kazan Hân'ı getirdiler,
Tomanın Kālası içre

Bir kıuyuya buradıılar.
O kıuyunun ağızına da
Dermanın daşı çevirdiler.
Yemegini, içmegini,
Daşcıgazın deliginden
Vèirdiler.

464

Günler ötdü, zāmān keçdi.
Bir gün tekürün ‘avreti,
Fikre düşdü: Gèdim, görüm
Bu Kıazan nece kişidir,
Ādāmlara kıan kıusdurur.
Ĥatun gelir, zindanın ağızında
Durur ve çağırır: -Hèy Kıazan Beg
Nedir halin, diriligin,
Yèr altı da mı hoşdur,
Yoħsa yèr üste mi?
Söyle görek ne yèyirsen,
Ne içirsen, ne minirsen?
Kıazan aydır: -Hèy, pis dèyil.
Ölülerin tenbelini
Yèdekleyip, yorķalarına minerem.

Tekürün ‘arvadı aydır:
-Kıazan, dinin ĥatırına,
Yèddi yaşlı küçük bir

Kızım ölmüş, kerem èle
Ona minme!

465

Kıazan aydır: -Ölülerin
Arasında ondan yorga
Kimse yoħdur, hemişe ona minirem.
‘Avrat aydır: -Vay olsun!
Senün elinden ne yèr üzünde

Dirimiz, ne y r altında
 l m z kurtulurmuŐ.
Gelip tek re s yleyir:
-Kerem  le, o tat eri
Gel kuyudan  ıĥargilen.
Kızcaĥızın b lin  zer,
Y r altında kızcıĥaza
Miner imiş,  alanları
Cem'  dermiŐ  l lere
V rdiĥimiz aşı hele,
Ellerinden  ekip alıp
Y y r imiş. Bu  adadan
Ne  l m z, ne dirimiz
 urtarmaz imiş. Dinin   n,
Gel, o eri bu kuyudan  ıĥar!

466

Tek r beglerin cem'  dip
B le aydır: -Gelin ĥedin,
 azan Beg'i kuyusundan
 ıĥarınız, getiriniz.
Bizi  ys n, Oĥuzlardan
 z  evirsin, ondan sonra
Őarĥ  lesin, bizim  le
Yaĥılıĥa da gelmesin!

Varıp ĥedip  azan ĥ n'ı
Kuyusundan  ıĥardılar.
Getirdiler, ayıtdılar:
-And i  bizim  limize
Yaĥılıĥa gelmeyesin.
Hem bizi  y, Oĥuzlardan
 z d ndergil, ondan seni
Buraĥarık,  oy ĥetgilen!
 azan aydır: -Vallah billah
Doĥru yolu g rer iken,

Egri yola gètdigim yoĥ!
Ayıtdılar: -Vallah azan
İyi and içdi. İndi
467
azan, gel bizi öy.
azan aydır: Men yèr üste
Ādām öymem. Siz mene bir
Ādām vèrin, onu minim,
Sonra dönüm sizi öyüm!

Bir kâfir getirdiler.
O kâfirin arĥasına
Yeher koyup, aĥzına üyen
Vurdular. Salur azar
Sıçradı kâfire mindi,
abırĥasın sıĥışdırı,
Küregine ovuşdurdu.
Üyeni çekdi, aĥzın kırdı.
Kâfir öldü, yère düşdü,
azan üzerine çökdü:
-Mere kâfir opuz vèrin,
Sizi öyüm. gèdip opuz
Gètirdiler ele aldı,
Görelim, Hân, ne söylemiş:
-Min min erden yaĥı gördüm,
468

Gördümse de öyünmedim.
İgirmi min er yaĥı gördüm,
Gördümse de iyilmedim.
Otuz min er yaĥı gördüm,
Gördümse de ona saydım.
ırĥ min er yaĥı gördüm,
Gördümse de kıya baĥdım.
Elli min er yaĥı gördüm,
Gördümse de el yaĥı gördüm.

Gördümse de atışmadım.
Seksen min er yağı gördüm.
Gördümse de seksenmedim.
Doğsan min er yağı gördüm,
Gördümse de donanmadım.
Yüz min er yağı gördüm,
Gördümse üz döndermedim.
Ağız dönmez kılıncımı ele aldım,
'Muhammed'in dini eşğine
Yorulmadan kılınc vurdum.
Ağ meydanda yumru başlar
Kesip saldım. Ondan béle
469

Erem dèye, begem dèye övünmedim.
Men öyünen erenleri
Hoş görmedim, er bilmedim.
Mere kâfir, elinde iken
Amān vèrme, öldür meni.
Kılıncını sal boynuma,
Kes başımı, kılıncından
Korhum yoğ, öz aşlımı
Öz kökümü sımağım yoğ!

Bir dağı söylemiş:
-Yüksek - yüksek kara dağdan
Daş yuvarlansa,
Kaba ökçem oyluğum
Karşı tutan Kazan menem.
Fır' avun şişler baş kaldırıp
Yerden çıhsa, kaba ökçemle
Perçin kılan Kazan menem..
Uca dağlar duman alsa,
Kara duman deli kıpsa,
Kara çoçumun kulağı görünmese,

470

Ėarīb eren kulağuzsuz
Yol yanılsa kulağuzsuz
Yol başaran Ėazan menem.
Yèddi başlı ajdahaya
Gelip çatdım. Hèybetinden
Soldaki gözüm aşardı.
Hèy gözüm, nāmerd gözüm,
Bir ilanda ne var imiş,
ĖorĖdun! dèdim.
Ondan bèle erem dèye, begem dèye
Öyünmedim. Men öyünen
Erenleri Ėoř görmedim, er bilmedim.
Mere kāfir elinde iken amān vèrme,
Öldür meni, itir meni,
Sal kılincın, kes başımı.
Ėılincından ĖorĖum yoğ,
Öz aşlımı, öz kökümü sımağım yoğ!

Ėazan bir dağı söylemiş:
-ArĖıç kırdā, yayĖalanır
‘Ummanların denizinde

471

Sarp yerlerde yayılmış
Kāfirlerin şehri.
Sağa - sola Ėırpınırdı üzgecleri,
Su dibinde döner bağrileri.
Tanrı menem!dèyye su dibinden
ĖıĖrařır ‘āřileri.
Önün Ėoyup tersin oğur,
Ėızı, gelini. Altun āřık oynar,
Sancıdının begleri. Altı Ėatla
OĞuz vardı, alınmadı o Ėal‘anı.
Altı erle bir men Ėazan,
Altı güne Ėoymayıban

Basdım, aldım ol al' anı.
Kilisasının y rine mesc d yaptım,
Ban banlatdım, g zel ız - gelinlerini
Ağ k ks m  ste oynatdım.
Beglerini ul eyledim,
Onda dağı erem d yip  y nmedim.
Men  p nen erenleri oş g rmedim.
Elinde ken mere k fir,  ld r meni,
472
 tir meni, ılıncından saparım yoğ,
 z aşlımı,  z k k m  sımağım yoğ!

azan bir dağı s ylemiş:
-Arıc ırda d nderdigim, mere k fir, sen n baban.
şaqaına imrendigim sen n g zel ız, gelinin.
Ağca ala S rmeli'de at oynatdım,

Atla arun  llerine apın  tdim,
Ağca H sar alası'nın burcun yığdım.
Ağ ağca getirdiler, puldur d dım,
ızıl - altun getirdiler, aldanmadım
Ala g zl  ız gelinin getirdeler aldanmadım
Kilisasını yığdırıp mesc d yaptım,
Altun, g m ş yağmalatdım.
Onda dağı erem, d yip  y nmedim,
Men  y nen erenleri oş g rmedim.
Elinde iken mere k fir  ld r meni,
 tir meni,  z aşlımı,  z k k m 
Sımağım yoğ, k fir seni  ymegim yoğ!

azan Beg bir dağı s ylemiş:
-Ağ ayanın aplanının erkeğinde bir k k m var,
473
Ortac ırda sizin sığın k yikleriz durdurmağa.
Ağ M şenin aslanında bir k k m var,

az alac yndleri durdurmağa.
Azvay urd enigi erkeginde bir kkm var,
Ağca yönlü tmen - tmen oyunu gezdirmege.
Ağ anadlı sunur uu erkeginde bir kkm var,
Ala rdek, ara azın uurmaya.
alın Oğuz llerinde bir oğlum var,
Uruz adlı, ardaım var ara Gne,
Yniden doğanını diri oymayalar.
Eline girmi iken mere kfir, ldr meni,
İtir meni, ılıncından sıparım yoğ!

azan bir dağı sylemi:
-İt kimi hafıldayan erkez ırslı,
Kck donuz lenli,
Bir torba samn dekli,
Yarım kerpic yasdılı,
Yonma ağac Tanrılı kpegim kfir!
anlı Oğuz llerini grer iken,
Bil ki, seni ymegim yoğ!

474

İndi dağı ldrrsen, ldr meni.
ldrmesen, Tanrı oysa,
ldrerem kfir seni.

Kfir aydır: Bu bizi ymek istemez,
Gelin onu ldrelim.
Kfir begleri geldiler, toplandılar.
Biri aydır: -Bunun oğlu, ardaı var,
Bunu ldrsek i ıardar.
Ble olsa getirdiler, donuz damına saldılar.

At ayağı külek olur,
Ozan dili vik olur.
azan Hn'ın ölüsünden, dirisinden,
Hç kimsenün aberi yoğ.

Meger hanım Qazan Hân'ın
Bir kiçik oğlu varmış.
Boy atıban iğit olmuş.
Bir gün şalhıp ata minip,
Bayındır Hân dıvânına gelen zâmân,
Bir kişiye çarşı geldi.

475

Kişi aydır: -İğit sen
Qazan han'ın oğlu Uruz
Deyilsen mi? Uruz aydır:
-Mere çavat, benim atam
Bayındır Hân deyil mi?
Kişi aydır: -Yoh iğidim,
O ananın babasıdır.
Uruz aydır: -Mere söyle,
Menim babam ölümüdür, dirimidir?
-Yoh diridir. O, Toman'ın
Qalasında dustağdır.
Oğlan bunu eşidince
Mell oldu, ağlar gözle
Geri döndü, anasına vardı, geldi.
Burda görek anasına ne söylemiş:

-Mere ana, görünen men,
Bayındır Hân'ın oğlu yoh,
Hân Qazan'ın oğluymuşam.
Mere çavat kıızı, bunu
Mene neçn dmezmişsen?
Ana řađđı, Tanrı řađđı

476

Deyilmişse, çara pld
z şılincım,
Ėafletinden men başını
Keser idim, alaca çanın
Yr zne töker idim.

Ana, bu sözden ağladı,
Oğlancığın kuçup dedi:
-Oğul baban selāmetdir.
Ancağ sene söylemege,
Korhardım men, kāfirlere
Gêdesin sen, öz özünü
Ota vurup, suya vurup
Helāk olup basılasan.
Onunçün sene dēmezdim.
İndi ‘emmine ādām Sal,
Gelsin görek o ne dēyir.

Ādām saldı ‘emmisini
Çağırttı. ‘Emmi geldi,
Uruz aydır: Men babam
Dustağ olduğu qalaya gétmelim.

477

İttifağla danışdılar,
Bütün Oğuz beglerine haber oldu.
Uruz babasını andı gêder,
Yarağlayula düşün.
Košun geldi alayandı,
Alp Uruz çadırlarını açdırdı,
Cebe hanasın yükletti,
Kara Göne sergerde oldu.
Boru çalıp yollandılar.
Yol üstünde kāfirlerin
Ayaşofiyası var idi.
Keşişler orda oturardı,
Olduğca sarp kilisa idi.
Atdan yēnip tācir donu gēyindiler.
Bezīrgānlar şūretinde,
Katır, deve çekdiler.
Kāfir gördü bu gelenler
Tācirelere benzemezler kaçıp gēdip

ala içre gizlendiler.
apılarını apadılar,
Burca ııp, kim oldukların sordular.

478

Bunlar aydır: -Bezrgānı.
-Yalan sōzdür, dēye
Dōnüp āfileni daşladılar.
Uruz atdan yēndi aydır:
-Hēy atamın adeinden
Şarāb içen, meni sēven,
Atdan yēnsin, bu alanın
apısına birlikde
‘Amūd vuralım.

On altı er sıçrayıp
Atdan yēndi alanlara
Yapındılar ‘amūdların
Omuzlarına oydular.
Yaınlaşıp ‘amūd ile,
apıları avatdılar.
İçeriye souldular,
Tapdıkları kāfirleri
Öldürdüler mallarını
Yağmalayıp oşun içre
ayıtdılar.

479

Kāfirlerin sıgırtmaısı var idi.
Badı gördü, ala alındı.
açıp geldi Ayaşofya alındığın
Teküre aber getirdi: -Ne durmusuz,
Üstünüze yağı geldi,
Başınıza çāre ılın.
Tekür beglerin çağırıp
Bunlarla ne ētmeli,
Dēye, sordu

-Çare buna alıpdır ki,
Siz azan'ı ıarasız,
Onlara arşı oyasız.
Bunu hamı alāh grp
azan Hān'ı donuzludan
Çıardılar, getirdiler.
Tekr aydır: Hy azan Beg,
stmze yaı geldi
Bu yaını stmzden
Ayırsan, onda seni
Buraırık, aydırsan.
Hem arāca mui' ollam,

480

Sen de, daı and i
Bizim elimize yaılıa
Gelmeyesen. azan aydır:
-Vallah, billah doru yolu
Grr iken, egri yola
Varmaım yo.
Kāfir hamı sevindiler:
-azan iyi bir and idi, sylediler.
Tekr oun toplayıp
af baladı, adır tikdi.
Btn oun azan Hān'ın
Dvresine yııdılar.
azan Hān'a gyim, ılınc,
Sng, oma, ayrı - ayrı
Cenk aleti gydirdiler.
Bu mehelde btn Ouz
Erenleri alay - alay,
Gelip ıdı gmbr - gmbr
Tavullar dyld,
Naareler alındı.
azan grd aır Ouz

481

Leşkerinin kabağında
Ağ boz atlı, demir donlu,
Ağ ' alemlî önce geldi,
Çadır kurup şaf bağladı.
Dalısınca K̄ara Ḡone
Çatıp, şaf bağladı, durdu.
Èle burda K̄azan,
At meydana sürdü, er diledi.
Boz atlı Beyrek at saldı,
K̄azan'a karşı durdu.
K̄azan burada söylemiş,
Ḡorek, hanım, ne söylemiş:
-K̄alhibanı öz yerinden
Duran igit, ne igitsen?
Dègil mene!
Beyrek burada söylemiş:
-Mere k̄afir meger meni bilmez misen?
Parasar'ın h̄işârından
K̄alhip uçan, âdâhlısın
Ayrıları alır iken
Tutup alan, Bay B̄öre'nin

482

Oğlu Bamsı Beyrek menem.
Beri gelgil mere k̄afir,
Vuruşalım, d̄ögüşelim.
K̄azan burada bir dağı söylemiş aydır:
-Mere igit, bu koşunun
K̄abağında ağ sancaklı
Alay geldi, çadırını
Hamılardan önde tikdi.
Ağ boz atlı o igidin
Adı nedir, kimlerdendir?
Başın için igit bunu
Dègil mene! Beyrek aydır:

-Mere kâfir, kimin nesi
Olsa gerek? Begimiz
Kazan'ın oğludur.
Salur Kazan üreginde
Hamd oğuyup, benim oğlum
Böyüyüben igit olup.
Bunu dedi şükür kıldı.

Beyrek aydır: -Mere kâfir
Néce olup onu - bunu
483
Sorarsen sen?
Altı perli 'amūdunu ele aldı,
Kazanın üste at saldı,
'Amüdle Kazan'ı çaldı.
Kazan özün bildirmedi.
O Beyregın bileginden
Tutdu, dartdı, çomağın
Elinden aldı, Begrek'in
Ensesine tutup çaldı.
Beyrek atın boynun kuçup
Geri döndü, Kazan aydır:
-Hëy Beyrek, gët begine
Söyle gelsin!
Bunu gören Koca oğlu
Döne bilmez Dölek Evren,
Atın saldı, méydan açdı.
Kazan burada söylemiş:
-Ala danla öz yerinden
Duran igit, sen ne igitsen?
Bedöy atın oynadıban
Gelen igit, ne igitsen?
484
Er erden adın yaşırmağ
'Éyib olur, igit senün

Adın nedir, dègil mene!
Dölek Evren bële aydır:
-Mere kâfir, benim adım bilmez misen?
Öz adı ile güvenen,
Èlden çığıp elli yèddi
Sart alanın kilidini
Çekip alan, oca oğlu
Döne Bilmez Dölek Evren
Men özümem! Süngüsünü
Ele aldı, azan Hânı
Sancanmadı, boa gètdi.
Salur azan at oynatdı,
Süngüsünü çekip aldı,
Durmadan başına çaldı.
Süngü perem perem oldu.
Döndü aydır: -Mere avat!
ayıt, söyle begin gelsin.
O da, dağı ayıdıban
Geri döndü. azan yène
485
Er diledi.
Düzen oğlu Alp Rüstem
Atın saldı arşı geldi.
azan burada söylemiş:
-alđıbanı durup gelen,
azlık atın bütün minen,
Ne igitsen, adım nedir?
Dègil mene! Rüstem aydır:
-alđıbanı durup gelen,
İki ardaşın öldürüp
Zelil gezen, Düzen oğlu
Alp Rüstem, men özümem!
O da, dağı azan Hân'a
At salıban alım dèdi,
Alanmadı. Salur azan

Ona da bir zarbe vurdu,
Sonra dedi: -Mere kavat,
Gèt, begine söyle gelsin.
O da döndü. Kazan yene er diledi.
Hân Uruz'un cılovını
Beg 'emisi Kara Göne
486

Tutmuş idi, bir an içre
Çekip aldı, kılınc dartdı.
Babasının üzerine at saldı,
Dayanmayıp çignine bir
Kılınc urdu, geyimini
Kesdi biçdi, dörd barmaq
Omuzuna zaım saldı,
Alaca kanı şorladı.
Uruz yene döndü ki
Bir daıı çala. Kazan
Çaırıp söylemiş,
Görek hanım ne söylemiş:
-Kara daıımın yüksegi oğul!
Karanđu gözümün aydını oğul!
Alpım Uruz, aslanım Uruz!
Ağ sakıallı babana, kıyma oğul!
Hân Uruz'un damarında
Şefkat kanı kaynayarak,
Kara kıyma gözlerine
Kan yaş doldu. Özün atdan
Yere saldı, atasının
487

Elin öpdü. Kazan daıı
İhtiyārın elden verip
Er oğlunun boyunun öpdü.
Begler hamı Kazan ilen
Beg Uruz'un üzerine
At saldılar, dövrenip

Hamısı atdan yëndiler.
Qazan Hân'ın elin öpüp
Buyuruban kâfirlere,
At saldılar kılinc çalıp.
Derelerde, tepelerde
Yağıları kıırıp töküp
Qalalarını aldılar.
Kilisasın vîrân edip
Yêrine mescîd yaptılar.
Uruz ise babasını
Qanlı kâfir elinden
Dartıp alıp Qalın Oğuz
Èllerine yollanaraq,
Ağca üzlü anasına
Muştuluqçular gönderdi.

488

Qaza benzer kız - gelini
Qazan Hân'a karşı gelip
Elin öpüp ayağına düşdiler.
Salur Qazan göy çemende
Çadır - otak tiktirdi,
Yèddi gündüz, yèddi gece
Toy tutuldu, düğün oldu,
Yemek oldu, içmek oldu.
“Dede Qorkud” vardı geldi,
Qopuz çaldı, merd erenlerin
Başına ne geldigini söyledi:
-Hani öydüğüm igitler,
Hamısını ecel aldı,
Yer gizletdi, fâni dünyâ kime qaldı?
Geyleyimli, gedehymeli dünyâ,
Son ucu ölümlü dünyâ!
Qâdir seni ölüm vahtı,
Pâk imândan ayırmasın!
Dünyâ varken merd igidi,

Nāmerde muhtāc  tmesin!

B şce kelme du  kıldık

489

 abul olsun,  min d yen

D d r g rs n, g nahızı

Adı g zel Mu ammed Mu tafa'ya

Ba ışlasın!

490

 AZAN BEG'İN OĞLU URUZ'UN DUSTAĞ OLMASI

Bizim  lkemizde, bizim  llerde,

Marağlı resimler, an' aneler var.

Bu g zel '  detler, bu g zel debler,

Uzak g çmişlerden  almış y dig r.

 ara kışın sonun, yazın ilk g n n,

Eskiden bizlerde bayr m dutmuşlar.

Adın, "il bayr mı", "bahar bayr mı",

Yeri gelince de, Nevr z koymuşlar.

Bu bayr m haĐĐında dillerde - dişde,

 aribe nağıllar, efs neler var.

B zılar s ylerler bu deb, bu '  det,

"Cemşid"den, "Zerd ş"den  alıp y dg r.

Ancak h ç bir '  det, h ç bir an' ane,

Muayyen bir şağşa '  yid olamaz.

491

'  det de, dil kimi  llerinkidir,

Onsuz tapılanmaz, onsuz  alanmaz.

İnsanın toplantı  uruluşları,

Bir de ki, şabi' i şuş şiyetler,

Yaradır her debi, her an' aneni.

Teş d fi işler deyil '  detler.

Bayrāmla başlanan aya şarkıda
“Araz”, “Ferverdin”, ya “Hemel” demişler.
Lākin bizim yerde sadecesine,
“Bayrām Ayı” deyir sāde kütleler.

Bu sādellikde çoğ derinlik yatır,
Bayrām “hās” ma‘ nāda işlenir baḥsağ.
Görünür yegāne halk bayrāmı imiş,
Bütün bayrāmlardan, toylardan kabak.

Bu güzel bayrāmın tapılan yeri,
‘İlm baḥımından araşdırsağ biz,
Dört fasıl manzum olan yerlerde,
Aḥtarışıp tapmaq gerek şübhesiz.
492

O yerlerde nücūm ḥesābları yoğ,
Ṭabī‘ at ayırır kışı bahardan.
Baḥanda coğrafi bölgelerine,
Bu bölgede durur “Azerbaycan”

Çoğ kadīmden qalır bahar bayrāmı,
Kimse deyəbilmez hele haçandan,
Ḳahhar ḳuvelere baş egip insān,
Ṭabī‘ ata bağı olan zāmāndan.

Él ‘ādetleridir bayrām debleri,
Çoğ ince, kütleli, aḥar - baḥardır.
Her küçük bir resmi problēmlemdir,
İçinde geçmişin izleri vardır.

Çille çıḥar - çıḥmaz işe başlamak,
Yorḳan, döşek yumak, év tuzu tökmek,
Göyerti göyertmek, semeni ḳoymak,

Èv - eşiigi silmek, bağçanı ekmeğ,
Taze paltar tikmek, mis çap ağartmağ,
493
Yumurta boyamağ, řovuręa şovurmağ,
Àĥir çerşenbede bāzāra gètmeđ,
Onun gècesi de, tarađęa atmağ.
Taze küze almağ, çer - çerz almağ,
Kelecuş pişirip, dolma doldurmağ,
Damdan çal sallayıp kulağ yatırmağ,
Girdegān oynamağ, oddan atılmağ,
Aĥşam damlar üste tonkallar yaĥmađ,
Seĥer seĥer çerşme başına çıĥmađ,
Ağırlığı aĥar suya buraĥmađ,
Bayrām hamamına gètmeđ, arınmağ,
Saça, el, ayağa ĥına bağlamağ,
Àĥir cum' e aĥşamı şabr üste varmağ,
Nişanlı kızlara ĥunça yollamağ,
Her yerde toplanıp ābidelere,
Kineni, küsünü atıp unutmamağ,
Sulara al - alvan balığ buraĥmađ.
İlin tahvilinde du' ā oĥumađ:
-Ey gönül, gönülleri yaradan,
Ey gören gözlere ışıkla saçan,
Gèceleri, gündüzleri fırladan,
494

Ey dünyānı ĥāldan ĥāla çerviren.
İl değişen kimi çol - boyun olmağ,
El sıĥmađ, bayrāmın mübarek, demek
Èv be èv dolanmağ, görüşe gètmeđ,
Bayrāmlıđ aparmağ, řirīnlik ètmeđ.

Bu hamı marağlı an' anelerden
Ma' nālı remizler aĥtarmađ olar.
Her biri açılıp araşdırılmağ,
Bir çoĥ açılmamış düğünler açar.

Bu ‘âdetlerin en gözeli mence
Ölüp gedenleri hâtırlamağdır.
Herkes ‘azîzini, hürmetlisini
Ziyâret éleyip yâda salmağdır.

Bayrâm aḥşamıdır, tutğun, kederli,
Elimde bir deste reng be-reng çiçek,
Durmuşam mezârın ayağı altda,
Éle bil köksümde vurmayır ürek.

495

Bura tekçe ata mezârı déyil,
Ölen günlerimin yatan yeridir.
‘Ömrümün günlerin diderek zâmân,
Kara toprağlara kıatan yeridir.

Bütün şîrinlikler, ağızımın dadı,
Burda basdırılıp, burda, bu yerde
Atamdan bir ovuc torpağ kıalıpsa,
Onlardan da kıalıp yalnız hâtıra.

Hardasız - hardasız kéçen günlerim?
Genlik rü’yâlarım, büyük ârzûlar,
Bir laḥza, bir laḥza, faḳaḳ birce an,
Dönüp o günlere kıayıtmağ olar?

Géçmişi arayıp aḥtarıp tapmağ,
Bir daha maḥâldır, meger ḥayâl da.
Koy olsun, ḥayâldan meded dilerem,
Vaḳ‘ ayetden bir izdir ḥayâl da.

Ḥayâl, meded senden gel kerem éyle,
Bir de meni kıaytar o zâmânlara.

496

İttirdiklerimi bir daha görüm,
Yuḥu kimi gelip kéçen anlara.

Könül laçınına kèçmiş yoğ - hâl yoğ,
Bâ' zen gelecegi de basıp kèçer.
Göz açıp yummadan açar Şehper'in
Işığdan da yéyin yèllere döner.

Hayâlin ağ yèli esir üstüme,
Hayât varağlanır, varağ be-varağ.
Bir ' ömrü tıhadır nèçe lağzaya,
Bütün kèçmişimi hatıralardan.

Qara dağdan başqa görmürse gözüm,
Bağışım işleyir yèrin altına.
Qarşımda canlanır burada yatan,
Rūhuma, cānıma en tanış sīmā.

Yārlı yaraşıklı, igit vağārlı,
Metānetle mene bağan gözleri.
Dünyālarca kayğı, ma' nā, meğebbet,
Şelesin daşıyan ata sözleri.

497

Qabar elleri ile elimden tutup,
Meni dolandırıp, gezdiren günler...
Neler his éderdim, neler duyardım,
Söz ile vasf étmek olar mı meger?

Tam güvenmegimle, tam ināmımla,
Muğlak meğebbetle inānmağ hissi.
Tūfānlar qopsa da, sèller ağsa da,
Sarsılmaz bir dağa dayanmağ hissi.
O ışıklı çırağ sönene qadar,
Ne qara qorğı, ne dehşet qanardım.
Onu her müşküle, her çetinlige
Fā' iğ olan sınımaz qudret sanardım.

Adı gelen zāmān bütün gözlerde,
Hörmet ulduzları parıldıyardı.
Andığım yegāne, sade hayāt ki,
Muṭlaq iğitlige bitdi, kırtardı.

Sade, şile - pile bilmez bir insān,
O kıadar düşünen, o kıadar derin.
498

Mene ideāldır, mene ārzūdur,
Bir gün olabilem kāş onun tekin.

Onu görmese idim, tanımasaydım,
Yaşın haqıqate inānmaz idim.
İnsanlığı onda tanıdım, onsuz
Ėaflet yuħusundan uyanmaz idim.

İndi o ‘ izzet, hürmet Tanrısı,
Hardadır, hardadır, hardadır, harda?
Ne olup o canlı şeref heykeli,
Bu üstün toz basmış soyuq mezārda.

Su töküp yuyaraq mezār daşını,
Çiçekle bezeyip, gül eke - eke.
Neler hātırımından kēçir? Kıoy kıalsın...
Kıayıdıram lākin yaş töke, töke.

Te‘ eşsüre garķ olup
Baħmadan sağa sola,
Atamdan ayrılıban,
Dönüp düşünem yola.

499
Mezārlıķda dolaşan
Pırtlaşık bir kıalender,

Öz   alemine cumup
Başında kêçir neler?

Birden bire kayıdıp
Menim üzüme baħır.
Derin baħıřlarından,
Sanki ildirım řaħır.

Sonra da gülümseyir,
Ağlayır kimi gülür,
Ancağ sir şifatından
Hörmet, inām t k l r.

-“Sındıysa da  regim,
Ėurb n o ĥ m r g ze.
K p n başı sağ olsun,
Sınar olsa bir k ze”.²⁰

Başka s z danışmadan,
Yolunu çekip g dir.
500
Y ne d ny dan  lıħıp
Öz   alemin s yr  dir.

Vel kin s zlerinden
İçimin odu s n r.
 le bil  regimden,
Ağır daş g t r l r.

G neş kimi bir ışık,
 regimi  ulĖalayır.
Meni de, o s yr  den
D ny lara aparır.

²⁰ Beşkest eger dele men, ben fedaye
Ėeřme mestet, sere Xom mey Selamet şekend eger seni

Gözümde deyişir her şeyin rengi,
Bağırarım, garibe âlem görürüm.
Ne gam güşsem kalır, ne de matemim,
Ne yoğluk, ne de ki, 'adem görürüm.

Küzeler sınısa da, küpler dolu idi,
Şurahiler meyden boş kalmayırdı.

501

Her bir gül solduğda min gül gülürdü.
Hayât bağı solup saralmayırdı.

Kayıtdım atamın kabrine bağıdım,
Daha ne mezârlık, ne mezâr gördüm.
Kara daş altında, yer altında yoğ,
Atamı özümde yaşayar gördüm.

Yene gözlerimle yaşardı gözü,
Yene doluhsundu, yene ağladı.
O, ağlamağ deyil, çağlamağ idi,
Boğulmuşdu, meni gördü, çağladı.

Dünyâdan ne büyük gâye hayâtdır,
Evvel özün ölü sandı, ağladı.
Meni görcek, kor görmedi ocağın,
Özünü yaşayar gördü çağladı.

Çağla, ata, qorğma, hele men varam,
Koymaram, koymaram sönsün ocağın
502

Hâyifdir o merdlik, o şeref öle,
Hele yüz min çiçek açacak bağın.

Men de ölüp gêtsem, yurd - yuvanda,
Kölgeli, kölgeli budahların var.

Dişi aslanların yerli - yerinde,
Kaplân tabi' atlı uşaqların var.

Bu ačan güllerin her pitasında,
Sen yaşayacağsan, sen kalacağsan.
Helâl emegive and içirem, and,
Ebedeyete dek varsam ki, varsan.

Hâğ, merd igitlerin mededkârıdır.
"Vurgun"suz bu güzel ma' nâ doğrulmaz,
"Elinde kurduğun barlı bağçalar,
Tûfânlar kıpsa da saralıp solmaz".

Lâkin zemânemiz pis zemânedir,
Korhulu yolların kervânıyık biz.
Târihin uçurum keçidlerinden,
Keçip getmelidir mağkûm neslimiz.
503

Odur ki, yorğunlar yorulup kalıp,
Efsâneye dönüp merdlik - igitlik.
Küp sinip, peymâne yere calanıp
Boşluqlardan ümid, kıyğı gezirik.

Üzüm ağacların çor vurup bütün
Bağı çayır basıp, her yer tikendir.
Sular başsız ağır, su suvaran yoğ,
Koca bağvânın da üregi kıandır.

Hâğ bâde vermege bâde tapmayıır,
Baydalar boşalıp üzü kıoyludur.
Hûmârlık öldürür mey vuranları,
El - ayak çekilip yol kıorhuludur.

'Âşık, canım 'âşık, çal kıopuzunu,
Şöğbet merdlikdendir, saza zağme vur.

Sarı sim hardadı olun urbānı,
oyma kkden dşsn, ulağını bur.

uşşeden smkler srmeye dnp,
irn nağmelerden iyāmet opar.

504

Ygren ayaklar amlayıp alıp,
Yolun yorđunluđun cānlardan ıar.

Danış, şirn cādan elini ekip,
ağ uun nā-ağla vuruşanlardan.
Danış geceleri gndze atıp,
Şeref - ayāt uun vuruşanlardan.

Danış, oy, bađbān hevese gelsin,
ubuğun, buğcusun beline tağsin.
Yol eken gzlerin otdan, ayırdan,
evirsin sularını bağa burağsin.

aşılısız ağalar ol - budağ atsin,
urular yetişsin, şireye dolsun.
Sıraya dzlsn kpler, kpeler
aynasın, durulsun, al şarāb olsun.

Merd iğitler isin, gzler ızarsın,
Bir de Bedyi atlar cvlana gelsin.
atı yay ekilsin, ılınc alınsin,
Erenler mydana merdāne gelsin.

505

Meş'eller yanmasa, ışık salmasa,
aan ışıklanır bu ara zlmat?
Dirilikle lm yağa tutmasa,
aan değişilir bu yorđun ayāt?!

Gnlerin bir gnnde

Ulaş oğlu Salur Kazan
Öz yerinden durmuş idi.
Kar yerinden durmuş idi
Kar yerin üzerinde
Otağların kurmuş idi.
Min bir yerde ipek - ipek
Halıçası döneşmişdi.
Ala seyvan göy üzüne
Aşıtılmışdı.
Doğsan tümen genc Oğuz,
Şöhbetine derilmişdi.
Ağzı büyük hamralar,
Ortalığa salınmışdı.
Doğkuz yerde bādyalar kurulmuşdu.

506

Altun ayağ şurahiler düzölmüşdü.
Doğkuz güzel kara gözlü, hörme saçlı,
Ağ elleri bileginden hınalı,
Barmağları nigārlı,
Koş boğazlı, ‘işveli, nāzlı,
Yanağları al kırmızı kāfir kıızı,
Ellerinde altun ayağ,
Al şarābı kalın Oğuz
Beglerine gezdirirdi.

Her birinden Ulaş oğlu
Salur Kazan içmiş idi.
Çarđab - çarđab çadır, otağ
Bağışlardı.
Katar katar kızıl deve bağışlardı.
Karşısında oğlu Uruz,
Yay söykenip dayanmışdı.
Sağ yanında qarındaşı,
Kara Göne oturmuşdu.
Soy yanında han dayısı,

Uruz oca oturmuşdu.

507

Salur azan sağına bağdı.

as - as güldü, soluna bağdı,

Çok sevindi, arşısına bağdı,

Oğlancığı Uruzu gördü.

Elin alıp ağlar oldu.

Babasının bu işinden

Beg igit hoşlanmadı.

Yağın geldi dize çkd,

Babasını ağıraban beles dedi:

-nm anla, sözüm dinle, ağam azan!

Sağına bağdın as as gldn,

Soluna bağdın çoğ sevindin,

arşına bağdın meni gördün,

Ağlar oldun, sebep nedir?

Dgil mene, ara başım

urbn olsun babam sene!

Demez olsan alđıbanı

Men yerimden duraram,

ara gzly igitlerim

Boyuma alaram, alın Abđaz

llerine men vararam,

508

Altun haça el basaram,

Pilon giyen keşişin

Elini perem, kfir ızın

Men alaram, dağı Senin

zerine men gelmerem.

Ağlamagının sebebin

Dgil mene, ara başım

urbn olsun ağam sene!

Salur azan ızardı,

Oğlanın zne bağdı,

Çağırban söylemiş.
Görek Kazan ne söylemiş:
-Beri gelgil kılunum oğul,
Sağım ala bağıdımda,
Karındaşım Kara Göne'ni
Durar gördüm baş kesibdir,
Kan tökübdür, çöndü alıp,
Ad kazanıp. Solum ele
Bağıdımda Uruz'u gördüm.
Baş kesibdir, kan tökübdür,
509

Çündü alıp - ad kazanıp.
Karşım ele bağıdımda,
Seni gördüm on altı yaş
Yaşlamısan bir gün ola
Düşem ölem, sen kalasın
Yay çekmedin, oğ atmadın,
Baş kesmedin, kan tökmedin,
Kanlı Oğuz ellerinde
Çöndü almadın yarınki gün
Zeman dönüp sen kalasan,
Tacım tahtım, ola sene
Vermeyeler, bunu andım,
Ağlar oldum oğul! dedi.
Uruz burada söylemiş,
-A beg baba, deve boyda
Böyümüşsen, köşek kadar
‘Āğlın yoğdur; tepe kadar
Böyümüşsen, darı kadar
Beynin yoğdur söyle görüm.
Bir hüneri oğul atadan öğrenir,
Yoğsa atalar oğuldan?
510
Söyle haçan meni alıp
Kāfirlerin serhaddine çıhardın,

ılınc alıp başlar kesdin?
Söyle senden ne gördüm ki,
Ne öyrenem?
azan elin ele alıp
as as güldü, bêle dedi:
-A erenler, oğlum Uruz
Hüb söyledi, çeker yedi,
Sizler yeyin, için.
şöhbetinizi dağıtmayın.
Men bu oğlanı götürüm,
Ova gedim, yeddi günlük
Azuka ile yola ışım.
Oğ atdığım, ılınc alıp
Baş kesdiğim yerleri ona
Göstereyim. Anlı kâfir
Serhaddine, cızıqlara,
Ağılana, Göyce dağa
Alıp ışım, sonra oğlana
Gerek olar begler! dedi.

511

onur atımı ekdirdi,
Bütün mindi, üç yüz
Muraşsa donlu er boyuna aldı.
Uruz ise, ala gözlü
ırđ igidin yanına salıp.
azan oğlunu götürdü,
ara dağlar üzerine
Ova ışdı, ov ovladı,
uş kuşladı, sığın kiyik
Vurup yığdı, elvân güllü
Göy emene adır tikdi.
Bir neçe gün begler ile
Yedi, içdi.

Sen dème ki başı açık
Tatya'nın alasından,
Ağısa alası'ndan
Kāfirin casusları
Onu görüp Teküre geldi.
Bēle dēdi: -Ne durmusan
İtini ovlattmayan, pişigini muvlatmayan?
512

Alplar başı azan
Oğlu ile serhoş olup
Yatır, dēdi.
On altı min ara donlu
Kāfir mindi azan Hān'ın
zerine ilđar yētdi.
Bağıp byk toz gördüler.
Kimi bağdı yağı sandı.
azan bağdı: -Kēyik olsa
Bir ya, iki bölük olur.
Bu gelenler yağıdırlar, bilin - dēdi.
Toz yarıldı, güneş kimi
Işıldadı, deniz kimi
Yayđalandı, mēşe kimi
araldı, on altı min
İp rekāblı, kēçe brkl,
Azđın dinli, uzđun dilli
Kāfir birden çığa geldi.
Salur azan onur atın
Çekdiriben bütün mindi.
Oğlu Uruz cılovını yığışdırıp
513

Bedyi atını oynatdı.
arşı geldi bēle aydır:
-Beri gelgil ağam azan
Deniz kimi o aralıp gelen nedir?
Alev kimi ışıldayan,

Ulduz kimi parıldayan
Nedir, ağam? Ağız dilden
Bêşce kelme haber mene,
Kara başım kurbân olsun
Babam sene!
Kazan aydır: -Beri gelgil
Aslanım oğul, deniz tek
Yayhalanan, kâfirin leşkeridir.
Güneş tek ışıldayan, kâfirlerin
Işığıdır Ulduz tek parıldayan,
Kâfirlerin cîdâsıdır yürüş eden
Azgın dinli kâfirlerdir.

Oğlan aydır: -Baba,
Yağı ne demektir?
Kazan aydır: -Oğul,
514
Yağı o demektir,
Biz onlara çatan zâmân
Bize çatsa öldürürler.
Uruz aydır: -Baba eger içlerinde
Beg igitler öldürülse,
Kanın almak istemezler?
Kazan aydır: -Oğul,
Minlerce kâfir öldürsen,
Kimse senden kan istemez.
Ancağ, azgın dinli kâfir,
Yağşı yerde tuşa geldi.
Veli, sen ise, yamân yerde
Tuşak oldun.
Uruz burada söylemiş,
Görek hanım ne söylemiş:
- Beri gelgil ağam Kazan.
Kalışımanı yerimden men,
Bedöy atımı sahlardım,

O gün için, günü geldi.
Ağ méydanda segirderem
515
Senün için, ala üzün
Sur cīdāmı saḥlayardım
Bu gün için, günü geldi.
K̄aba k̄arın, ḡen köksüde
Oynadaram senün için.
K̄ara p̄ülād öz k̄ılıncım
Saḥlayardım bu gün için,
Günü geldi. Sası dinli
K̄āfir başın keser ollam
Senün için, egnimdeki
Demir donum saḥlayardım
Dügün için, günü geldi.
Yan yaḥalar tikdirerdim
Senün için, başımdaki
Dabılkanı saḥlayardım
Bu gün için, günü geldi.
K̄aba çomak altında yoğradardım
Senün için, kırh igidim
Saḥlayardım bu gün için,
Günü geldi. K̄āfir başın
Kesdireyim senün için.

516

Aslan adım saḥlayardım
Senün için, yaḥa tutup
K̄āfirlerle uğraşalım,
Senün için. Ağız dilden
Birkaç kelme haber mene,
K̄ara başım k̄urbān olsun,
Ağam sene.

K̄azan burada söylemiş,
Görek ḥanım, ne söylemiş:

-Oğul, oğul, önüm anla
Sözüm dinle ol kâfirin
Üçün atıp birin yarmaz
Oğçusu olur hây dèmeden
Başlar kesen celladı olur.
Ādām etin yaħnı kılan
Aşbazı olur, sen varası
Kâfir dègil. alħıbanı
Yèrimden men duraram,
onur atımın bèline
Minerem, gelen kâfir benimdir,
517
Men vararam,
ara pūlād öz kılıncım çalaram
Azğın dinli kâfirlerin
Başlarını keserem.
Döne - döne savaşaram,
Döne - döne çekişerem,
ılınc çalıp baş kesdiğim
Görgile, ögrengile.
ara başına gelende gerekli olur.
Uruz burada söylemiş,
Görek, ħanım, ne söylemiş:
-A beg baba eşidirem,
‘Arafatda erkek uzu,
urbān üçün ata, oğul
azanır şöhret üçün.
Oğul da kılınc uşanır
Ata üçün, ġayret üçün.
Menim ise tek başım, cānım
urbān olsun senün üçün.
azan burada söylemiş,
Görek ħanım ne söylemiş:
518
-Oğul, oğul, cān oğul,

Sen yağıya hücum edip
Baş kesmedin, düşman kırıp
Kan tökmedin, ala gözlü
Kırh igidin boyuna al,
Köksü güzel kaba dağlar
Başına çıh, beg babanın
Savaştığın, döğüşdüğün,
Çekişdigin görüp örgen.
Hem de bize gözetçi ol!
İgit Uruz babasının
Sözlerini sındırmadı,
Kayıdıban geri döndü,
Yerden uca dağlar üste,
Yoldaşların alıp çıhıdı.
O zāmānlar hêç bir oğul
Ata sözün sındırmazdı,
Sındırsaydı kimse onu,
Oğulluğa tanımazdı.
Uruz ise gên yaħadan
Süngüsünü sançıp durdu.

519

Salur Kazan baħdı gördü,
Gelen kâfir alaylandı.
Atdan indi arı sudan
Abdest aldı, ağ alnını
Yêrê koydı, iki rek' at
Namāz kıldı, adı güzel
Muħammed'i yāda saldı.
Kara donlu kâfirlere
Göz Karatdı, hay vuraraq
At oynatdı, karşı vardı.
Kılinc vurdu, gümbür -gümbür
Neķāreler döyüldü, borusu altun
Tunc borular çalındı.
Cııarsınlar, beg erenler

Döne - döne savaştı.
Kara pülād öz kıılınclar
Çalındı, kargı dilli
Kayım oğlar atıldı.
Sur cīdālar sovruldu,
Nāmerdler, muḥannesler dalalandı.
O gün Kazan oğlu Uruz,
520

Baḥa baḥa ‘eşke geldi, bêle dēdi:
-Beri gelin, kırḫ yoldaşım,
Size qurbān olsun başım,
Gördüz néce aḡam Kazan
Başlar kesdi, qanlar tökdü?
Oḡlan - uşaq yemek için
Gelmeyipler, atam bizden
Kāfirleri esirgedi.
Meni sēven igitlerim,
Ne durursuz, kāfirlerin
Bir uçuna tepilelim.
Kara qoçun oynadıban
Kāfirlerin saḡ ucuna
At salıban saḡdan, soldan
Düşmanları ḥüb dağıtdı.
Sanardın ki birden- bire,
Yer üzüne dolu düşdü.
Ya bir sürü qaz içine,
Şāhin girdi. Kāfirlerin
Saḡ ucunu qaçar kıldı,
Qovalanlar berk qaçaqda.
521

Ḥān Uruz’un Kara qoçun
Oḡladılar. At yıḫıldı,
Qaçan kāfir geri dönüp
Oḡlancığın üzerine
Cumuhdular. Beg Uruz’un

Qırđ igidi atdan yendi
Qalhanların ele alıp,
Qılıncların, süngülerin
İşe salıp savaşdılar.
Ucadaki, alçaqdakin
Basıp alar, piyâdenin
Ümidi olmaz. Hân Uruz'un
Saçın - solun çevirdiler,
Qırđ igidin şehid edip
Üzerine koyuldular.
Yağalayıp ağ ellerin,
Dalısından bağladılar.
Boğazına Qara kıldan
Ürgen salıp ürür üste

Sürüdüler, ağ étinden
Qan çıhınca vurup döyüp,
522
Baba deye ağlatdılar.
Ana deye bozlatdılar.
Eli bağlı, boynu bağlı
Sürüyüben yürütdüler.
İgit Uruz dustağ oldu,
Hân Qazan'ın haberi yoğ,
Sandı kim yağı basıldı.
Qonur atın cılovını
Döndürüben geri döndü
Oğlancığı koyan yere
Gelip çığdı, tapanmadı.
Aydır: -Begler, oğlan hara
Gètmiş ola? Begler aydır:
-Oğlan kuş ürekli olur,
Yağın kaçıp anasına gedibdir o!
Salur Qazan pozuluban
Dönüp aydır: -Mere begler,

Tanrı bize bir kür oğul
Vèrmiş, varıp onu
Anasından alağ, dönüp
Kılınçlayıp altı yolun
523

Ayrıcına burağalım.
Hamı görsün ‘ibret alsın,
Bir de hêç kim yamān yèrde,
Yoldaş koyup kaçmasın.

Boyu uzun Burla H̄atın,
Kazan H̄ān’ın geldigini
Eşidine, atdan ayğır,
Deveden buğra, koyun da çoç
Kırdırarak oğlancığın
İlk ovadır, Kalın Oğuz
Beglerini toplayalım
Elbet, dèdi.
H̄ān kıızı gördü eri gelir,
Yumurlanıp uru durdu.
Kara samur cübbesini
Çignine saldı,
Karşı geldi, kapağ kaldırdı.
Kazan’ın üzüne bağdı,
Sağ - soluna göz gezdirdi,
Oğlancığını görmedi.

524
Ana bağrı sarsıldı,
Düm üreyi oynadı.
Kıyma gözleri kan yaş doldu,
Çağırıp Kazana söyler:
-Beri gelgil Salur gücü,
Başım bağtı, évim tağtı.
H̄ān babamın kürekeni,

adın anamın sevgisi,
Atam, anam vrdiği,
Gz aıban grdğm,
Knl vrip sevdigim,
Beg igidim Hn azan.
alıbanı uru durdun,
Oğlun ile azlık atın
Btn mindin, kks gzel
aba dağa ova ığdın.
Boynu uzun semiz keyik
Alıp yığdın, Bedy atını
Ykletdin geri dndn.
İki vardın, bir gelirsen,
Yovrum hani? ara gece
525

İrisinde azandığım
Oğul hani? Birce begim
Grnmezdir, bağrım yanar.
Yapııklı ayalardan
azan oğul uurdunsa,
Dalı sazın aslanına
Ydirdinse, sası dinli
Kfirlere tutdurdunsa,
Ağ ellerin dalısından
Bağlatdınsa, kfirlerin
abağında yrtdnse,
Dil - dudağı kuruyuban
Drt yanına bağdırdınsa,
ara gzden acı yaın
Ağdırdınsa, ana dye,
Baba dye bozlatdınsa,
Dgil mene.

Hatın bir daha sylemi:
-Oğul, oğul, ortacım oğul,

526

Karşı yatan kara dağım
Yüksegi oğul, karançuca
Gözlerimin aydını oğul,
Sam yelleri esmeden
Kulağım gelir.
Sarımsak otu yemeden,
İçim göyner,
Sarı ilan şaşmadan
Ağca benim kalhıp şişer.
Kurumuşca göksümde,
Südüm oynar.
Yalkızca oğlum görünmez,
Bağrım yanar.
Yalkız oğul haberini
Dègil mene, dèmez olsan
Yana yana, men kargaram
Kazan sene!

Anası bir dağı söylemiş:

-Kargı cīdā oynadanlar

527

Vardı geldi, altun cīdā
Oynadanlar, Yarab noldu?
Kara yallı at minenler
Vardı geldi, Bedöy atlı
Yalkız oğul haberini,
Mere Kazan, dègil mene!
Dèmez olsan, yana yana
Kargaram men, Kazan sene!
Hatın bir dağı söylemiş:
Kuru - kuru çaylar içre
Su saldırdım, Kara donlu
Dervişlere nezîr vèrdim.
Yanıma el bağıdımda

onşuma  v badım.
Umanına, k senini
Aş y dirdim.
Aç g rsem, doyuzdurdum,
Dilek ile birce oğul
G cle tapdım. Yalkız oğul
aberini, ay azan,
528
D gil mene, demez olsan
Yana yana  argaram men
azan sene

atın bir dağı s ylemiş:
arşı yatan  ara dağdan
Birce oğlan u urdunsa
D gil mene k l ng ile
Yıdıraram. Dayim ağan
Y gr k sudan birce oğul
U urdunsa, d gil mene,
Damarların doğradaram.
Azđın dinli k firlere
Birce oğul tutdurdunsa,
D gil mene,  an babamın
Sarayına vararam,
Ağır leşker, bol  azine
Alaram, paralanıp
azlık atdan y nmeyince
Eteğimle alca  anım silmeyince
529

ol - bud olup
Y r  z ne d şmeyince,
Yalkız oğul  aberini almayınca,
K firlerin yolundan d nmerem.
Yosa azan ayağımdan
Serm zeni atım mı?

Qara dırnaq ağ üzüme
Çalım mı ağır şiven
Ordun içre salım mı
Oğul - oğul deye, deye
Bozlayım mı?

Develikden kıızıl deve
Burdan keçdi, köşekleri
Bozlayıban bele keçdi.
Köşegimi aldırımışam,
Bozlayım mı?
Qara çoçda kazlık atlar
Burdan keçdi, kulunları
Kişneyiben bele keçdi.

530

Quluncuğum aldırımışam,
Kişneyim mi?
Ağ ayıldan ağça koyun
Burdan keçdi, kızuları
Meleşiben burdan keçdi.
Quzucuğum
Aldırımışam, meleyim mi?
Oğul deye bozlayım mı?

Hatın bir daha söylemiş:
-Qalhibanı yerimden duram deyerdim.
Qara yallı kazlık atıma minem, deyerdim.
Qalın Oguzun içine girem deyerdim.
Ala gözlü bir gelin alım, deyerdim.
Qara yerde ağ otaqlar tikem, deyerdim.
Yürüyüben oğlumu gerdeğe salam, deyerdim.
Mürādımla, maţlebimle yetirmedin Qazan meni,
Qara başım qarqışları görüm tutsun,
Qazan seni birce begimi neyledin?

Demez olsan yanar - göyner qarğaram seni.

531

Burla Hâtın böyle decek,
Kazan Hân'ın 'ağlı, hüşu
Başından gètdi, kara bağı sarsılıban
Üreyi yerinden oynadı, qaranqu gözleri
Qan, yaş doldu, hâtınına bêle dèdi:
-Ay görklim! Oğul gelse idi,
Meger senden soruşardım?
Qorhmagilen ovda qalıp,
Ovda qalan oğul üçün
Guşşalanma, yèddice gün
Men Kazan'a mühlet vèrgil.
Yèrde olsa çihararam,
Göyde olsa indirerem.
Tapabilsem tapmışam,
Tapanmazsam Tanrı vèrdi,
Tanrı aldı, ne èdelim?
Qara şiven senle bêle èyliyelim.

Hâtın aydır: -Mere Kazan,
Oğlancığın ovda qalmış olduğunu
Ondan billim ki sen yorgun atın

532

İle, işden düşmüş cîdân ile,
Önüden ardına düşesen, ahtarasan.
Salur Kazan geri döndü,
Qayıtdığı yollar ilen,
Geceni gündüze qatıp,
Ha yürüdü. Hâtınından
Gizlederek el altından
Buyruq vèrdi:- Doğsan min
Genc Oğuz silâhlansın,
Daldan gelsin, oğlancığım
Dustağ olmuş, begler bilsin.

Sürüp geldi yağların
Basıldığı yere çıktı.
Bahtı gördü oğlancığın
Kırık igidi kırılmış,
Atı ise oğlanuban
Lêş içinde yıhılmışdır.
Ölülerin için gezdi,
Oğlancığın tapanmadı.
Altun kamçısını tapdı,
Oğlunun dustak olduğun

533

Yaşın etdi, ağlayarak bêle dedi:

-Kara dağım ucası oğul,
Kanlı suyum daşğımı oğul,
Kuçaqlıqda itirdigim yalnız oğul,
Deyip kâfirin izin izledi.

Kanlı Kara Derbend'e
Kâfir dağı konmuş idi.
Oğlancığa Kara kepenek geydirip
Kala kapı keçirinde,
Üzü koylu salmışdılar.
Giren çıhan ayaklayıp
Keçirdiler: -Tatar oğlu,
Karı düşmân, elimize girmişken
Cezâ ilen öldürelim deye
Kala kapı eşiginde,
Kuru yerde koymuşdular.
Bu mağalda Salur Kazan
Çapar yéttdi, at oynatdı.
Kâfir Kazan'ın geldigin
Gören kimi qorhdu, hörkdü.

534

Kimi kaçıp atın miner,

Kimi telesik cüſen gèyer.
Oğlan baſını aldırıp
Sordu: -Kāfir, bu ne hāldır?
Kāfir aydır: -Atan geldi,
Varıp tutmağ isteyirik.
Oğlan aydır: -Amān, mere kāfir amān,
Hağ Tanrının birliğine yoğdur gümān.
uduz kāfir oğlancığa amān vèrip
Elin açdı, gözün açdı, babasına
arſı oydu.

Uruz burada söylemiſ
Görek anım ne söylemiſ:
-Beri gelgil a beg baba!
Menim dustağ olduğumu
Hardan bildin, ağ ellerim
Bir birine bağlandığın?
Ağ ıl sicimin boynuma
Tağıldığın? ara gözlü
535
İgitlerim ırıldığın
Sen gelmemiſ, baba, kāfirler
Danıſdı,onur atlı Hān azan'ı
Esir edin, ağ ellerin
Dalısından bağlayın,
Ĝafilden baſını kesin,
Alca anın yere tøkün.
Oğlu ile ikisini,
Bir öldürün, od ocağını söndürün!
Hānım baba! orhum budur:
onur atın segirderken sürüſdürüp,
Savaſarken öz özünü tutdurasan,
Ĝafilden görklü baſını kesdiresen,
Ağ birçekli anamı sen oğul dèyip
Ađlayarken, baſım bağtı azan dèye

Ağladasan. kayıdıban, cānım baba
Geri döngil, altunluca ban évine
Sürüp vargil, ala gözlü kız kardaşım
Ağlatmagil, qarılaşmış anamı sen
Sızlatmagil, oğul için ata ölmek
‘Éyb olur. Yaradanın haqqı için,
536

Baba, döngil, évine vargil.
Qarıcıq anam qarşı gelse
Meni sorsa, babam doğru haber vèrgil.
Söyle: Gördüm Senün oğlun dustaq déyil,
Dalısından ağ elleri bağı déyil,
Qara donquz ağılında yatır déyil,
Ağır buhov topuğunu döger déyil,
Yanmış arpa çöregi ile acı soğan övünü déyil,
Menim anam benim için ağlamasın,
Bir ay baqsın, bir aya tek varanmasam,
İki ay baqsın, iki aya varanmasam,
Üç ay baqsın, üç aya tek varanmasam,
Öldüğümü onda bilsin.
Ayğır atım boğazlayıp, aşım vèrsin,
Yād èlli kız helälıma destür vèrsin,
Mene qurulan gerdeke ırāq girsin.
Anam benim göy sarınıp qara gèysin,
Qalın Oğuz èllerinde yasım tutsun.
Menim başım senün için qurbān olsun,
Geri döngil!

537
Oğlan bir dağı söylemiş,
Görek hanım, ne söylemiş:
-Qarşı yatan Qara Dağlar,
Esen olsa, èl yaylaqlar.
Qanlı kanlı ahar sular
Esen olsa, aşıp daşar.

Madiyan atlar
Esen olsa, ulun doğar.
Develikte kıızıl deve
Esen olsa, uzu v erer.
Beg erenler esen olsa,
Oğulu doğar, sen esen ol,
adın anam esen olsun,
ad r size menden iyi oğul v erer.
Ağ s d n  anam mene el l  tsin,
Savaşmadan, vuruşmadan baba, d ngil!

H n azan burada s ylemiş,
G relim, an, ne s ylemiş:
-Oğul, oğul, c nım oğul,

538

arşı yatan ara dağım başı oğul.
G cl  belimin uvveti oğul,
aranu g zlerimin aydını oğul
Ala danla uyandığım, sen n  c n,
onur atım y r td ğ m, senin  c n,
Ağ donuma kir eğlendi, sen n  c n,
Menim başım  rb n olsun c nım oğul sen n  c n.
Sen g deli ağlamağım g yde iken yere d şd ,
G mb r g mb r tavullarım d y lmedi,
Ağır, ulu d v nımsa s r lmedi.
Seni bilen beg oğullar ağ ışardı, ara g ydi,
aza benzer kıız, gelinim ağ ışardı, ara g ydi.
arıcığ anan an, yaş t kd ,
Ağ sağallı oca baban b k l  aldı.
ayıdıban buradan men  ve varsam,
Ağca  zl  anan mene arşı gelip oğul d se,
Ağ elleri arasında bağlı d yim?
ıl  rekni ağ boynunda tağılı d yim?
K firlerin yanıca o ayak yalın y r r d yim?
Onda benim n m sum bes harda alar?

ıl kepenek boyuncuğun srter dyim?

539

Ağır buğov topuğcuğun dger dyim?

Arpa etmegi acı soğan yyimi dyim?

azan yne aydır:

-arşı yatan ara dağlar, arısalar, otu

Bitmez, l yaylamaz.

Ağıntılı daşđın sular arısalar, alđıp daşmaz.

aytabanda ızıl deve arıyarsa, kşk vrmez.

ara oçlar arısalar, ulun vrmez.

Er iğitler arısalar, oğlu doğmaz.

Baban arı, anan arı,

Senden ygrek Tanrı bize oğul vrmez.

Vrerse de senin yrin tutabilmez.

sımnda, mavi gyde ara bulud oluban men,firlerin

zerine grleyerem,

Ağ ildırım oluban men şağar ollam,

Od oluban kfirleri amış kimi yandıraram,

Dođđuzunu bir birine saydıraram,

Vuruşmadan, dgüşmeden yr zünü dolduraram,

Yaradan Allah'dan meded!

540

onur atdan yre yndi,

Açıp geden arı suda

Abdest aldı, ağ alnını

Yre oyup namaz ıldı.

Ağlayarak ulu Tanrı

Derghından hcet sordu,

Diz sykeyip adı gzel

Muğammed Muştafa'nı yda saldı.

Deve kimi na'ra vurdu

Tek başına kfirlere

At yurutd, ılinc vurdu.

Dne dne uzun zmn

Savaş étđi, kâfirleri alım dâđi.
Alanmadı bir sâ' âtde
Kâfirlere neçe kere hücüm étđi,
Birden gözü kabağına
Kılınç degdi, kara kanı
Şoruldadı, gözün ötdü.
Özün sert yerlere saldı.
Görek indi ulu Tanrı
Neler étđi.

541

Meger dostlar, boyu uzun
Burla Hâtın oğlancığın
Yâda salıp, sabr ü kararı
Kalmadı. Kırh ince bel
Kız oğlana kara ayđırın
Çekdirdi, bütün mindi.
Kara kılincın kuşanıp
Başım tâcı Salur Kazan
Neden gelmez hayâliyle,
İz izledi, gele gele
Hân Kazan'a yağınlaşdı.
Kazan bağıp helâlini tanımadı.
Üzerine gelip aydır:

-Kara ayđırın cılovını
Mene dartgil, baş kıldırıp
Mene sarı bağgil, igit!
Altındaki kara ayđırını
Mene vârgil, elindeki
Sür cidanı, yanındaki
Göy pülâd ı mene vârgil.
Bu günümde mene ümîd

542

Olgil igit!
Kıalaba ölke men vârerem
Sene igit!

Ĥatın aydır:
-Mene karşı gelen igit,
Ne inlersen, benim keçmiş
Günlerimi andırarsan?
ĤalĤıbanı öz yerinden
Duran Ĥazan, Ĥara gözlü
At bêline minen Ĥazan,
İlgayıban Ĥara dağım
YıĤan Ĥazan, kölgelice
Ĥaba ağacım kesen Ĥazan,
Bıçak alıp Ĥanadlarım
Ĥıran Ĥazan, yalkızlıca
Bir oğluma kıyan Ĥazan.
At üstünde eglenmeyip
Yortan Ĥazan, yoĤsa senin
Bêlin ölmüş,
Üzengiye duranmayan
Dizin ölmüş?
Ĥân kıızı helâlini
543
Tanımayan gözün ölmüş?
Bükülmüşsen sene nolmuş?
Çal kılıncın, yêtdim Ĥazan!

Bu mahalde Ĥalın Oğuz
Erenleri bir bir yêtdi.
Görek dostlar, kimler yêtdi:
Ĥara Derbend ağzında Ĥâdir vèren,
Ĥara boğa derisinden bêşiginin derisi olan,
Acığı tutanda Ĥara daşı kül éleyen
Ĥara bığın yêddi yerde burup tüken
Ĥân Ĥazanın Ĥarındaşı Ĥara Göne çapar yêtdi:

-Çal kılıncın Ĥardaş Ĥazan, yêtdim dèdi.

Dalısınca görek dostlar, kimler yètdi:
Demir apı Derbend’de Demir apını apıp alan,
Altmış tutam gönderinin ucunda erler böyürden,
azan kimi pehlevānı bir savaşda
Üç kere atından salan,
Selçuk oğlu Deli Dündar çapar yètdi:
-Çal ılıncın ağam azan, yètdim, dèdi:
Onun ardınca görelim kimler yètdi:
Derstursuzca Bayındır Hān yağısına an usduran,
544

Gaflet oca oğlu olan şir şemseddin çapar yètdi:
-Çal ılıncın ağam azan, yètdim dèdi.
Dalısınca dostlar, görek kim yètdi:
Parasarin Hařārından uçup açan,
Ağ alaca gerdegine arşı gelen,
azan Begin inağı, Uruzun imrencisi,
Boz ayđırlı Hān Beyrek çapar yètdi:
-Çal ılıncın ağam azan, yètdim dèdi.
Onun ardınca görelim kimler yètdi:
İgirmi dört kāfir ızı boy-boğununa
Oğşayan Dündar yètdi.
Ondan sonra min om başı Döger yètdi.
Ondan sonra min bugduz başı Emen yètdi.
Ondan sonra doğuz oca sergerdesi Uruz yètdi.
Sayar olsa alın Oğuz erenleri saya gelmez,
azan Hānın igitleri bütün yètdi.
Dövresine yığıldılar,
Arı sudan abdest alıp,
İki rekāt nāmāz ılıp,
Adı güzel Muğammed’i yād eyleyip,
Bī-tekellūf kāfirlere at saldılar,
545
ılınc çalıp an tökdüler.
O günkü gün cigeri olan igitler belendiler.
Nāmertler daldalanaca gözetdiler.

ıyamet bir savaş oldu, meydan dolu baş oldu.
Beg nokerden, noker begden ayrıldı.
alın Oğuz begleriyle Deli Dündar sağdan tepdi,
El cılasın igitlerle ara Budak soldan tepdi.
Salur azan önden tepdi, kâfir şâhıyla Teküre karşı durdu.
Böyürdüben atdan saldı, alaca anın yere tökdü.
Sağ teredefde Deli Dündar, ara Tüken Melik ilen karşı geldi,
ılıncladı yere saldı.
Sol teredefde ara Budak Boğacıqla tuş oluban
Süngü sancıp yere saldı, terpenmeden başın kesdi.
Boyu Uzun Burla Hıatın,
ara oğan pehlevanı ılıncladı,
Yere saldı, tekür sındı.
Kâfir kaçdı, derelere kırgın
Düşdü. On beş min nefer
Kâfirden kimi öldü,
Ölmeyeni esir oldu.
azan oğlu üzerine
546
Geldi, yıldı, elin çözdü.
Ata oğul kucaqlaşıp
Görüşdüler. Üç yüz igit
Oğuzlardan şehid oldu.
Salur azan oğlancığın
urtarıban geri döndü.
Vuruş, döyüş hoş kırtardı,
alın Oğuz beglerine düyün oldu.

Ağca ala Sürmeli'ye
Gelip azan kırđ otak
Tikdiriben yıldı gece,
Yıldı gündüz yemek oldu,
İçmek oldu, kırđ kul ile
ırđ cāriye oğlu Uruz'un
Başına dolandırıp azād etti.

Ꞑoçaqlarda, erenlere
Para vrdi, lke vrdi.
Cbbe vrdi,ua vrdi
Dedem Ꞑorud gelir oldu,
Sadlık aldı, dstn odu,
Ble ddi: -İndi hani

547

O ddigim beg erenler?
Hara gtdi dny benim syleyenler?
Ecel aldı, yr gizletdi.
Fn dny kime aldı?
Gelimli, gdimli dny,
Son ucu lml dny.
Ym vrelim yrli ara
Dağlarınız yıhılmasın,
Klgelice aba ağacın
Kesilmesin, amın ağan
Gr suların urumasın.
Ꞑanadların ırılmasın,
Ꞑdr seni nmerde muhtc tmesin.
apar iken ağ boz atın bdremesin,
alıanda ara pld z kılıncın ktelmesin.
Allah vren mdiniz zlmesin.
Ağ alnında b kelme du ıldık,
Ꞑabl olsun, yığıdırsın
Drdrsn, gnhınızı
Adı gzel Muğammed'e bağılasın.

548

ꞐAZLIꞐ ꞐOCA OĞLU YGENEK

Gnee evirilip ilhmım yne,
Her yana, her yana ıığın saır.
Btn kyint gsterir mene,
Zulmet dnysına ığırlar aır.

regim “Ꞑr” olup, men ise, “Msa”.

Menim Tūr'um ancak göz kamaştırır.
Çırağa çevrilir mene tecelli,
Yalnız ışık salır, yahıp yandırır.

Başımda görünmez dilber havası,
Baş alıp gédirem ürek gülüne.
Karşımda, gözümde gizli simâsı,
Yalvarırım: “Göster üzünü” mene.

‘Gör sen’ diledikde gözgüye dönür,
Durur kanşarımda, deyir: Yağşı bağ!
549
Gözlerim hayretten çanağa çönür:
‘Vay, o menem’ deyir, dil ile dudak.

Bir an bele hüşum çıxır başımdan,
Dêye bilmirem, ne hâla kalıram.
Vaşf êde bilmirem yoğ, yoğ, yoğ amân
Sarsılıram her vaht yâda salıram.

Dehşetdir, dehşetdir meni qorğudup,
Kâşkî o hâli vaşf êde bilêydim.
Olaydı senün de elinden tutup,
Bir an o ‘âleme gêde bileydim.

Hayâl “Burağ”ını minip çapıram,
Gêride qoyaraq kehkeşânları.
Göz yumup açmadan “Arşa” çatıram,
Bu kadar yahınmış haqqın serâyı!

Meclis “yârdan” dolu, boşdur “ağyârdan”,
Arada ne “hicâb”, ne de “perde” var.
550

Vişâl iyi gelir damdan, duvardan,

Hem “özüm”, hem de sevgili “dildār”.

Yār yāre çatanda söz de mi söyler?
Dil, ağız bağlanar, danışmaq olmaz.
Ne dese, gülüşler, bahışlar déyer,
Dudağ tanışmağa kelme tapanmaz.

Her bahış bir kitab, sözdür, nisgildir,
Ancağ bir an içre bütün oğunar.
Her gülüş bir ‘ âlem, çiçekdir, güldür,
Açılar, deriler, taqdim olunar.

Sonra yavaş yavaş açılar diller,
Başlanar gamzeler, ‘ işveler, nāzlar.
Edālar, çemhemler, ‘ arz geléyler,
Öpüşler, çoçuşlar, rāz ü niyāzlar.

Hicrān günlerinden déyip danışmaq,
Ürek sofrasını döşemek, sermek,
551

Tutulmaq, açılmaq, küsüp barışmaq,
Derdleri, gamları açıp göstermek.

Men de dilberimle kucaqlaşanda,
Sévincim, ferhim kaynadı, daşdı.
Emişip, derdeşip pıçıldeşanda,
Nāzlı yārim ürek defterin açdı.

Oğudu, oğudu, üzümə bağdı,
Vurgun üregimi şan şan éledi.
Derdinden gamından alovlar kalğdı,
Könül céyranımı büryān éledi.

Mermer ayakların gösterdi mene,

Ayağlarım kimi şabarlanmışdı.
Say saldım saçına, kirpiklerine,
Toz torpağ basmışdı, ğubārlanmıřdı.

Üregimi keder, ğam parçaladı,
Sordum: -Bu ne tozdur, bu ne şabardır?
552

Ma' nālı, ma' nālı başın tovladı,
Dēdi: -Yol ğubārı, yol şabarıdır.

Sarmma tek gelmisen bu uzun yolu,
Men de dağlar aşıp gelmişem senlen.
Senlen tanı mışam men saçı, solu,
Her yanı men ilen gezmışsen, menlen.

Senle yoğlamışam men yatan zāmān,
Sen ile açmışam seşer gözümü.
Tek seni yağmamış ayrılık, hicrān,
Sensiz yandırmışam men de özümü.

Bātında bir yerde, zāhirde ırağ,
Men de senün kimi yollar kervānı.
Üzüme, gözüme şonan toz torpağ,
Senün üzündeki torpağdır, tanı!

Her şadalar gelip senün başuva,
Menim de üstümden gelip savuşup.
553

Seni boğmalayan her çaba dalga,
Mene de kükreyip, mene de çoşup.

Her bir řadlıkđında, her bir ğamında,
Senle ağlamışam, senle ğülmüşem.
Senle alışmışam, yanmışam men de.
Sende öz özümü tapa bilmişem.

Menim t̄alé' im çoĥ, ğamlıdır senden.
Çünkü sen, menden tek birce zerresen.
Ne boydadır ğamın bilmek istesen,
“Zerre”ni ““ âlem”len kıyās êtgilen.

Men de duymaz idim, sen duymaz iken,
Keder ne bilirdim, ğam ne bilirdim.
Men de aĝrıdım, sen aĝrıyan künden,
Sensiz ne inciyip, ne güvenirdim.

Tā üregim ile sensiz dünyāda,
Ne sevgi tanırdım, ne de meĥebbet,
554
Sen ile dönmüşem men de Ferhād'a,
“Şirīn”imi senle tanıdım elbet.

Ne hicrān, ne vīşāl kıanardım sensiz,
Sen meni kıumrı tek getdin feryāda.
Ne alışıp, ne de yanardım sensiz,
Sen meni salıpsan bu yanar oda.

‘Sen’ dèdikde, ancak tek sen dèyilsen,
Dünyāda milyonlar, milyonlar ‘sen’ var.
‘Sen’ler hamı kıalķıp birleşmeyincen,
Gör nèce kècecek mene rüzĝār.

‘Sen’ler şād olanda, ‘sen’ler ĝülende,
Men de şād oluram, men de ĝülürem.
‘Sen’ler ĝüllelenip, ‘sen’ler ölen de,
Men de ĝüllülenip, men de ölürem.

‘Sen’ şeytān olarken men de şeytānam,
Fitneler kıoparıp od yaĝdırırım.
555

Felâketdir, gerek yananla yanam,
Yandıranla ki, men yandırırım.

Her şeytân ölerken men de ölürem,
Ancağ ölümüne tüz katlaşırım.
Çün bu ölmeklerle temizleşirem,
Nâhâğ ölümlerden rağâatlaşırım.

Özümü bilenden hâlim yamandır,
Vah, ne çetinlikle kəcir günlerim.
Çekdigim belâlar kime ‘ ayandır,
Özümü sarsıdır öz nisgillerim.

Bir çoğ enbiyâlar meni aldatdı,
Dédiler işlerim sehmân tapacağ.
Her yerinden duran öz yükün çatdı,
Menim hesâbıma yazdırdı, ancağ.

Öz özümü yahşı tanımamışam,
Ne edim, çoğluğum kıanmazdır hele!
556
Câhiller elinde esir kıalmışam,
Yetim uşak kimi bahıram ele.

Az maz âdamlar da ansalar meni,
Tam gücüm kuvvetim çoğluklardadır.
Çoğluk basır, boğur düz düşüneni,
Helelik işlerim bu medârdadır.

Kurulmuş beledir, işde ne etmek,
Ezel günden gücü ele vermişem.
Meni anlayanlar güc tapsın gerek,
Yoğsa yoğ, ver yanı sële vermişem.

Sen de çoğ öyünme, tanıdın meni,

Gèt çalış, özüve güc, kudret kıazan.
Çoğluksuz men tuta bilmerem seni,
Kudretin olmasa mağlüb olarsan.

Senden kıabakıda da çoğlar tapıldı,
Anladı, düşündü, tanıdı meni.

557

Āđir enseleri saca yapıldı,
Saçın, bêle kıada tutmasın seni!

Bildin hara çekdi “Manşür”ün işi?
Yazık Na‘imî’ni daşa basdılar.
Kıatır kıuyruğunda süründü leşi,
Nesimî soyuldu dırnağdan başa.

Mene kıavuşanlar, meni tapanlar,
Biri siyah çalda, birisi darda.
Ayrılık derdinden sızıldayanlar,
Çoğluğlar mene yād, men çoğluğlarda.
Meni sévenlerin tälé‘i budur,
Yazık yār men ilen, men ađyār ilen.
Bu derd ‘aşıkıları yağır, sarsıdır,
Birlikde ayrılık, vişalde hicrān.

Neyde sızıldayan bütün nāleler,
Bu derdden, bu ğamdan, bu elem dendir.

558

Sazlarda seslenen hazin nağmeler,
Bu ayrılığdandır, bu mātem dendir.

Budur mecnūnları çöllere salan,
‘Mevlevî’ bu ğamdan çoşur, çağlayır.
Budur Ferhadların canını alan,

Hâfız da, bu derdi d yir, ağlayır:

“Dimdiğinde g zel bir g l yarpağı,
B lb l  ağlayıp zarıldar g rd m.
Sordum ne m temdir bu sival  ağı,
D di: Y r cem lin parıldar g rd m”.

Y rin s zlerinden, y rin işinden,
Derde, ğama doldum, fery da geldim.
Am nsız z m nın Şom gerdiŐinden,
 Gayıdıp ins na imd da geldim.

G venip, ağtarıp tapdığım y ri,
Min kere  z mden n t v n g rd m.
559

H k  sığınarağ n h kdan sarı,
H k  da  z m tek bağrı  an g rd m.

H yyam’ın bir s z  d Şd  y dıma,
G rd m y ne derde, derd d ng nl d r:
‘ kara g n n  ar a hav le kılma,
Felek senden min yol  kara g nl d r’.

Sene sığınırım, y ne de sene,
Sene, ay varlığın sırdaşı ins n!
Meded dileyirem, meded kıl mene,
Ağıla gel, el  ek  udur anlığdan.

Allahlığı ile, tam  udretiyle,
Tanrı da elinde, esirdir esir.
D z yoluva  ayıt, gel, kerem  yle,
H k  da, işde senden yardım dileyir.

Sen H k n elisen, g rer g z sen,
 oyma,  oyma s ns n yanar ocağın.

560

Danışan dilisen, Hakkın özüsen,
Çal çağmağı, yandır hikmet çırağın.

Yandır, koy zulmetin bağırı deşilsin,
Ğaçsın, dağılışsın deli şeytanlar.
Koy uçurumlardan yollar seçilsin,
Öz yolunu tapsın azgın insānlar.

Tanıdın özüvi gel, kerem eyle,
Hakk ilen gedelim Hakkın yoluna.
Bir özüne bağı, utan, şerm eyle,
Gücün güc olmasın şeytan koluna.

Silkinek nehovetden, kin, küdüretden
Öpüşek, görüşek, bir bağır olağı.
Yaşamız kırtarsın, bu felāketden,
Damlalığdan çıhağı denize dolağı.

'El gücü, sēl gücü' demiş atalar,
İnsānlar birleşse dünyā cennettir.

561

Ne açlığı, ne ölüm, ne dehşet kıalar,
Bu ne gır ha kırdır, bu ne vahşettir?

Hayıfdır bu geniş, bu güzel dünyā,
Darala insāna cehennem ola.
Derile, ayrıla gül kıonça kıonça
Açmamış sarala, açmamış sola.

Hayıfdır kıurşunlar şān şān eyleye,
Nāzlı cevanların, gül bedenlerin.
Ārzū dünyāların virān eyleye,
Yağılıp yığıılan binālar tekin.

Hayıfdir ocamān ana gzleri,
Hamı yollara baa, anlı ya tke.
Bombalar, raketler ābideleri,
Yandıra, uura, daıda, ske.

Cevan gelinlerin dudaqlarında,
Analı glş uruya, dona.

562

Krpelerin ana ucaqlarında,
Parla gzlerine torpa, toz ona.

Gel, insān evlādı, verek el ele,
Sııram elvi arda eli tek.
reklerimizle, ellerimizle,
nsanlı adına ābide tikek.

Birlikde insānlı boyasın ala,
Vallah, Hāın da gz bizdedir.
ardaım Vurgun'dan sz de bor ala,
'Saadet ıraı elimizdedir'.

Hāıgatın sırrın aradım anca,
'Panteizm' dyil, derin dşnek.
Yeni bir incidir, silek parlada,
Bu ide oucum gel mddedleek.

'Āı, dedem 'āı, kkle sazıvı,
Alıdı barımız, boy boyla bize.

563

u tek anadlandır ho ovazıvı,
Serin yeller esdir regimize.

'Nefes Hādan gelir' dmi atalar,
Nefeslen, nefesin Hāa ykselsin.

meḥebbet lâçinin yuvadan çıḡar,
Uçsun hovâlarda pervaza gelsin.

Sen Ḥaḡ ‘ âşıkısen, Ḥaḡdır kömegin,
Zaḡme vur tēllere, tir tir titresin.
Sazınla çırpındır ḡaḡkın üregin,
Ḳoy ġāfil olanlar ḡaḡkı dinlesin.

İnsan hūnerlerin boylayan boylar,
Sanma boş sözlerdir, yalan, palandır.
Bu hamāeselerden igitlik ḡopar,
Odu ürekleri ışıḡladandır.

İşġın, meḥebbetin terennümünde,
Ürekler perisi perestiş olur.

564

Sirin maġmelerin her bir tēminde,
Ḥaḡkın gözelligi terennüm olur.

Hamāeselerdeki her nazlı dilber,
Ḥaḡkın, insānlıġın cilvegāhıdır.
Fitne baḡışlarla gel ha, gel ēyler.
Vurgun üreklerin ḡiblegāhıdır.

Ḳalḡıp ḡurşanarak her çetin işe,
Dumanlı daġları basıp kēçenler,
Adı, sanı düşüp dillere, dişe,
Ḥaḡ elinden alıp bāde içenler.

Doġru yoldan ḡıraḡ ḡadem ḡoymayan,
Ḥaḡḡ iken, na-ḡaḡḡa teslim olmayan,
Cömerdlikden, igitlikden doymayan,
Ḳorḡud Dede gelip boyun boylayan.

Dönmez ahramānlar demir dayağ tek,
Daşkın dalgalara sīne gerirler.

565

Tufanlar opsa da sönmez mayağ tek,
ayāt gemisine yol gösterirler.

Kemāl ārzūsuyla vurnuđan insān,
Gelecek simāsın onlarda görür.
Odur marağlanır oçağlığlardan,
Odur merd igidi hamılar öyür.

Ne adar didergin, azđın olsa da,
İnsanlar ağ sēvēr yaranıp zāten.
Ürekler aranıp aşardırlsa,
Hamılar igrenir yaramaz işden.

Bu bir oş haberdir, oş alāmetdir,
İnsan ayre teref yovuşmağ için.
Meşakđkad meşakđkaddir, hem riyāzetdir,
Gēdip ağığate ovuşmağ için.

Dostluđ olmayanda dūşmānlıđ olur,
Sular bulanırlar, durulmağ için.

566

ağnaşma törenür viranlık olur,
Yēni ovadanlık urulmağ için.

İşde ummađlıđdan dođur her kūsü,
Meħebbet olmasa, kūdüret olmaz.
Silinir, durulur kōnül gözgüsü,
Ayrılık olmasa vuslat doğrulmaz.

Yāranlar heey...

ān oğlu ān Bayındır,
Bir gün yērden durmuş idi.

Ağ evlerin K̄ara yérin
Üzerinde k̄urmuş idi.
Ala sayvan göy üzüne
Aşınmışdı,
Min bir yerde ipek halça
Döşenmişdi.
İç Oguzun erenleri
Şöhetine yığılmışdı,
Yeme, içme başlanmışdı.

567

Kazlık K̄oca deyerler
Bir kişi vardır. H̄anlar H̄anı
Bayındır'ın veziri idi.
Al şarabın itisinden

Kantarıban başı kızdı,
Gaba dizi üste çökdü.
H̄anlar H̄anı Bayındır'dan
Ahın için izin istedi.
Bayındır H̄an destür vèrdi:
-Her bir yana istesen, var!
Kazlık K̄oca her bir işe
Girip çıhmış, işde pişmiş,
Bacarığlı, tecrübeli,
İşe yarar ādām idi.
Bütün yarar k̄ocaların
Yanına salıp,
Yadağ ile, yarağ ile,
Yola girdi.
Dağlar aşdı, çaylar keçdi.
Dere, tepe yollar yorutdu.
Tā günlerin bir gününde,
568

K̄ara Deniz sahilinde,
Dözmürd adlı bir K̄alaya

Geldi çatdı, ora ondu.
Sen d meki o alanın

Arşın oğlu Direk adlı
Tek r  var, o tek r n
Altmış arşın ametidir.
Altmış batman g rz salar,
Ėatı, muhkem yay çekerdi.
azlık oca çatar atmaz,
Tabılları aldırarak
Cenge girdi.
Direk Tek r alasından
Dişere ışıp m ydan açdı,
Er diledi.
azlık oca onu g rcek
Y l tek y tdi.
Yilem kimi yapışarak
O k firin ensesine
ılış aldı, zerre adar
Kesenmedi.

569

Direk Tek r n vbet tapıp
Altmış batman g rz  ile,
azlık oca tepesinden aşağıya
Tutup aldı. D ny  başına

Dar geldi, Alca anı
D d k kimi şoruldadı.
oca begi armalayıp
ala ire apardılar.
Bunu g ren iğitleri
 z çevirip adılar.
azlık oca on altı il,
Direk Tek r alasında
Dustağ oldu. Sonra

Emen dêyerlerdi, altı kere
O hisara hücüm êdip alanmadı.
Meger dostlar, Qazlık Qoca
Tutulanda Yêgenek adlı
Bir yaşında oğlu vardı.
Zâmân kèçdi, on bêş yaşa
Gelip çatdı. Cılasın bir
İgit oldu. Babasın
570

Öldü bilirdi, yasaq êdip
Tutulduğun oğlandan
Gizledirdiler.
Meger günlerin birinde,

Begler ilen konuşurken
Qara Göne oğlu ile,
Uyuşmayıp sözleşdiler.
Budağ aydır: -Burda neden
Yalan yere öyünürsen,
Hünerin var, er dilersen,
Gèt, babanı kırtargilen.
On altı ildir dustağdır.

Yêgenek bunu êşidince,
Üregi yerinden oynadı,
Qara ca bağı sarsıldı.
Bayındır Hân huzuruna
Varıp geldi. Ağ üzünü
Yere koyup bêle dèdi:
-Alan Şâbâh safa yerde,
Tikilende ağ ban êvli.
Atlas ile yapılanda,
571

Göy sayvanlı, tovla-tovla
Çekilende Şâhbâz atlı.

Çağırban dād vèrende,
Bol çovuşlu, yayhovanda
Yağ tökülen bol ni'metli.
Galmış igit arhası,
Bèze miskin umudu,
Türkistan'ın diregi,
Tülü kuşun yovrusu,
Kara çuğun kaplanı,
Amıt suyunun aslanı,
Devletli hān, meded senden.
Mene leşker vèrip
Babamın dustağ olduğu,
O çalaya gönder meni!

Bayındır Hān destur vèrdi,
İgirmi dörd sancağ begi
Atlansınlar.
Evvel evvel Demir Kapı Derbend'de
Beglik eden, çargı süngüsü
572
Ucunda er böyürden,
Kırımına yetişende,
Kim olduğunu sormayan,

Kıyan oğlu Deli Dundar,
Senün ile bèle varsın.
Ayğır Gözler sularında
At üzdüren, elli yèddi
Sırt Qalanın kilidin alan,
Eylik oğlu Deli Evren,
Senün ile bèle varsın!
Qoşa burcdan çayın oğu
Eğlenmeyen, Yağrınçı oğlu
İlalmış bèle varsın!
Üç kere yağı görmese

an aqlayan, Dursun oqlu
Deli Rüstem ble varsın.
Ejdehlar aqlzından dm alan,
Deli Evren ble varsın.
Yr znn bir ucundan,
Bir ucuna ytem dyen,
Soqlan Sarı ble varsın.

573

alın Oqluz erenleri,
Saymaqla saya gelmez.
Bayındır Hn igirmi dört

Sancaql begin er oqlana
Yoldaql qlşdu.
Hamı begler cem olup
Yaraqların götürdüler.
Ygenek o gece yatırken
Yuqlu gördü, yuqlusunu
Yoldaqlarına söyledi:
-Dnen gece baqlım, gözüm
fillice yatır iken,
Yuqlu gördüm, ala gzlerim
Aqlıban dny gördüm.
Aql boz atlar apızdıran
Erler gördüm, aql ıqlıqlı
Alpları yanıma saldım.
Aql saqlıqlalı orqlut'dan men
gt aldım. Ala yatan
ara ara daqlar aqlđım.
Üreli yatan qlara Deniz
Üre girdim, gemi tapıp

574

Kynegimi ylken tdim.
Üreli yatan denizi de,
Deldim kdim, öteki qlara

Dağ yanında alını parlak
Bir er gördüm. kalharak
Yerimden durdum.
Korgı dilli öz süngümü
Ele aldım, karşılayıp
O igide doğru vardım.
Karşısından onu sançdım.
Gözetledim göz ucıyla,
Ona bahdım, o er dayım
Emen imiş. Bunu bilcek,
Döndüm ona selâm vèrdim.
Kalın Oğuz ellerinde
Kimsen, dedim, kapaqlarını
Kaldırıp mene bahdı:
-Oğul, Yègenek, hara bèle?
Men ayıddım: -Dayı, Düzmürd
Kılasına, babam orada
Dustağ imiş.

575

Burda dayım mene dedı:
-Yètdiğimde yèl yètmezdi yèddi neslim,
Yèddi çölün kırdların benzer idi igitlerim.
Yèddi kışı ile kıurulurdu benim yayım,
Kıayın dalı yeleginden som altunlu benim yayım.
Yèl esdi, yağmur yağdı, borkü kıopdu.
Yèddi kere vardım o kıalanı alanmadım, geri döndüm.
Menden dağı er kıopmazsan, Yègenegim, dön geri.
Yègenek yuğusunda dayısına söylemiş:
-Kıalhbani yerinden durduğunda,
Ala gözlü beg yigitleri yanına almadın.
Adı belli begler ile sen yortmadın,
Bèş ağçalı ulufeçiler ile yoldaş ètdin,
Onun için o kıalanı alanmadın.

Yègenek yène aydır:

-Kāse kāse y mek  c n yaĥnı yaĥşı,
Keser g nde ser eşmeden y gr k yaĥşı,
Geldiğinde dursa  alsa d vlet yaĥşı,
Bildiğimi unutmasa   ağıl yaĥşı,
 ırımından d nmese,  ayıtmasa erlik yaĥşı.
Yuĥusunu iğit Y genek
Yoldaşlarına nağl  ledi.
576

Ancağ burada  o  dayısı
Yapın idi. C mle begler
Yoldaşlaşıp yollandılar.
Gelip D zm rd  alası'na
Yetişdiler, dayandılar.
K firler bunları g recek,
Arşın oğlu Direk'e ĥaber verdiler.
O mel n da  alasından
Dişere  ıĥıp, m ydan a ıp
Er diledi. Sel uk oğlu
Deli Dundar at yorutdu.
Altmış tutam sur cıdasın
 oltuğ  ısıp o k firi,
 arşısından s sem d di,
S semedi. K fir Tek r
Bir zarbada  armalayıp

S ng s n   ekdi aldı.
Altmış batman g rz  ile,
Başından Dundarı  aldı.
D ny  başına dar oldu,
Atını  aytarıp d nd .

577
D ne Bilmez D lek Evren
Altı perli  omağı ile,
 apıp geldi, yuĥarıdan aşadıya
O k firi  atı vurdu.

Direk Tekür kıarmalayıp
Çomağın elinden aldı,
Ona dağı gürz çaldı,
O da, atını dönderip geri döndü.
Béleliđe iğirmi dört
Sancağ begi zebün oldu.
Burda Yégenek, táze iğit
Ulu Tanrıya sığındı,
O zevâlsız ھاđđı öydü:
-Ucalardan ucasan,
Kimse bilmez nécesen,
‘azîz Tanrı!
Sen atadan olmadın,
Sen anadan doğmadın,
Kimse rızđın yemedin,
Kimseye güç étmedin,
Hamı yerde ahedsen,
578
Allah ü samedsen.
Ādeme sen tâç vérdin,
Şeytana lânet đıldın,
Bir suçdan ötürü,
Dergahından kıovdun.
Nemrûd göye oğ atdı,
Karnı yarık balığı,
Oğuna karşı tutdun.
Ululuğda haddin yoğ,
Senün boyun, đaddin yoğ,
Ya cism ile ceddin yoğ.
Vurduğunu ulatmayan ulu Tanrı,
Basdığını belirtmeyen, belli Tanrı,
Götürdüđün göylere yétişdiren Tanrı,
Kadığına đahr eden kıahhar Tanrı,
Meded senden!
Kara donlu kâfirlere at teperem,

İşimi sen onar! dedi.
Dayanmayıp at saldı,
Yeller kimi yetişdi,
Yapışkan tek yapışdı.

579

Kāfir tekürün çıgnine
Kılınç vurdu, geyimini, keçimini
Doğrayıp altı barmağ
Derinlikde yêr eyledi.
Kara kanı şoruldadı,
Kara aygır derisinden
Çekmeleri kanla doldu.
Kara başı büküldü,
Bükülü kaldı.
Durmayıp Kalaya kaçdı.
Yegenek ardından yetişdi,
Hisar kapısı önünde,
Kara pülād kılıncı ile,
Ensesine tutup çaldı.
Kara başın bir top kimi
Yere saldı, dönüp leşkere kayıtdı.
Zebūn kāfir, atasını
Salı vèrdi, çıhıp geldi.
Bèle dedi: -Beg igitler,
Bu kāfiri kim öldürdü?
Kaytabanın mayasını

580

Yüklü koydum, ner doğmuş,
Maya doğmuş, onu bilsem.
Ağılımın koyun unu
Yüklü koydum, çoç doğdu,
Koyun doğdu, onu bilsem.
Ala gözlü ağca üzlü,
Halālımı yüklü koydum,
Oğul doğdu, ya kız doğdu,

Onu bilsem, mere begler,
Yaradanın ‘eşkına, haber mene!
Yëgenek burada söylemiş,
Görek hanım, ne söylemiş:
Kaytabanın mayasını
Yüklü koydun, ner oldu.
Ağ ağılda koyununu yüklü koydun,
Koç oldu: Ala gözlü, ağca üzlü
Halālını yüklü koydun, aslan oldu.

Ata, oğul görüşdüler,
Ondan kalan begler hamı
Görüşdüler, bir ağızdan
Hisara yoruş étdiler.
Her ne var yağmaladılar.

581

Yëgenek ile beg babası,
Gizli gizli yağa tutup
Sarmaşdılar, iki hasret
Bir biriyle buluşdular.
Issız yerin kurdu kimi,
Uvlaşdılar, Hāk Tanrı’ya
Şükür kılp Qala çanın,
Kilisesin virān édip,
Yërine mescid yaptılar.
‘aziz Tanrı’nın adına
Hutbe oğudup
Quşun ala kanlısını,
Gumaşın en yaşısını,
Qız, gelinin göyçegini,
Doğguzlama çargap, çuğa
Hānlar Hānı Bayındır’a
Bêşden bir çıp,
Qalanımı døyüşçüler,
Arasında bölüşdüler.

Geri dönüp evlerine kayıtdılar.

Dedem Korkud çıhıp geldi,

582

Boy boyladı, söy söyledi.

Bu dāstān, Oğuz nāme

Beg Yégeneğin olsun dēdi.

Yöm véreyin: Yerli Kara dağlarınız

Yıhılmasın, kölgeliçe ağaclarız

Kesilmesin, ağ sakçallı baban yeri

Uçmağ olsun, ağ birçekli anan yeri

Behişt olsun, son nefesde Tanrı sizi

Pāk imāndan ayırmasın,

Ağ alnında bēşçe kelme

Du'ā kıldık, kabul olsun.

Günahızı adı güzel Muḥammed Mustafa'ya

Başıslasın.

583

BAY BÖRE'NİN OĞLU BAMSİ BÉYREK

‘āşık, canım ‘āşık, çal kópuzunu

Amāndır, amāndır, yār elden gēdir.

Alışdır içimi nağmelerinde,

İstek, ilğar, varlık, var elden gēdir.

Ayaz gécelerde mene göz vuran,

Parlağ ulduzlarım Bes hayandadır?

Amān,Boğdu meni bu darlıg, bu çen,

Genclik rüyālarım bes hayandadır?

Zümrüd dalgaların zirvesinden ay,

Neye gāş galdırır, ışığın saçmır?

Firüze göylerin altın gemisi,

Neye semālarda yélkenin açmır?

Neye ulduzların çengisi Zühre,

Ölker boyun bağın boynuna salmır?

584

İpek t ellerini Ő h meme  ste,
Çekip tirlendirmir, saz  dip  almır.

Neden pıçıldıŐmır uca kovaĥlar,
Neye gece kuşu virdin oĥumur?
Neye uŐaĥ ları başına yıĥıp,
Neye naĥıl demir,  orap toĥumur?

Hoş g nler ĥay l tek geldi de ke di,
Ĥatırlarda bir iz kala, kalmaya.
Her Őeyini  teri dir, gelir savuŐur,
Ĥay t ĥ tradır, bir de bir r  'y .

Hani d Őlerinde  adır kurdugum,
Keyikli, cuyurlu, ceyranlı daĥlar?
Ekip becerdigim, aŐıladıĥım
K lkeli aĥaclar, meyveli baĥlar?

Her hoş daĥikalar, hoş manzaralar,
Tekrar olunmaz bir sahneye benzer.
İnsan hem akt rd r, hem tamaŐa ı,
Ĥay t ise, başsız dipsiz bir eser.

585

Hani k arı nene iş uzadanda'
Yaĥmurlu, g neŐli temiz havalar?
Gelin tek  i ekden  adıra  rten,
Uca boy aĥaclar, g ll  patalar?

Hani seher seher g z a an z m n,
Utana utana kızarıp p rten.
 z nde Őerminden ter mıncıĥlanan,
B kire etekli kanlı nesteren?

Hani merd igitler ova minende,
Kükreyen aygırlar, uçar tarlanlar?
Hani ğoruğuna tülkü koymayan,
Kıynaqlı kaplanlar, çoğan aslanlar?

Hamı ne göz vurmağ, ne yaşmağ bilen,
Gölüne ovçılar varmaz sunalar.
Ne gizlenmek bilen, ne kaçmağ bilen,
Arslanlar doğan hatın analar?

Kêçen günlerini hatırlayarak,
Yazık anam bâzen sızıldayardı.
586

Üregi tutulup kederlenen vâht,
Gözleri yaşarıp mızıldayardı:

‘Oturmuşdum otağda,
Kızıl gül açan vahtda,
Bir vâdesiz yel esdi,
Gül koymadı budağda’.

O zâmân kıanmazdım anamın sözün,
Kederi bağırımı sıhardı ancak.
Kêçmiş, ya gelecek nedir bilmezdim,
Uşak idim, uşak ne anlayacak?

Ne bilim, bekle de könül sazımı
İlk, ezel inleden bu zağmelerdir.
Meni şâir eden, şâir yêtiren,
Bu sızılılardır, bu nağmelerdir.

Böyüdüm, boy atdım, hüş, baş Kazandım.
Çoğ şeyler düşündüm, çoğ şeyler kıandım.
Veçen ‘âşığı, el ‘âşığı oldum,
Günü, gündenden derde, gama boyandım.

587

Yurdu pozgun gördüm, eli didergin,
Acıdım, göynedim, alışdım, yandım.
Derdime bir çara arayım dèye,
Her diyârı ğarış ğarış dolandım.

Ne bir an yoruldu, ne de dinceldim.
Her gelip gèdenden sorağ soruşdum.
Derelerden kèçdim, dağlardan aşdım,
Güneş kervânına gèdip kavuşdum.

Men de üz koydum o ulvî maşsada,
Yollandım derdime derman aştaram.
Dönen pozgunluğdan, karankuluğdan,
Élimin, yurdumun canın kurtaram.

Ġafilemiz tuş geldi haramilere,
Çaldılar, çapdılar var, yoğumuzu.
İçimize yamân zelzele düşdü,
Asdılar, kesdiler bir çoğumuzu.

Ġaçıban ulu bir dağa dayandım,
Dèdim arham dağdır, yolum da ışık.

588

Güvendiğim dağa kar yağdı birden,
Düşündüm ğayıdım, ya dözüm artık.

Gördüm boş kayıtmak igide ārdır,
Dönmezlikle insān yolunu tapar.
Dèdim: Kalam, yolum şardır ki şardır,
Yolçu öler, ya da maşsada çatar.

Gün çıldı, dağların şarı eridi,
Her şerefdan daşgın sèller atlandı.
Meni çöl palazı, damı duvarı,

Alıp denizlere sarı yollandı.

Bir gaba ağaca suvaşarak men,
Neler çekdimse de, ölmedim galdım.
Demişler düz gelir, iş düz gelende,
Ançağ ki, özüme denize saldım.

Boş bir gayıg gördüm, atıldım, mindim.
Sandım ki deryalar, dey benim oldu.
Tûfan kıopdu, dalgalarla duruşdum,
Ağırda köyneğim yelkenim oldu.
589

Mayağları yıhıp salmışdı tufan,
Yol tapıp sahile çıha bilmedim.
Yağmurlar ıslatdı köynegimi de,
Kuruda bilmedim, sıha bilmedim.

Ağırda kayıgım daşa toğundu,
Kolumda kuvetim var iken üzdüm.
Min bir deve boynu aşdı başımdan,
Yoruldum, canımdan elimi üzdüm.

Deyirler denizler ölü sahlamaz,
Meyit sandı meni, atdı kırağa.
Bir balıkçı geldi başım üstüne,
Oyatdı, semirdim, durdum ayağa.

Üz kıoydum kendlere, şehre sarı,
Ağ düşmüşdü gördüm Kıara saçlara.
Zamâne dekişip devran dönmüşdü,
Kıara lar ağ olmuş, ağlar da kıara .

İstedim dönderem çarhı dövranı,
Her addım başı bir ipe ilişdim.
590

Çègnedim, ufatdım, kırdım ipleri,
Yèr ayrıldı, kıoydum duzağa düştüm.

Üzüme bağlandı hamı kapılar,
Sındıra bilmedim, aç a bilmedim.
Yolundu, töküldü kartal kanadım,
Havalananmadım, uça bilmedim.

Bir neslin yıgđıđı deni, harmanı,
Yağdılar, emekler bütün zay oldu.
Ter töküp ekdiğim hāsılın yalnız
Tütsüsü, ğurumu gözüme doldu.

Sönmezler şam kimi yandı, kırtardı,
Yurda ocağ söndü, soyuğ kül kıaldı.
Mèşeler kıırıldı, sular sovuğdu,
Ağaçlar kıurudu, bağlar çöl kıaldı.

Kıaçan ğaçdı ğètdi, canın kırtardı.
Mer iğitler hamı öldü, kıocaldı.
'Dönmerem' deyenler döndü yolundan,
Ne ilğar, ne pèyman, ne kıarar kıaldı.

591

Ğüllü bağçaların şahta apardı,
Susdu bülbüllerin şirîn nağmesi.
Dondu, buz bağladı çağlayan çaylar,
Kesildi suların hoş teranesi.

Vādesiz ğar yağdı, nece de yağdı,
Çeşmeli, çemenli ulu dağlara.
Buludlar kışnedi, dolu töküldü,
Alması, armudu sulu dağlara.

İndi tarlalarım vèrāne ğalıp,
Ğünde şuğumlanır, ot da bitirmir.

Gözden yayılıp bir buta göyerse,
Solup, kıncalanıp gül vère bilmir.

Deli boğa kimi fişhırır tufan,
Kaba ağaçları kökden kıparır.
Çalır çahnaşdırır baş kıldıranı,
Derelere tökür, sèller aparır.

Sözlükden sildiler igitlik adın,
Ābideler yerine su burahdılar.

592

Düz yol gèdenlerin nāşını bële,
Mezārdan çıharıp oda yahdılar.

Bir sığınacağ yoğ, daldanacağ yoğ,
Ne bir köme, ne bir alaçığ galıp.
Bir yanacağ yoğ, kıznacağ yoğ,
Tendirler şeh çekip, közler kıralıp.

Yer göye kavuşup, göz gözü görmür,
Gècede ki yamān kesip amānı.
Götürmek olmayır addım, adımdan,
Kimçe seçe bilmir yolu, yarkanı.

Haçan dağılacağ kara buludlar,
Haçan kızaracağ ufukda şafağ,
Bu müdhiş gèceden, müdhiş tufandan

“Ovaz ovaz ber-al-fala”

‘āşık, canım ‘āşık çal kıpozunu,
Amāndır, amāndır yār elden gèdir.

593

Alışdır içimi nağmelerinle,
İstek, ilğar, varlık, var elden gèdir.

Bir lahza var ürek görer ârzusun,
Meni o lahzaya aparıp çıhar.
Baħarımdan süpür bütün her zâdı,
Görünsün gözüme bekle nâzlı yâr.

İnsan bēzikmese yol arayanmaz,
İnlet ğam sazını usandır meni.
Üregi yanmayan su aħtaranmaz,
Od vurup alışdır, yah, yandır meni.

İnsan candan geçe biler bir an var,
Meni o âleme, o ana apar.
Ya ölüm zaħķumun dâdıdır mene,
Ya yârıma yetir canımı kırtar.

O an ayrılığın son ğışkancıdır,
O ağrıya dözen kırtuluş tapar.
Yēni bir doğuluş doğacağdır,
Dalıca yēni bir hayât başlanar.

594

Kim dēyir ölümdür candan el çekmek,
Candan el üzmeyen yāra çatanmaz.
Çanıħdır, canıħdır, canıħdır meni,
Derdden canıħmayan çāre tapanmaz.

Ĥān oğlu Ĥān Bayındır Ĥān
Bir gün yērden durmuş idi.
Kara yērin üzerine
Ağban évin kurmuş idi.
Ala sayvan göy üzüne
Aşınmışdı, min bir yērde
İpek ĥalça döşenmişdi.
İç Oğuz'un, Dış Oğuz'un
Erenleri, Ĥānları Ĥānı Bayındır'ın
Şöħbetine düzülmüşdü.

Bay Böre Beg dyerler bir
Beg de, dağı Bayındır'ın
Őhbetine gelmiŐ idi.
Bayındır Hn karŐısında
Kara Gne oğlu igit,
595

Kara Budağ dayanmıŐdı.
Sağ yanına Kazan oğlu
Uruz durmuŐ,
Sol yanında Kazlık Koca
Oğlu Yeğenek dayanmıŐdı.
Bay Böre Beg bunu görüp
Derinden bir h yledi,
Gafasından gılı gdip
Destmalını ele aldı,
Byre byre ağladı.
Ble tcek kalın Oğuz'un arđası,
Bayındır Hn'in krekeni Salur Kazan,
Kaba dizi üste çöküp
Gözlerini Ėya tikip,
Bay Böre Beg'in zne
Bağıp, dyir:
-Bay Böre Beg, ne ağlayıp,
Ne bozlarsan?
Bay Böre Beg cevap vrir:
-Begim Kazan, söyle nce
Ağlamayım? Söyle nce

596
Bozlamayım? Oğulda bir
Ortacım yoğ. Tanrı meni
KarđamıŐdır. Geleceğim,
Tc, tağtım n ble ağlayıram.
Bir gün ola dŐem lem,
Yr, yurdum kimsesiz kla.
Kazan aydır: -Mağsud bu mu?

-Beli budur, benim dağı
Oğlum olsa, Hānlar Hānı
Bayındır'ın karşıısını
Alıp dursa, kılluk ętse.
Men de dağı bağıp görsem,
Bir sévinsem, bir gövensen.
Béle décek kıalın Oğuz Begleri,
Üz göye tutup, el kıaldırıp
Duā, senā elediler:

-Uca Tanrı sene de bir
Oğul vérsin!
O zāmānlar erenlerin
Alkışları alkış idi,
Karkışları karkış idi,
597

Duāları icābete yétiřirdi.
Buradaca Bay Bicen,
Öz yerinden uru durup
Béle aydır: -Begler, gelin
Menimçin de duā edin,
Tanrı Teāli kerem ğılıp
Bir kıız dağı mene vérsin.
Begler yéne el kıaldırıp
Duā ğıldı: -Ulu Tanrı
Sene dağı bir kıız vérsin.
Bay Bicen Beg yéne aydır:
-Begler! Tanrı kerem kılsa,
Mene bir kıız vérer olsa,
Menim kıızım Bay Böre Beg'in
Oğluna béřik kesme
Yovuğlu olsun,
Hamı buna tanıķ olun.

Bir çoğ zāmān kéçmemiřdi,
Haķ Teāli kerem ętđi.

Bay Böre'nin oğlu oldu,
598
Bay Bicen'in kıızı oldu.
Kalın Oğuz erenleri
Svindiler, eşiderek şad oldular.
Bay Böre Beg tcirleri
Çağırıban buyruk etti:
-Mere koçum bezirđanlar,
Hağ Teli kerem edip
Menim un bir oğul verdi.
Rum eline varın, oradan
Oğlum un yağşı yağşı
Armağanlar tapıp alın.
Oğlancığım büyüyünce,
Dönüp gelin.
Bezirđanlar gece gündüz
Yol gtdiler. İstanbul'a
Gelip çatıp Bay Böre'nin
Oğlu un dan danışık,
İle yağşı armağanlar
Topladılar. Deniz atı
Ėulunu bir ağ boz ayđır,
Bir ağca tozlu Ėatı yay,
599

Bir de dağı altı perli
Gürz aldılar. Yol yarağın
Hazırlayıp yollandılar.

Bay Böre'nin oğlancığı
Boy atıban bş yaşına,
Bş yaşından on yaşına,
On yaşdan on bş yaşına
Gelip çatdı. Çaya bağa
Çalımlı, alıcı kuş
Erdemli, gzel, gyek

İgit oldu.
O zāmānlar hēç oĝlana
Baş kesmeden, kan tōkmeden
Sayıban ad qoymazdılar.
Bay börenin oĝlu bir gün,
Atlanıban ova varıp
Qıuş qıuşlarken babasının
İlhısına gelip vardı.
Emir aħur qarşı gelip
Hörmetle qonaqladı,
Yēyip içip oturdular.

600

Bu terefđan bezirgānlar
Gelip çatıp, Qara Derbend
aĝzında qonmuşdular.
Yarımāsın yarqımasın
O Qalanın kāfirleri,
Gelenleri casusladı.
Bezirgānlar yatar iken
Gāfilceden bēş yüz kāfir,
Basĝın ēdip ĝafileni
Taladılar. Tācirlerin
Ulusunu dustaq ēdip
Kiçiĝi can qurtarıp
Baħıp gördü Oĝuzların
Ucunda bir ala sayvan
Tikdirmiş bir imirze
İgit oĝlan, kırĝ igidi
Saĝ solunda oturmuşlar.

-Oĝuz'un bir igididir.

Yürüyeyin ondan meded

Dileyelim dēye tācir,

601

Gelip aydır:

-İgit igit, ünüm ünle.

Sözüm dinle. On altı il
Bundan evvel Oğuzlardan
Gétmiş idik. Dan danışık
Kāfir malın, Qalın Oğuz
Beglerine getirirdik.
Parasarin Qara Derbend
ağzına düşmüş idik.
O Qaladan besh yüz kāfir,
Üstümüze başgın edip
Qardaşımı dustak etdi.
Malımızı, rızgımızı
Yağmalayıp kayıtdılar.
Qara başım götürüben
Sene geldim, Qara başın
Sadağası amān igit,
Meded mene!

İgit oğlan al şarabı
İçer iken içmez oldu.
Elindeki kızıl camı
602
Yere çaldı, bèle aydır:
-Dediğimi yetirin!
Geyimimle benim Şāhbāz
Atımı getirin!
Meni seven igit minsin!
Bezirgān da onlar üçün,
Beledçi olup at saldılar.
Kāfir ise mahalda,
Otrağ edip altun, ağca
Bölüşürken erenlerin
Meydandarı, meydanların
Boz aslanı, pehlevānlar
Pehlevānı igit oğlan,
Çapar yétidi. Bir söylemez,

İki dèmez, kâfirlere
Kılınc koydu, baş kaldıran
Kâfirlerin boynun vurdu,
Tâcirlerin malın aldı.
Bezirgânlar gelip aydır:
-Beg iğit sen bize büyük
Erlık ètdin, val gel indi,
603

Beyendigin malı götür.
Boz oğlanın gözü ancak
Deniz atı dölü olan
Boz aygırı, ağca tozlu,
Ėatı yayı, altı perli
Gürzü tutdu.
-Bezirgânlar!

Mere, men bu
Aygır ile gürzü, bir de
Ėatı yayı hoşlayıram.
Bunu dècek bezirgânlar,
Saht oldular.
İğit aydı:
-Bezirgânlar, mere meger

Çoğ istedim?
Bezirgânlar ayıtdılar:
-Yoğ, çoğ dèyil, ancak bizim
Begimizin bir oğlu var.
Bu üçünü onun için
Aparmağımız gerekdir.
Oğlan aydır:
604

-Beginizin oğlu kimdir?
-Bay Böre'nin Bamsı adlı
Oğlu vardır.
Bu iğidin Bay Böre'nin

Oğlu özü olduğunu bilmediler.

Oğlan barmağın ısırđı:

-Burada men minnet ilen

Almağımdan, beg babamdan

Minnetsizce almak iyidir.

Dönüp atın kamçılıayıp

Yola düşdü. Bezirđānlar

Dalısınca bağar kıaldı:

-Vallah, aceb yağşı igit,

Muruvvetli igit imiş,

Söylediler.

İgit oğlan babasının

Ordusuna geldi çığdı,

Bezirđānlar geldi, dedı.

Bay Böre Beg seviniben

Çadır, otağ, ala sayvan

Tikdirdi, ipek haçla

605

Döşetdirdi. Oturuban

Oğlunu da sağ yanında

Eğleşdirdi. İgit oğlan

Bezirđānlar ĥusūsunda,

Mutlağ ĥeç ne söylemedi,

Kāfirleri kırdığından

Söz demedi.

Çoğ geçmeden bezirđānlar

Yetişdiler, baş endirip

Bege selām söylediler.

Gördüler kim o igit ki,

Baş kesipdir, kıan töküpdür,

Mal saldırıp, Bay Böre'nin

Sağ yanında oturmuşdur.

Bezirđānlar yüğürdüler.

İgidin elin öpdüler.

Bële étcek Bay Böye Beg,

Acıglandı, tãcirlere

Bahıp aydır:

-Mere kavat uşak ları,

Meger ata duran yérde,

606

Oğlanın elin öperler?

Bezirgãnlar ayıtdılar:

-Hãn!

Yoğsa Senün oğlun mudur?

-Beli, benim oğlumdur o.

-Onun elin öpdüğümüze

Hãn, bizlerden incimeyesin.

Senün oğlun olmasaydı,

Var, yoğumuz Gürcistan'da

Gétmiş idi, özümüzse

Dustağ olup tutulmuşduğ,

Bay Böre Beg, burada aydır:

-Mere, benim oğlum meger

Baş mı kesdi, kan mı tökdü?

-Be sağ olsun, Senün oğlun

Baş da kesdi, kan da tökdü.

Mal saldırdı, söylediler.

-Mere, déyin bu oğlanın

Ad koymağa lãyığı var?

-Sultanım Beg, beli, ondan

Artığlaşa lãyığı var?

607

Söylediler.

Böy Böre Beg, đalın Oğuz

Beglerini çağıraban

Konağladı, Korkud Dede,

Varıp geldi boz oğlana

Ad koyuban bële dédi:

-Sözüm dinle, Bay Böre Beg,

Tanrı sene bir igitmen
Oğul vèrmiş, tuta vèrsin.
Ağır bayrağ götürende,
Müselmana arha dursun.
Karşı yatan Kara karlı
Dağlarından aşar olsa,
Tanrı Teāli aşıt vèrsin.
Kalabalıg çağlarında
Kāfirlere giren zāmān,
Tanrı özü bu oğlana
Dayağ olup fırsat vèrsin.
Sen oğlunu basam dèye
Oğşadinsa bunun adı,
Boz aygırlı Bamsı olsun.
608
Adını men vèrdim, yaşın
Ulu Tanrı vèrsin!

Kalın Oğuz erenleri
El götürüp duā ğılıp
Yārab, bu ad bu oğlana
Kutlu olsun, söylediler.
Sonra hamı ova mindi.
Boz aygırların çekdiriben
Bamsı mindi, nāgāhandan
Oğuzların karşısına
Böyük sürü keyik çığdı.
Bamsı Bèyrek birisini
Kovar gètdi kova kova
Bir mahale geldi çığdı,
Neler gördü?
Göy çayırın üzerinde,
Kırmızı bir otağ gördü.
Öz özüne: ‘Yarab, bu ev kimin ola?’
Düşünerek alacağı ala gözlü

Dilber kızın olduğundan
609
Haberı yoğ. Ne olursa
Olsun deye, hele varıp
Öz ovımı alım dedi.
Keyiğini sinirlerken
Al otağın kapısına
Ayrış geldi bağdı, gördü.
Bu al otap, beşik kesme
Nişanlısı, yavuğlısı
Banı Çiçek otağı imiş.
Banı Çiçek otağından
Bağır idi, çağıraban bele deyrir:
-Däyelerim, görünüz bu
Kavat oğlu kavat, bize
Erlik mi göstermek ister?
Varın bundan pay dileyin,
Hele görek ne söyleyir.
Gısırca Yenge deyrirler
Hatın vardır,
İreli varıp pay biledi:
-Hëy beg igit, bize dağı
Bu këyikden pay ver, dedi.

610
Bëyreğ aydır:
-Däye, ovçı deyimem men,
Beg oğluyam, hamısı da
Sizin olsun.
lâkin sormağ ayıb olmasın,
Bu al otağ kiminkidir?
-Beg igidim, bu al otağ
Bay Bicen Bey kıızı olan
Banı Çiçek hanımındır.

Bunu decek B yrek'in
Kanı kaynar,
Edeb ilen
Geri d ner.
Kızlar gelip ovı  ekip
G zellerin p diŐ ahı,
Banı  i ek hıdmetine
Apardılar. Baĥdı g rd ,
Sultan sevdi sıĥın semiz
Keyikdir bu.
Banı  i ek burada s yler:
-Mere kızlar, bu igit nece igitdir?
611
Kızlar aydır:
-Vallah ĥanım, bu ko  igit
 z ne niĥap salmış,
YaĥŐı igit, beg oĥlu beg
Bir igitdir.
-He  d yeler, babam mene:
Kızım seni niĥab  zli bir B yrek'e
Verecegem, s yleyirdi.
Olmaya bu  z  olan.
Mere kaĥın ĥaberleŐin!
Deye – hanım h km eyledi
 aĥırdılar beyrek geldi
Banı  i ek yamaklandı
Haber sordu :
-Beg, geliŐin hayandadır ?
Beyrek aydır :
-İ  oĥuzdan.
-İ  Bura beg oĥlu Bamsı Beyrek
Adlı dedikleri
Menem, - dedi.
Kız soruşur:
612

Ne için geldin igit ?
Beyrek aydır ?
O ele bir ādām degil
Özün sene nişan vère
Velakin men beg kızının
Dayasıyam, gel men ilen
Ova çıhağ, eger Senün
Atın benim aygırımı
Kêçer ise, onun atın
Dağı kêçer, Hem sen ilen
Oğ atarığ, meni kêçsen
Onu dağı kêçeceksen.
Sonra senlen güleşerik,
Meni bassan, onu dağı basacağsan.
Beyrek aydır:
-Hoş, gel indi atlanayın.
Her ikisi atlandılar,
Meydan açıp at tepdiler.
Beyreg'in atı kızın
Atın kêçdi. Oğ atdılar,
613
Beyrek kızın oğun yardı.
Kız söyleyir:
-Mere igit, men atlanıp
At salarken aygırımı
Kêçen at yoğ. Men yay çekip
Oğ atarken atdığımı
Yaran oh yoğ. Gel sen ilen
Güreş tutam. Beyrek heman
Atdan yendi. Kavraştılar
Çüt pehlivan, aslan kimi
Bir – birbirine sarmaştılar
Beyrek alıp kızını yere
Vurmak ister, kız, beyregi
Alıp vurmak ister

Beyrek öz – özüne aydır :

Bu kız meni basar olsa,

Kalın oğuz ellerinde

Bu başıma kahınç olar

Hem üzümüne tohum olar

Beyrege gayret geldi,

Kıvrayıban bağdamaşın

614

Aldı kızın emciğinden

Yapışınca kız koçundur

Sonra kızın ince belin

Koltukladı badal attı

Arhasını yere vurdu

Kız söyleyir :

-Mere igit, Bay Bican kıızı,

Banı Çiçek men özümem!

Beyrek üç öpdü, bir dişledi.

-Hân kıızı, toyun mübarek! Deye

Üzüğünü barmağından çıkarıp

Hân kıızının barmağına kèçirdi.

Ortamızda bu nişân olsun, dedi

Kız aydır: -A beg oğlu,

Çün bêle oldu, indi ireli

Durmağ gerek. Beyrek aydır:

-N'ola hanum, başım üste.

Bêlelikle Beyrek kıızdan

Ayrılıban evlerine

Varıp geldi. Ağ saqqallı

Beg babası karşı çığdı.

615

Baba aydır: -Hânım oğul,

Söyle görek Oğuz içre

Dan danışık neler gördün?

-Ne göreyim? Oğlu olan

Evlendirmiş, kıızı olan

Köçürmüşdür.
Babası aydır, bes sen
Evlenmek istersen ?
-Beli bense, ‘azîz baba,
Meni evlendirmek gerek
Baba aydır : Oğuzlarda
Kimin kızın isteyirsen
Alım sene oğlan aydır :
Baba, mene bir kız al ki
Men yerimden durmamış
Yerden dura, men atma
Minmemiş o ata mine,
Men kızıma varmamış
O benim için baş gitre
Mene belenci kız gerek
616

Han babası bay Burla beg
Yene aydır :
Oğul sen
Kız dilemezsen, özüne
Hamaş istersen.
Olmaya sen istediğin
Bay bicanın aslan kızı
Banı çiçek olmuş ola ? !
Beyrek aydır: -Ağ sakşallı
‘azîz baba, benim istediğim odur.
Baba aydır: -O kızın bir
Deli Kıovçar adlı, deli
Kardaşı var, kimse ondan
Kız istese, tutar, boğar.
Beyrek aydır: -Ële de, bes ne Ëtmeli?
Bay Böre Beg bële aydır:
-Canım oğul, galın Oğuz
Beglerini öyümüze çağıralım,
Her ne onlar salâh bilse,

Ona göre iş edelim.

Galın Oğuz beglerini

Oğudular, evlerine

617

Getirdiler, konaqlayıp,

Ağırlayıp danışdılar.

Begler hamı ayıtdılar:

-Biz bu kıızı istemege

Kimi gerek elçi salağ?

Bele salāh gördüler ki,

Dede Korkut varıp getin.

Korkut Dede bele aydır :

-Hey erenler, çünkü meni

Gönderir siz, bilirsiniz ki

Deli koçar, kız kardaşın

İsteyeni tutup boğar.

Bari gedin Bayındır Han

Töylesinden iki yügreg

At ayırın bir keçi başlı keçer

Bir toğlu başlı duru

İşdi, birden kaçmak olsa,

Kovmak olsa, birin benim

Birisini yedik çekim.

Dede Korkut 'un dilegi

Makbul geldi. Varıp – gedip

618

Bayındır Han töylesinden

İstedigi iki atı

Getirdiler. Korkut dede

Birin mindi, birini de

Yedekledi. Dostlar, sizi

Ulu Hakke ısmarladım

Meger dostlar, Deli Kovoçar

Ağ ban evin, ağ otağın

Qara yèrin úzerine
Gúrdurmuşdu, yār yoldaşı
Dövresinde oturmuşdu.
Gúrgud Dede öteriden beri geldi,
Baş éndirdi, bağır basdı,
Aqız dilden selām vèrdi.
Deli Qovçar qaba ağızın
Köpükledip bèle dèdi:
-Aleykem selām ay ameli azmış,
Fiili dönmiş, gādir Allah
Ağ alnına qada yazmış!
Ayaklılar bu yèrlere
Geldiği yoğ, aqızlılar

619

Bu suyumdan içdiği yoğ,
Seni haradan qada tuttu?
Amelin mi azdı Senün,
Ecelin mi geldi Senün,
Buralarda ne gezirsen?!

Qorqud Ata bèle aydır:
-Qarşı yatan Qara Dağın,
Aşmağ üçün gelmişem.
Ağıntılı gür suların,
Kèçmek üçün gelmişem.
Haq Teāli buyuruğı,
Peyğamberin qavli ile,
Aydan arı, gündən duru
Qız qardaşın Banı Çiçek'i
Bamsı Bèyrek'e
Dilemege gelmişem.
Qorqud Dede bèle dècek
Deli Qovçar dèdi:
-Mere ne dèdigimi yètirin,
Qara ayğırı yarağı ile getirin.

620

Qara aygırı yarağı ile getirdiler.
Deliceni mindirdiler. Qorqud Dede
Köstey üzdü, durmadı qaçdı.
Deli Qovçar dalısınça
At saldı. Toğlu başı
Doru aygır yoruldu, dilden düşdü.
Qorqud Ata kęci başı
Kęcer ata sıçradı.
Deli Qovçar zovallını
Qova qova, on bėlek yer
Aşırıban yağaladı.
Dede özün itirerek
Ulu Tanrıya sığındı.
İsm-i Āzam oğuyuban
Durdu, bağdı. Deli Qovçar
Al kılnca hamle ğıldı,
İstedı ki daldan çala.
Qorqud aydır:
-Çalar olsan qollarını
Haq qurutsun!
Haq Teālinin

621

Emri ile Deli begin
Eli, qolu quruyuban
Asılı qaldı.
Dede Qorqud zāmānenin
Velīsi idi, dilediği
Qabul oldu. Deli Qovçar aydır:
-Dede, amān Haq Tanrı'nın
Birliğine yoğdur gümān.
Kerem ēyle, sen elimi sağaltgilen.
Men Tanrı'mın buyuruğu,
Peyğamberin qavlu ilen,
Qız qardaşımı Bėyrek'e

Vèrer ollam. Üç yol tekrar
Ağzı ile ikrâr edip,
Günâhından tövbe kıldı.
Korçud Dede duâ edip
Ulu Hakkın emri ilen,
Deli begin eli, kolu
Sap sağ oldu. Dönüp aydır:
-Kız kardaşımın yolunda
Ne istesem vèersen mi?
Dede aydır: -Vèrrem elbet,
622

Söyle görüm ne istersen?
Deli aydır: Min buğra getirersiz ki,
Mayaya çatmamış ola,
Min de aygır getirersiz,
Kısrağa aşmamış ola.

Min dahı koç terirsiz,
Koyun a minmemiş ola.
Min dahı da kıyruğu yoğ,
Kulağı yoğ köpek gerek.
Min dane da bire gerek.
Bu dedigim nesneleri
Getirseneniz, hoş gelipsiz.
Getirmesiz, bu katla öldürmedimse,
Onda seni öldürmeyin!

Korçud Dede, Bay Böre'nin
Odasına dönüp geldi.
Bay Böre Beg aydır: -Dede,
Oğlan mısan, ya kız mısan?
Dede söyledi: -Oğlanam.
-Onda söyle, Deli Koyçar elinden sen
623

Néce can kırtara bildin?

-Hağ Tanrı'nın ināyeti,
Erenlerin himmeti oldu.
Vardım kıızı aldım, dēdi.
Bēyrek'e ve anasına, yēddice kız ғаardaşına
Muştulukçu gönderdiler.
Sēvindiler, şād oldular.
Bay Bōre Beg yēne sordu:
-Sōyle gōrek, Deli Ɔovçar
Ne istedi? Dede aydır:
-Yarımamın, yarçımamın,
Deli Ɔovçar ēle bir mal
İstedi ki, hēç bitmesin!
Bay Bōre Beg: -Hele sōyle,
Ne istedi? Dede aydır:
-Min dane ayğır istemiş,
Ɔısrāğa aşmamış ola.
Min dağı buğra istemiş,
Kim maya görmemiş ola.
624
Min de, Ɔuyruqsuz, Ɔulaqsız
İt istemiş,
Min dāne de Ɔara , Ɔara
Bire istemiş.
Bu nesneleri getirsen
Ɔız ғаardaşımı vērerem.
Getirmezsen daha burada gōrūnme,
Yoğsa seni öldürerem.
Bay Bōre Beg yēne aydır:
-Dede, ūçūn men taparsam
İkisini sen taparsan?
Dede aydır: -Beli, begim,
Men ikisini taparam.
Bay Bōre Beg: -İndi Dede,
Kōpeklere bireleri sen tap dēdi.
Özü ise, toyla toyla atlarından

Min dane aygır ayırdı.
Develere varıp geldi,
Min dağı deve ayırdı.
Koyun lara varıp gelip
Min dağı koyun ayırdı.
Dede Korkud min kıyruksuz, kıulaqsız
625

İt, min dane de bire tapdı
Bunları alıp birlikde,
Deli Koyçar a getirdi.
Deli Koyçar haber tapıp

Karşı geldi ve söyledi:
-Bağag göreğ dediklerimi getirdin?
Aygırları görcek, begendi.
Develeri gördü, begendi
Koçlara bağıdı, begendi.
Köpeklere gözü düşcek,
Kas kas güldü.

Bireleri görmeyince; dedi:
-Dede, hani benim birelerim?
Dede aydır: -Oğul Koyçar ,
O bir yovuz canovardır.
Birce yerde irişip durur,
Gel gèdelim semizin al,
Arıgın koy. Sonra da
Alıp delini, bir bireli yere getdi.
Deli begi soyundurup birelike
İteledi. Birecikler

626
Deli bege daraşdılar.
Gördü elinden iş gelmez,
Haray çekdi: -Amān dede,
Kerem èyle, Tanrı Tèāli Aşkı için,
Kıpını aç, meni çıhart

Dede aydır: -Oğul Kıovçar ,
Neye kıargış söyleyirsen?
İsmarladığın nesnedir.
Ne oldu bële büküldün,
Semizin al, arığın kıoy!
Kıovçar aydır: -Dede, meded!
Sultan Tanrı özü bunun,
Semizin de, arığın da
Yoğ ëylesin. Faķat meni,
Kıapını aç, buradan kııhart!
Bağdı gördü deli begin,
Bireler canına keçmiş.
Başı götü görünmezdir,
Üzü gözü bilinmezdir.
Dedeye iltimās etti: -Dede meni
Tanrı Teāli Aşkı için
627

Bu belādan kıurtar, dedi.
Dede aydır: -Oğul Kıovçar ,
Ĝaç özünü suya yétir.
Deli ĝaçdı suya girdi,
Bireleri su apardı.
Kıovçar geldi ĝeyimin ĝeydi,
Ağır toy yarağın gördü.

Oğuzların zāmānında
Her igit ëvlense idi,
Oğ atardı. Oğ haraya düsse idi,
Orda gerdegin ĝurardı.
Beyrek dağı oğun atdı,
Düşerinde gerdek tikdi.
Adağlıdan ergenlik
Bir ĝırmızı ĝaftan geldi.
Beg ĝeydi. Yoldaşları
Bunu ĝörüp sağt oldular.

B yrek aydır: -Dostlar,
Neden saht oldunuz?
Ayıtdılar: -N ce olar
628
Saht olmayak?
Sen  irmızı haftan g yirsen,
Bizler a  haftan g yirik.
B yrek aydır: -Bundan sarı
Siz ne u un saht olursuz?
Bu g n onu men g yirem.
Yarın g n n ibim g yir,
Kır  g ne tek sıra vardı.
G yirsiniz, sonra ise
Bir dervi e ba ı larık.
 ırw igidilen y yip i ip
Otururdu. Yarımasın
Yar ımasın k firlerin
Cusuları bunu g r p
Casusladı, varpı
Bayburd Hisarı'nın
Tek r ne haberi verdi:
-Sultanım, sen ne ar ayın
Oturmu san? Bay Bicen
Ol sene verecegi kıızı,
G t r p B yrek'e verdi.
Bu gece gerdege girir.

629

Bamsı B yrek ap alaca gerdek
 re, y yip i ip oturdu da,
Yarımasın, yar ımasın o mel nun
Emri ile, y ddi y z k fil ilgadı.
G celiğe B yrek'in
Yata da ba ı  ste vardı.
N ib kılıncın sıyırdı ele aldı:
-Menim ba ım B yrek'in

Başı için kurbân olsun.
İğit nâib yaralanıp şehid oldu.
Derin olsa batırır
Kalabalığ gorhudur.
At işler, er öyünür.
Yayan erin umudu olmaz.
Otuz doğğuz igidi ile,
Bamsı Bèyrek dustak gètdi.
Gördüler ki, uçarlardan

630

Ġuzgun ġalmıř, yururlerden
Tazı ġalmıř, nâib ise,
şehid olmuş. Beg babası
Sarıġını ġötürüben
Yère çaldı, dartdı
Yaġasını yırtdı.
Oġul, oġul söyleyiben
Ķan yaş tökdü, zârлік kıldı.
Aġ birçekli anası da
Bıldır bıldır gözlerinden
Yaşın tökdü, acı dırnaġ
Aġ üzüne aldı, çaldı.
Al yanaġın dartdı, yırtdı.
Ķargı kimi Ķara saçın
Yoldu, tökdü, aġlayıban
Sızlayıban ève geldi.
Bay Böre'nin altunluca
Ban èvine şiven düşdü.
Ķızı, gelini ġülmez oldu.
Ķızıl ġına aġ ellere yaġmaz oldu.
Yèdice baş kız ġardařı,
Aġ çıġarıp ġara ġèydi.

631

-Van can ġardař, muradına
Maġsuduna çatanmayan,

Yalkız kardaş d ye hamı,
Ağlaşdılar, bozlaşdılar.
B yrek'in nişanlısı Banı iek,
Haber tapdı, ağ haftanını ışarıp
Kara g ydi, k z alması
Al yanağın dartdı, yırttı:
-Al duvağım iyesi vay,
Alnım, başım umudu vay,
Şah igidim, beg igidim.
Doyunca  z n g rmedim,
Hara g tdin, men yazıkı
Yalkız koydun, canım igit.
G z açıban g rd ğ m,
K n l v rip s vdiğim,
Bir yasdığa baş koyduğum,
Yoluna urb n olduğum,
Vay, H n azan'ın inağı,
Galın Oğuz'un dayağı,
D ye z rı, z rı ağladı.

632

Bu haberi ıyan Seluğ oğlu
Dunda reşidince ağ ışardı,
Kara g ydi. B yrek'in y r, yoldaşı
Ağ ışarıp Kara lara b r nd ler.
Galın Oğuz erenleri,
B yrek   n azametli
Yas tutdular,  mid  z p oturdular.
Ay dolandı, il dolandı
Bunun  stten on altı il
Geldi keçdi. B yrek'in  l s n ,
Dirisini bilmediler.
Bir g n kızın ęarındařı
Deli ovar , Bayındır H n
Div nına vardı, geldi:
-Ulu H n'ın  mr , g n 

Uzun olsun. Bamsı B yrek
Diri olsaydı, on altı il
M ddetinde ğayıdar idi.
Bir er olsa, varıp g tse,
B yrek'den haber tutsa,
Diri haberin getirse,
633

Altun, aĝça baķıřlaram.
 l  haberin getirse,
Kız kardeşim ona v rem.
Deli K v ar b le d cek,
Yarımasın, yarçımasın,
Yalançı oĝlu Yalançıķ var,
K l p aydır:
-Sultanım men varıp g dip
 l s n , dirisini
Bilip gellem.
Meger B yrek ge mişlerde,
Ona bir k ynek v rmişdi.
Giymez idi, saĝlayardı.
Cıķıp g tdi, o k yneĝi
Kana, ĝuna bulaşdırdı.
D n p geldi Bayındır H n
Karşısına buraĝdı.
Bayındır H n bakıp sordu:
-Mere, bu hansı k ynekdir?
-B yrek, K ra Derbende  ld r lm ş,
Bu da nişanı, sultanım.

634
B yrek'in k yneĝini
Begler g rcek, h k r- h k r
Aĝladılar, bozladılar.
Bayındır H n aydır:
-Mere, neye aĝlayırsız?
Biz ki bunu tanımırĝ,

Aparınız adaahlısı,
Bahsın görsün, çün köyneği
Özü tikip, o tanıyar.

Apardılar, kızcakıza
Gösterdiler. Banı Çiçek
Köyneği gördü, tanıdı.
Yaahasını darddı, yırttı.
Acı dırnağ ağ üzüne aldı, çaldı.
Küz alması yanağların çekdi, cırdı:
-Vay göz açıp gördüğüm,
Könül verip sevdiğim,
Vay al duvağım iyesi,
Vay alnım, başım umudu.

635

Babasına, anasına
Haber oldu, ap alaca
Ordusuna şiven düşdü.
El, obası ağ çıhardı.
Kara geydi, galın Oğuz erenleri
Beyrek'den el üzdüler.
Yalançı oğlu Yalançığ,
Kıçık toyunu eyleyip
Ulu toya vade koydu.
Beyrek'in han babası,
Bay Böre beg bezirgānları
Çağırıp bele aydır:
-Mere bezirgānlar gedın,
İğlimleri siz arayın.
Beyrek'in ölüsü, dirisi
Haberini bilip gelin.
Bezirgānlar yarağ görüp
Gece, gündüz yurudüler.
Nagehāndan Parasar'ın
Bayburd adlı Kālasına

Yetişdiler. Meger o gün,
636
Kfirlerin bayrmı idi.
Her birisi ymekde idi.
İmekde idi. Byrek'i dağı
Getirip şopuz aldırdılar.
Byrek uca ardağ uşten
Bağıp onları gördükde.
Đaberleřdi. Bağalım ne haberleşdi:
-Alan alağ hava yerden
Gelen argış, beg babamın,
adın anamın sovgatı argış.
Ayağı uzun şhbz ata
Minen argış, nm anla
Sözüm dinle. alın Oğuz ellerinde
Ulaş oğlu Salur azan'ı
Sorar olsam, sağ mı argış?
Kıyan Selçuk oğlu Dunder,
Sorar olsam, sağ mı argış?
Ağ sağkallı oca babam,
Ağ birçekli đatın anam,
Sorar olsam, sağ mı argış?
Gözü açıban gördüğüm,
Könül verip sevdığim
637

Bay Bicen kıızı Banı iek
vde mi, y grde mi argış?
Kerem eyle değil mene,
Kara başım urbn olsun
Argış sene!
Bezirđnlar ble aydır:
-Sağ mısın, esen misin
Canım Bamsı. alın Oğuz unde
Kazan Beg'i sorar olsan,
Sağdır Bamsı,

ıyan Seluk oğlu Dunder,
Sağdır Bamsı.

ara Gne oğlu Budağ,
Sağdır Bamsı.

Bütün begler ağ ıharıp
ara gydi Senün n.
Ağ sađđallı oca baban,
Ağ birekli ğarı anan,
Sağdır Bamsı

Ağ ıharıp ara gydi,
Senün n, yddi dane
638

ız ardaşın, yddi yolun
Ayrıcında ağlar gördüm.
Kz alması yanağların,
Yırtar gördüm.

Vardı gelmez ardaş dyip
Ağlar gördüm canım Bamsı.
Gz aıban gördüğün
Könül vrip svdiğin,
Bay Bicen ızı Banı iek,
Kiik düğünü ledi,

Byk toya vde oydu.
Yalını oğlu Yalanığ'a
Güder olmuş ağam Bamsı.
Parasar'ın Bayburd Hisarı'ndan
Uarsan, ap alaca gerdeğine gelersen.
Gelmez olsan, Bay Bicen ızı
Banı ieğ'i aldırdın, belli bilgil!

Byrek alđdı, göz yaşını tke tke,
Otuz dođđuz igidine
Yanaşarağ, alıp ğaba

639

Sarığını yere çaldı, bêle dedi:
-Hêy kırđ eîşim, kırđ yoldaşım.
Bilir misiz neler oldu?
Yalınçı oğlu Yalançığ,
Menden şom haber aparmış.
Beg babamın geçeliği,
Altunluca ban êvine
Şiven düşmüş, ğaza benzer
Kız, gelini, ağ çığarıp
Kara ğeymiş, göz açıban gördüğüm,
Könül vèrip sevdiğim
Banı Çiçek, Yalançı oğlu
Yalançığ'a ğeder olmuş.
Bêle decek igitleri
Hamı ğaba sarığların
Götürüp yere çaldılar.
Hökür hökür ağlaşdılar.
Meger kâfir tekürünün
Bir kıızı var, Bèyrek'e
Könül vèrmış, her gün
Onu görmek için gelir idi.
640
O gün dağı yene geldi,
Gördü Bèyrek kederlidir.
Kız aydır: -Hân igidim,
Ne olupdur sağt olmusan?
Geldiğimde her gün seni
Şen görerdim, deyip gülüp
Oynayardın, indi sende ne olupdur?
Bèyrek aydır: -Nêce olur
Sağt olmayım?
On altı ildir kim babanın dustağıyam,
Ata, ana, ğohum, kıardaş
Èl üzüne hasretim men.
Hem de ki bir Kara gözlü

Niřānlım var, Yalançı oğlu
Yalançığ adlı bir kişi
Menim ölüm haberimi yaymış,
Kızı ona veriplermiş.
Bēle dēcek Bēyrek’i ‘āřıklamıř
Kāfir kıızı aydır: -Eger seni
Örken ilen bu hisardan
Aşağıya salar olsam,
641

Sağlığ ile atan, anan
Yanına sen gēder olsan,
Gelip burada halallığla
Mencıgızı alırsan mı?
Bamsı Bēyrek and içdi:
-Kılıncıma doğranayım,
Öz oğuma sancılayım,
Yēr kimi çatlıyayım,
Torpağ kimi sovrılayım,
Sağlığıyla varar olsam
Men Oğuz’a gelip seni
Halallığla almaz olsam.

Kız gēdip örken getirip
Bēyrek’i aşağa saldırdı.
Bēyrek aşağa bağdı,
Özün yēr üzünde gördü.
Allaha şükr ēyleyip
Yola düşdü, kāfirlerin
İlħısına geldi çığdı.
-Belki bir at tutup minim,
642

Dēye bağdı, öz ayđırın gördü.
Ayđırsa Bēyrek’i görüp
Tēz tamdı, iki ayağı
Üste durdu, řēyhe çekdi.

B yrek dağı atı  ymuŐ,
G rek, ęanım, nece  ymuŐ:
-Açıđ açıđ meýdanlara
Benzer Sen n alıncığın.
İki ęoŐa Őeb ęırađa
Benzer Sen n g zciyezın.
İbriŐime benzer Sen n yalcığazın.
ŐoŐa ęoŐa, c t ęardaŐa
Benzer Sen n ęulađların.
Murad verer, matlab verer,
Ere Sen n aręacıđın.
At deýilsen, ęardaŐsan sen,
ŐardaŐımdan iyi atım,
Yoldaşımdan iyi atım.
At başın yoğarı tutdu,
Bir ęulađını đaldırdı,
B yrek'e ęarŐı geldi.

643

B yrek atın boynun ęoŐup
İki g z n  pe  pe,
Aręasına sıçradı.
Hisar ęapısına geldi.
Otuz dođđuz yoldaşını
İsmarladı. G rek nece ısmarladı:
-Mere, sası dinli K fir:
Menim ağzım s y p durdun,
EŐidiben duyanmadım.
Çara donuz yağnisinden
Yemek verdin, doyanmadım.
Tanrı mene meded verdi,
Geder oldum mere k fir.
Otuz dođđuz merd igidim,
Emaneti mere k fir,

644

Birceciği esgik olsa.

Yèrine onun öldürrem.
On neferi esgik olsa,
Yèrenie yüzün öldürrem.
Otuz doğğuz mer igidim
Amānatı mere kāfir.

Qırh nefer kāfir atlandı,
Bèyrek'in ardına düşdü.
Ġova ġova at saldılar.
Çatanmayıp kayıtdılar.
Bèyrek Oğuzlara çatdı,
Gördü ki bir ozan gèdir.
Bèyrek aydır: -Mere ozan,
Sen haraya gèdir isen?
Ozan aydır: -Begim igit,
Toy, düğüne. Bèyrek aydır:
-Düğüün kimin düğüünüdür?
Ozan aydır: -Yalançı oğlu
Yalançıġın. Bèyrek aydır:
-Mere, kimin nesin alır?
Ozan aydır: -Hān Bèyrek'in
Adaġlısın alar olmuş.
Bèyrek aydır: -Mere ozan,
Qopuzunu mene vèrgil,
Bu ayġırı vèrim sene,
Saġla, bahasını
Getirerem geri allam.

645

Ozan aydır: -Ovazım gödelmeden,
Sesim yoġalmadan, bir atdır
Elime düşdü, yèyelenip
Saġlayalım. Qopuzunu
Bèyrek'e vèrdi. Bèyrek aldı.
Babasının ordusuna
Yaġın geldi. Baġdı gördü,

Nêce çoban yolu kesip
Ağlaşır, oturmayıp
Daş yığırlar. Bèyrek aydır:
-Hèy çobanlar, bir kişi
Yolda daş görse
Yabana atar, siz ne üçün
Yol üstüne daş yığırsız?
Çobanlar cevap vèrdiler:
-Mere bizim hālimizi,
Derdimizi ne bilersen?
-Mere sizin ne hāliz var?
-Begimizin bir oğlu var
On altı ıldır ölüsünden,
Dirisinden hêç kimSenün
646

Haberi yoğ. Ancağ indi,
Yalançı oğlu Yalançığ,
Onun ölüm haberini getiripdir.
Adağlısın Yalançığ'a vèriplermiř,
Gelip burdan kêcecekdir.
Biz bu daşları yığırığ,
Onu vurağ çığıp gètsin,
Öz tay, tuşun tapıp alsın.
Bèyrek aydır: -Üzünüz ağ olsun sizin.
Ağanızın duz, çöreği görüm halāl olsun size.
Ordan ötüp babasının
Ordusuna gelip çığdı.
Èvlerinin önünde bir
Böyük ağaç boy atmışdı.
Bu ağacın dibinde bir
Yağşı bulağ ğaynayardı.
Bèyrek bağdı gördü, kiçik
Kız kardaşı bu bulağdan
Su almağa gelir, lākin:
Kardaş Bèyrek, toy düğünün

Qara oldu, d ye aqlar, bozlar.

647

B yrek g t  g h rlendi,
G tlaşmadı g z yaşları,
Bildir bildir yanağına
Rev n oldu,  ağırıban b le d di:
-Mere ay kıız ağa d yip
Ne bozlarsan, ne sızlarsan?
Bağrım yandı, alovlandı.
S yle, meger Sen n ağan
Yoğ olupdur?  regine
 aynar yağlar koyulupdur?
Qara bağrım sarsılıpdır.
Ağa d ye ne ağlarsan, ne bozlarsan?
Bağrım yandı, alovlandı.
Qarşı yatan Qara Dağ'ı
Sorar olsam, yaylağ kimin?
Soyuğ soyuğ sularını
Sorar olsam, i it kimin?
Tovla tovla ş hb z atlar,
Sorar olsam, minit kimin?
Qatar qatar develeri
Sorar olsam, y klet kimin?

648

Ağ ağılda ağ a koyun
Sorar olsam, ş len kimin?
Qara lı, g yl  otağları
Sorar olsam, k lge kimin?
A kıız kişi, ağız dilden  aber mene.
Qız aydır: - alma ozan,
Ayıtma ozan, benim kimi
Yaşlı kıızın nesine gerek?
Qarşı yatan Qara dağları
Sorar olsan, ağam B yrek'in yaylasıdır.
Ağam B yrek g deli, yaylağım yoğ.

Soyuğ soyuğ sularını
Sorar olsan, ağab B yrek'in i ididir.
Ağam B yrek gideli i erim yoğ.
Tovla, tovla Ő hb z atları
Sorar olsan, ağam B yrek'in minididir.
Ağam B yrek g deli minerim yoğ.
Katar katar develeri
Sorar olsan, ağam B yrek'in y kletidir.
Ağam B yrek g deli y kretim yoğ.
Ağ ağılda ağca koyun u
Sorar olsan, ağam B yrek'in Ő lenidir.
Ağam B yrek g deli Ő lenim yoğ.
Kara lı, g yl  otağları
Sorar olsan, ağam B yrek'in k  etidir.
Ağam B yrek g den g nden k  erim yoğ.

649

Kız bir daha aydır:
-Mere ozan, karşı yatan
Kara Dağ' dan ağdığında,
Geldiğinde, ke diğinde
B yrek adlı bir igide ulağdın mı?
Dağgın dağgın sular aşıp
Geldiğinde, ke diğinde
B yrek adlı bir igidle buluğdun mu?
Ağır, adlı Ő hirlerden
Geldiğinde, ke diğinde
B yrek adlı bir igidle g r ğd n m ?
Mere ozan, g rd n ise, değil mene.
Kara bağım kurb n olsun, ozan sene!

Kız y ne aydır:
-Karşı yatan Kara Dağım yığılıpdır,
Ozan Sen n haberin yoğ!
K lgeli e gaba ağacım kesilipdir,
Ozan Sen n haberin yoğ!

Dünyâlığda bir ardaşım alınıpdır,
Ozan Senün haberin yo!
Çalma ozan, ayıtma ozan,
ara lia men ızın nesine gerek.

650

Èlde, günde toy düğün var,
Toy düğüne var, gèt ozan!

Bèyrek bundan sovuşuban
Ulu ızlar yanına geldi.
Badı gördü ız ardaşlar,
ara gèyip oturuplar.
Çağıruban Bèyrek söyler,
Baalım hanım ne söyler:

-Alan Şābā yerlerinden duran ızlar,
Ağ otağı buraıban ara otağa giren ızlar,
Ağ ıarıp ara donlar gèyen ızlar,
Bağır kimi mayalanan yoğurtdan ne var?
ara sa altında kömecden ne var?
Kendürükde etmekden ne var?
Üç gündür yoldan gelmişem, doyurun meni,
Üç güne tek sevindirsin Allah sizi.
ızlar varıp yemek, içmek
Getirdiler, Bèyrek'i doyardular.

Bèyrek aydır: -Aanızın

651

Başı, gözü sadağası
Kör, köhne haftanız varsa
Mene verin, toy düğünde
Elime haftan verirler,
Haftanızı gaytarıram.
ızlar vardı Bèyrek'in
Haftanı varmış, getirdiler.
Aldı gèydi, boyu boyuna

Ꞑolu ꞑoluna, béli beline
Düm düz geldi. Böyük bacı
Bu ozanı ğarındaşına
Benzetdi. Ꞑara ğıyma
Gözlerine ꞑan yaş doldu,
Döndü burada söylemiş:
-Ꞑara ğıyma ala gözler sönmese idi,
Ağam Bèyrek dèyer idim ozan sene.
Sağlam-sağlam bileklerin solmasaydı,
Ağam Bèyrek dèyer idim ozan sene.
Aslan kimi duruşundan
Apul, apul yuruşünden,
Ꞑanrılıban bağışından,

652

İtgin ağam Bèyrek'e benzerdirem ozan seni!
Sèvindirdin, yerindirme ozan meni.
Ꞑız bir dağı söylemiş:
-Ağam Bèyrek ğeden günden,
Bize ozan ğeldiği yoğ.
Eğnimizden ğaftanımız
Aldığı yoğ, başımızdan
Ġeceliği aldığı yoğ.
Boynuzu burma ğoçlarımız
Aldığı yoğ,
Bamsı Bèyrek öz özüne
Düşündü kim:- Bağırsan mı,
Ꞑızlar meni bu ğaftanla tanıdılar.
Ġalın Oğuz begleri de tanıyarlar.
Gerek ğörüm Oğuzlarda mene dost kim,
Düşmen kimdir? Ġaftanını başdan sıyırdı,
Ꞑızların üstüne atdı:
-Ne siz, ne de Bèyrek ğalsın.
Bir köhne ğaftan vèrdiniz,
Baş, bèynimi apardınız,
Dèye ꞑalğıp yola düşdü.

653

Yol üste bir elden düşmüş
Çuval tapıp, deldi boynuna keçirdi.
Özün vurup deliliğe,
Geldi çıldı toy yèrine.

Bağdı gördü, küreken
Oğ atmağdadır. K̄ara Göne
Oğlu Budağ, K̄azan Beg'in
Oğlu Uruz, Begler başı
İgit Yègenek, Gaflet K̄oca oğlu
Şemseddin, halālinin ğarındaşı
Deli K̄ovçar yığılıblar, oğ atırlar.
Bèyrek bağıp Budağ atsa,
Sağ ol! Söyler.
Uruz atsa, var ol! dèyèr.
Yègenek atsa, sağ ol! dèyèr,
Gaflet K̄oca oğlu atsa, var ol! dèyèr,
Küyegü atsa, elin-ğolun
Ğurusun, barmağların,
Çürüsün, küyegülere gelen kıada,
Sene gelsin, donuz oğlu donuz, söyler.

654

Yalançı oğlu Yalançığ'ın
Acığı tutdu, bèle aydır:
-Mere kıavat oğlu kıavat,
Bağ sen deliye yaraşar,
Mene bèle yova sözler söylesen?
Mere kıavat, tèz ol benim
Yayımı çek! Çekmez olsan,
İndi burda boynun vuram.
Bèle dècek, Bèyrek yayı alıp
Çekdi, yay ğabzadan paralandı.
Paraları Yalançığ'ın üzerine
Tolazladı: -Dam yèrinde

Toragayı vurmağ için
Derde deger, Yalançı oğlu
Yalançı, yayın paralanmasından
Ėazablandı: -Mere varın,
Beyrek'in yayın getirin!
Ėedip yayı getirdiler.
Beyrek yayı gördüğünde,
Yoldaşların yada saldı,
Çoh ağlayıp bêle aydır:
655

-Ayğır vèrip aldığım
Ėatı yayım, boğa vèrip
Aldığım yay kirişim,
Bükülü yerde koydum, geldim
Otuz doğğuz yoldaşım.
Sonra Beyrek dönüp aydır:
-Begler sizin Aşkınıza
Çekim yayı, atım oğu.
Meger hanı kürekenin
Üzünüğünü nişan koyup
Atardılar. Beyrek ise
İlk oğuyla, Yalançı'ın
Üzüğünü perem perem parladı.
Ėalın Oğuz erenleri
Bunu görcek el çaldılar, gülüşdüler.
Kazan Beg uzağdan durup
Bu işleri séyr edirdi.
O Beyrek'i çağırtırdı,
Deli ozan çıhip geldi.
Baş indirdi, bağır basdı,
Selâm vèrdi, bêle dèdi:

656
-Alan Şābāh safa yerde tikilende ağ ban évli,
Atlas ile yapılanda göy sayvanlı,

Tovla tovla çekilende Şāhbāz atlı,
Çağırban dād vèrende bol çovuşlu,
Yayhananda yağ tøkülen bol minetli.
Ġalmıř igit arhası,
Bèze miskin umudu,
Bayındır Hānın küyegüsü,
Tülü kuşun yovrusu,
Türkistanın direği,
Amıt suyunun aslanı,
Kara Çoğun ğaplanı,
Konur atın iyesi,
Hān Uruzun babası,
Salur Kazan!

Ünüm anla, sözüm dinle:
Alan Şābāh durmuşsan,
Ağ ormana girmişsen,
Ağ ğovağın budağından
Can yacığın eğmişsen,
Oħcığazın ğurmuşsan,
657

Adın gerdek koymuşsan!
Sağda oturan sağ begler,
Solda oturan sol begler,
Eşikdeki inağlar,
Ortada oturan ğas begler,
Toy, düğünüz mübārek.

Bèle dècek, Kazan aydır:
-Deli ozan, dile menden ne dilersen,
Çetirli otağ istersen,
Ġul, ğarovaş istersen,
Ya altun, ağca istersen?
Her ne istersen vèiremem.

Bèyrek aydır: -Sultanım Beg,

Meni kıoyıan Şölen yemeğine varsam,
Ėarnım adır, doyursam.

Ėazan aydır: -Deli ozan,
Devletin basdı, begler,
Bu günkü begliğim bunun olsun,
Ėoyun hara Ėetse, Ėetsin,
658

Ne eleyirse elesin.
Beyrek yemek Őölenine sarı geldi.
Ėarnın doyurduğdan sonra,
Döndü Ėazanları tepdi.
Tökdü, yığdı, kimin sağa,
Kimin sola vurdu, atdı.
Sağ Ėedeni sağa aldı,
Sol Ėedeni sola atdı,
Ėađlılar Ėađkına atdı,
Ėađsızlar üz Ėara sına.
Ėazan Bege Ėaber oldu:
-Sultanım Ėan, deli ozan
Yemekleri tepdi, tökdü, ĖarıŐdırdı.
İndi, kıızlar meclisine varmağ ister.
Ėazan aydır: -Mere, hara varmağ ister,
Ėoyun varsın.
Beyrek alđdı, kıızların yanına geldi.
Surna alanları Ėovdu,
Nağara ıları vurdu.
Kimin döğdü, kimisinin başın yardı,
Otağa yağın oturdu.
Boyu uzun Burla Ėatın,
659

Bunu Ėörünce Ėađıdı!
Aydır: -Mere deli avat,
Söyle, Senün haddin nedir,
İcāzesiz men olduğum
Yerde gelip oturasan?

Beyrek aydır: -Hānum, mene
Kazan Beg'den buyruğ oldu,
Kimse mene dolaşamaz.
Hatın aydır: -Mere, çünkü
Kazan Beg'den buyruğ oldu,
Koy otursun. Ne isteyirsen, dēye sordu.
Beyrek aydır: -Hānum, mağsudum
Odur ki, kōpuz çalım,
Ere varan kız oynasın.
Gısırca Yenge adında bir
Hatın var. Dēdiler Yenge,
Dur, oyna. Deli ozandı, ne bilir?
Gısırca Yenge doğruldu:
-Mere ozan, ere varan kız
Özümem, çal oynayım.
Beyrek kōpuza el koydu,
660
Bēle dēdi: -And içmişem,
Gısırına mindiğim yoğ,
Garovaşa vardığım yoğ.
Öküz ardında sarvanlar sene bağar,
Bıldır bıldır gözlerinin yaşı ağar.
Sen onların yanına var,
Muradını onlardan al,

Senünle benim işim yoğ.
Ere varan kız kālşın,
Men kōpuz çalım, oynasın.
Yenge aydır: - Bu zevāle gelmiş deli,
Meni görmüş kimi söyler.
Vardı yerinde oturdu.
Boğazca Fatma dēyirler,
Bir hatın var, ona dēdiler:
-Dur, oyna. Kızın haftanımı gēydi:
-Mere ozan, çal oynayım,

Ere varan kız özümem.
B yrek aydır: -And iirem,
Bu kez boğaz ęısrıgaya
Mindiğim yoğ, ęarovaşaya vardığım yoğ.
661
Evinizin ardı derecik deyim mi?
İtinizin adı barağ deyim mi?
Sen n adın kırık oynaşlı Boğazca Fatma deyim mi?
Dağı ayıbını açaram, belli bilgil.
Sen nle benim oyunum yoğ,
Var yerine oturgil.
Ere varan kız gerekdir,
Yerden dura, kopuz çalam,
Kol salıba oynaya.
B le decek Boğazca Fatma
B le aydır: -Buy, bu deli
Boğma çıkaracağı kadar
Aybımızın  st n açdı.
 z n dur kız, oynayırın
Oynagilen, oynamazın
Cehennemde oynagilen.
B yrek'den sonra biz Sen n
B le olduğunu bilirdik.
Burla Hatın burada deymiş:
-Kız, kalık oyna, elden ne gelir?

662
Banı Çiçek ęırmızı
Haftanın ęeydi.
Ellerini yengisinde gizlederek
Oyuna girdi: -Mere ozan,
Çal kopuzunu, s yledi.
B yrek aydır: -Men bu yerden
Gedeli deli olmuş,
Ağca ağca ęarlar yağmış,
Dize çatmış, han kızının

Obasında ğul, ğarovaş
Tükenmiş, küze almış
Suya varmış, bileğinden
On barmağın soyuğ almış!
Kızıl altun getirin,
Hân kızına dırnağ yonun!
Eybecer han kızına,
Ere gétmek ayb olur.
Bunu eşitcek Banu Çiçek,
Ĝağıdı: -Deli ozan,
Mere men mi ayblıyam,
663
Mene ayb koşarsan mı?
Gümüş kimi ağ bileğın
Çıhardarağ elin açdı.
Beyrek'in barmağına keçirdiği
Altun üzük göründü.
Beyrek üzügü tanıdı.
Dönüp burada söylemiş,
Görek hanım ne söylemiş:
-Beyrek gèdeli gündən sen,

Bam bam tepe başlarına
Çıhdın mı kız?
Ĝamarlanıp dörd yanına
Bağdın mı kız?
Ĝargı kimi Kâra saçın
Yoldun mu kız?
Kâra gözden acı yaşı
Tökdün mü kız?
Alma kimi al yanağın
Dırnağlayıp yırtdın mı kız?
Kız, sen ki ere varırsan,
Kızıl üzük benimkidir,

664

Çıharıban ğaytar mene!
Burada kız bèle aydır:
-Bèyrek ğedeli bam bam tepe
Başlarına çıhdığım çoĥ.
Ğamarlanıp dörd yanıma
Baĥdığım çoĥ.
Ğargı kimi Kıara saçım,
Yolduĝum çoĥ.
Alma kimi al yanuĝım,
Yırtduğım çoĥ.
Her gelenden, her ğedenden
Ĥaberleşip sorduĝum çoĥ.
Vardı gelmez beg igidim,
Ĥān igidim, Bèyrek'im <dèye>,
Acı yaşı Kıara gözden
Tökdüğüm çoĥ.
Sèvişdiğim Bamsı Bèyrek
Sen dèyilsen, altun üzük
Senün dèyil, bu üzükde
Çoĥ nişan var.
Altun üzüğü ister isen,

665

Nişanesin söyle ozan.
Bèyrek aydır: -Alan Şābāĥ
Ĥān kıızı, men yerimden
Durmadım mı?
Boz aygırın bèline, men
Minmedim mi?
Senün èvin üzerine
Sıĝın keyik
Yıĝmadım mı?
Sen meni öz yanına
Çaĝırmadın mı?
Senünle mèydanda

At apmadığ mı?
Menim atım Senün atını
Kêçmedi mi?
Oğ atanda benim oğum,
Senün oğun yarmadı mı?
Güleşende kıız men seni
Basmarlayıp yığmadım mı?
Üç öpüp bir dişleyip
Altun üzük barmağına

666

Tağmadım mı?
Sêvişdiđin Bamsı Bêyrek
Dêgilem mi?
Böyle dêcek kıız tanıdı,
Beldi kim Bêyrek özüdür.
Cübbesiyle, çarđasıyla,
Bêyrek'in ayağın öpdü.
Dâyelere hüküm ğıldı, Bêyrek'e
Đaftan, cübbe ğeydirdiler.
Kız özü de sıçrayıp
Ata mindi, Bêyrek'in atasına, anasına
Muştuluğa çapar ğetdi. Bêle dèdi:
-Irgap ırgap Kıara Dağ'ın
Yığılmışdı, ucaldı ağı!
Kıanlı, kıanlı ğür suların
Sorulmuşdu, çağladı ağı!
Ğaba, ğaba ağacların
Ğurumışdı, yaşardı ağı!
Tovla, tovla Şāhbāz atın
Ğarımışdı, ğulan vèrdi.
Kızıl, kıızıl develerin
667
Ğarımışdı, köşşek vèrdi.
Ağ ağılda ağ kıoyun un

Ėarımıřdı, kuzu vrdi.
On altı il hasretini
Çekdiğin Byrek'in geldi.
Ėayın ana, Ėayın ata,
Mene muştuluğ vrersiz.
Byrek'in ata, anası sylediler:
-Ağzın un, dilin un
lek Senn gelincigim!
Sen geldigin yollara, biz
Ėurbn olağ gelincigim!
Yalan ise bu sözlerin
Doğru olsun, gelincigim!
Sağ, esen ışıp gelse,
Ėarřı yatan Ėara Dağlar
Senn un yaylağ olsun.
Soyuğ soyuğ sularımız,
Senn un iit olsun.
Butn kulum, Ėalayıđım
Senn un Ėırnađ olsun.
şhbz, şhbz ayđırlarım,
Senn un minik olsun.
Ėatar Ėatar develerim,
Senn un yklet olsun.
Ağ ağılda ağ koyun um,
Senn un şlen olsun.

668

Altun, ağcam, bol Ėazinem
Senn un Ėerlik olsun.
Ėara başım Senn un
Ėurbn olsun gelincigim.
Bu mahalda Byrek'i getirdiler.
Salur Ėazan: -Bay Bre Beg,
Muştuluğ vr, oğlum geldi!.
Bay Bre Beg: -Menim oğlum
Olduğunu ondan billem

Serçe barmağın kıanatsın
Kanııı destmala sürtsün,
Onu gözlerime kıoysun,
Açılarsa, billem ki
Oğlum Bèyrek'dir.
Çün atası ağlamağdan
Gözleri görmez olmuşdu.
Destmalı gözüne silcek,
Hak Teali kıudretiyle göz açılıp görer oldu.
Ata, ana güvlüşüben
Bèyrek'in ayağına düşendiler,
Onda bèle söylediler:
669
-Oğul oğul, dünlüğü
Altun ban èvimin direğisen,
Ğaza benzer kıız, gelinim çiçeğisen,
Görer gözüm aydınısan,
Tutar bèlim kıuvetisen,
Ğalın Oğuz imrencisi,
Canım oğul, gözüm oğul!
Dèye çoğlu ağladılar,
Allaha şükür gıldılar.
Yalançı oğlu Yalançığ,
Bunu èşidip Beyreg'in
Ğarhusundan Kıaçıp gèdip
Mèsalığlarda gizlendi.
Bèyrek ise dalısınca
At salarağ mèşeliğe
Gelip çatdı, aydı:
-Mere varın, od getirin!
Od getirip ğamışlığa
Od vurdular. Yalançığ
Gördü yanacağ, mèşeden çıldı.
Bèyrek'in ayağın öpdü,

670

ılınıcı altından k çdi.
B yrek onu baıqladı.
azan aydır: -Haydi, gel sen
Muradına y tiqlilen!
B yrek aydır: -Otuz dođđuz
Yoldaqlımı hisardan urtarmayınca,
Muradımı almağım yoğ.
Salur azan: -Oğuzlardan
Meni s ven yeqlsin, d di.
Galın Oğuz erenleri
Atlandılar, Bayburd'un
Hisarına ağın oldu.
K fir dağı arqlı durdu.
Merd iqlitler arı sudan
Abdest alıp, iki rek t
Namaz gıllıp, alınların
Yeqlre oyup, adı g zel
Muğammed'i y d  tdiler.
G mb r g mb r naara lar
D y ld , bir gıyammat savaql oldu.
M ydan dolu baql oldu.

671

qlivkl  Melik p diqlahı,
Salur azan b y rd ben
Atdan, saldı. ara Tek r
Sergerden! Deli Dundar gıllıqladı,
Yeqlre saldı. ara Aslan Meliği de,
ara Budağ vurdu, saldı.
Derelerde, tepelerde
K firlere gırgın girdi,
B t n yeqlddi k fir begi ılınıclandı.
Salur azan, Bamsı B yrek
ara Budağ, Deli Dundar,
azan Beg'in oğlu Uruz,

Hisara yuruş apardılar.
B yrek otuz dođđuz yoldaşını
Esen g rd , Ő k r g ldi.
K firlerin kilisesin
Yıhdılar, y rine mescid
Yapdılar, keŐiŐlerin
 ld rd ler, ban banladıp
Ulu Tanrının adına hutbe oğudup
KıŐun ala kanadını,

672

Daş, ğaşların irisini
Kız, gelinin g y eğini
Dođđuzlama  ırgap  uğa,
H nlar H nı Bayındır H n'a
Pen ik  ıh rdılar.
Bay B re'nin oğlancığı
Bamsı B yrek, Bay Bicen'in
Kızın aldı, ağ ban otağına
D nd , toy d ğ n  başladılar
Kırh igidin, ne esine
Salur K zan, ne esine
Bayındır H n kız v rdiler.
B yrek dağı y ddi g zel
Kız kardaşın, y ddisini
Ere v rdi, kırh igide
Otağ tikdi, otuz dođđuz
T lili kız t liine
Oğ atdılar, otuz dođđuz
İgit daha, oğun ardınca g tdiler.
Kırh g n kırh gece,
Toy, d ğ n  lediler.
Bamsı B yrek yoldaşları ile
Birlikde murad v rdi, murad aldı.

673

Dedem K r ud gelir oldu,

Sadlıg çaldı, bu Oğuznāme'ni
Košdu, böyle dēdi:
-İndi hani men dēdiğim
Beg erenler, dünyā benimdir, dēyenler?
Ecel aldı, yēr gizletdi,
Fāni dünyā kime galdı?
Gelimli gēdimli dünyā,
Son ucu ölümlü dünyā!
Yöm vėreyin: Yērli Kāra
Dağlarınız yıhılmasın.
Kölge salan ğaba ağacın kesilmesin,
Gür gür ahan görklü suyun ğurumasın,
Kānadların ucu hēç vaht kırılmasın,
Ġādir seni nāmerde muhtac ētmesin,
Çapar iken ağ boz atın büdremesin,
Çalışanda Kāra pūlād öz kılıncın kütlemesin,
Allah vėren umudunuz üzülmesin.
Ağ alnında bēşce kelme duā ğıldıĝ, ğabul olsun.
Yıkışdırsın, dürüşdürsün, günahınızı
Adı gözel Muħammede baķışlasın!

674

DIŞ OĞUZ'UN İÇ OĞUZ'A YAĞI OLMASI

Sene alkış mı, ya ğarkış mı dēyim?
Sene, ay varlıĝın sırdaşı insān.
Senün ğilĝatını yanlış mı dēyim?
Nesin, Tanrı mısan, ya şeytan mısan?

Bilmem ne ğemirden yoĝrulubsan sen,
Aĝıdan acısan, baldan řirīnsen.
İpekden yumuşak olursan bāzen,
Ġāhdan ğatılıĝda pūlād kimi sen.

Zātında olan bu zıddēyet nedir?
Bu iki cürelilik nedir kınında?
Bu ulviyet nedir, denāet nedir?

Fikrinde, işinde, cism ü canında!

Bāzen Kara nguluğ, zulmetkānisan,
Gāh gün tek parlayan Hāq ışığısan.

675

Gāhdan ne dil kanıp, Tanrı tanırsan,
Gāh da kāyinatın yaraşığısan.

Bāzen ışıklığa karşı durursan,
Aydınlığ sevenin canın alırsan.
Gāhdan da yanar bir çırağ olursan,
Yaşılıp āleme ışık salırsan.

Gāh köksün acığla, nefretle dolur,
İçinde ğaynayır, yalnız ğazab, kin,
Gāhdan da kövrelir mihibān olur,
Üregın bir ana üregi tekin.

Bir gün pıçağ kimi kesip biçirsen,
Bir gün yaralara merhem olursan.
Bir gün cellād olup kanlar içirsen,
Bir gün mazlumlara hemdem olursan.

Bir zāmān fitneye, şere girişip,
Yezid'e dönürsen, Şımır olursan.

676

Bir gün, İmām Hüseyın donuna girip,
Hāq yolda baş vèrip, canın koyursan.

Gāhdan hasıslığe, hırsa ğursanıp,
Ğarun tek hazana, pul toplayırsan.
Bāzen, Hātem'likde şöhret Ğazanıp,
Servet nedir, can da bağışlayırsan.

Didergın görerken bir ğarışkanı,

Şebli olup uzun yollar g dirden.
G h Hitler te milyon, milyon ins nı,
G rıp, y rin, yurdun vir n  dirden.

G h  al ana, g hdan o a d n rsen,
B zen  ancal, b zen  rek olursan.
G hdan deryalara sığınmayıban,
G h da yığılırsan, g ba dolursan.

Bir z m n Őefg te, rahme bağlanıp,
Harada yazık tapsan saçın hurursen.
677

Bir g n kılınc tağıp, s ng  g llanıp,
NaaŐlar  st nde car car s r rsen.

Bir z m n fazilet  ırağın tapıp,
Adalet ağtarıp, H k ki gezirsen.
Bir z m n Őeg vet  omağın kapıp,
H k s z danıŐanın eğnin ezirsen.

G y tek g h açılıp, g h tutulursan,
G h ağ y l olursan, g hdan da tufan.
G h K ra kış, g h da bahar olursan,
G hdan g rağlığsan, g hdan yakıŐsan.

Bir g n  lin  c n, Ve enin  c n,
Başıvı v rirsen, candan k çirsen.
Bir g n K ra daşa d n r  reğin,
Doğma  ardaŐının  anın i irsen.

Bir g n g zlerinle me ebbet g l r,
Bir z m n  alıŐan, bir z m n g lsen.
678

Bir g n  z, g z nden nikbet t k l r,
G hdan bayk Ő, g hdan Şeyda b lb lsen.

Gāh istek, ilgardan şöhet açırsan,
Yār dēye her yana haray salırsan.
Gāh da yarı yoldan dönüp kaçırsan,
mehebbet āynesin daşa çalırsan.

Sen neye bëlesin, bu hal ne haldır?
Bu sırrı arayıp açmağ olur mu?
Bu ne vur, sındırır, ne galmağaldır?
Bu haldan ğurtulup kaçmağ olur mu?

Çoğlar bu hal, hoyu sende görende,
Sene iki Tanrı yonup yontayıp,
Her ne iş görüpsen hēyreden, şerden,
Onların adına yozup, bağlayıp.

Halbuki, her bir iş, yaşsıdan, pısdan,
Özünden baş vèrir, yalnız özünden.
Özün, sen méydanda at gezdirirsen,
Bilmirem Tanrısan, şeytansan, nesen?

Tanımağ olsa da kökünü yağın,
Ezel kıparıvı tapmağ meheldir.

679

Herkes ne söylese söylesin, dèsin,
Helelik hamısı yanlış, hayāldır.

Kimse hatırlaya bilmez hele de,
Kalhıban düşüpsen yola hardan?
Varıban gèdirsen hansı maqşada,
Ancağ bellidirki, yoldadır kervān.

Hansı kudret yolu ışıklandırır,
Kuvet vèrir, kol, ğıç vèrir yolcuya?

Bu sönmez ocağı kimdir yandırır,
Girmek olar mı, bu derin kuyuya?

İhtiyârsız olsa yaranışımız,
Çıkmamış olsağ da yola özümüz,
Mağşadsız olanmaz oğrayışımız,
Duyar bêynimiz var, görer gözümüz.

Hayâtı dadıban temesinne tek,
Ne dirlik, ne de varlıg anladığ.

680

Bu barlı bağçanın méyvesin yécek,
Hoşlandık, ebedi hayât ahtardık.

Bu, hêç de tesâdüf dèyildir mence,
Hêç de yoğ yerden biz tapılanmazdıg.
Ancak, uşak ıdıg, büyümeyince,
Derin duygulara kapılanmazdıg.

Odur menem, menem dèye banladığ,
Mamız yarar, yaramaz hUruza döndük.
Özümüzü dimdikledik, kanladığ,
Kan tökdük, kan içdik, kuduza döndük.

Bu ğudurğanlığdan, bu azğınlığdan,
Derebeglik ğuruluşu tapıldı.
Toplum, hayât için yaranan insân,
Ferdèyete sarı döndü kapıldı.

681

Odurki, insânlar özü, öz özün
Yırtıcı ğurdlarla değişik salır.
Yaramaz hevesler kör édir gözün,
Dumanlar üçünde boğulur, galır.

Düşünmese, anlağ Kazananmasa,

Ulduzu, tâlii parlayabilmez.
Çalışıp öz özün tanıyanmasa,
Saadete doğru oğrayabilmez.

Gel insân evlâdı, özünü tanı,
Düz yolları ğazıp yarğan eyleme.
Meğebbet gözü ile seyr ét dünyânı,
Ħayât çeşmesini al ğan eyleme.

Sen daha dünengi uşak dèyilsen,
Anlayıp özüvü tapabilersen,

682

Āĝılvı-hûşuvu işledebilsen,
Oturup daha göz, göye tikmezsen.

Düşüncen haddinde ihtiyârın var,
Çırmanıp faydalan bu ihtiyârdan.
Meseldir: “Dünyâda aĝtaran tapar”.
Menlik top, hürmet tap, şerâfet Ğazan.

Çalış tâlivi özün al ele,
Ğuduz Ğazabkârın canına susa.
Bu kör ğuruluşa gözüvü tikme,
Müşkülli hallèt, himmetin varsa.

Sende ilâhî bir kuvvet var, inan,
Öz özüvü çoĝ da ğudretsiz sanma.
Her bir çetinliğe çâre taparsan,
Çekinme, sarsılma, ğorĝma, usanma.

Azĝın heveslere ĝapanıp, çoşup,
Ğurd kimi susama ğardaş ğanına.

683

Temiz duygulara doğru uğraşıp,

Merhem koy insânın yaralarına.

Târihlerin her bir kanlı varağı,
İnsan etegine lekedir, leke.
Ağnat her bir şerefa çayı, ırmağı,
Lekeler yuyulsun sularda, belki.

İnsana yaraşık sevgi, istekdir.
Yaramaz hasletdir, kin bağlamağlar.
İnsana yaraşan ürek kövrekdir,
Vicdan hestesisdir, bütün şıltağlar,

Mehebbet evidir, insân üregi,
Çoğ tüz küdüretten boşalabilir.
Fıtraten temizdir insân dileği,
Kineler ülfete çevrilebilir.

Neye çevrilmesin, nedir bu kavga,
Bu vur, sındır insânlığa gerekmez.

684

Yağşı söylemişler: “Bütün bu dünyâ,
Bir üregi bele pozmağa değmez”.

Yoğ şâir, dur, dayan, yolundan çaşma,
Boş sözlerin atın cılovla, sağla.
Kızışma, çoğ da çoğ kükreyip daşma,
Hêç ne dekişilmez boş danışmağla.

Çalış azgınlığın kökünü ahtar,
Yandır, koy insânın canı kırtarsın.
Hayâtı tanıyıp düz yola apar,
İnsan da gayıdıp düz yola varsın.

İnsanın derdini ahtarıp ara,

Ağrıyan yeri gör hardadır, harda.
Derd tapılmayınca tapılmaz çare,
Sözle yoh, dermanla saKalar yara!

Sınıp, ovharlanıp ezilenlere,
Duruşmağ, dirşemek yolunu göster.
685

Anlat menliğini itirenlere,
Deli, deli görse, çomağın gizler.

Qoyun olmağ olmaz, gurd olan yerde.
Pasif insānçılığ mutlağ yanlıştır.
Derman ola bilmez, yalvarmağ derde,
İnsanın gurtuluş yolu, vuruşdur.

Defalar bu sözü söylemişem men,
Haqqı ğazabkardan olmaz dilenmek.
Azad yaşarmağı sévip <istersen>,
Haqlı vuruşlara girişsen gerek.

Yerli zıddéyetler ayn-ı hayâtdır,
Dünyânın medarı onsuz pozular,
Işıkın parlayan yeri zulmetdir,
'Mücadelelerden Haqığat parlar'.

Lâkin bu mānanı, bu Haqığati,
Derinden düşünüp öyrenmek hoşdur.
Zıddéyete yozmağ berberiyetti,
Mutlağ yanılmağdır, mutlağ yalnıştır.
686

İnsanın tâlii vuruşdur ancak,
Haqqı Ğazabkardan saldırmağ için.
Hoşdur yağalaşmağ, hoşdur duruşmağ,
Zālimi aradan ğaldırmağ için.

Gerek şimşek olmağ, gerekdir şağmağ,
Çıgallara haddin andırmağ dèye,
Ocağlar yandıрмаğ, tongallar yağmağ,
Yaramazlığları yandıрмаğ, dèye.

Hele de bu bøyük, derin mānanı,
Tersesine tahvil alanlar çoğ var.
Babalar dèmişken: hele zirnanı,
Yoğun terefından çalanlar çoğ var.

Kütleler, milyonlar kurbān vèrerek,
Çurtuluş yolların açan zāmānda,
İnsan cellādları gôrğup hørkerek
Silāhların atıp kaçan zāmānda.

Bāzen iki kardaş, iki emekdaş,
Danır duz, çöreği, danır ilgarı.

687

Dünenki meslekdaş, dünenki yoldaş,
Dartışır, bilinmir hêç neden sarı.

Deli şeytanlara kol, kanad vèren,
Zamānemizde şom tehlikelerdir,
Neye başlanıpdır, ne üçün, neden?
Bu yaramaz işler, āğ ne gerekdir?

Mektep bir, meslek bir, yol bir, inam bir,
Çorğı bir, dehşet bir, kuduz düşmān bir,
Herkes öz emegın, çöreğın yèyir,
Bu ‘zıddèyetlerin’ bes sebebi nedir?

Bu ‘zıddèyet’ dèyil, özün öymekdir,
Enkelerin ferdi könüllüğüdür.
İnsanların toplum ağrısı birdir,
Emekdaş olmamağ zıddèyetidir.

Bêş günlük başçılığ dalıca kaçan,
Bir paradar gözlü, yol gösterenler.
Neden el çekmirler bilmem insāndan,
Ne vèripler ala bilmirler meger?

688

Uydurma sözlerle boş şıltağlıgla,
Ėordaşı arkadaşlar vuruşdururlar.
Tam hayasızlıgla, tam alçaıklıgla,
Ara gâtıp ara Ėarışdırırlar,

Ėardaş düşmānlığı dehşetdir, dehşet,
Emek arkadaşları içre husûsen,
Bütün emekdaşlar arkadaşdır elbet,
Bu, asılı dèyil soydan, Veşendan.

Ondaki çın halkı, çın igitleri,
Candan geçmeklikle, çetinliklerle.
Ėovdu Veşenından parazitleri,
Azad hayāt Ėağğın geçirdi ele.

Emperyalistlerin béli büküldü,
Ölüm titremesi tutdu yağsın.
Sosyalist dünyası gül açdı, güldü,
Sarsılmaz bir dağ vèrdi arğsın.

Ėağ seven insānlar az sevinmedi
Ėövendi, bu büyük galibiyete.
Meger dōş vèrmedi, ya öyünmedi,
Böyük bayrām oldu beşeriyete.

689

Zāmānın Ėorğud'u şadlık çalarağ,
'İsyancı Ėetay'in boyun boyladı.
Bütün ölkelere haray salarağ,

Böyük geleceğin toyun toyladı.

Dedik: Hamarladığ necāt yolların,
Söküp dağıdığ köhne dünyanı.
Saadet perisi açıp qolların,
Çağırır qoynuna mahkum insānı.

Ġargış şeytanların vesvesesine,
Ġargış azgınlıklara, egvèystlere.
Ġargış düşmānların desisesine,
Kömünistim dèyen şovenistlere.

Ġuçündan aslanır şeytan daş tekin,
İnsan dırmaşdıqça kemāle sari.
Yèncir yèncişdirir ipin, üreknin
Artıq yükselmeğe qoymaya barı.

Gāh qada govzayır, gāh da halklara
Dolamaç yollarda tele tohuyur.
Gāh şübhe toredir, gāh Qalaqlara
İkicelik, nifağ virdi oğuyur.

690

Gördük nèce soğdu özün araya,
Qardaşı qardaşa düşmān èyledi.
Suları ağıtdı üz yuğarıya,
İnsanlığ üregın al qan èyledi.

Kimse anlamadı ne oldu birden,
Qardaş düşmān oldu, düşmān doşt oldu.
Milyonlar meslekdaş, yoldaş qarıylen,
Möhürlenen ilğar birden pozuldu.

Bir para kesilmiş eller gör nèce,
Quduz cellādların elini sıhır,
Hayasızcasına yeri gelince,

Faşizm edasıyla méydana çıhır.

Birlik eli vèrir emperyalizme,
Sosyalizme karşı el atıp kine,
Tehlike töredir hâincesine,
Beynelmilelçilik âbidesine.

Yaralı Viyetnam halkını hıttı,
Ėrıp tökmeklikden çekinmir aħmağ.
Dünen od üçünden Ėurtulanlara,
Yèni od yandırır, kuduzluğa bah?
691

Neler doğulur bu Ėudurğanlığdan,
Ėurtuluş günleri daha uzanır.
Dostlar kederlenir, sévinir düşmân,
Târihin medarı durur, dayanır.

Meni baķışlayın, dostlar, yârenler,
Matlebi perdesiz söyledim eger.
Şâirden tehhüd, meslek umanlar,
Bilsin ki tehhüd, sarahat ister.

Ne étmek, bu iyrenc, azğın Ėedişden
İnsanlar bağrından daş aslanıpdır.
Bu yèrsiz, yaramaz çekiş, berkişden
Doğrudan ürekler parçalanıpdı.

Târih bu Ėahınca Ėatlaşa bilmez,
Azğınlara karşı divan tutmalı.
Hèç zâmân Ėayıdıp Ėeri dönenmez,
Yolsuzu yoluna tapşırılmalı.
692

Süngüye çevirip şe'rimi men de,
Ėara üreklere taħsam gerekdir.
Ėuduz şeytanları yerli yerine,

Şimşek kimi şahıp-yağsam gerekdir.

Bilenler bilir, bilsin bilmeyen,
İsyankâr ellerin şâiriyem men.
Volğandır içimde coşup püsküren,
Od püskürür, alev alğar şe' rimden.

Menden söz gizletmek gözlenilmesin,
Sözüme, yoluma inamım vardır.
Açığ danışmağdan hürkenler yağın,
Gorğağlar, yolsuzlar, imânsızlardır.

Kêçmişden ders almağ, ibret azanmağ,
Oldukca âğıllı işdir hayâtda.

693

Uzağlarda yanığ işaran çırağ,
Böyük bir ürekdir bize zulmatda.

Dış Oğuz, İç Oğuz düşmân olanda,
Erenler ne tapdı, el ne azandı?
İğitler bir, birin töküp gıranda,
Ancağ ana Veten, ana boyandı.

Gelinler dul ğaldı, analar ağlar,
Altunlu ban evler iyesiz oldu.
Ovlanmamış ğaldı ceyranlı dağlar,
Gül üzlü gözeller saraldı, soldu.

Üregi alışdı Dede orğud'un:
-Vay elim, vay günüm, vay canım, dèdi.
Sızladı, bozladı, atdı opuzun,
Ağladı, can Azarbaycanım, dèdi.

Fitneler oparığ ara ğatanlar,
Kâşki, bu mânanı derin duyalar.

694

Üstünlük ahtarıp, boyun buranlar,
Şeyten atın belki cılovlayalar.

Derebeglik dönergesi dolansa,
Göre gönderiler menem deyenler.
Zulûm sarayları alışsa, yansa,
Zovallı insānlıg bir nefes çeker.

Ġazabkār yer üzün bütün yahsa da,
Cellādlara teslim olanmaz insān.
Öteri olarağ durup bağsa da,
Sabr eder, zāmānı yetişen zāmān.

Aslan kimi çekip zencirin ġırar,
Her terefden isyān borusun çalar.
Boğulup sıhılan su tek fişğırar,
Ķuduz işgalçıdan intıgam alar.

Zoru çatmayanda marifet ile,
Çäre düşünerek bu pusguya siz.

695

Dibde kùltür, tedbir kudreti ile,
Zorlu, kül olsa da, boynuna miner.

Bir çoğ zora çarpan kolu zorbalar,
Medeni elleri esir ederken.
Medenileşmeğe oluban nāçar,
Medenileşdikçe düşüpler gücden.

İnsan toplantısı işinde bütün,
Hākım teref eger zordur, kudrettir.
Her kudret birlikden kopardıgı için,
İnsan birliğı de bir zarûretdir.

Ėabileçilikden, berberiyetden,
Medeni hayāta yükselen beşer,
Bir gün de el çekip kin, küdüretten,
Bir āile kimi ġovuşabilir.

Çoġ nağağ kanlara sebep oluban,
Ėardaşı Ėardaşın canına salan,
696
Zıddēyetler dēmek dövran sürdükcen,
Birleşmek ġuvveti olar bir zāmān.

Cesaret taparsa, bālig olarsa,
Çağmak çağıp yağar könül çırağın.
Zulmetlere bēle hücūm aparsa,
ĖaranĖuluk büdredenmez ayağın.
‘āşık, cānım ‘āşık, çaldığın sazda,
Sihirkār elinle tēller oynasın,
Çağlasın gür sular Kür’de, Araz’da,
Dalgalar kükresin, sēller oynasın.

Sesi ucaldığca balabanların,
Sanki, İsrāfil’in sūru seslenir.
Donu açılarağ soyuğ Ėanların,
Ėuru damarlarda ağır, sēllenir.

Doğrult efsānesin ‘Haşrın-Meādın’
Şir’in sözlerinlen ġıyamat Ėopar.
697
Ėaldır mezārından insān evlādın,
Yēne bir hayāta doğru çek, apar.

‘āşık, cānım ‘āşık, elin Ėurbānı,
Ürekler ġısradıdır, dostluğ yētirmir.
Dirilt Köroğlu’nu, Sayat Nova’nı,

Torpağ kocalıpdır, igit bitirmir.

İgitlik simâsı çıhıp yadlardan,
Ürek kópuzunun kulağın bur, çal.
Nağmelere min, uç, lap uzağlardan,
İtgin sûretleri tap, yadlara sal!

Ömründe nâmerdlik bilmeyenlerle,
Belki bir daha da görüşebilek.
Élin ağlar görse gülmeyenlerle,
Tanış olabilsin belki de ürek.

Çal sadefli sazı, gözüve kurbân,
Korğud Dede'mizden o yâdigârdır:
698
Sazıva, sözüve, özüve kurbân,
Nağmesiz dünyâ bir harabezârdır.

Sihirkâr sözüvün her perdesinde,
Min şadlık gizlenip, min ğam gizlenip,
Her şırlıtısında, zemzemesinde,
Min bir söylenmemiş sözler tellenip.

‘âşık bir sazına, bir mene bağdı,
lâkin inlemedi sazın telleri.
Yorgun gözlerinden pir pir yaş açdı,
Gördüm bağlanıpdır cömerd elleri.

N'olaydı çatılan barmağlar, bir de
Dolanabiléydi perdelerinde.
Povsa bilmeyen dudağlarımız,
Danışabiléydi teller dilinde.

Sen dedin: Dil, ağız usansa sözden,
Soruşun matlebi teller söylesin.

699

Yarımāsın dūŝmān, bunu duyarken,
Susdurdu, dilin de, tēlin de sesin!

Ġıraĝa saldılar sazının tēlin,
Her parmaĝına bir ĝıfıl vurdular.
Çalınmamıŝ ĝaldı naĝmesi ēlin,
Çoĝ naĝmedaŝlara an ĝusdurdular!

‘āŝı, cānım ‘āŝı, berk saĝla sazı,
Göz bebegimle de olsa dindirrem.
Baĝırıp çoŝdurram Kūr’ü, Araz’ı,
Göyden ulduzları yēre yēdirrem.

Babamız orud’dan himmet alıban,
Darıma, özümü sene yētirrem.
Çēynemeli olsam, bēle diŝimlen,
Ellerinden zencirleri gōtürrem.

Dede, meded senden, himmet vērgile,
oyma yarı yolda yorulup alaĝ.

700

Fırsat dile a’dan, gel kerem ēyle,
ēl naĝmelerini belki urtaraĝ.

Üç Oĝ, Boz Oĝ yıĝnaĝ olsa,
Salur azan öz ēvini
Yaĝmaladar. Yēne bir ĝün
Yaĝmalatdı, lākin Dış Oĝuz olmadan,
İç Oĝuzlar yaĝmaladı.
Her vaĝt azan bēle ētse,
Halalının elinden tutar,
ēvden ıar, sonra yaĝma
Baŝlanardı.

Dış Oğuz'un beglerinden
Uruz Koca, Büyüz Emen,
Ayrı ayrı ğalın begler,
Bunu duyup ayıtdılar:
-Bir baĥ, bir baĥ, indêye tek
Kazan êvin biz birlikde
Yaĥmalardıĥ, indi n'oldu,
Anılmadıĥ, sanılmadıĥ?!

701

Bêlelikle Dış Oğuz'un
Bütün hamı erenleri,
Kin baĥlayıp adovetle
Kazan Hân'a gelmediler.
Ĝılbaş adlı bir kişi var,
Kazan aydır:

-Mere Ĝılbaş! Bu Dış Oğuz
Erenleri dayim bêle getirdiler.
İndi n'oldu gelmediler?

Ĝılbaş aydır:

-Sen bilmirsen onlar nêçün
Gelmediler? Sen êvini
Yaĥmalatdın, Dış Oğuz'u
Çaĥırmadın, sebeb odur, gelmediler.

-Pes adovet baĥladılar?

Dêye Kazan yêne sordu.

Ĝılbaş aydır:

-Hân saĥ olsun, men gêderem
Onlar ilen görüşürem.
Düşmân, ya dost olduĥların,
Anlayıban ĥayıdaram.

702

Salur Kazan: -Mere Ĝılbaş,
Sen bilirsen, var ĥêt, dèdi.
Ĝılbaş nêçe âdâm ile,
Uruz Beg'in obasına çapıp geldi.

Uruz ise, altunluca
Günlüğünü tikdirerek,
Oğlanları dövresinde,
Otururken olbaş atdı.
Uruz Beg'e selâm verdi, bêle aydır:
-azan dèdi, men büküldüm.
Dayım Uruz mene gelsin,
Üzerime yağı geldi.
Develerim bozlatdılar,
oç atlarım kişnetdiler,
ız, gelinim ağlatdılar,
Gör başıma neler gelmiş,
Dayım Uruz gelsin, dèmiş!
Uruz aydır:
-Üç Oğ, Boz Oğ yığnağ olsa,
azan èvin yağmalatsa,
Hamı birden yağmalardığ.

703

Günehimiz ne olmuş ki,
Yağmada biz ağrılmadığ?
oy azan'a belâ gelsin,
Uruz ona arşı dursun!
Biz azan'ın düşmeniyiz,
Bunu dağı belli bilsin!

ılbaş burada söylemiş,
Èřidelim ne söylemiş:
-Mere avat! Salur azan,
alđıbanı ığa geldi.
Ala Dağda adır tikdi, otağ saldı.
Üç yüz altmış altı eren dövresine
Yığnağ oldu, yèmek, içmek
Arasında seni andı.
Üstümüze hèç bir yağı
Gelmemişdi. Men de Senün

Dost, ya dūŝmān olduđun?
Sınayı geldim. Hān Qazan'a
Senūn dūŝmān olduđunu
Yağşı bildim. Qalhdı Ğılbaş,
704

Huŝ ğal! dēye yola dūŝdū.
Uruz gāyet acığlandı.
Dış Oğuz'un beglerine ādām saldı:
-Emen gelsin. Alp Rūstem,
Dōne Bilmez Dōlek Ŗvren,
Qalan begler bütūn gelsin.
Dış Oğuz begleri gelip yığnağ oldu.
Uruz bargāh tikdirdi.
Atdan ayđır, qoyun dan qoç,
Deveden buğra ğırdırdı.
Dış Oğuz beglerin toyladı,
Sonra dēdi:
-Begler, sizi qağırmağdan
Maqşadım bilersiz mi?
Sōylediler: -Yoğ, bilmirik.
Uruz aydır: -Qazan, Ğılbaŝı
Gōndermiŝ ve dēmiŝdir:
-Ėlim, gūnūm çapıldı,
Qara baŝım bükūldū,
Dayım Uruz mene gelsin.
Men Ğılbaş'a bēle dēdim:
-Qazan haçan Ŗz ēvini

705
Yağmalatmağ istesēydi,
Dış Oğuz beglerini de
Çağırardı. Begler gelip
Qazan Hān'ı selāmlayıp ğayıdardı.
Emen aydır:
-Sen daha ne cevap vērdir?
Uruz aydır:

-Mere kavat, biz Kazan'la düşmenik, dedim.

Emen aydır:

-Lap iyice demişsin sen.

Uruz aydır:

-Mere begler, siz ne dursiz?

Begler aydır:

-Biz de onunla düşmenik.

Uruz durup ortalığa

Mushaf getdi. Hamı begler

El basıban and içdiler:

-Bizler Senün dostunla dost,

Düşmānın ile düşmenik.

Uruz cümle erenleri

Hılatladı, sonra aydır:

706

-Mere begler, Bèyrek bizden

Qız almışdır, küyegümüzdür.

lākin işde Kazan Hān'ın

İnağıdır. Gelsin bizi

Kazan ile barışdırsın.

Çağırılım, getirelim,

Bize muti olursa hoş,

Olmaz ise, men saqqalından

Tutaram, sizler ise

Qılinc çekip paralayın.

Bèyrek'i aradan götürök,

Ondan sonra Kazan ile,

İşlerimiz hēyr ola.

Bèyrek'e kāgaz yazdılar.

Bamsı Bèyrek odasında

İgitlerle yēyip, içip

Otururken Uruz Beg'den

Ādām geldi, selām vèrdi.

Bèyrek ise, aleyk aldı.

Ġāsıd aydır: -Hān Bèyrek,

Uruz sizi selâmlayıp

707

Söylemişdir: Kerem êdip

Varıp gelsin, belki bizi

Qazan ile barışdırsın.

Bêyrek ise, ğabul êdip

Atlanıban, kırğ igitle

Uruz Beg'in obasına

Varıp geldi. Uruz bütün

Dış Oğuz'un begleri ile

Oturarken, vârid olup

Selam vêrdi.

Uruz aydır:

-Bilirsen mi seni neye çağırılmışıq?

Bêyrek aydır:

-Söye, neye çağırдыңız?

Uruz aydır:

-Bu oturan begler bütün,

Qazan Hân'a âsi olup,

And içmişik, indi mushaf

Getirerik, sen de and iç?!

Bêyrek ise: -Men hêç zâmân

Hân Qazan'a âsi olmam,

708

Dêye mushafa and içip

Döner söyler:

-Men Qazan'ın etmegini

Çoğ yemişem, bilmez olsam

Gözlerimi tutar olsun.

Qara çoçda kazlık atın

Çoğ minmişem, bilmez olsam

Onlar mene tabut olsun.

Yağşı yağşı haftanların

Çoğ geymişem, bilmez olsam

Onlar mene kefen olsun.

Ala bargāh otağına
Çoğ girmişem, bilmez olsam
Onlar mene zından olsun.
Men azan'dan dönmerem.
Uruz kıızıp Bèyrek'i sağkalladı,
Lākin begler Bèyrek'e ğıyamadılar.
Bèyrek, Uruz'un kıızdığını
Burada duyup bèle aydır:
-Uruz, mene bu işi sen
Èdeceđin bilse idim,

709

ara oçda azlık atım
Miner idim. Èđni oyım
Demir donum ğèyèr idim.
ara pūlād öz kıılıncım
Bağlar idim. Alın başa
Ğunt ışıkım tağar idim.
Ğargı dalı altmış tutam
Sūngümü elime alar idim.
Ala ğözlü iğitleri
Men yanıma salar idim.
Mere avat, men bu işi
Duysa idim, sene bèle gelirmiydim?
Aldadıban er tutmağ
Ovrat işidir.
Ovratından mı öğrendin
Bu işi, yoğsa avat!
Uruz aydır:
-Mere Bèyrek, herze merze
Söylemekle öz anına
Susamagil, tèz ol and iç!
Bèyrek aydır:
-Vallah azan uğruna men,
710
Baş oymuşam, men azan'dan

Dönermerem, gerekse yüz päre ele.

Uruz yene acığlanıp

Beyrek'in sakđalın tutdu.

Beglerine nazar saldı,

Bahdı gördü kimse gelmez.

Özü dönüp Kara pülād kılincını

Çıhararağ, Beyrek'in sağ uyluğunu

Çalıp saldı. Kara kanı şoruladı,

Kara başı büküldü.

Begler hamı dağılışıp,

Her kişi öz atın mindi.

Beyrek'i de mendirdiler,

Dalısına ādām minip,

Koçağladı gaçırıban,

Odasına yetirdiler.

Cübbesini üzerine çekdirdiler.

Beyrek burada söylemiş:

-İğitlerim yerinizden

Uru durun, ağ boz atımın

Ğuyruğunu alıp kesin.

711

Arđu Bēli Ala Dağ'dan

Gece aşın, ahıntılı

Gür suları delip keçin.

Kazan Hān'ın divanına

Çapar gēdin, ağ çıkarıp

Kara gēyin, sen sağ ol,

Beyrek öldü dēyin!

Söleyiniz:

-Nāmerd dayın obasından

Ādām geldi Beyrek'i ister oldu.

O da vardı, bütün Dış Oğuz

Begleri yığnağ olduğun bilmedik.

Yēme, içme arasında

Ortalığa mushaf geldi.

Biz Kazan'a āsi olup
And içmişik, sen de and iç,
Söylediler, And içmedi,
Men Kazan Hān'dan dönmezem,
Dèyip durdu. Nāmer dayın
Yerden alıp Bèyrek'i
ılıncladı. ara anıma
712

Bulaşıp bükülü oldu.
Yarınki gün elim Kazan Hān'ın
Yaasında olsun, eger
NāH anım dayısında
oyar olsa!
Bèyrek bir daı söylemiş:
-İitlerim Uruz olu
Deli Basat gelmeden,
Èlim, günüm apılmadan,
aytabanda develerim
Bozlatmadan, ara oda
azlık atım kişnetmeden,
Aca aca oyun larım
Manrışmadan, aca yüzlü
ız, gelinim enşişmeden?
Aca aca yüzlü görklümü
Basat gelip almadan,
Èlim, günüm apılmadan
azan mene yètsin gerek.
Menim anım nāmerd Uruz
Dayısından alsın gerek.

713
Aca üzlü görklümü.
Öz oluna alı vèrsin,
Hın mene halal ètsin.
Dèyin Bèyrek pādişāhlar
Pādişāhı ulu Ha

Vāsıl oldu, belli bilsin!

Béledir igitlik, béledir ilgar,
Erler béle gelip béle vardılar.
Canından el üzüp sözünden dönmez,
İki üzlülük bilmez, nāmerdlik bilmez.
Hayâtı şerefde, merdlikde bilin.
Şerefle yaşayan, şerefle ölen,
Arayıp egriden düzü seçenler,
Hağ yolunda şirîn candan keçenler,
Doğru sözdür, Hağğa vāsıl olurlar.
Dünyālar durduğcan ğalıp dururlar.
Tökülen her damla pāk kanlarından,
Min igit töreyir, min igit inan
Alķış merd yaşayıp, merd ölenlere
Duz- çöreyi atabilmeyenlere.

714

Béyrekın atasına, anasına
Haşber oldu, ağ ban évi
Éşiginde şiven kópdu.
Ğaza benzer kıız, gelini
Ağ çıkharıp Kara geydi.
Ağ boz atının guyrugunu
Kesdiler. Kıırh, elli er
Kara geyip göy sarındı.
Kazan Beg'e oğrayıban,
Sarığların yere vurup,
Béyrek , déye ağlaşdılar.
Hān Kazan'ın elin öpüp:
-Sen sağ ol beg, Béyrek öldü,
Dédiler. Nāmerd dayın
Al élemiş. Çağırdılar bizi,
Vardığ. Dış Oğuz'un bize
Āsi olduğun duyanmadığ.
Ortalığa mushaf geldi, ayıtdılar:

-Biz azan'a āsi olduğ,
Sen dağı bize muti ol.
Bēyrek etmeğin basmadı,
715
Onlara muti olmadı.
Nāmerd dayın acığlandı,
Bēyrek'i durduğunda ılıncladı,
Oyluğunu vurup saldı.
Sen esen ğal, Bēyrek ađđā vāsıl oldu.
'Menim anım Uruz'da oymasın' dedi.

Salur azan divanında
Bu aberi eşidince,
Destmālını ele alıp,
Hökür hökür zārılıę ğıldı.
Bütün orda olan begler,
Ağlaşdılar. azan odasına girip
Yēddi ğün ordan ışmadı,
Hēy ağladı, hēy böğürdü.
Begler hamı divanına
Toplandılar. azan ān'ın
Ğarındaşı ara Göne bēle aydır:
-Ğılbaş, var ğet,
Söyle ağaz azan gelsin.
Bir iğitdir, onun üçün
İçimizden esgik oldu.

716
Hem de vasiyyet ēylemiş.
Menim anım alsın, dēmiş.
Ğılbaş aydır: -azan Senün
ardaşıdır, sen vargilen.
Ğurtulanı her ikisi
Birge varıp, azan ān'ın
Odasına dağıl olup,
Selām verip söylediler:

-Sen sağ ol Hān, bir merd igit
Aramızdan esgik oldu.
Senün için başın vèrdi.
Biz dèyerik kıanın alağ.
Hem de, size ısmarlamış,
Menim kıanımlı alsm, dèmiş.
Ağlamağdan ne çıhacağ?
Kıazan aydır: -Maslahatdır!
Yubanmadan cebeğana
Yükledilsin, begler minsin!
Begler mindi, Kıazan Hān'ın
Kıonur atın getirdiler.

717

Miner oldu, kös vuruldu,
Boruçular boru çaldı.
Gece, gündüz dèmediler,
Yortma oldu. Dış Oğuz'un
Beglerine haber çatdı,
Kıazan gelir, söylediler.
Onlar dağı kıoşun çekip
Üç Oğ, Boz Oğ kıarşılaşdı.
Uruz Aydır:
-İç Oğuz'dan mene đırım
Kıazan olsun!
Emen aydır: -Mene đırım,
Ters Uzamış. Alđ Rüstem:
-Mene đırım, Ense Kıoca oğlu olsun,
Her biri bir đırım seçip
Alayları bağladılar.
İki kıoşun kıarşı durup
Şèypür çekdi.
Dovulçular dovul çaldı,
Uruz Kıoca atın salıp
Mèydan açdı, Kıazan Hān'a:
-Mere kıavat, mere đırım

718

Sen gerekxen, var, gel! dèdi.
Çazan çalhan yapınıban,
Süngüsünü ele aldı.
Başı üste çaldırarağ,
Bèle dèdi: -Mere çavat,
Muhanneslik, nāmerdlikle,
Er öldürmek neticesin
İndi sene göstererem,
Uruz, Çazan üzerine
Atın saldı, Çazan Hān'ı
Çılıncladı, zerre çadar
Kèsmedi, öte kèçdi.
Altmış tutam könderini
Çoltuğuna çısınarayağ,
Uruz'a bir könder vurdu,

Köksün delip öte kèçdi,
At üstünden yere saldı.
Çardaşı Çara Göne'ye
Göz èledi: -Kes başını!
Çara Göne atdan èndi,
Başın kesdi. Dış Oğuz'un
719

Erenleri bunu görüp,
Hamısı atdan èndiler.
Çazan Hān'ın ayağına düşendiler.
Elin öpüp suçlarından
Kèçmesini dilediler.
Salur Çazan suçlarını
Bağışladı, dayısından
Bèyrek'in çanını aldı.
Èvin çapdı, èlin, günün yağmaladı.
Göy çemene çadır tikdi,
Otağ çurdu. Dedem Çorçud

Geler oldu, şadlık çaldı.
Gāzi erenler başına
Neler geldiğin söyledi:
-Hani indi o dediğim
Beg erenler, dünyā benimdir deyenler?
Ecel aldı, yer gizletdi.
Fāni dünyā kime galdı?
Gelimli gèdimli dünyā,
Āhir başı ölümlü dünyā,
El-ağibet uzun yaşın
720

Sonu ölüm, ayrılığdır.
Yöm vèreyim, ulu begim:
-Ölüm vahtı gelen zāmān,
Pāk imāndan ayırmasın.
Ağ sakçallı baban yèri,
Uçmağ olsun, ağ birçekli
Anan yèri, behişt olsun.
Ġādir seni nāmerde
Muhtaç étmesin.
Ağ alında bèşçe kelme
Duā ğıldığ ğabul olsun.
Āmin, āmin deyenleri
Didār görsün, yıkışdırsın,
Dürüşdürsün, günahızı
Muḥammed Mustafa'ya bağışlasın!
721

ḲURTARIŞ

İnle könül sazım, sen inledikçe
Daşlar dile gelir, doğma diyarda.
Şir'in sözlerüvi el dinledikce,
Teller nağme oğur, kemānda, tarda.

Sıldırım dağların gözü yaşarır,
"Sevincden Ḥazer'in köksü gabarır".

Dan yeri sökölür, şafağ kızarır,
“Araz’ı şîrîn bir hayâl aparır”.

Çara lır al kanı ana torpağın,
Çardaşı, çardaşdan aralı görcek.
Cırır köyneğini, açır gırşağın,
Şâh Dağı, Sehend’i yaralı görcek.

Çopuza çevrilir milyonlar ürek,
Sız, sız sızıldayır sen sızladığca.
Buludlar çahnaşır, bağıırır şimşek,
Yer, göy dile gelir, sen ağladığca.
722

Sınır gafeslerin demir milleri,
Boz aslanlar meşelere yögürür.
Köroğlu, toplayır çoç delileri,
Dor’ata üzengi çekir, hövkürür:

“Yel olup özümü yâra yetirrem,
Yadlar çol boynuna sala çoymaram.
Ya ölerem, ya gır atı getirrem,
Düşmânlar elinde Çala çoymaram”,

İnle sazım, inle, yene de inle,
Ardı kesilmesin çoy nağmemizin.
Açılmağa bahar gövdür, hele de,
Tikilip yollara gözü nergizin.

İnle bu dastana çurtarış yazağ,
Belki geleceğe başlanış olsun.
Dilsiz çayalara nişânlar çazağ,
Daldan yetenlere yol tanış olsun.

Men ürek sözümü açıp, açığdan
Danışa bilmedim, indi sen söyle.

723

Düşmân dırnağımı çeken zāmāndan,
Etimle çalmışam seni, etimle.

Ay gönül sırdaşım, ay derd bilenim,
İnle, her oduma tanığ idin sen.
Yamān günde göz yaşımı silenim,
Say ağrılarımı nağmelerinlen.

Munısım sen idin, sen söyle bāri,
Nēce Ferhad oldum, dağları çapdım.
Sürdüm gēder gelmez yollara sarı,
Ürek kervanının izini tapdım.

“Kel dōğüşüne kel dōzer” demişler,
“Döyüş āsān gelir gēnden baḡana”.
“İpin ne çekdiğin doḡanağ biler”.
“Aşdan soruş, ocağ nēyler Ḳazana”.

Her bir çetinliğe sine gererek,
Gēder gelmez yola cıgır salmışam.

724

Her ḡatıra, derde, ḡama dōzerek,
Sēvgili yārimden sorag almışam.

Ḥaḡḡa minnetdaram, baḡtımdan rıza,
On illik zahmetin gētmedi boşa.
Sesimi ḡaldırdım aya, ulduza,
“Dedemin Kitabı’n” çaldırdım başa.

Bir sēvda idi bu, geldi başıma,
Ḳorḡud babamızın ḡopuzun çaldım.
Her addımda ḡēyir çıḡdı ḡarşıma,
Ēlimi ucalttım, özüm ucaldım.

Adımız, sanımız itip batmışdı,
Sözümüz dillere, tellere düşdü.
Mecnûn Leylâ'sının daşın atmışdı,
Yene alevlendi, çöllere düşdü.

Daşdan, daşa çaldım ürek çağmağın,
Bağrımı gov edip tongal yağmışam.
725

Alışdırıp elin sönen çırağın,
Gecenin bağrına meşâl tahmışam.

Su getirip hardan, daş yığıp hardan,
Bir hisar salmışam, galbi dağlardan.
On iki burç tikip on iki boydan,
Şe'rimle gurmuşam yeni bir dövran.

Bir daha tälisiz olmaz elimiz,
“Müşteri” üz koyup “Gamer”e sarı,
Dolanıp kèçdikce her bir ilimiz,
Değişir dünyânın köhne medarı.

Ormanlı Qalamız birde alınmaz,
Temelini üreklere tikmişem.
Tufanlar kıpsa da gülümüz solmaz,
Tohumun tãriğden alıp sepmişem.

Ekdığım ağaçlar bar vèrecekdir,
Toprağı pãk, suyu şehid kıanıdır.
726

Şahtalar üstünden vaz geçecekdir,
Hãk eli bağımın bağıbanıdır.

Üstüme fışğırır şîrîn nağmeler,
Bu gün her seslerden ucadır sesim.
Banlayan baykıuşlar mene ne eyler,

“Korqud” nefesidir benim nefesim.

İnsan şairiyem, âlem dayağım,
Dileğim Hakkı bir insân kadardır.
Bir parça çöregim, daldanacağım,
Birde azadlığım, mene yeterdir.

Çurtuluş isterem mahkûm elim,
Bu ne şıtağlıdır, ne tamahkârlığ.
Dilize degmirem, dilime degme,
Bu sözün harası suçdur, günahdır?

Yazık düşmân meni fırlatmağ için,
Mazalağ tek dövresine fırlanır.

727

Hem özün, hem meni aldatmağ için,
Gâh “Dedem”i, gâh da dedesin danır.

lâkin Hakkdan yanır çırağım benim,
Tufanlar söndüre bilmez ışığın.
Geyibden görünür oylağım benim,
Hêç bir gaban poza bilmez görüğün.

Bêlelik gasıbkâr anlasın gerek,
Değişipdir daha kadimki medar.
Kansa, kanmasa da, ne eyleyecek
“Boğulanlar elin köl, köse atar”.

Koyun çabalasın, koyun can atsın,
Büsbütün kapılar bağıdır ona.
Burağın, Anter tek özün oynatsın,
Menim tutarımdır ‘arvet’ül-vüsği’.

Menim, Sehend kanı var damarında,
Bir üzüm garlı kış, biri bahardır.

728

Ceyranlar gezse de otağlarında,
Düşmāna bağışım şahtadır, ğardır.

Uca zirvelerin tarlanıyam men,
Yad kuş ovlağıma dolaşa bilmez.
Ġamış mēşelerin aslanıyam men,
Ġorhumdan çağğallar ulaşa bilmez.

Hoşluğla olmasa tuşluğ eylerem,
El gücü var mende, el şāiriyem.
Men Hakk ‘āşıkıyam, ölmek bilmerem,
Dünyālar durduğca mutlağ diriyem.

Nesimî babamı diri soydular,
Meger susdu dili, kesildi sesi?
Çoğ Hakk görenlerin gözün oydular,
Görünmez mi oldu Hakkın cilvesi?

Hele köksümdedir ‘Dedemin sazi’,
Sözüm dostu merhem, düşmāna oğdur.

729

Çağırsam dādıma gelir Ayvaz’ı
Kömeğim, dayağım, el, arham çoğdur.

Bulud tek kişnerim, sēl tek aḡaram.
Dağlar da yolumu sedd ēdebilmez.
Şehap ollam şeytanlara şaḡaram,
Sehendim, hēç zāmān başı ēgilmez.

Zamāne başımda bostan ekse de,
Zulme, Haksizliğe baş ēgmemişem.
Ayağım min kere daşa değse de,
Ne büdremek, ne yorulmağ bilmişem.

Buna inanmışam, bilirem çoğdan,
Hakkı gasıbkardan dilenmek olmaz.
Bir nağmedaşımı yazdım bir zâmân:
“Göz yaşı tökmekle yara sağalmaz”.

Düzdür, ne tûfengim, ne de topum var.
Silâhım galemdir, bir de defterim.

730

Lâkin “Bismillah”dan ecinni görğar,
Virdim Veţenımdır, zikrim ellerim.

Çoy bilsin boş yere çoşup esenler,
Borğan ollam, külek ollam eserem.
Yolumu kesseler, ger yol kesenler,
Şe’r kılıncımla baş da keserem.

Hak sözümle minler bomba yapıban,
Nağmelerin raketine tağaram.
Könül radarımla izin tapıban,
Tepegözü yuvasında şağaram.

Söz sözü gêtirdi, çoy dèyim bāri,
Perdede danışmağ haçana çadar?
Beş gün artığ mihnet çekmekden sarı,
Od tutup alışmağ haçana çadar?

Dilimi kökünden çıharsalar da,
Yazdım her derdimi, her nisgilimi.

731

Men ki lāl olmuşam, çoyun gasıpkār
Hèç esirgemesin, kessin dilimi.

Hakkı danana Hak yatırılmaz olmağ,
En güzel insānlığ seciyesidir.
Zulmkāra çarşı barışmaz olmağ,

İgtiğın yüksek seviyesidir.

Dangaz ol hayâtda, eger dirisen,
Âcizlik düşmânı havalandırar.
Böyük söz ustası Sâib demişken,
Kabab yaş töker, od artığ yandırar.

Atalar dediğı sözleri bāri,
Duyup, menimseyip bilmek gerekdir.
Sarala sarala ğalmağdan sarı,
Kızara kızara ölmek gerekdir.

Çoğ mānalı sözler demiş atalar,
Ancağ kıanmasına mārifet gerek.
732

Kör kuş Kıara nlığa Kıacıp sığınar,
Güneşe basanmaz yazık kör milçek.

Ėartal ol, ğuzgun tek murdara kıonma,
Kehlik sinesinden rızıvı ahtar.
Êşşek ölüsünden heç vaht pay umma,
Hayâtda ucalığ himmetden kıopar.

Alkış merd yaşayıp, merd ölenlere,
Alkış kıoçağların deliliğine,
Alkış Hakkı anıp, Hakk bilenlere,
Ėarkış ğorhağların doқан iline.

Hele de geçedir, hele Kıara nlığ,
Hele ufuğlarda sökülmeyip dan,
Hele kıisginlikdir, hele boranlığ,
Hele göz açmamış dağlar yuğudan.

Hele boz kürkünü bürünüp köller,

Ėar yamān elenir, yamān püsgürür.

733

Hele gorhuludur tepeli yollar,
AĖaĖlar ćaĖnaşır, külleĖ hövkürür.

Seher açılrsa da, kış seheridir.

Ėara bulud ćadır ćekip göylere.
Yolćunun ayaĖın soyuĖ kiridir,
Güneş ışıkını saćanmır yere.

Bu havada yola ćıĖanmaz kervān,
ćıĖsa yoldan azar, kölgeye düşer.
İsti ćan damarda donar soyuĖdan,
Bütün el, ayağlar Ėovrular, pişer.

Kömemde küçük bir ocağ Ėör yanır,
Buyur, içeri gel, misafir ćardaş.
Patovovı Ėorud, elüvi ćızdır,
Alışdır ćubuĖu, dincel, raĖatlaş.

Layığlı bir zādım yoğdur odamda,
Bir az ćavurmalı tendir āşım var.

734

Utanma ćölmeĖim küçük olsa da,
MinĖonaĖgelse de, hamıya ćatar.

Bu odaya şeytan yağınlaşanmaz,
Her yana bağırsan ism-i āzamdır.
Hisarından ehremenler aşanmaz,
pülād Ėalalardan daha muhkemdir.

Bağ, ĖorĖud sazıdır bu elimdeki
ćalsam üreklerden derd ü Ėam Ėaćar.
Mûsî peyĖamberin asāsı teki,
Derin derin deryalardan yol açar.

Amândır darihsan, ğalbin tutulsa,
Kış kılincın çekip, kapını kesip.
Sabır eyle, kıardaşım, bayıra çıhma,
Ėeceden aydınlığ kim umup, küsüp?

Sene şirîn, şirîn el nağmeleri,
Çalıp oħuyaram Ėamin dağılar.

735

Der, yâdigâr saħla, solmaz gülleri,
İster payız ola, isterse bahar.

Sanma bitirmişem “Sazımın Sözün”,
Daha çalınmalı bir nağmem yoħdur.
İndilik iğle, bu bayrâm ner gözün,
Hele açılmamış güllerim çoħdur.

Èle Ėalmamıřdır, bêle de Ėalmaz,
Her Ėünün özünün bir hikmeti var.
Bu sazı zor ilen dinlemek olmaz,
Bir Ėün aşar, daşar, bir Ėün lâl olar.

Bir de başdan oħu ata kitabın,
O tükenmez hikmet Ėazinesidir.
Doldur, her ne kıadar tutarsa Ėabın,
Öz babovın halâl irsiyesidir.

Her kelmesi bir ufuğsuz denizdir,
Hamı bilmez, onda neler var, neler.

736

İndilik sâde bir cığırdır, izdir,
Gel, Ėet çoħalarsa, yola çevriler.

İçinde bir de bir sandığ var, deme
“Könül şeb çırağı” o sandığdadır.

Açarım tapar, ahtaran olsa,
Çalış tap, o sönmez çırağı yandır.

Tapa bilsen her ufığdan keçersen,
Yelkeni açarsan Kıara zulmete.
Ab-ı hayāt çeşmesinden içersen,
Gemivi sürersen ebediyyete.

En yağın menzilin ulduzlar olar,
Kehkeşānlar keçit verer keçersen.
Her güneş yoluva bir ışık salar,
Kalıp gèdip ulviyete yetersen.

Ancağ o açar tapana kadar,
Çalış, azğınlardan özünü görü.

737

O yüksek maşşada çatana kadar,
Yolunda toğunup min ‘şeytan toru’.

İlişsen canıvı kırtaranmazsan,
Yolunu yoğla sen addım atdığda.
Çoğda çoğ özüve güvenme, amān,
Yol gètmek çetindir Kıara nguluğda.

Zemānemiz nāmerd zemānesidir,
Düşmān ne dil kıanır, ne Tanrı tanır.
Beynelmilel berberlik dövresidir,
Biz daş atrığ, o, atom gullanır.

Gör ne rezālete cumupdur insān,
Unudup menliğin, şerefin, özün.
Kardaş rızđ ahtarır, kıardaş kıanından,
Kondarma ışıklar kör èdip gözün.

Ancağ zemānemiz bèle Kıalanmaz,

İnsanın zâtında mâneviyyet var.

738

Hêç bir dövran hemîşelik dolanmaz,
Buludlar dağılsa, al güneş parlar.

Hele insân nâ-bâliğdir, uşak dır,
Azma çoğ anlasa, şıtağlığ étmez.
Bu tökülen qanlar bütün na-Ĥağdır,
Düşünse qan tökmek dalınca gétmez.

Biler her bir şeyin ġadrin, ġıymetin,
Silâha el atmaz, oyuncağ üçün.
Âbâdlıġa vèrer gücün, qıvetin,
Bombalar ġayırmaz év yıġmağ üçün.

Özünü tanısa felâket ġalmaz,
Dünyâ cennet olar, cehennem söner.
Bağçalar vâdesiz, saralıp, solmaz.
Değişer bu dövran, dönerge döner.

Artdıġca kemâli, medeniyeti,
Ülfete çevriler eski kineler.

739

Atar vahşiyeti, berberiyeti,
Üzlerde meġebbet gülü gülümser.

Bu ġeniş âlemde hamya yèr var,
Bu, ne bas ha basdır, ne soġ ha soġdur.
İnsanlıġ özüne gelse anlayar,
Bu derebegliġin mânası yoġdur.

Ne keşiş, ne molla, ne ġâġâmım men,
Aġlağ ilmine de yoġdur imânım.
Öz ayniyetim ile görürrem lâkin,
İnsanam, insanlıġ qanıdır qanıam.

Yèddi yüz il evvel Sâdî demişse:
Bir bedenin âzâsıdır insânlar,
Bir uzvî rûzigâr derde getirse,
Öbürü uzuvlar tutanmaz Kâr r.

Men nêce dincelim teklikde, nêce?
Bütün insânlığı derdli görerken.
Nêce gündüzlerim olmasın gêce,
Nêce aslanmasın dağlar sinemden?

Yoğ yovrum, men daşdan yaranmamışam,
Buna inansınlar daş ürekliler.

740

Eger de sarsılıp usanmamışam,
İntizâr gözlerim ğurtuluş gözler.

Ürek odum dağı, daşı yandırır.
Hele men diriyem, hele men sağam.
Yoğ, Sehend yük dibi ışıklandırır,
İntiğam gözleyir, yalnız intiğam!

Hele de, hele de insân dardadır,
Hele de çalışıp aç Kâlan çoğdur.
Hele de ğıfıllar dudağlardadır,
Hağ sözün cevabı süngüdür, oğdur.

Hele de insânlar ğul tek satılır,
Hele de hirfey – i âdâmcıllar var.
Vidânın, şerefın daşı atılır,
Araya gelende bir ovuc dolar.

Yazık mağkûm insân, hardasan, harda?!..
Hele de, hele de leğen şapğalı

741

AḲalar, oturup ağ saraylarda,
Ḥaritalar ũste cızığ cızalı...

Ölümle, yangınlı hadiselere
Tedbirler tkũrler cellād bēyinler.
Deḡsetli deḡsetli fācialara,
İntizār çekirler penāhsız ēller.

Hele de kũltũrsũz, sāde insānlar,
Ḳuduz šeytanların oyuncađıdır.
Hele de gaflete cumup yatanlar,
Fırıldağcılarının fırlıdağıdır.

Grdũn ki Ḳahramān, iğit ēlime,
Biri baran dēdi, biri ḡar, dēdi.
Yad eli darašdı Ḳızıl gũlũme,
Bir yol, tk dēdi, biri der, dēdi.

lākin Ḳoca dũnyā turšedir ũzũn,
Mēydanından artığ at Ḳapanlara.
742
Tāriḡin dargası bereldir gzũn,
ēllerin bašından brk ġapanlara.

Dũnyāmızı Ḳana Ḳalḡayanlardan,
Gelecek amānsız hesap Ḳekecek.
Sz borḲ aldım o byũk san'atkārdan:
Suvalı, sorgusu uzun ġedecek.

Ŭstādim Vurgun'un Ḳahramānı tek,
Kāš men de ārzũma Ḳata bilēydim.
Her ġama, mihnete, derde dzerek,
Dũšmāna dašımı ata bilēydim.

Sözümüz uzandı, gonağ kardaşım,
Derd olmasa derdli dèyingen olmaz.
Dème çoğ danışdın, ağrıdı başım,
Şöhbet kıızımasa gece gurtulmaz.

Söz özü getirdi, yağşı danışdım,
Fırsat oldu, ürek sandığın açdım.

743

Söz yoh Kalağ Kalağ derd toplamışdım,
Söz anlayan tapdım, töküben saçdım.

Doldur canım kardaş, doldur çuvalın,
Hamısı incidir, lâl ü mercandır.
Ğadrini yağşı bil, malındır malın,
Hırsızdan, cāhilden gizle amāndır.

Anlamaz hor bağar, oğrular çalar,
Çerçi cevāhirin ğadrin ne bilir?
Her kuşun dünyāda bir ğismetü vār,
Ğuzgun leşe konar, bülbül gül iğler.

Apar canım kardaş, bu incilerden,
Hem kürküve asla, hem borküve tağ.
Bu gün Şābāğ bayrām yeli eserken,
Kara kış çoğasın atığ ğaçacağ.

O gün çārçı salıp seni gezerek,
Dèyeceğim dur gel, bes hayandasın?
Bağçanı kövrüyüp bëllemek gerek,
Karıya gelipdir benefşe satan.

744

Yağğ tongalları çileni ğovağ,
Yere nefes gelsin, ğarlar erisin.
Yaşıllar bürünsün bu ana torpağ,
Uruşe çığarağ koyun sürüsün.

Yumurta boyuyag, semeni koyag,
Evlerin hisini alag, tuz tokek.
Mesleri agardag, govurga govrag,
Gok gogerdek, bayram paltari tikek.

Bullur selaleler sor ha sor ahsin,
Govsene dur sepsin, inciler sacsin.
Cicekler almasdan tanalar tahsin,
Agaclar ucalsin, kol, budag atsin.

Sevinçden aglasin susuz bulaclar,
Tarlalar sulansin tahil bitirsin.
Yasiyorsin, gogersin, bagçalar, baglar.
Alma, alca, heyva, armud yetirsin.

Ahir çerşenbede bazarlig edek.
Yemis alag, taza bardag da alag.

745

Seher seher çesme basina gedek,
Kohne bardaglari daşlara çalag:

-Elimizin ağırlığı, yorgunluğu burada galsin,
Ahtintli gur suların durgunluğu burada galsin,
Can agrımız, bas agrımız burada galsin,
Dil agrımız, dis agrımız burada galsin.

Yaman günün, Kara günün mihnetinin,
Kohne dünyā, kohne hayāt zilletinin,
Derdin ü gamın cirağ, didek,
Bir kirlenmiş bardag edek.

Kara daşa çalag sinsin,
Su soyusun, yurd kızinsin.

Ḳara kışın, Ḳara nlığın,
Boranlığın, dumanlığın,
Ḳara üzü gülmez olsun.
Ğovağ, gèder gelmez olsun.
Kör bebekli, dar ürekli,
746

Ğalbi ğaza bed nazarın,
Şom ilların,
Benzi solsun,
Bağrı Ḳara şanla dolsun.
Bahar gelsin, èl dincelsin,
Kèçen günler kèçip gèdip,
Gelen günler aydın olsun.

Sen de canım ‘āşık, kökle sazıvı,
Èli şarşılaysın bahar bayrāmı.
Gerek kaldırasan hoş ovazıvı,
Bizden yèni nağme umacağ hamı.

Sözlen görüm ‘āşık, gözün řurbānı,
Perdelerde gezsin cömerd ellerin,
Dilin, ağzın, sazın, sözün řurbānı,
Zağme vur, titresin ürek èllerin.

Gerek bir toy tutağ doğma diyarda,
Güneş sağdış ola, ay sulduş ola.
747

Gece de, şağta da gele zinhara,
İster bahar ola, ister kış ola.

Èle bir saadet getirek èle,
Ne güneşi batsın, ne gülü solsun.
Aydınlığa çığsın bu èl, bu oba
Dünyālar durduğca bağtiyar olsun.

orud Dede gelsin, alsın opuzun,
Sylesin bayrmın, toyun mbarek.
Gnee evrilsin parla ulduzun,
Boyunu boyladım, boyun mbarek!

748

URTARIA URTARI

Ay baı dumanlı ocamn dalar,
Sizlerde ne mna, ne sır var meger.
Gneden opar ilk altın Őualar,
Seher seher sizin alnızı per.

Siz snen odların minaresisiz,
Sizlere yaraır azamet, Var.
Ucalı, ulviyet iresi siz,
Sizde tyn alır esen rzigr.

Dyirler barınız ayadır, dadır,
Yo yanlı fikirdir, rek da olmaz.
Sizin de niz alıır, yanır,
rek yanmayınca gzde ya olmaz.

Sizi tanı mıam, sizi an mıam,
Bulalardan aan gz yaınızdan.
Neler dnmem, neler an mıam,
Eilmek bilmeyen a bıınızdan.

749

Siz dAın sllerin aarısınız,
Ucanı, alaı gre bilirsiniz.
Dyirler siz Hısan, baarısınız,
Olar mı men ilen hberlesisiz?

Ulunu uludan soralaarlar,
Ucalarda gezmek gerek ucanı.
Dalar, meded sizden, amndı dalar,

Mene gösteriniz Gorgud Koca'nı.

Çaylar k çit v rir, yark nlar dolur,
Sanki dağlar meni boynuna alır.
Ulduzlardan yollar  ırağban olur,
Meni zirvelere  ekir aparır.

Son ma şaddır dağa  alđana zirve,
Bu ma şaddan sonra ma şad haradır?
Zirvelerden uca zirve yar y ne,
İnsanın ma şadı ancağ oradır.

Y ne de yorulup, d ş p  alırım,
Başımın  st n   ulđayır duman.
750
Kara nığlar y ne basđın  yleyir,
G z s  e bilmeyir, ağı K ra dan.

Dede, meded senden y ne b zikdim,
Am ndır, oğlunun harayına  ığ!
U urum yollarda daha usandım,
Ha an  urtaracağ bes bu ayrılığ?

Uzağda d yesen bir at kişneyir,
G t g de ucalır nalının sesi,
Zulmetden  ığır bir n r n  koca,
Alnında parlayır inam cilvesi.

 ıllica papağı y nip  aşına,
Derin r yalarda sanki garg olur.
Cılovı g çirdip yeher  aşına,
Garibe nağmeler  alır, oğuyur:

'Gam  ekme, gam  ekme div ne k n l,
Hemіşe r zig r b le dar olmaz.

751

Kêçer bu ğarlı kış, zovallı bülbül,
Ġismetin hemîşe âh ü zâr olmaz”.

Baħışı insāna ürek vèrerek,
Sözleri ürekde ümid töredir.
Elindeki sazı, kıpuzu görcek,
Görürem özüdür, Kırkud Dede'dir.

Èl, arħa insāna büyük dayadıdır,
Darlıĝda, gurbetde çetinliklerde.
Dost, āşına kömekdir, dayanacağıdır.
Her işde, her yerde, ħeyirde, şerde.

-Dede hoş gelipsen, kökle sazıvı,
Sensiz üregimi kederler alıp.
Koy, bir dinleyim hoş āvāzıvı,
Sensiz baĝım, baĝçam solup, saralıp.

752

-Oĝul, himmet bizden, umud Ħaķ'dandır.
Biz Ħaķ yola ĝetsek Ħaķ dönmez bizden.
Üzün gülürse de, baĝrın al kıandır,
Derdini gizlemez oĝul dededen.

Söyle mene neden perişān oldun,
Meger göstermedim yolunu sene?
Ne oldu yène de bêle pozuldun,
Söyle, oĝul, söyle derdini mene.

Seni ĝamlı görmek sarsıdır meni,
Danış görüm, nedir derdin, nisgilin,
Danış, bir daha da dinleyim seni,
Şirindir sözlerin, şirindir dilin.

Ata, aĝrılarım sene āyandır,

Dünyâda gizli göz yoğsa sene var.
Özün dedin bağırim dop dolu kıandır,
İçimde baş açıp eski yaralar.

-Bir kere yolunu sene gösterdim,
Bilmirem, anmadın, yadaki andın,
753

“Zāmānın Kıorkıud’un ahtar, tap” dedim.
Ne tapdın, bu kıadar gezdin dolandın?

Èle bil gezmişen, tapanmamışsan,
Tapsaydın bir daha gezmezdin meni.
Belki de, tapıpsan, tanımamışsan,
Bu cür el, ayağısız sanmazdım seni.

-Her öğüdüvü bir hikmek sanmışam,
Hêç olar mı dede, seni anmamağ?
Bu yolda az gezip dolanmamışam,
Ancap, ne söyleyim, ne deyim ancak...

Seni dinlediğim gündən hövkürdüm,
Şeyda bülbül kimi efgān kıopardım.
Derdlerimi nağmelere çevirdim,
Min bir şe’ r yazdım, şöhbet apardım.

Bütün boylarını bir de boyladım,
Susan kıopuzuvu bir de inleddim.
754

Merd iğitlerivin toyun toyladım,
Adını, sanını göye yükseltdim.

Ezel zirvelere atımı çıpdım,
Yer, göy ayağımın altında ğaldı.
Ahtardım Sîmurg’un yuvasın tapdım,
Meni kıanadının üstüne aldı.

S yr  tdim g yleri, kehkeşanları,
Aydan, ulduzlardan inciler aldım.
 az zledim doĝma yurdu, diy arı,
Hamayil  yledim, boynuma saldım.

G yleri dolandım, torpaĝa y ndim,
Diy r diy r gezdim y r  z n sin, sin.
Y z ayĝır  erletdim, y z  arıĝ yırttdım,
Bir berb d g rmedim Veşenim kimi.

Şam y li esmişdi doĝma diy ra,
Baĝlarımı y ller, s ller almışdı.

755

G zler  an yaş idi,  rekler yara,
“Lele k  p yurdu v ran ĝalmışdı”.

Akızlar, dudaĝlar ĝifillanmışdı,
Zencir vurulmuşdu c merd ellere.
B t n “la inlerim” ĝar alanmışdı,
Dusta a d nm şdi Veşen bir kere.

Ana torpaĝımız al boyanmışdı,
 ĝit gen lerinin kızıll  anından.
Yaşıl tarlalarım alovlanmışdı,
 rekler  urşundan olmuşdu şan şan.

Bir daha yanıhdım, el  ekdim candan,
Sesimi ucaltdım, a dım dilimi,
 or madım,  an   n can alanlardan,
D dim her derdimi, her nisgilimi.

750

Firovunlar elimden geldi zinh ra,
Sazımın tellerin  ekip ĝirdılar.

Dilimi kesenler galdı āvare,
Her barmağıma bir ğıfıl vurdular.

Bağlı ellerimle, kesik dilemle,
Hamını oğudum, şopuzda çaldım.

756

“Serhad tanımayan nağmelerimle”
Her yana velvele, zelzele saldım.

Dinledi el, oba sazımın sözün,
Kükredi deniz tek tuğyana geldi.
Tanıdı geçmişin, tanıdı özün,
Öyündü, sevindi meýdana geldi.

Her yana çoğ düşdü, şehirler, kendler,
Yuğudan ayıldı, gözlerin sildi.
Meni dinleyenler, meni görenler,
Derdini anladı, nisgilin bildi.

Hisarlara atdım nağme kemendin,
Demir şapıları dardım, şopardım.
Cevlana getirdim nağme semendin,
Çapıp “Şehriyār”lar ovına vardım.

Çeynedim, gemirdim, dardım, şopardım,
Demir zencirleri erler boynundan.

757

Didergin salıban govdum, çığardım,
Çuduz ğasıbkārı Veşen koynundan.

Dişi aslanlarım, boğa erlerim,
Yurdumuzdan řāhlıđ kökünü ğazdı,
Meni alkışladı bütün ellerim,
Sözün “Şehriyār”ı boyumu yazdı.

Bütün deyişlerde ya dyşlerde,
Sözlerin sırğa tek ğulagımda'di.
Esip bdremedim, heç bir ğedişde,
Demir çarığların ayağımda'di.

Ķanıp, kıanmasam da, aşarı tovu,
Gıranit dağları meger çapmadım.
Ancak, çoğ çekmişem men hesretivi,
Gezdim, senden bAşka dede tapmadım.

Gelecek yollarım daha daşlıdır,
Çoğlu tehlikeler, çoğ uçurum var.

758

Yaralı şeytanlar dişin ğıcırır,
Sensiz bu dehşetden kıurtarmağ olar?

Dede ğlmsevir, baħır zme,
Ancak, baħışında meħebbet ğlr.
"Ķandım, başa düşdüm, Ķalanın dme,
Smsından Şen bir inam tklr.

Ķaķığat ğapalı otağlardan yoğ,
Derin ğylerden de tapılmayacağ.
Daha bundan artığ çarığ yırtma çoğ,
Senden ayrı dyil ğezdiğin, ancak.

Bir kere bu sözü söyledim sene,
"Ķimmet vreceksen himmetin olsa"
Oğul, oğul olsa diridir dede,
Atan, sen znsen, gayretin olsa.

Sonra açdı elin, tutdu kıarşıma:
-Bağ ğr bu ğzğde kimi ğrrsen,
759

Baħınca fırlandı dny başıma,

Gördüm ki, men oyam, o da ise, men!

Sévincimden hûşum çıhdı başımdan,
Nelerse düşündüm, nelerse duydum,
Mekāndan ayrıldım, çıhdım zāmāndan,
Şīrīn rüyālara kapıldım, uydum.

Ālem nazarımda dekişdi néce,
Ne tûfan, ne boran, ne duman gördüm.
Yéne de géce'di, ama ne géce,
Her yanı meşālden çırağban gördüm.

Gülşen bezenipdir süsen, sünbüle,
Her yanda ğaynayır zülāl bulağlar.
Şar hā şar ağısır zümrüd güllere,
Sular almas kimi parıldır par par.

Çimenlikde düşüp ağır bir oba,
Çalıp çağırmadır, toydur, bayrāmdır.
760

Erenler eğleşip covğa be covğa,
Her yan şürahidir, baydadır, camdır.

Alaca sayvanlar gurulup geçip,
Lām, Elif, Lām kimi tanaf tanafdan,
Erler al şarabı kıantarıp içip,
Şenlik sesi gelir her dört terefden.

Birden bire Dede zāhir olarken,
Meclisi bürüyor derin bir sükût.
Hamı ihtiramla kıalğır yerinden,
Bağıram, bağıdığca oluram mebhût.

Meni görcek çekir, öpür alnımdan
Mübārek elini başıma çekir.

Bütün yorğunluğlar çıxır canımdan,
Umud, inam gülü bağıma ekir:

Bizler de oğulu sınımayınca,
Ona güvenmerik, saya salmarıg.

761

Oğul ışıdayıp parlamayınca,
Hèç vaht ona, hele ad da qoymarıg.

Oğul bugünkü toy, Senün toyundur,
Azerbaycan'nın Sehend'isen sen.
Menden sonra boylar Senün boyundur,
Aduva bereket diledim Hax'dan.

Daşdan, daşa çalıp ürek çahmağın,
Bağrıvı gov edip tongal yağıpsan.
Alışdırıp elin sönen çırağın,
Gecenin bağına meşâl tağıpsan.

Su getirip hârdan, daş yığıp hardan?
Bir hisar salıpsan galbi dağlardan.
On iki burc tikip on iki boydan,
Şe'rinle gurmusan yeni bir dövrän.

Sonra arğasından qopuzun alır,
Mene bağışlayır gülümseyerek.

762

Sêvdalar gönlümü alır, aparır,
Şovgumdan köksümde dayanır ürek.

Al, çalgilen, bu sen, bu da qopuzum.
Ğadrini yağışı bil, hõrmetle sağıla.
Sene bağışladım, evlâdım özüm,
Sağılamağa himmet bêlivi bağıla.

Ėadrini sen yağşı bile bilirsin,
Her t linde milyon nağme var, s z var.
Onu dillendire bilmez her y ten,
Yaramaz ellerden susar, l l olar.

Çalıp, danışdırıp, dindire bilsen,
 lem dile gelir, senlen danışar.
Dağları oynadar her nağmesiyle,
Daş  rekler sevdalara alışar.

Sene tapsırdım men,  z irsiyemi,
Al, çal, koy elinde t ller dillensin.

763

meğebbet c min i, Ėaldır nağmeni,
Ana yurdun ieklensin, g llensin.

Ayırma  z nden, v rme h  kimse,
O, dayanan k kse, şeytan yol tapmaz.
Sineve ne gelse, s yle, ekinme,
Hağığat nağmesin susdurmağ olmaz.

Alıram,  p rem mupaddes sazı,
Basıram bağrıma, t ller danışır.
Nağmeler coşdurur, K r' , Araz'ı,
 ller sele d n r, se ler danışır.

G yden serĖoř serĖoř sallanır z hre,
Sazının t llerin Ėırır, tullayır.
Çaldığım nağmeye, çaldığım bahre,
G neş saçlarını demet yollayır.

 lker boyun bağın aır boynundan,
Meclise atıban, sabaş dileyir.

764

Y zler ulduz, kehkeşanlar oynundan,

Gāh göz vurur mene, gāh gāş éleyir.

Bütün şehidlerim kalhır mezārdan,
Ellerinde kızıl gül kucak kucak.
Söyleyirler ölüm yalandır, yalan,
Dünyālar durduğca insān duracağ.

Ana yurdum çiçek açır, güllenir,
Bulağlar sévincden ağlayır zār zār.
Segirir kehlikler, gumru dillendir,
Ėaçır otağlara kuzu ceyranlar.

Buludlar kövreyir, yağışa dönür,
Yağır ağzı guru susuz düzlere.
Kara guruluşun ocağı sönür,
meħebbet gülüşükonurüzlere.

Anam ağ géyiniþ ilehe tekin,
Ağ saçlarından bir yasemen derir.
Dipeçek éleyib yağut üregin,
Baħtevèr oğluna tuħfe gönderir.

765

Görüm kesilmesin sazıvın sesi,
Oğul, helāl sūdüm helālin olsun.
Dünyālar durduğca Haħkın bādesi,
Koynasın fişğırsın, camuva dolsun.

Min güreş parlayır her dörd terefdan,
Işıqdan ālemin gözü gamaşır.
Éllerim ses sese verir her yerden,
Deyirler bu “saz, söz” sene yaraşır.

Şovğdan dağılır başımdan hūşum,
Gönlümü sévdalar, rüyālar alır.
Üregim isteyir min nağme қоşum,

Dan yeri sökölür, şafağ kızarır.

Bahar seherinin serin nefesi,
Üzüme ıtırılı şebnem çileyir.
Şeyda bülbüllerin hoş terānesi,
Daha gēce kēçdi, “ayıl” söyleyir.

Açıram gözümü şirīn rüyādan,
Dedenin çopuzu çucağımdadır.

766

Çara lmiş bağırama umud parlardan
Sözleri, hele de kulağımdadır:

“Çam çekme, çam çekme, divāne könül,
Hemīşe rüzgār bēle dar olmaz.
Kēçer bu çarlı kış zovallı bülbül,
Çismetin hemīşe āh ü zār olmaz”.

Çorħma, ata, çorħma, varam yurdunda,
Çoymaram, çoymaram sōne ocağın.
Hēyifdir çopuzun yiyesiz çala,
Hele, yēni güller açanağ bağın.

Göyeren güllerin her patasında
Sen derileceksen, yaşayacağın.
İnanıram buna, eminim buna,
Ebediyete tek varsan ki, varsan.

Çağğ merd igitleri çoruyar, sağğlar,
Vurgun, söz güzel māna doğrulmaz:
“Elinle çurduğın barlı bağçalar,
Tufanlar çopsa da, saralıp solmaz”.

768

BUZ ÇİÇEĞİ

Geldi çepiş kimi şen, şeytân, vurhu
Nazlana – nazlana üzümə bağıdı
Elde nəce buta buz çiçeyi, o,
Gülleri heveslen güldāna tağıdı

“Bunları yādigār sağılarsan menden”
Dēye – göyerçinim pırladı, gētdi
Ġamzesi oğı kimi dēydi sīnemden
Ov iken, ovçusun ovladı gētdi

Güldānda butalar kaldı bir zāmān
Gülleri kurudu tōküldü bir – bir
Menimde içimi doğradı hicrān
Bu nazın, adanın ma‘ nāsı nedir?

Meni bir def‘ alık atırdı eger,
Gēdende gül neye vērdi yādgār
Bilmirdi, bilmirdi, bilmirdi meger
Gül ne kadar ‘ömür ēder ne kadar yaşar?
769

Ona söylemedim dēmedim neden:
Derilen çiçekden yādgār olmaz!
Yüz de gözetlesen, yüz de su vērden
Kökünden ayrılan, saralar, qalmaz!

Ne bilim belke de o ac mārālın
Gümānı bu güle gelirmiş tekce
Bir de, yaramaza, ne yarcı – yarın
Şābāhın ma‘ nāsın bileydi nəce?

Şābāhsız keçmişdi ‘ömrü hemişe
Kederler ‘ömürlük sēvincler bir an,
Şābāhdan ne umup küsecekdi ne?
Seheri sığıntı, ağışamı hārmān.

O, s eller  z nde  zen bir kulun
Botasında aan g le benzerdi,
Her an bu dehŐetli ali‘in, yolun
Daşlı dalaları bağrın ezerdi

O sert ayaların uzu c eyranı,
KurŐunlu – pıaklı Őeherde dustak
770

Bir arın menetli  rek urb nı,
Her geçe bir urdun  vinde onak

 z  bağtı ara periler kimin,
PeŐesi bağtever d vlere ıdmet
oynu bağteverlik ocağı l kin,
NaŐibi ara g n ısmeti esret

‘AŞka meebbete susuz  reyi,
G h ikiye bağlı, g h uca bağlı
Umudu arzısı, ‘aşkı, dileyi,
Bilmez neye bağlı lap h e bağlı

N ce ki albinden ığardı, atdı
Boranlı geede baş aldı, geçdi
ub rdı g n lden tufan kopartdı,
Dumanlar iinde itdi ki, itdi

Bir n ce dalıca dolandım este,
Y re – g ye zincir saldım, tapmadım
771

Ağtardım, oymadım daşı daş  ste
Her yandan sorağın aldım tapmadım

G n gedi ay gedi, ilde dolandı,
esretin g n lden ata bilmedim.
Menimde saramı s ller apardı,

Nedense elinden tuta bilmedim

Özü itdi – batdı dumanda – çende
Gülüde kurudu, töküldü, olsun!
Ĝaminı yādgār saĝlaram mende
Ĝam ki çiçek dēyil saralsın, solsun!

Unudan dēyilem derdin, nisgilin,
Sehend taqati var mende de kallam
Şirinin özü tek ĝamıda şirīn
Ĝedipse mehrimi ĝamne salam!

Dünen, qar yağırdı, baĝdım bāĝça – bāĝ
Son yapraklarında töküp, saçmışdı
772
Yalınca botalar esirdi zaĝ – zaĝ,
Lākin buz çiçegi, çiçek açmışdı!

Èle bil bir anda ‘ālem deyişdi
Buludlar danışdı, ses geldi çenden.
İçime seslerden velvele düşdü :
“Bunları yādgār saĝlasan menden” !

Buz çiçeyi, benim sēvgi çiçegim,
Alķış bu dözüme, ılķara, alķış
Şaĝtaya, burana kim, dözermiş, kim,
Sende gör ne derin ma‘ nā varimış!

Ķızın! Üreyimin oduna kızın!
Sen, benim ‘aşķımın son baharısın
O günahsız kızın, penāhsız kızın
Buranda gül açan yādgārısın

Seni üreyime ekirem barı
Köksümde kök salıp budaķ atasan

773

Yağdıķca başıma zamāne ķarı,
H y  i ek a asan,  i ek a asan!

YASAĞ

Ŧ li'ime sen bağ!
D ş ncelerim yasağ
DuyĖularım yasağ
Ge mişden s z a mağım yasağ
Gelecekten danışmağım yasağ
Ata – babamın adın  ekmeyim yasağ
Anamdan ad aparmağım yasağ!
..... Bilirsen ?
Anadan doğulandan b le
 z m bilmeye – bilmeye
Dil a ıp danışdığım dilde
Danışmağım da yasağ imiş, yasağ

31 Tahran 1350

774

BİRİNCİ ARMAĞAN
ŐEHRIY R'A MEKT B

Bir elimde ķalem bir elimde kağaz,
Ėey lim boylanır damdan – d v rdan
Başımda yar bağın gezmek havası
Kapılar bağlıdı, yol tapım hardan

Ėiř rın dalında, k n l v rdigim
O y r, bir b Ğ salıp suyu bu levleden
H yvası kehriba, narı y ķ ttan,
ŦaĖı fir zeden, d v rı g lden,

M v  eyv nında, saz  alır z hre,

Burcunda yay çekip, dayanıp keyvan
Laykî var girem kaçırine mende ?
Kıllı papağımlan, kırılı sazımlan ?

O, bu ihtişâmla, bu tımçurâqla,
Kaçırın üzüm açmazsa ne var ?
775

Şahla rü' yetin şöhbeti tutmaz,
Men bir obaliyem, odır “Şehriyâr”

Gerek ruşsat alam Heyder Baba'dan,
Yoğ cevâbı belke mene vèrmesin.
Bir de Şehriyâr'dan fermânım vardır,
“Şâ' ir bir – birini ulur görmesin ?”.

Yoğ mende Sehend'em başım ucadır,
İçimde sönmeyen ' aşk âteşi var.
Mende şefâsı var güllü baharın,
Başımı dutsa da, kara buludlar

Bir elimde od var, bir elimde su,
Bir üzüm kaçırış biri bahardır
Dosta – İstekliye, isti koynum var
Düşmâna bahışım şahtadır, kardır.

Lâleli, çiçekli çemenlerimde,
Gelip yurd salsada çobân – çoluqlar
776

Yalvarram şefâmdan üz döndermesin,
Şehreyâr'a lâyıq, şâh yurdumda var.

Könlüm havasıyla kol – kanad açır,
Kağ kalasın aşmak dèye , ucalır,
Kağdıqca boy atır, daş dīvârlara,
Alıcı terlanım, yorulur kalır.

Dīvārlar! Dīvārlar! Pülād olsazda,
Almas mūşār ollam, kırip keserem,
Külüngün burağ allam Ferhād Baba'mın
Bî-sütün olsazda, çapıp kèçerem

Dīvārlar! Dīvārlar! Yol vèrin kèçim,
Volқанam, nefsim tūfān koparar,
Buludam, sallansa kaçım kabağım
Ağlaram 'ālemi sèller aparar

İçimde boğulur, dadım, feryādım,
Hayima ne dīvār hay vèrir, ne yār.

777

Ne daşdan ses çıhır ne de kardaşdan,
Sanki boşluqlarda itir dalğalar!

Belke de heyāldir meni sarsıdan
Ya da ki, seherdir yārdan ayıran,
Deyirler : “Dilberim Bolul Kaşrından,
Dardadır, asılıp tepe saçından”

Sehend'i kòrhutmaz ne saray ne sihr,
Mehebbet dèyilen, bir efsūnı var.
Hem ism-i a'zamdır hem ism-i şebdir
Bağlı kapıları, üzüne açar.

Açılun! Açılun! Bağlı kapılar,
Mehebbet nāmına, istek nāmına.
Eriyin, tøkülün, demir kıfıllar !
Könül hātırına ürek nāmına

Sanki tūfān kòpur, göy görüldayır,
Buludalar çahnaşır, şimşekler şahır.

778

Od – alov, elenir yerin üzüne,
Demir dervâzeler, su olup ahır.

Gelir kulağıma iniltileri
“Bunda bir şer darda kalıp bağıır”.
Doğru danda men bir mürüvetsizem,
Kardeşim dardadır, meni çağırır.

Çikilen! Çikilen! Yol verin keçim,
Üreyim alışıp, alov saçaram.
Şehreyâr boynuna zencîr vuralar ? !
Çeynerem, gemirirem, dartıp açaram.

İşleyir koluma demir, pahlalar,
Zencîr kıncıkdırır, sancır etimi.
Cân kardeş! Helelik bağışla meni,
Dêyesen unuttum, esâretimi.

‘Azîz Şehreyâr’ım ! meni bağışla
İncime, darılma, fikrün hardadır.

779

Mürüvetsiz dèyil senin kardeşin,
Ancağ senin kimi o da dardadır.

Özün dèmemisen : “Bizim èllerde,
Vekîl müvekkilin hârcını çeker ?”
Ana, ‘aşğ ocağı sönmesin dèye,
Üreyin erider, çırâğa töker !

Her yanı bilmirem, bizim diyârda,
Hêç de hayâl dèyil, dostluğ, mehebbet,
Ancağ ışık saçan isti güneş de,
Ba‘zen bulud altda gizlenir elbet.

Belke de ne bilim, sulţān  ardaşım
Ha ıkatde işin   ayıbı bizdedir.
Hem n bu ıkların d şg n y k biz,
G n h y d da d yil  z m zdedir.

Bir ovu  kelekbaz,  umarbaz ile,
P kbaz olmuşu , p k oduzmuşu 
780
Merd iken, n merde rah m eylemişik,
 ndi n merdlere muht c olmuşu .

D letliye s hisi l zım olanda,
Vurup sındırmışık  z k zemizi.
 ıhıdığımız kını begenmemişik,
Biz  li atmışık,  l atıp bizi.

 limize ne g n a lamışık biz,
Ba ın şahta vurup bost nı yanıp.
 l bize n ylesin, ne g n a lasın ?
A zı kıfıllanıp, dili ba lanıp.

 ndi olan olup, k cenler, k cip,
Calanan su, bir de k zeye dolmaz !
Daldan atılan daş topu a deyir !
G zyaşı t kmekle yara sa lamaz!

Bu g n men Sehend'em, sen Şehrey r'san,
Gel başın ucalda   oca Tebr z'in
781
Bir kere y dların daşını ata ,
 ekek  ay sını,  z  limizin.

Ş 'irim, d ny nı nece g r rsen ?
Duz y yip duz  abın sındıranlar var.
 adir bilen y ra, c n  urb n  yle

Ƙadir bilmeyene hayıftır ılıƘar.

Özge ırāğına yağ olmak besdir.
Doğma ellerimiz ƘaranlıƘdadır.
Yanıp yandırmayaƘ yādın ocağın,
Evimiz soyuƘdur, Ƙışdır, şahtadır.

Demirem yanmayaƘ, alovlanmayaƘ,
Yanmasın, neylesin yazıƘ pervāne ?
YanmayaƘ vefāsız yārin oduna
YanaƘ elimize, yanaƘ veşene !

Vefāsız güllerin üstünden uçaƘ,
Ƙonak şadāƘatlı el Ƙucağına.
782

Sönmez ‘aşƘımızdan bir peyvend salaƘ
Elin şahta vurmuş, gül budacağına.

Bir yerde ƘalmaƘdan darıldıƘ, öldük,
Doğma yurdumuzu dolanaƘ, gezek,
El ile ağlayaƘ el ile gülek,
İncimizi veşen sapına düzek.

O güzel şherde, ‘aziz diyārda,
Şā‘ iri coşduran şahteler çoğ var
Nisgilleri çoğdur derdli Tebriz’in
Birisen özünsen, ‘azizi Şehreyār !

Helelik küçük bir damla olsaƘ da
Süzülek, düzülek, damaƘ, göl olaƘ
Biz de başımızı ƘataƘ başlara,
Ƙarışık sulara, ağar sël olaƘ.

Dereleri kēcek, denizi çataƘ,
ŞeyltaƘ dalƘalara dōnek kükreyerek

783

İsti güneş ile kol – boyun olaq,
Kızınak, terleyerek, buluda döneq.

Uçaq o quraqlıq, pozğun diyāra,
Susuzundan dili çıhan daqlara.
Peyesiz, qayğısız, yazsız, baharsız,
Çiçeksiz, yarpaqsız, bārsız bağlar

Şahtalar, tūfānlar serin kölekler,
Essin üstümüze bom – boz, bozaraq.
Ağınak, ağnayaq uca daqlardan
Danqar qayalar dibden qoparaq

Çaylara sed vuraq, dereler dolsun,
Daşqın ahan sular, heder aqmasın
Yaşarsın qurumuş köllarin kökü
Zemiler susuzdan göye baqmasın

“Sehend” de gül açsın “Heyder Baba” da,
Üzerine çadır qorsun “Şehreyār”.

784

Baqaq çiçeklenen yurda şe‘r yazaq
Şā‘ir de Bahtiyār, şe‘r de Bahtiyār

Kesek dünyāmızdan kīnenin kökün
‘Aşqdan bir yēni quruluş quraq
Verek şimşeklerle qanad – qanada
Gèdek ulduzlara güneşe qonaq
Şā‘irim ! Sözümü gurbete salma
Qulaq as dünyāda gör bir ne sesdir ? !
Bağrıvı sıqmasın bu hay – haraylar
Qırılan zencīrdir, sīnan qafesdir !
21/ 11/1346

799

İKİNCİ ARMAGAN

Geldi hâtırıma uşaklık çağım,
O serhoş günlerim, şen gecelerim
Silindi illerden kalanıp kalan
Üstünü, toz basmış hâtırelerim

Gügürdü kibritle her akşam üstü
Onluğ lampamıza anam yağardı
Düzülürdik hamı kürsü başına
Samāvar kaynardı buğu kalğardı

Atam çoğ geceler éve gelmezdi
Seferde olardı yay ile kıştı
Söz – söze gelende adına anam
Dèyerdi “ Çöl kuşu beyābān daşı”

Her gece atamı şebr èylemeden
Kıle şorbamızı töküp yèyerdik
Çoğ vaht başımızı atıp yatarдық
Ba‘ zen de oturup nağıl dèyerdik.

800

Anamın mihrabān hüzünlü sesi
İndi de var hele kulağımdadır
Sèvimli vağārlı tutkun sīmāsı
Èle bil gözümün kabağındadır

Çoğ nağıllar dèmiş o zāmān anam
Her zādı zāmānla ādām unudur
Çoğu hâtırımdan silinip gèdip,
Bu sâ‘ āt yādıma düşeni budur :

Geçmişlerde iki istekli var imiş
Şehretli tutmuş kendi şehri

Şefâda, vefâda, ‘aşk ve ilqarda
Her yanda adları diller ezberi

Bugün iki ‘âşık iki dildade
Mehebbet ‘âlemin séyr éyleyirken
“Dêy gözüm ne kâder meni sévirse ?”
Dêye kız soruşur öz sévgisinden.

Oğlan üreyinin sandığım açır
Söyleyir dağlarca, göylerce, yérce.
801
Ay deli könlümün şebr u qarârı
Amma söyle görümsen meni néce ?

Seni o kâderlik dost tuturam ki,
Her zâmân sataşır gözüm gözüve
Éle bil gurbetde uzak éllerde
Görüşürem doğma éllyim éyle

Oğlan acıklanır dudağın büzür
Görünürsen meni sevmeyirmişsen
Bütün el obanın daşını atır
Baş götürüp gedir o vileyetden

Bir gün tukanında oturan anda,
Uzak bir eligi gedir kapıdan,
802
Bilmirem oglana ne hal üz vèrir,
Ancak ki, ayaga durur oradan.

İşinden gücünden elini uzur
Var yohun burahır her zadın atır
“Veţen” deye yolu kabaga atıp.
Gelir sevgisinin evine çatır :

-Ölünce götürmem yüz ayagından
Kamallı sevgilim bağışla meni,
Başım daşdan – daşa didi usandım
Ayıldım düşündüm tanıdım seni

Kardaşım maksadım boş dastan déyil,
Bu nagılı çoğdan eşitmişem men
Ancağ o zavallı tükāncı kimi
Men de manasını düşündüm dünən

Dünen ki sen birden kapımda girdin
Demirem ne halet yüz vérdi mene
803

Düşünürem her ne desem artıkdır
Bahışım her sözü söyledi sene.

Duyduk ikimizde bu manalı bir,
Ancak o oğlanla bir farkımız var
Onun ihtiyarı öz elinde idi.
Lakin hani mende, mende ihtiyar ? !

Üreklerde yollar kimi bağlıdır,
Duyğu kapıladı torpaklanıdır
Sanki vicdanlarda dudaklar kimi
Tikilip, kapalıp, kıfillanıdır.

Çahlarına açdım ürek sandığın
Ancak ki, derdimi birce sen bildin
Kaşki görüşmeye idim senlede asla
Meni bükük gördün sen de büküldün.

Bekle “yol azıbsan” sen de ne biliö,
Garibe, yohsulu yohlayan olmaz.

804

Bu ne faciadır, ne kuruşluşdur
Kardaşda kardaşın halini sormaz ? !

Çoğlarına selam gönderdim senden
Hanı salamımı alan kim oldu ?
Sayarken bağrımın yaralarını
Hansı göz yaşardı, hansı göz doldu ?

Garibe “yengim yey”²¹zamanesidir
“Hayātın garibe romanları var,”
Pay andaz dōşeyir sultanlar gelse
Obanlı kardaşdan selam almazlar.

Kar kış zamanenin kanunlarına
Kar kış ürekleri ayıranlara
Kar kış insānları kafese salıp
“Beşer hukukundan”²²dem vuranlara

805

Kime demeliyik derdimizi biz
Dil bilen kimdi söz anlayan kimdi ?
Esir bir millete mehkum bir ele
Kaygı çeken kimdi, ağlayan kimdi.

Kura gece – gündüz yekin ki birdir,
Ne den korjuram, koy deyim sözümü
Men ki bahar kuram, koyun dutsak kan,
Heç esirgeme sen oysun gözümü,

Dilimi, dalımdan .ıhart salardı,
Koy kardaş derdimi deyim bari bil
Güneyden – kuzeye, garbdan – şerke.

²¹ Yengim yey veya kulcagım yey, el meseline eşaredir.

²² Şair bu şerini yazanda şah rejiminde beşer hukukunda mudafia eden gevre

Hansı halkı gördün biizm tek zelil ?

Demirem dünyāda esaret yohdur
Çoğ yere süngü tahmış istiamar
Ancak bizim kimi ezilen azdır
Harda haqq vèrmez var haqq tapılmaz var !

806

Milli azaldıklar asrı olmasa
Her yerde, her yanda adı bu asrın
Ne etmek dünyānı buğda tutsadı
Kehliyen ruzisi çinkildir hemin

Bu şeref bu şevket, bu kudret bu şan
Hara dogurdanda bizi ar olsun !
Hayātın amansız bu kanunun var
Tansubsız millet gerek havar olsun

Milli tasubden danışdım olsun
Aslını itirebde haramzadadır,
Merd ogul veṭen*in haqqkın itirmez
Veṭen insānlara en böyük anadır

Koyun mahkum olum milletçilige
Dünyā milletin sevmeyen kimdir ?
Dilin, elin yurdun talan etseler
Aceyip başına döymeyen kimdir ?
807

Gerek gözlerinden göz örte herkes
Karga yuvasian yanaşsa eger
Niye veṭenimi sevmeyim niye ?
Men bir kargadan da esgiyim meger ?

Men demirem üstün nejaddanam men
Demirem ellerim ellerden başdı
Menim meslegimde benim yolumda

Miletler hamısı dostdur, kardaşdı

Çapmak istemirem men heç milletin,
Ne dilin ne yerin ne de emeyin
Tehkir etmeyirem hedelemirem
Geçmişin, indisin, ya geleceyin

Men ayırmayıram ayrı salmıram
Kardaşı, kardaşdan ovradı erden
Ananı baladan, eti dırnakdan,
Üreyi, ürekden, kanadı perden
808

Pozmak istemirem men birlikleri
İnsanlık birliği ide alımdır
Kardaşlık yoldaşlık ebedi barış
Dünyâda en büyük arzularımdır

Ancak bir sözüm var men de insānam
Dilim var, halkım var, yurdum yuvam var,
Yerden çıhmamışam göbelek kimi
Ādāmam haqqım var elim obam var

Kol yaranmamışam yarananda men
Heçkese olmaram ne kol ne esir
Kurtuluş asrıdı insāna bu asır

Ey dogma elimin namuslu oğlu
Aglama gözünün yaşına kurban
Geldéyen o dogma ‘azîz diyarın
Olum torpagına daşına kurban
809

Senden geylelidim, dilim lal olsun
Kardaş geylelense kardaş neyler
Atalar demişdir : Dünyâda insān.
Hemîşe umduğu bir yerden küser

Ne etmeli derdli deyingin olur
Eger çoğ danışdım bağışla meni
Bu kader konagı darıhdırmazlar
Bilirem incidip yormuşam seni

Bir azadasın danış diline kurban
Danış el obadan danış veşenden
İleş koy istekli dogma halkımın
Atırını, iyni, iyleyim senden

Bu senen gelisen gözlerim aydın
Yène gedecersen labed veşene
Yène de armagan istersen menden
Bilirem, bilmirem, ne vèrim sene

810

Kalbimiş gözümü ilk sefer vèrdim
Lâyıklı bir zadım yohdur bir daha
Ancak bir kuru, boş hanım var kardaş
Yeri gelse veremem, vèrmem onuda

Yène de aovlu salamlar apar
Yurduma elime kardaş bahıma
Bu defa Cemil-in sar yollının
Nebi hazrini de ancak unutma

İste kardaşlarım ses vèrsin mene
Sözümüzde haqqdır, yolumuzda haqq
Haqqikat yoludur insānın yolu
Naḥaqqi haqqkına tapşırarak²³

Yène düşünürem bir fincanı,
Yène kardaş senden ayrılmalıyam

²³ Hak şairin Allaha'a eşaresini gösterir

811

Kargış ayrılığa ! bu ugursuzun
Elinde bilmirem ne olmalıyam

Bu şer Pehlay Durunde yazılıp

812

ÜÇÜNCÜ ARMAGAN

Yène kanadlanıp şahin hayalim
Hezran Şābāhının aladanında
Durup yatagında gerneşir güneş
Seher gözün ovur dagların dalında

Işık kervanının çovuşuyam men
Çekil kaşırımından karanlık çekil !
Felek bayrak açıp başım üstünde
Geödisen göçenler vaht o vaht deyil

Besdir yalkızladın kesdin önümü
Yolumu yarganlar koyular kazdın
Yeter uzun iller uzun zamanlar.
Ayrılık hükmünü adıma yazdın

Sagın gaze bimden yolumu tutma
Kardaş arhalıyam kardaş gömekli !
Bu kardaş yerimde bir ner finhırır,
Kaflan salabetli, aslan ürekli.

813

Güneş yumrugunu tutup arhama,
Ovucunda milyonşar, malmas cida var
İşaret eylesem kaşın terpetse
Kara seyvanıva ad vurur yahar

Çaylar kecid vèrin, daglar yol vèrin
Müjde getirmişem size bahardan
Aşk gām sazıvı çal daşa sındır,

Sene peyganım var, sevgili yardan

Dagıvı görmeyim Rüstem kardaşım
Dar günde garibe dadıma durdun
Meni garib içre elimden uzak
Dili bağılı gördün halımı sordun

Bir ömür derdimi gizli sahladım
Odlandım alovum özümü yahdı
Oduma su sepin olmadı birce
Gözlerimin yaşı içime ahdı
814

Hükimsiz, kaygısız dova dermansız,
Simledi sümüye işledi yaram,
Üzüme bağlandı bütün kapılar
Özümden al uzudum kesildi çarem.

Çahlar başım üste gelip soruşdu.
Lakin ahvalimi soran olmöadı
Derdimi yolumu görenler oldu
Ancak yanılmadı gözü dölmedi.

Ne bilim lazımı mülahazeler
Fakat korjutmadı seni kardaşım
Elimin emeyi halalın olsun
Bahdım geyretine ucaldı başım

Açdım göz önüne gam kitabımı
Ohudun derdimi sen varak – varak
Tanıdın nağmemi üreyimn keder
Mihriban gözlerin parıldayarak.
815

Üreyi yanan tabip üreklerek
Gövèreldim gözümde seller atlandı
Yaşımın fermanı duvaca getdi

Kayalar şomlandı dağlar ıslandı

Ürekle dinledin kardaş ğamını,
Ürekden bağlandın ğama kedere,
Açıldın, göreveldin abdala döndün
Çar çektin çar saldın bütün ellere

Dilimi agzımı bağlı görende
Mene ağız oldun, mene dil oldun
Bu derdli şairin derdin demeye
Dil açdın sevdalı bir bülbül oldun

Senden kanad tapdı şerim elhamım
Ahdı hayalimin kaynar çeşmesi
Silendi seninle bogulmuş sesim
Yahıldı kalbimin ahı nalesi
816

Eller haber tapdı halımdan benim
Bir daha derdimiz dillere düştü.
Kalemler zahmeler cevzana geldi.
Nagmeler düştü tellere düştü.

Ürek nalelerim ürek sözlerim
Titre tedi onlarca şair üreyin
Karalmış odumuz közerdi yene
Kızdırdı halkımın arzū çölmeyin

Ana sürü kimin şirin nagöeler
Fıskırıp her yandan üstüme ahdı
Serin dan yelleri üstüme esdi
Yene yatmış bahtım sermedi kalhdı

Menim Süleyman'ım benim rahimim.
Kabili'im Medine'm balaşım benim
Kimlerim kimler birde kimlerim

Tofikim Bahtiyar kardaşım benim

817

Ses vèri sesime dogma bakıdan
Coşdu kanlarımız hezirimiz tek
Açdı kurşagını köyneyin cırdı
Şah dağı Serhed'i yaralı görcek

Kabilim gösterdi kabilliyyetin
Derdimden derdinden yandı alışdı
Şirin nagmesi ile şirin sözü ile
Neler pıçıldandı neler danışdı

Temiz arzusu ile niyeti ile o
Kardaş harayına Tebriz'e geldi
Buşanlıfikirleşerek
Bir gözde agladı bir gözde güldü

Rahimim yagdırdı rahmet yagışın
Suwardı aşkımin bogcasın bağın
Göy tek görüldadı şimşek tek çahdı
Yandırdı kalbimin umud çırarın

818

Bu nāmerd zamanla kor oğlu kimi
Kardaş deye deye meydana geldi
Işığa vuruldu pervaneler tek
Başından geçdi neye merdane geldi

Nagmeler mülkümün Süleyman şahı
Balını haşmetden arşe ucatdı
Odlar ölkesinin o halk şairi
Sehend'in şaninde nagmeler yaratdı

Ebedi çırpının el deye vuran
Ürekler, ürekler, ışık ürekler

Gül açsın bar vèrsin hasule dolsun
Veþene baglanan temiz dilekler !

Savalan ürekli, Sehend direkli
Ārzūsu amali dileyi veþen
Elimin gül oglu veþen þairi
þerinin nefsi üreyi veþen
819

Azer oglu benim gönül sırdaþım
Sarındı yarasın çekdi kopartdı
Kalbimin kamann dillendirirken
Fahre bah samede meni ohþattı

Derin yarası ile sönmez udu ile
Kardaþım Tofik de yandı alışdı
Veþende veþensiz kalan kardaþım
Mene neler dedi neler danışdı

Yurdumun elimin namuslu kızı
Medine benim o vefalı bahım
Veþen hasretinden hicran ğamından
Mihriban üreyi yaralı bacım

Eþitdi sesimi agladı güldü
Bulud tek tutuldu deniz tek daşdı
Yaşar nagmesi ile yaşar hissi ile
Yène de Tebriz den söz şöþbet açdı
820

Dinledim bahımı göz yaşlarımla
Hasretten ciyerim yandı alışdı
Bagrım baş kesik bir kuşa döndü
Sayuldu, utuldu şişe tahıldı

Hayalim şarden kanad bagladı
Men de uçup getdim tozlu Tebriz'e

Şebli kendinden boylanıp bahdım
Kıfıllı dudagı sözlü Tebriz'e

Yene yaşlı gördüm ana şehri
Şafaklar kanlı idi üstünde yene
Tüstüye batmışdı eynalı dagı
Kara çekilmişdi erk-in üsütne

Semirsiz – semirsiz murguleyirdin
O serhoş geceli gündüz o şehri
Bomboz bozarmışdı zag – zag esirdi
O isti ürekli gül üzlü şehri
821

Solmuşdu Basmincin bādām bağları
Sarı gül açmışdı gilana alça
Gezirandan çayal sular kanlıdır
Bir lale yoh idi lale olunca

Girdim şehrimde garibler kimi
Tanıyıp karşıma çihan olmadı
Gezdim kuçe – kuçe ev – ev dolandım
Dönüp bir üzüm bahane olmadı

Baş alıp vefenden kaçıp getmişdi
Bütün tanıdığım dostlar tanışlar
Bülbül uçarında gül budagında
Tikan gördüm bir de susmuş baykuşlar

Şehrim boyundagım şelesini
Çinimde gezdirdim ter töke – töke
Birce ne gezirsen ne dolanırsan
Deye soruşmadı halimi kimse
822

Ahtardım Şehriyar kapısın döydüm
Kimdi ? sesin bele işitmedim men

Dediler neler karşıp işi
İnanma özünü görebilesen

Başıma dar oldu dogma şehrim
Tutuldum höykürdüm figara geldim
Nene de üz koydum dağlara daşa
Savalana geldim mugana geldim

Yaşıl döşemesen yıhmışdı çöllər
Kurumuşdu yorgun gözlü bulaklar
Yorgun şelaleler sesden düşmüşdü
Susup lal olmuşdu sözlü bulaklar

Dağlar duman idi ufk gözünmez
Dörd bir yandı ancak kurd olaşırđı
Azıp itirdi yolcular yolun
Kimi büdreyirdi kimi şaşırđı
823

Nanlar kuruyup yovşan olmuşdu
Tir – tir titreyirdi soyukdan kollar
Oyulup uçurum yorgan olmuşdu
Zirvelere geden cıgırlar yolar

Eletler yaylakdan göçüp getmişdi
Burda da odlar sönüp ocak kalmışdı
Agaclar kesilip odun olmuşdu
Yerde neçe kuru budak kalmışdı

Dumanlar içinde gözden itmişdi
Başı savalanın Sehend'in
Ağ kürkün başına çekip yatmışdı
Deresi tepesi daşı Serhed'in

Yène başı lövlü körlü gubari
Keslerden nakese penah getirdim

Semalar başına daş olan kuş tek
Kayıtdım kafese penah getirdim

824

Ömürlük zindanmış benim talim
Karadan karaymış alnımın yazısı
Dünyâda menden de yazığı olar mı ?
Ârzusu – dilinde danışmak ârzusu

Eger ah yerine sinemden od çılsa
Eger bir od olsa yandırsam alemi
Yer – göy dünyânı insânı kargasam
Kardaşım kınama – kınama meni

Dağakklar Firovunlar Hitlerler dünyâda
Nielse – nielse, nielse, nielse
Açkılan târîhi varakla bah gilan
Dilinde danışma demedi bir kese

Ovçular ovlardı kuşları odlayıp
Tükünü dagıdıp içseler kanımdan
Ördeye karga tek karılda demezler
Heç zaman, heç zaman, heç zaman, heç zaman
825

Yurdumu elimi dustaga salanlar
Söylesin men daşam torpağam ah neyem
Koymurlar sözümü anam dilimde
Söyleyem, söyleyem, söyleyem, söyleyem

Bu derdden bu felaketden
Ėam zinhara geldi, keder h k rd 
 rek ateşinden,  rek odundan
Sehend'in ağızından alov p sk rd 

Bir asrın feryadı dadı seslendi
Her kışkırığında her harayında

Hayına toplanan kardaşlarım da
Sesime ses vèrdi Bahtiyar'ım da

Derdimi dinlerken karadaş dilinden
Gülüşünü itirmiş gözlerim güldü
Derd anlayan tapdım derd bilen tapdım
Sinemden ele bil dag götürüldü
826

Bahtur başıma bahtiyar oldum
Mene nagme geldi Bahtiyar'ımdan
Vakıf yaraşıklı vurgun simali
El nagmekarımdan iftiharımdan

İyiledim ıtırlı kardaş nefesin
Könlüm szöler ile kucaklaşarak
Dinledi elimin yurdumun sesi
Nagme bir nagmeye ac kalan kulak

Yaran neşterlendi derdim deşildi
Urayım telleri figana geldi
Buludlar tokkuşdu ıldırım çahdı
Od – oda itişdi alüv yükseldi

Koy olsun derd ehli derdden çekilmez
Arımış demirin ne bakı gözden
Demişler : Derd eskin yaraşığıdır
Ürek yanmayınca yaş çıhmaz gözden
827

Men od yaranmışam sudan bezaram
Odu yelleyin ürek yoldaşım
Mene tuhfe vèrsin bir (tunkal) od vère
Yoh su istemirem vèrme kardaşım

Od – oda çatmasa kardaşım hardan
Alovlar yükselip, ışık saçacak _

Bulud tokuşmasa şimşek çahmasa
Karanlıkda kimler yolun tapacak ?

Haray çek haray okman kardeşim
Derdimi derdivi yahşı tapmısan
Tanıdak dünyāya bu derdi ancak
Derd tanılsa olur çaresi asan

Nece ki bağırıp ağlamamışam ? !
Kışkırmaktan sesim tutulup bahsan
Çağırısam sesime al – üzü kanlı
Yüz şehid ses vèrer her bir mezārdan
828

Şairim çoğ güzel söyledin derdimi
Elivi düz koydun yaramın üstüne
Kardaşım gel idi düşünək düşünək
Derdimin devası nedir ne ?

Müşgülü tapşırak ağıllı başlara
Dişlensin dudaklar, kırışsın alınlar
Şübhesiz dünyāda her derde çara var
Kapalı kapılar çalınsa açılır

Şairsen, şairem kökleyek sazları
Veţen-in borcunu ödeyek, ödeyek
Haqq sözde eser var haqqda ekser var
Haqq deyek, düz deyek, yüz deyek, min deyek

Derdimiz, nagmesiz, nagmemiz, derdimiz
Dinlesin halık bizi dinleyek halıkı biz
Düşünsün duyuhusun şehrimiz, kendimiz
Tekanı yaradak özümüz özümüz

829
Biz veţen – biz halkımız deyir

Tanıdık ellere men seni sen meni
Dalgalar kimimiz fırtına şartemiz
Berk tutak sekani kaldırak yelkeni

Eleyek helhele kovzuyak velule
Şafaklar bayragın el olsun dayagım
Yapışak al – ele kopsada zelzele
Büdremez ayagın, büdremez ayagım

Gücümüz el gücü el gücü sel gücü
Elimiz halık eli kolumuz halık kolu
Arhamız insānlık, yüzü ag alın – açık
Yolumuz elin açdığı haqq yolu

Başın uca olsun Rüstem kardaş
Veţen kasdısen, bugün bizesen
Men yazdım tārīhde yazacak bunu,
Namuslu olgunun unutmaz veţen !

830

Şairin tehfesi nagmedir, sözdür,
Ürek sözlerimi armagan yapar
Dayaksız olmasada esersiz dēyil
En büyük şuleler bir kürdan kahlar

Şen gelip şen gelesen
Sag ve esen gelesen
Yolların açık olsun
Hemīşe sen gelesen

Bakı'dan gül der mene
Sal suya gönder mene
Sadlık gönderer nemesen
Gönder gam – keder mene

Derdimiz kalah – kalah
Ayak kabar yol uzak
Yadıva men düşende
Geceler ulduza bah

831

Daglar dayagın olsun
Güneş ıragın olsun
Açılsın bağı yollar
Sehend kanagın olsun

1368 – Naci İl – Tahran

832

ELİMİN DAYAĞI YURDUMUN FEHRİ(16)

Heyder müellime

Üstadım Vurgun'dan söz dinleyerek
Koy bele başlayım şe'rimi nolar,
O dahı sanatkar söylediyi tek
"Men cocuk deyilem, heyli yaşım var".

Ömrümde çoğ isti-soyuklar görüb,
Başımda bostanlar ekilen heyat,
Çetinlikler menlen bacaramamayıb,
Yolumu kesemmez kara zülumat.

Her ağır dehşete men öz-özüme
Meslekdaş, veşendaş deyiben geldim.
Ürek sandığını açmak çün siz'i
Sefer yarağanı geyiben geldim.

833

Dağlar boyda ağır derdi özümden
Tebriz'den Bakı'ya daşıldım, ancak
Kimseye açmadım, ağız dözümden

Helelik lazımdır geri kaytarmak

Tale'den gileyli olmayam gerek,
Ellerimi gördüm, gözlerim aydın!
Nasibim olmadı, ancak ne etmek?!
İstedim bakı'da sen de olaydın.

Hamıdan dinlerken vasfını sen'in,
Heyif ki, görüşmek kısmet olmadı.
Bisütunlar çapdım men Ferhad tekin,
Ancak ki, su gelib arxa dolmadı.

Men isterdim doğma bir kardaş kimi
Oturub, eyleşib - danışam senlen,
Bir meslekdaş kimi, bir yoldaş kimi
Söz-söhbət açaydım ana veţenden
834

Senin Hüseyin'le dogma Bakı'da
Dayana bilmedim kaçdım da geldim
Yaman mensiz kaldı o 'aziz yuva
Kol – kanad açıban uçtum da geldim

Demişler kara baht daga çiharsa
Güneşde gizlenir, dag duman olar
Mesel çün çağlayan denize vursa
Yayı günü isti su buzlanıp donar

Kardaşım görüşmek olmadı kısmet
Ne kadar çırpındı üreklerimiz
Ne bilim nasibim bele imiş elbet
Garibe talade yaranmışık biz

Sene can sağlığı arzūlayarak
Eminem ki bir gün görüşeveyik
İnsan istediğin tapacak ancak

Ürekler görüşesun koyak helelik

835

Ancak vahtın olsa Sehend'i dinle

Elinin sesidir, Sehend'in sesi

Bacarsan bu solgun gülleri iyle

Veşen nefesidir, veşen nefesidir

Bugün milletimiz dayagı sensin

Elimin çöreyi halalin olsun !

Dünyâlar durdukça esen durasen !

Sene göz tikmiştir büütñ veşenin

ELÇİ GÖYERÇİNİM RÜSTEM MUALLİME

Dinledim sesivi kardaşım Rüstem

Gelirsen, sen gelen yollara kurban

O büyük köksünde çağlayan her dem

Aşke meşebete ıklara kurban

Rüstemligi senden öyrenip men de

Yèddi hanlar basıp geçip gelmişem

836

Bu yalançı kara dövran içinde

Ancak seni sevip seçip gelmişem

Elimin yurdumun namuslu ogluy

Seni göreceyim gözlerim edin

Şer asmalarımla bezedim yolu

Ulduzlara esdim kaş ohlayaydın

Seni buludlar üste eserken yel tek

Men de hayalimde senle uçuram

Kardaşlık adını unudam gerek

Eger göylerde de seni tek koysam

Senle, sen ileyem, her lahza her an

Sen gelince gözde uymayacağam
Yatmaram bu gece yatmaram inan
Sen uyak iken men de senle uyağam

Hörmətli bir konak gilen zamanda
Adetdir yoluna asarlar bayrak

837

Asmaga bayragım yohumsa nolar
Ürek bayragım var benimde ancak

Saat kırh beş dakika bize işleyip.
Kırh beş dakika sonra uçacaksan sen
Gönlümde bi htur başıva deyip
İsterdim Bakı'da oladım senle

Bakı'da olaydım kucaklaşaydım
O ayrı düşdügüm dogma elimden
Eyleşip, paylaşip, dogmalaşaydım
‘aziz torpagımlan, azad dilimden

Baş sındırar artık tamah demişler
Bakimla, gencelme, helelik sen ol
838

Hele sen Azerbaycansan mene her sefer
Veçenim boynuva gel dolayım kol !

Beli her namuslu igid veçendir,
Kaumdur, kardaşdır, eldir oymakdır,
Ayrılıkda bir gül bagdır güneşdir
İnamdır, dayakdır, yurddur, torpakdır

Rüstem ana veçen unutmaz seni
Haqqkını dananlar utana yekin
Ger movi göylere o dag sineni

Ey ürek görpüsü, elçi göyerçin

Men bunu yazarken öz uçdun sen de
Şair hayalında gör ne kuvvet var !
Sat ikini kırk dakike geçende
Gördüm ki Bakı'dan yeyyare kalhır

İnan telepatik kutliyem men
Bilirem indi sen ne halda varsan
839
Kardaşım aç senin gönlündeyim men
Teyyare bir uça sen yüz uçursan

Saata bahırsan hey telesirsən
Dakikeler sene il geçir yekin
Telesme indi de senünleyim men
Yanında eyleşen yoldaşdan disgin

Bah men de senle ğam, dincel tuhtalaş
Yolumuz çoğda çoğ dèyildir uzak
Teyyaremiz yeyin uçsada, yovaş
Birlikde maksude çatarık ancak

Rahat ol başıvı daya ustula
Zamanın durmasın unudak biraz
Usta teyyareci beledir yola
Öz mesöliyetin heç vaht unutmaz

Hele bir saatdan azdır yoldayık
Dakikeler il geçir il geçir ancak
840
Yuhumuz aparmır ayıgık ayık
İstesən gel yollaner divan koyak

Süleyman muallim söyle necedir ?

Türkiye'ye gedip Bahdiyar haçan
Rahim ne haldadır, hudu neyleyir ?
Söyle heç haberin var kor çaylıdan

Nebi Haziri ile görüşmesem de
Nakı'ya dönerken öpüş onunla
Ona derin – derin hörmet var men de
Kocakalaş koluvı boynuna dola !

Nuraldin neyleyir Covid necedir ?
Abbas zamanuvdan haberin var mı ?
Sahiye nazırı Celal ne edir ?
Gören Ali Tude nece yaşar mı ?

Danış mene Resul Rıza necedir ?
Yeni şerimiz bayrakdarından
841
Azeri şerimiz yükselmededir !
O, bunu düşünmüş genç yaşlarda

Kabil sarullı bir daha kim, kim
Yüzmin, min mimdir şairlerimiz
Hamısı ile vurur minem üreyim
İtirmemeliyik varlığımızı

Fikret'in kökledir sazımı yène
Üreklerde yène şor koparır mı ?
Kalan veçendaşlar necedir söyle
Bütün dost – aşına sag – esen kalır mı ?

Rüstem bunlar şer deyil şöhbetdir
Ancak ki maksudım haber tutmaktır
Şer bediilik hılafeti var
Nazm ise az – çoğ şere dayaktır

Danışdım soruşdum şer yazmadım

Vahtında şerde yazaram olsun

842

Elim yurdum yuvam dilim herzadım

Nagmemle serhadler pozular olsun

Heleleik Bulud'am yalnız aqlaram

Daş ürekleri de yahıla daglaram

Bir gün de herze çönüp çağlaram

Onda size gül destesi baglaram

Kol kanadın felek kırıp sındıran

Bu tanısında bir gül yaprak koymayan

Gördüyün sevdigin Sehed'em inan

Ancak elden yere bayrak koymayan

Yüz fayız emin ol emin ol emin

Kardaşım yoldaşım Rüstem Muallım

Yoluvı açaram açaram bir gün

Can senin can elim ana veşenim

ALİ AKAKURÇAYLI – YA

İnsanlığı tahkir eden alçakalığı yih ez

Balle yaşamak yerde sürüklenmeye dimez

Üç saattir gece yarıdan geçip

Elimde kalemim karşımda defter

Mektubum bitmeden yatmayacağam

Gözlerim tökülüp çıhsada eger

Bu günler güzlerim ağzıya gelip

Ohuya bilmirem yaza bilmirem

Karanlığa 'âdet edenden beri

Çamaşır, ışıkı bağa bilmirem

Bu günler "edebiyâtdı" elime çatdı

Yoldaşımdan oğumasın diledim
“Fillerde ağlayır” adlı şi‘ir vardı
Dèdi Korçaylıdan oğu söyledim

Oğudu şe‘rivi arkadaşım mene
Oğudu koca dèdi – gözü ve dönüm
844
Koy durum dolan dönüm başuva
Şerivi özi ve sözve dönüm

Oğudu şe‘rivi men kulağ astım
Büküldüm açıldım ne hale kaldım
Ağlar gören kimi şahin gözivi
Ucalasan kardaş, men ki ucaldım

Seni ağlar gördüm könlüm sevindi
Kardaş ağlar gören seviner
Beli, ağlamak var gülmekden yénidir
Bu ma‘nāsı ancak az ādām biler

Demişler derd ehlin tanır
Bilirem kimlerdir ağladır seni
Derdivi duyuram seni ağladan
Çoğdandı çoğdandı ağladır meni

Beli, güvendiğim uca dağlar
Tekce kar yağmayıp doluda yağıp

845
‘Ömrümün meyveli güllü bağında
Ne bir yarpağ kalıp ne peyta kalıp

Yaz, yazağ arkadaşım elive dönüm
Yazağ koy bilsin “o” alçağ yaramaz
Bilsin rezaletin duyuram men de

Bilsin ki haqqikat serhad tanımaz

SEHEND'DEN HAMZA OGLUNA

Bu şe'r dağsitanın büyük şā'iri Resul Hamza İran'a gelende, ona
Hiçaba unutulmaz şā'irimiz merhum Sehend tarafinde deýilmişdi
Sehend ve şe'rinde faşiset ve halk düşmeni olan Pehlevi rejiminin
Yarattığı hafekanı güzel ve bedii' bir dille tersim etmiştir

Hoş gelip sen

Kağkaz zirvelerinin kartalı

Şamil duruşlu

Her seher

Güneşin ekre tellerile

846

Kaçağlaşan sıldırımların

Ceyran bahıslı

Dağ çiçek nefesli

Düşünmek,

Düşünürem

Düşünmirem

Sanki isteyirem düşünem,

Düşünmirem duygularım kol budaktır

Düşünmemirem

Bilirsen

Düşünmek yasağdır

Ne edim

Hara gëdim

Yer üzü buzlu kardı

Sehend'in

Göy kanariye¹

847

Koy şişe tağılım

Koyanım yağılım

Odumdan aluv kağla

Görenler göre bağla

¹ çengel

Çızrantımı¹ eşideler belke
Eşidip düşüneler belke
İnsân yaşırlar
Ne yoldaş kalıp ne kemek
Tekem, tek
Yaşırlarken faķaķ ‘ ıtrını saķabilen
Yarpaklarını şaħda vurmuş
Yuşanı²
Ancaķ dēye bilirem
‘ ‘ azīzim
Nağme daşım
Hoş gelmişen
Uzan nağmeli
848
Maral ğamzeli
Şe‘ r tanrı sensen “resuli”
Resul hemze oğlu
Vurgun meħebbet ile
Şehriyar haşmetiyle
Koroğlu babamın
Kız atı ile seni karşıladım
Korķut dedemin ķopuzunda boyunu çalardım
Eger
Helelik
Men
Dört çörem¹
Divardı
Divārlar ķaf dağı
Bayırda köpek var
Gözleri ķan çanağı
Kapılar bağlanıp

¹ yanan et sesi

² rişe gel kuhi veya çöl uti

¹ etrafım

849

Hendeğe su bağlanıp

Ne ulduz var

Ne ay

Haray haray

(ğafilden bir ses)

Bağırır

İMÂM SELÂM

Ey kıra nlık gece de t̄ali' olan bedr temâm

Şeref 'ilm ve 'amel eşca' âyât-ı 'izâm

Âyet ele bi - haqq, püşt ve penâh İslam

Ey yazık kütlelerin rehberi, eyşânlîimâm

Ey Ali'nin halef oğlu sene minlerce selam

Sene rûh ele adın vèrdi şehid olmuş atan

Nefes haqdandı haqîkatde de "rûh ele" san

Ey kıra qalblere aydın inâm nuru saçan

Sene şayandı doğurdanda bu şevket bu maqâm

Ey, yazık kütlelerin rehberi, eyşânlîimâm

850

Sen êlin kıranlar ağızında qalan haqq sözüsen

Sen kıra nlıqlara da haqqı gören haqq gözüsen

Haqq kulu haqq eli haqq çarcısı haqqın özüsen

Haqq gücü ile vuruşanmazdı bu irenc nizâm

Ey 'Ali'nin halef oğlu minlerce selâm

Sen şehâmetde 'Ali haşresin deyir çiletidin

Dağ tekin sine girip haqq ilmin yükseltdin

Zulm, dağ olsada dartıp temelin titretdin

Cevri 'udvânla tikilmişdi getirtmezdi devam

Ey yazık kütlelerin rehberi, eyşânlîimâm

Seni qorutmadı Nemrûdların tanki topı

Kıraram öldürer mi, boy boylaması forsu guyi
Dibde başlandı yaman bedlerinin kop ha kopı
‘Aşrın İbrāhim’i sen, sındı elinle aşnām
Ey Ali’nin halef oğlu sene minlerce selām

‘Aşr-ı Firavun yēne Mūsā kimi ‘ işyān eyledün
Zulme zālamlere karşı vuruş i‘lān eyledün

851

Ah néce gāşibi serkeşte devran eyledün
Merhabā ! hōrmete şāyāndı bu himmet bu merām
Ey yazık kütlelerin rehberi, eyşānlımām

Doğrudur kıan ahdııp ölkemizi al boyadı
‘Irzı – imānı ezip, şerveti, yurdu taladı
Līk tārīhde Yezīd ile qarīn oldu adı
Yaşşı – pısdan kıalacak dünyāda yalnız bir nām
Ey ‘Ali’nin halef oğlu sene minlerce selām

Çeşme – çeşme yaralardan helede kanlar ahır
Aç müsellersin ağzından alovdır ki şahır
Kahramānlar dōşüne gül yerine gülle taşır
Buna söylerler inanmak, buna söylerler inām
Ey yazık kütlelerin rehberi, eyşānlımām

Haqqı kanmazlara bunlar hamı efsāne gelir
Bellidir yolsuza imān sözü bī - gāne gelir

852

‘Ömürü¹ kıanmaz ne hūsule ‘Ali meydāne gelir
Cān atır yanmağa pervāne ne ‘aşkıyle müdām
“Bu turāb” ın halef oğlu sene minrce selām

Sen inandın buna ki haqqın eli halkledir
Haqqı anmak tanımak halka dayanmak bêledir

¹ ‘amr-u bin abdud dāsītānına işāre

El gücü haqq gücü ne sël gücü ne zelzeledir,
Bu haqqîkatle yaqîn qarşı duranmaz evhām
Ey yazıq kütlelerin rehberi, eyşānlıimām

Sende “Mevlā” tek inanmak kāni, imān kānisan
Sözlerün haqq sözü ‘aşrın “danışan kurāni” san
Haqqā cān kurbān eden neslimizin vicdānısan
Haqq sözü, vaḥīdi ne vesvese, ne sihr kelam
Ey yazıq kütlelerin rehberi, eyşānlıimām

Sen elin arḥasısan elden ayırmaz seni Hāqq
Yaḥdıgın tunkalı yel esse, daha yandıracak
853

Sen güneşsen ışığın ‘aşrı ışıklandırıcak
Mükib fecri faḫaḫ görmeyiri ehl-i menām
Ey yazıq kütlelerin rehberi, eyşānlıimām

Elivi günde zaferler öpecek haqqdı yolun
Gücüvi elden alıpsan odu sınımazdı kulun
Ehl-i imān dile isterse sağun yaki solun
Haqq mücāhidlerinin ḫadrini bil, kıl ikrām
Ey Ali’nin ḫalef oğlu sene minlerce selām

Ḳoymayaḫ cergemize yol tapalar “ Mu‘ āviye” ler
Ehl-i imāne gerekmez yova söz söyleyeler
Şühedāya ne revādır ki münāfiḫ dēyeler ?
Ölümi qarşılamaz olmasa bir kesede inam
Ey yazıq kütlelerin rehberi, eyşānlıimām

Bu ribāḫ ār “ḫācı” lar ḫā’il-i Ḳurān ola ? ! hey
Muhtekerde ne bilim zerece imān ola ? ! hey
Ḳabslerde çürüyen hain İnan ola ? ! hey
Uz danasın suvaranlar yola düşmendi tamam
Ey ‘Ali’nin ḫalef oğlu sene minlerce selām

854

Tabşırak şeytānlara sağ sol sözünü
İttiḥād eyle uḥuvvetle çıḥardađ gözünü
Koy şeyyāḥın öz eliyle vèrsin övzünü
Bürüsün her tarafı şöhret-i ‘adl -i İslām
Ey yazık kütlelerin rehberi, ey şānlı imām

Mende Ḥaqq ‘aşığıyem sevgilimin ḥayrānıyam
Genç yaşımdan bu merāretli yolun kervānıyam
Kısmet olsa veḥenimin ḥoca bir ḥurbānıyam
Èle ḥaqqımda du‘ā belkè bu āmāle çatam
Ey ‘Ali’nin ḥalef oğlu sene minlerce selām

Men “Sehend’em” egilinmez ya da tūfānlı başım
Èl bilir ḥaqqlı døyüşlerde kèçip çoğlu yaşıım
Öyürem men seni, ey dönmezin ey cebhedaşıım
Ey ‘Ali’nin ḥalef oğlu sene minlerce selām
Ey yazık kütlelerin rehberi, eyşānlı imām

SONUÇ

Türkçenin yazılı ürünlerle takip edilebilen VII. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar olan dönemine Eski Türkçe denir. Bu dönem Türkçesinin özellikleri Göktürk, Uygur ve Karahanlı metinlerinde görülmektedir.

Türkler, XI. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'ya göç etmeye başlamışlar. Bu göçler sonucunda Türkler XIII. yüzyılda batıda Anadolu'ya, kuzeyde Karadeniz'in kuzey ve batısına kadar yayılmışlardır. Türkçe yayıldığı bölgelere göre Kuzey-Doğu Türkçesi ve Batı Türkçesi olmak üzere iki kola ayrılmıştır. Batı Türkçesinde de zamanla iki kol meydana gelmiştir.

Bunlardan biri olan Azeri ve Doğu Anadolu sahası, tarihi seyir içinde Kıpçak, Moğol tesirinde kalarak şive bakımından diğer ikinci kolu teşkil eden Osmanlı Türkçesinden çok küçük farklılıklarla ayrılmıştır.

1813 Gülistan ve 1828 Türkmençay Antlaşmaları ile Azerbaycan ikiye bölünmüş ve Azerbaycan'ın güneyi İran hakimiyetinde kalmıştır. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru İran hakimiyetindeki Azerbaycan Türkleri; Eski Anadolu Türkçesi, Moğolca, Arapça ve Farsça unsurlarla örülü ana dillerinde eserler vermişlerdir. Bu eserlerden biri olan “*Sehend'in Eserleri*” isimli iki ciltlik yapıt, Türkiye Türkçesi esas alınarak ses ve şekil yapısı bakımından incelenmiştir.

Bu incelemenin sonunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Ses Bilgisi:

- 1- Metinde Azeri Türkçesinin karakteristik özelliği kapalı “ë” örnekleri bolca görülmektedir.
- 2- Nazal n (ŋ) ünsüzünün eserlerde görülmemesi n'ye ve v'ye dönüşmesi dikkat çeken bir husustur.
- 3- Kalın sıralı bazı kelimelerde kelime başındaki #y ünsüzünün düşmesiyle birlikte, bu ünsüzden sonra gelen ünlünün inceldiği görülmüştür.
- 4- Kelime başında #t~#d değişimi daha çok d'li şekiller yönündedir. Bazı d'li sözcükler t'leşirken ; t'li bazı sözcükler de d'lidir (duz, tüştü, dırnak).
- 5- Kelime başında #k ve kelime sonunda k# ünsüzünün korunduğu, k ünsüzüyle biten kalın sıralı kelimelere kalın ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde k>ğ değişimi tespit edilmiştir.
- 6- Birçok kelime başındaki #k ve sonundaki k# ünsüzünün korunduğu; k# ünsüzüyle biten ince sıralı kelimelere ince ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde k>g değişimi görülmüştür.
- 7- İncelediğimiz metinde k>g>y değişimi, t~d değişimi, b>m değişimi çokça görülen ses

olaylarındandır.

8- k>ğ değişimi daha çok kök ünlüsü k'lı olan fiillerde görülür.

9- g>k değişiminde daha çok Eski Türkçedeki (ET) asılları korunmuştur.

10- Yer değiştirme, ikizleşme, ünsüz benzeşmesi ve ünlü düşmeleri gibi ses olayları yaygın olarak görülmektedir.

Şekil Bilgisi:

1- Metinde tespit edilen isimden isim yapma ekleri; +II₄K₄, +II₄, +çI₄, +cI₄K₄, +Iağ, +sI₄Z, +dağ, +cığaz, +z, + An, +cI₄, +ıd, +CA, +tI, +sul ekleridir. Bu ekler içerisinde en yaygın kullanılanları +II₄K₄, +cI₄K₄, +II₄, +sI₄Z, +çI₄ ekleridir.

2- Metinde tespit edilen isimden fiil yapma ekleri; +IA(n)-, +Al-, +1-, + a-, +Ar-, +da-, +kır-, +sA- ekleridir. Bu ekler içerisinde en yaygın kullanılanı +IA(n)- ekidir.

3- Metinde tespit edilen fiilden isim yapma eklerinden fiilimsi ekleri içinde isim fiil ekleri olarak -mAK₄, - mA, -I₄ş, -ş kullanılmıştır. Sıfat fiil ekleri olarak -An, -Ar, -mAZ, -dI₄K₄, -mI₄ş, -AcAk, -mAll ekleri kullanılmıştır. Gelecek zaman fonksiyonundaki -AsI₂ sıfat fiil ekinin örneklerine rastlanmadığından alınmamıştır. Zarf fiil ekleri olarak -I₄p, -I₄bAn, -I₄ncA, -mAdAn, -AndA, -dI₄K₄cA -arağ, -erek, -Ar....-mAZ, -ken ekleri kullanılmıştır. Ayrıca metinde fiilden isim yapan diğer ekler de şunlardır: - AK₄ -I₄K₄, -I₄m, -K₃, -ğu, -gi, - GAn , -K₂I₄n, -ıcı, -ucu, -I₄, - ıntı, -t, -sağ, -baç, -ce.

4- Metinde tespit edilen fiilden fiil yapım eklerinden geçişli-ettirgenlik ekleri olarak -dI₄r-, - I₄r-, -t- ekleri, edilgenlik ekleri -I₂n-, -I₂l-, dönüşlülük ekleri -I₄n-, -I₂l-, işteşlik eki -I₄ş-, -ş- ile diğer fiilden fiil yapım ekleri -mA-, -AlA-, -I₄Z- görülmüştür.

5- Bildirme kipleri içinde görülen geçmiş zaman eki -dI₄; öğrenilen geçmiş zaman eki -mI₄ş ile -updur şekli birlikte metinde yer almıştır. Geniş zaman -Ar, -r ekleri ile yapılmıştır. Şimdiki zaman için -I₄r, -r ekleri kullanılmıştır.

6- Tasarlama kipleri şart için -sA; istek için -A, gereklilik için -mAll₂ ekleri kullanılmış; ayrıca gereklilik için Eski Türkçede kullanılan “gerek” kelimesi ile gereklilik kipi anlamı sağlanmıştır.

7- Hal ekleri olarak bu çalışmada, ilgi hali eki +(n)I₄n yükleme eki +I₄, +(n)I₄ ve +n ekleri, yönelme hali eki +(y)A, bulunma hali eki +dA, ayrılma hali eki +dAn; eşitlik hali eki +cA ve yön eki +ArI₂, +ra şekilleri kullanılmıştır. Vasıta hali “ile” edatıyla yapılırken soru eki -mI₄ ile yapılmaktadır.

8- Öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, istek, şart kiplerinde hikâye bileşik çekimine; geniş zamanın olumlu ve olumsuz çekiminde şart bileşik çekimine; rivayet bileşik çekimine rastlanmıştır. Gerekliliğin hikâyesi, gelecek zamanın rivayeti ve isteğin rivayetinin örnekleri

bulunmamıştır.

9- Metinde I. Tekil Şahıs : -I₄m, -m, II. Tekil Şahıs : -I₄n,- I₄v, III. Tekil şahıs : -(s)I₄, I. Çoğul Şahıs : -I₄mI₄z, II. Çoğul Şahıs : -I₄nI₄z, III. Çoğul Şahıs : -I₄rI₄ iyelik ekinin örnekleri görülmüştür.

Sehend'in nazmında çok sayıda Arapça ve Farsça kelime kullanılmıştır. Sehend, Dede Korkud hikâyelerini nazma çevirirken üslup ve olay örgüsü yönüyle hikâyelere bağlı kalmış olmasıyla birlikte "Başka Şiirler" adı altında toplanılan şiirlerinde çok sayıda alıntı sözcük kullanmıştır. Bu da ülkede Farsçanın hakimiyetinin bir sonucu olarak düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKPINAR, Mehmet, **Azeri Edebiyatı Araştırmaları**, Dergah Yay., İstanbul, 1994.
- BALİYEV, Hesên, **Azerbaycan Dili**, Maarif Neşriyatı, Bakı, 1982.
- ÇAĞATAY, Saadet, **Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay. Ankara, 1978.
- DAŞKIN, E. Hesenzade, **Ferheng-i Türki** (Sözlük), Tebriz, 1371.
- DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Doğuş Ltd. Ş. Matbaası, Ankara, 1970.
- DİLÇİN, Cem (Haz.), **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara Üniversitesi Basımevi, TDK Yay., Ankara, 1983.
- EMRE, Ahmet Cevat, **Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri**, TDK Yay., İstanbul, 1949.
- ERGİN, Muharrem, **Azeri Türkçesi**, Ebru Yay., İstanbul, 1981.
- GECE, Mehmet K., **Güney Azerbaycan Ağızlarından Serap Ağızı**, GÜ, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985.
- GÜLSEVİN, Gürer - Selma, **Türkçede Yapım Ekleri ve Kullanılışları**, Özmert Ofset Matbaacılık, Malatya, 1993.
- HACALOĞLU, Recep Albayrak, **Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992.
- HEYET, Cavad, **Azerbaycan Edebiyatına Bir Bahış**, Yazıcı Neşriyatı, Bakı, 1993.
- KARAHAN, Leyla, **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, TDK. Yay., Ankara, 1996.
- ÖZKAN, Nevzat, **Türk Dünyası “Nüfus Sosyal Yapı Dil Edebiyatı”**, Geçit Yay., Kayseri 1997.

RESULZADE, Mehmed Emin, **İran Türkleri**, TDAV Yay. İstanbul 1993.

RÜSTEMOV, R. E., **Azerbaycan Dilinin Mugam Gurubu Şiveleri**, Bakı, 1955.

ŞİRELİYEV, M., **Azerbaycan Dialektologiyasının Esasları**, Bakı, 1968.

ZEYNALOV, F., **Türk Lehçelerinin Karşılaştırılmalı Dilbilgisi**, (çev. Yusuf GEDİKLİ), İstanbul, 1993.

FAYDALANILAN ESERLER

- AKPINAR, Yavuz, “**Bulut Karaçorlu Sehend ve Bazı Şiirleri**”, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, S 13, Erzurum, 1985.
- ALSANCAK, Filiz, **Azeri Türkçesi İle Türkiye Türkçesi Arasındaki Morfolojik ve Fonetik Farklar**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990
- ALTAYLI, Seyfettin, **Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü**, Milli Eğitim Yay., Cilt I-II, İstanbul, 1994.
- CEMİLOĞLU, İsmet, **Azeri Türkçesinin Sentaks Bakımından Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırılması**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1984.
- ÇELİK, Muhittin, **Kaşgay Türkçesi**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yay., Basılmamış Doktora Tezi, Malatya, 1997.
- ELDEMİR, Aysu, **A Study On Azerbaijani Synstax**, A Doctoral Thesis, Ankara, 1978.
- ERGİN, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul, 1998.
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki, **Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü**, Sosyal Yay., İstanbul, 2004.
- GECE, Mehmet, **Serap Ağzı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yay., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985.
- GÖKDAĞ, Bilgehan, **Salmas Ağzı**, Karam Yay., Çorum, 2006.
- GÜLENSOY, Tuncer, **Türkçe El Kitabı**, Akçay Yay., Ankara, 2005.
- HACALOĞLU, Recep Albayrak, **Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1992.
- KORKMAZ, Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri**, TDK yay., Ankara, 2003.
- SAMEDOVA, Elza, **Türkiye Türkçesi ile Azeri Türkçesinin Karşılaştırmalı Morfolojisi**,

Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1999.

SARIKAYA, Mahmut, **Güney Azerbaycan Türkçesi**, Doktora Tezi, Kayseri, 1998.

SEHEND, Bulud Karaçorlu, **Sazımın Sözü I-II** (Basıma hazırlayan: Dursun YILDIRIM), TDK Yay., Ankara, 2002.

-----: **Kardaş Andı I-II** (Basıma hazırlayan: Dursun YILDIRIM), TDK Yay. , Ankara, 2002.

-----: **Sehend'in Eserleri** (Sazımın Sözü, Kardaş Andı, Dedemin Kitabı ve Başka Şiirleri), (Basıma Hazırlayan: Behruz İmani), İran 1382

SİS, Nesrin, **Nev'î Hasb-i Hâl Dil İncelemesi - Metin - Söz Dizini**, Öz Serhat Yay., Malatya, 2008.

ŞİRİNOVA, Zümrüt, **Azeri Türkçesinde Zarf-Fiiller**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

SEÇME SÖZLÜK

-A-

aba: bir çeşit kaba kalın kumaştan yapılmış yakasız üst giyeceği

acıg: hiddet,öfke,hırs.

acıhlan: kızmak, azarlamak

addım: adım

ağıl: akıl

ahı: ifadeyi güçlendirmek için kullanılır.

ahın-ahın: sel gibi akmak, aralıksız.

ahırmak: aramak ;bir şeyi elde etmeye çalışmak.

alkış: dua ve övme sözleri.

allaf: tahıl veya yem ticareti yapan.

angır: bağırarak.

aparmak: taşımak, götürmek, nakletmek, sunmak, arz etmek.

arhılanmak: arka çıkmak.

arttırmak: ilave etmek.

asta-asta: ağır ağır, yavaş yavaş, acele etmeden.

aşnalıg: yakınlık, tanış olma durumu, dostluk.

avara: başı boş.

ay: seslenme, hitabet ünlemi.

-B-

babek: 9. asırda Azerbaycan'ı işgal eden araplara karşı direnen türk halk kahramanı.

bac: zorla alınan vergi, haraç.

bad: tandır yapmak için içine keçi kılı atılıp hazırlanan çamur.

badam: badem.

bala: çocuk, evlat, yavru.

balaban: trompet.

balag: manda yavrusu,malak.

banlamağ: ötmek.

bār: meyve.

bargah: saray,padişahlara,krallara ait ev,malikane.

basmarlamak: bastırmak, alt etmek, basıp yakalamak.

başmağ: üstü kapalı,arka tarafı ve pençesinin yarısı açık olan kadın veya erkek ayakkabısı.

bedöy: küheylan, bir at cinsi.

bedzat: kötü,alçak,hilekar.

beled: bilme, tanıma; işi iyi bilen, vakıf.

beli: evet.

berk: kuvvetli, sıkı.

berkitmek: kuvvetlendirmek.

bes: peki, öyle ise.

besdi: yeterli kafi.

beyaban: şehir dışı,kır.

bêzik: yılmaz

bezeg: süs.

bezikmek: usanmak, bıkmak, bezmek.

bıglı: bıyıklı.

biçin: ekin, hasat, masul.

birçekli: kıvrıkcık saçlı, bukleli ,alın üzerine düşen kısa kesilmiş saç.

bişir: pişirmek.

boğur: erkek deve.

boran: rüzgarlı kar ve yağmur,kasırğa,felaket,bela.

boyag: boya.

bozlama: devenin çıkardığı ses,bağırma.

bozlamag: yüksek sesle ağlamak.

böhtan: iftira, dedikodu, yalan.

böyüg: büyük.

böyürtmek: bağırma.

bucür: böyle ,bu şekilde.

buhağ: insanın çenesi ile boğazı arasındaki kısım, gerdan.

buhun: boy.

bulak: göze, pınar, kaynak, yerden kaynayan su.

burah: bırakmak.

busk: sis.

büdrelemek: yürürken tökezlemek veya ayakları bir şeye takılmak, yürüyüşünü bozmak, dengesini

büt: put,putperestlerin tanrı olarak yaptıkları heykel.

-C-

cad: darı.

cala-cala: vura vura, döğe döğe.

calamağ: bir şeyi dağılacak biçimde serpmek, saçmak, katmak, karıştırmak.

carçı: tellal.
catmag: ulaşmak, varmak.
cemdek: (1) hayvan ölüsü, leş (2) beden, insan vücudu.
ceres: zil, çan.
cerge: sıra, grup.
cevan: genç delikanlı.
céyran: ceylan.
cıda: mızrak, süngü.
cilazın: yiğit, uzun boylu.
cilidli: ciltli.
cilov: gem.
cum: bir şeyin üstüne saldırmak, dalmak.
cummak: dalmak.
cüre: tür, çeşit, şekil, tarz.
cücermek: yeşermek, sürgün vermek, filizlenmek.
cür be cür: çeşit çeşit.
cür: tavır, şekil, nevi, aynı tür, yaşıt, arkan.
cüt: iki adet, çift.

-Ç-

çalmağ: vurmak.
çapar: çevik.
çapar: ulak, postacı, kurye.
çapızdırmak: at koşturmak.
çapmak: dört nala koşturmak.
çaşdıran: şaşırtmak.
çat: yetişmek, ulaşmak.
çatmak: ulaşmak, yetişmek, kavuşmak.
çengeleşmek: yaka paça olmak, kavga etmek.
çer: soğuk ter.
çerşenbe: Çarşamba.
çihart: çıkartmak.
çingil: çakıl taşı.
çırağ: her türlü aydınlatma aracı, lamba.
çiriş: bükülmüş ip.
çoğ: çok.

çov: geçmek, batmak.

çov: haber, müjde.

çömçe: saz.

çöng: nirsuz, yüzü gözü korkunç görünen bulanık bakışlı.

çugullamag: kötülemek, aleyhte konuşmak.

çuha: kadife türü kalınca kumaş.

çulkan: sarmak, kaplamak, örtmek.

çumur: çocuk oyunu.

-D-

dabbag: hayvan hastalığı.

dadlı: tatlı.

dahma: derme çatma kulübe.

dal: sırt, arka, geri kalan bölüm.

dalı: arka.

dalı: arkası, gerisi, peşi, sonu.

dan: tan, alaca karanlık.

dankaz: kaba.

darıh: sıkılmak, bızmak, bezmek, usanmak.

dartmag: zorla çekmek.

daş: taş.

dayaz: sıg, yüzeysel.

daylağ: (at yavrusu), deve yavrusu.

daylak: deve yavrusu.

deb: gelenek, görenek, anane.

debilge: migfer, zırh.

dehne: atın ağzına takılan yuların demir kısmı: gem.

dehre: ağaç budamak ve çok kalın olmayan ağaçları kesmek için kullanılan ucu eğri kesici alet.

dellek: berber, tellak, sünnetçi.

den: bazı bitkilerin tohumu, tane, urun.

denlemek: birer birer öldürmek, ortadan kaldırmak.

deşik: delik.

didar: yüz, çehre.

direşmek: gözlerini dikmek, ısrar etmek.

divar: duvar.

don: elbise.

döhül: davul.

dustağ: esir, tutsak.

dülük: sessiz, dürüst.

-E-

eclaf: alçak,sefil.

egin: beden, vücut.

ehrimen: kötü kuvvet,şer,güç,insanlara,zarar veren.

ekiz: ikiz doğan çocuklardan her biri.

el: aşiret, oba, kabile, soy, millet, yabancı.

èle: öyle.

epirmek: çürüyüp dökülmek, didik didik ol (mecaz: güçsüzleşmek.)

ere getmek: kocaya varmak, evlenmek, nikahlanmak.

erke: çocuk.

erkeç: önden giden keçi.

esiremek: sarhoş

eşme: büklüm büklüm,kıvrım kıvrım bulunmuş halde.

eyin: sırt.

-G-

ğada: bela.

ğah: kuru,gevrek (ekmek,et vb.) yaprak yaprak.

gah: zaman,vakit.

ğalat: üst üste toplama, kümeletme.

ğaltan ğaltan: yuvarlana yuvarlana.

ğaret: bir ülkeyi, halkı soyma, talan etme.

ged: gitmek.

gen: geniş.

gendab: şerbet.

gez: söküük.

gicellemek: sendelemek.

gicelmek: başı dönme.

gile: üzüm tanesi.

giley: şikayet, yakınma.

govza: yukarı kaldırmak (kovza)

gögermek: yeşermek. mecazi>bir dileğin olması.

gön: büyük hayvanların derisi, işlenmiş deri.

görüklü: gösterişli, muhteşem.

göy: mavi.

göycek: güzel, sevimli.

gözü: ayna.

ğubar: toz, ince toprak.

gür > gor: mezar, kabir.

-H-

haçan: ne zaman.

halça: küçük boy halı, seccade.

hamı: herkes.

hansı: hangisi, hangi şey, hangi.

hara: nere, nereye.

harada: nerede.

haray: bağırma, çağırma.

harda: nerde.

hardasa: nerdeyse.

hasar: hisar.

hava: makam, ahenk, melodi.

hemir: hmur.

hemişe: daima, her zaman.

herze: saçma, boş, kötü, ahlaksız.

hëyr: hayır.

hëyvan: hayvan.

hıftan: kaftan.

hırda: küçük, ufak.

hırman: harman.

hil: insana ait her türlü eşya.

hilas etmek: kurtarmak.

himleşmek: yüz yüze yaklaşıp konuşmak, bir şey üzerinde karar vermek.

hiyaban: cadde, tebrizde bir mahalle.

hod: öz, kendi.

hub: güzel, iyi, hoş.

humar: yorgun, halsiz, mahmur, sarhoş.

hurd: kırılma.

hüb: iyi,güzel.

hün: yüce,ulu,yüksek.

hündür: yüksek,gür,güçlü,üstün,yüce,çok yüksek.

höyükür: yüksek sesle ağlamak.

-I-

ılu: at sürüsü.

ılıcı: ata bakan, tımar eden kimse,seyis.

ışğırarak: hıçkırarak.

-İ-

ığit: yiğit,güçlü ve yürekli.

il: yıl

ilan: yılan

ıldırım: yıldırım

ilgar: karar, söz, sözleşme, anlaşma, saygı.

ilik: beyaz.

inak: inanılan,güvenilen kişi.

inam: itimat,güven.

indi: şimdi

ireli gelmek: meydana gelmek, iyileşmek, doğmak, meydana çıkmak.

isti: sıcak halde, o anda, derhal.

istilik: hararet, sıcaklık.

itgin: yitmiş,kaybolmuş.

iti: keskin.

itirmek: kaybetmek,yitirmek.

-K-

kabak: ön.

kaflan: kaplan.

kaftar: sırtlan.

kagaz: kagit (kagız > kagaz)

kakkıldamak: öfkelenmek, gazaba gelmek.

kal: (meyve için) yenecek kadar olgun olmayan ham.

kalamak: yağmak.

kalhmak: kalkmak.

kar: dağ yamaçlarının yukarılarında buzulların üstünde meydana gelen oyuk.

kar: iş,güç.
karankuluk: karanlık.
kargı: mızrak, süngü.
karkamak: beddua etmek.
kâş: keşke.
katar: yün.
kebin kesmek: nikah kıymak.
kef: eğri,ters,yan.
kehriz: çukur.
kelbicik: köpekcik.
kelek: hile,oyun,entrika.
kelimi: musa dinine bağlı olan kimse,yahudi,musevi.
kepenek: kelebek.
kert: yara izi.
keyik: geyik.
kirkin salmak: ölüm saçmak, dehşet yaratmak.
kiynak: yırtıcı kuşların pençesi. (gıynag)
kimi: gibi.
kiçik: küçük.
kol: çalı-çırpı, çalılık.
kom: küme, yığın.
kov: şart, hesaplanmaz.
köme: kulübe, çardak.
kömek: yardım, destek.
köşsek: deve yavrusu.
kövşen: saman yığını.
kuce: sokak.
külük: atik, çevik.
külüng: kazma.
künc: köşe bucak.
küp: içerisinde buğday veya şarap saklanan çok büyük içi sırlı küp
küt: körelmiş.
küz: agıl.

-L-

lāçin: güzel bir kuş.

lap: çok,pek,gayet,büsbütün,tamamiyle,bütün.

lay lay: kat kat.

lay lay: parça parça,kısım kısım.

layla: ninni.

leçek: baş örtüsü.

lelemek: hareket ettirmek,sallamak,sarsmak.

lelek: yelek.

leng: bacak,ayak.

lepelemek: dalgalandırmak, çalkalamak.

lerze: titreme,sarsma.

leşker: asker.

-M-

maral: dışı geyik.

mat kalmak: şaşırmak.

matah: kıymetli,az bulunan.

matah: mal.

mayak: lamba, deniz feneri.

mebhut: şaşkın şakin,hayran hayran,hayret içinde.

mere: bre.

mermuz: (1)remzolunmuş,ima edilmiş,işaretle anlatılmış.(2)gizli.

merz: yer,toprak.

mesel: örnek, atasözü.

metel: bırakılmış, terkedilmiş, kullanılmayan, işsiz, boş.

milçek: sinek.

min: bin.

minar: minare.

minik: binek.

mis: bakır.

mubariz: savaşçı, dövüşçü. mücaleci.

mürgü: uyuklama.

mürgülemek: uyumak.

-N-

- nağıl:** hikâye, kıssa.
nahar: öğle vakti, öğle yemeği.
nakes: alçak, soysuz.
nale: inilti, feryat, figan, inleme.
natevan: zayıf, aciz, zavallı, güçsüz.
nece: nice, nasıl.
neçe: ne kadar.
ner: erkek, kahraman, yiğit.
nerre: erkek deve.
neve: torun.
nezir: adak, adama.
neze eylemek: dikkate almak.
nisgil: (1) hasret, istek, arzu, özlem. (2) sıkıntı, üzüntü, gam.
nöker: hizmetçi.

-O-

- ogru:** hırsız.
oğumak: okumak.
otrak: oturulan yer, oturak.
ovhar: kılıç, bıçak, hançer vs'deki kan oluğu, oluk.
ovlak: av yeri, avlak.

-Ö-

- örpek:** başörtüsü.
öveç: üç yaşında koyun.

-P-

- palan:** bir çeşit eyer.
palçığ: ıslanarak sıvı kıvam haline gelmiş toprak.
paltar: elbise, kıyafet.
payız: güz, sonbahar.
pazgun: yanlış, yanlışlık, hata, yanlışlık.
pekan: ok veya mızrak başı.
pend: nasihat, öğüt.
per: kanat, tüy.
pert: asabi, kızgın, dargın, keyifsiz, üzgün.
peyman: (1) kadeh (2) şarap.

peyser: ense kökü,ense.

pıçiltı: fısıltı.

piçak: bıçak.

pilemek: püskürmek,üflemek(ateşi söndürmek veya tutuşturmak için)

piyale: kadeh.

pöhre: çalılık,filiz.

pörtmek: kızarmak.

pulad: çelik.

-S-

sagrağ sürmek: sakilik et.

sapang: sapan.

saralmag: hastalıktan,dertten,kederden,heyecandan,korkudan,solmak.

sarımag: sarmak.

sası: kokmuş, bozulmuş, pis.

savatsız: okuma yazması olamayan,cahil.

say: seçkin,saygın.

sazag: soğuk,şiddetli soğuk,ayaz.

semeni: unla yapılan bir tür tatlı.

sergerde: bir topluluğun önünde bulunan baş.

servan: yüzbaşı.

seyvan: gölgelik, eyvan.

seyvan: gölgelik.

sıgarlamag: ovmak, okşamak.

sıgrak vermek: yiyip içip eğlenmek.

sıldırım: dik,yalçın,sarp,taşlık.

sımık koşun: yenik ordu,dağılmış ordu.

sımık: kırık,yenik,dağınık.

sınmag: bir yere sertçe çarparak parçalanmak.

sırka: küpe.

soyuglug: yazın sıcak günlerinde serinlemek için yenen meyveler.

söhbət: sohbet, konuşma

sur: emmek.

suv: su.

sümük: kemik.

-Ş -

- şahmak:** sokmak.
şahpes: tüyler,kanat.
şakşıkda: şakırdamak.
şam: akşam,akşam yemeği.
şan şan: parça parça.
şayın: aydın, aydınlık, mehtap.
şebah: korku, kabus.
şelme: azerbaycan göçer aşiretlerinde başa sarılan sarık.
şereşurluğ: kavgacılık,belalılık.
şerm: utanç,utanma.
şıgımag: aniden saldırmak,hamle etmek,üstüne atılmak.
şiven: feryad, bağıрма, inleme.
şövket: büyüklük, azamet.
şüş: dik.

-T-

- tahça:** sahanlık, dolap, küçük raf.
tala: ormanda ağaçsız, çıplak olan saha açık alan, sulanmış tarlada kalan kuru yer.
talamak: soyamak, yağmalamak, ne varsa almak, götürmek.
tamsınmag: kana kana su içmek.
tapışmak: kavuşmak, buluşmak.
tapmag: bulmak.
tapşırmaq: bir işi bir başkasının sorumluluğuna bırakmak, devretmek, emanet etmek.
tarakka: içerisi barutla doldurulmuş kağıt fişek,eğlence için kullanılan fişekler.
tat: yerli insan.
tay: düğün,ziyafet,yemekli eğlence.
taya: buğday demeti,ot yığını.
taya: süt anne, dadı.
teferrüc: eğlenme, gezinti.
teher: tavır,şekil,usul,tarz.
tek: sadece, yalnız, bir, tek,gibi.
tekce: yalnız,tek,yalnızca.
telesik: acele ederek.
temeddün: ilerleme,gelişme,uygarlık,medeniyet.
tenge: daralmak,sıkışmak,ruhu daralmak.

tepidik: tekme.

terlan: doğan.

terpenmek: kımıldamak, hareket etmek.

teşviş: birbirine zıt duyguların mücadelesi neticesi meydana gelen rahatsızlık, telaş, heyecan, karışıklık.

teşvişe düşmek: telaşa kapılmak, rahatsız olmak, heyecanlanmak.

tike: parça, dilim.

tikmek: dikmek, dikiş.

tohtag: sakin, rahat, emin.

tohumak: dokumak, örmek.

tov: (ip ve tel için) bükme.

tovlamag: aldatmak, kandırmak.

toy: düğün, ziyafet, şölen, yemekli eğlence.

töyle: at ahır (tavle).

tulazlamağ: atmak, fırlatmak.

turagı: bir çeşit kuş.

tuş: mukabil, karşı.

tük: tüy, saç, kıl.

tülki: tilki.

tüpürmek: tükürmek.

tüstü: duman, is (tüsti).

-U-

uca: yüce, yüksek.

udum: yudum.

uru durmag: dirilmek, ayağa kalkmak, harekete geç.

-Ü-

ürek: yürek.

ütmek: yenmek, geçmek.

üz: yüz.

-V-

vah: korku, heyecan, keder, ağrı, hayret, sevinç.

varid olmak: gelmek, ulaşmak.

varid: (1) gelen, ulaşan, varan. (2) bir şey hakkında söylenen (3) bilgili, haberdar.

-Y-

yabı: (1) zayıf,güçsüz,gösterişsiz at.(2) zayıf,sıska,yürümeyen kimse.

yad: yabancı, düşman.

yad: hatırlamak.

yaddan salmag: unutmak.

yagı: düşman,azgın,kudurgan.

yahçı: iyi,güzel,çok güzel.

yalavac: aç susuz.

yalguz: yalnız, tek.

yalkız: yalnız,tek.

yaman: kötü,insafsız,merhametsiz.

yanaşı: birlikte, bir arada, beraber.

yancag: kalçanın yan tarafı.

yangı: susuzluk hali,hararet.hasret.

arak: savaş elbisesi.

yaraşig: görkem,süs,yakışma,şıklık.

yarpağ: yaprak.

yasar: beceriksiz, becerisi olmayan, usta olmayan.

yasavul: zaptiye, nöbetçi.

yavalamağ: harap etmek, bozmak.

yay: yaz.

yaylık: mendil.

yazığı gelmek: yüreği yanmak, acımak.

yeğın: çabuk,seri,süratli.

yeher: eyer(binek hayvanlar için)

yeke: büyük,iri.

yengi: taze,yeni.

yetirmek: yetiştirmek.

yeyin: hızlı,çabuk.

yihılmag: yenilmek,yıkılmak,bozulmak.

yonma: yontma.

yontmag: yontmak,yapmak,yontma yoluyla hazırlamak.

yorka: at yürüyüşü.

yort: at yürüyüş tarzlarından.

yortmag: atı hızlı sürmek.

yuban: gecikmek, oyalanmak.

yuhlamag: uyumak.

yuhu: düş, rüya, uyku.

yuhuya batmag: derin uykuya dalmak, uyumak.

yunmag: yıkanmak.

yügrük: iyi konuşan.

yügürtmek: koşmak, yürümek.

yüyen: atın başına takılan dizgin ve gemden oluşan takım.

yüyürmek: koşarak gitmek, koşmak.

-Z-

zahn: yara.

zarb: dövme, vurma, darp.

zavod: fabrika, çiftlik.

zebun: zayıf, düşkün, halsiz, dermansız, zavallı.

zemi: arsa, yer, tarla.

zenk: çan, küçük çingiraklar, kapı zili.

zer: altın.

zerb: dövme, vurma.

zig: sulu balçık.

zülal: saf, serin, tatlı su.

EKLER

